Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Signe Løvén

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

SIGNE LÆSSØE,

FØDT ABRAHAMSON.

EN LIVSSKILDRING

VED

NICOLAJ BØGH.

KJØBENHAVN.

GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN).

TRYKT HOS J. JØRGENSEN & CO.

1877.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fortale.

Da jeg i sin Tid som Medudgiver af H. C. Andersens Efterladenskaber fik Fru Læssøes Breve ihænde, blev jeg strax slaaet af deres Tankefylde, Skjønhed og Ynde, de syntes mig at røbe et ualmindeligt Udviklingsstandpunct, og jo længere jeg kom frem i dem, desto mere bekræftedes denne min Opfattelse. Paa Grund af den store Stofmængde, som „Breve til Andersen“ frembød, turde kun de bedste og meest characteristiske udvælges til Trykning, og Følgen var, at der blev tilsidelagt mange — og maaskee navnlig af Fru Læssøes — som i alt Fald indeholdt interessante Brudstykker. Det gjorde mig ondt, at disse skulde forsvinde, og da min Medudgiver gjerne gav mig sit Samtykke til selvstændig Afbenyttelse af dem, modnedes mere og mere hos mig den Beslutning: med Benyttelse af det Tilsidelagte at udarbejde en Levnedsskildring af den aandfulde, indtagende Person, jeg havde gjort Bekjendtskab

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med. Flere af Fru Læssøes nærmeste Slægt og Venner kom mig imøde med sjælden Beredvillighed: Optegnelser angaaende hende, store Brevsamlinger fra hende og andre Minder om hende bleve overgivne mig til Afbenyttelse, og snart var mit Stof saa righoldigt, at jeg kunde paabegynde Udarbejdelsen. Saa udkom „Breve til H. C. Andersen“, og højligt bestyrkedes jeg da i min Plan ved at see, hvorledes Publicum med Pressen i Spidsen pludseligt udkaarede sig hende til Yndling.

Jeg har spurgt mig selv, om Fru Læssøe da virkelig var en saadan Person, at jeg kunde vente den store Offentligheds Opmærksomhed henvendt paa en udførlig Levnedsskildring af hende. Jeg er kommen til det Resultat, at naar jeg, som kun kjender hende gjennem hendes Breve, kunde blive saa indtaget i hende, at jeg helst vilde vide saa Meget som muligt om hende, maatte det Samme vel kunne være Tilfældet med Andre. Det Stof, hendes indre og ydre Liv frembyder, maa i nærværende Tilfælde være det Afgjørende; er dette interessant, maa hun ogsaa være qvalificeret til offentlig Opmærksomhed. Og jeg skjønner ikke rettere, end at det forholder sig saa; og Hvad Mere er: Stoffet er primitivt, tankevækkende, følelsesfuldt. Det er overhovedet min Mening, at intet Menneskeliv er af den Beskaffenhed, at en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Skildring af det ikke altid skulde kunne vække Interesse, naar den blev foretaget med tilstrækkelig kyndigt Blik og malende Pen. At jeg ikke kan siges at være i fuld Besiddelse af disse Egenskaber, veed jeg godt. Man maa nu bedømme, hvor Meget der har manglet mig, og hvor Meget jeg har formaaet; alene Resultatet af denne Bedømmelse vil kunne stille mit Arbejde i et sandt Lys.

Een Ting er viss: Fru Læssøe selv vilde det have været meget imod at træde frem for Offentligheden. En af hendes Allernærmeste har i Anledning af, at jeg vilde skildre hendes Liv, skrevet til mig: „I sin ydmyge Bedømmelse af sig selv, skyede hun enhver Fremtræden, og medens hun med Interesse og Kjærlighed omfattede Alt, hvad Stort og Ædelt der foregik udenfor i Verden, fandt hun sin Lykke i selv at leve stille og ubemærket. Skulde jeg ligne hende med Noget, da maatte det være med en Blomst, der staaer skjult i Græsset uden at begjære at hæve sit Hoved over det, tilfreds med den beskedne Plads, der er den anviist, og taknemmeligt glædende sig over sin lille Andeel af Solens Lys. En saadan Blomst vilde, hvis den kunde, føle mere Bedrøvelse end Glæde ved at hensættes blandt Pragtblomsterne, paa hvilke Mængdens Øjne hvile. — Havde hun havt nogen Anelse om, at hendes

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Breve til H. C. Andersen skulde blive offentliggjorte, vilde hun ganske sikkert ikke have skrevet et eneste af dem. ... For Gud har Graaspurven, som bygger sin lille, beskedne Rede under Tagskjægget og maaskee ikke sit hele Liv fjerner sig hundrede Alen fra sin Rede, samme Værd som Ørnen, der bygger paa Klippetoppen og i dristig Flugt gjennemstrejfer det umaalelige Rum; men Folk bryde sig kun lidet om Spurven, medens de med Interesse følge Ørnens Flugt."

Jeg seer ikke rettere, end at den ovenomtalte Ydmyghed forøger hendes Værd uden i mindste Maade at forringe hendes Berettigelse til offentlig Skildring nu, da hun er død; men jeg forstaaer paa den anden Side saa godt den smukke og fine Følelse, der hos hendes Nærmeste viser sig som en viss Skyhed for at see hende ført frem for Alles Blikke; jeg paaskjønner, at den er kommet til Orde, medens man samtidigt ikke har villet forhindre mit Arbejde, men endog venligt har hjulpet mig til at gjøre Stoffet saa fuldstændigt som muligt. — Naar hun sammenlignes med Spurven, saa veed man, at denne bygger Rede ved Menneskenes Huse, medens Ørnen flyer dem. Netop den Omstændighed, at Skildringen af Fru Læssøe stedse har bragt mig ind paa dagligdags Forhold og fremført Meget,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som synes mig at være nyttigt i det hjemlige, practiske Liv, netop Dette gjør, at jeg troer, man med Glæde vil lære hende at kjende, og at Kjendskabet dog i nogen Maade kan være frugtbringende til dagligt Brug, og det har for mig Meget at sige.

Under Udarbejdelsen har jeg nærmest været Mosaikarbejder. Det var mangfoldige og mangefarvede Stene, som jeg skulde lægge til Rette saaledes, at Billedet blev heelt, uden bratte Overgange i Sammenføjningen og skrigende Contraster i Farvesammensætningen. Jeg har nærmest villet give et Portrait af Istedhelten Frederik Læssøes Moder og Eventyrdigteren Andersens Veninde, paa hvem jeg i Forhold til ham vil anvende, Hvad der i „Være eller ikke være“ staaer om Esther i Forhold til Niels Bryde: „Det er ikke hendes Ord, men Klangen af dem, som han fornam den, vi høre, og vi ville forstaae hans Interesse for hende, den særeget, rigt begavede Natur, der i sit stille, dybe Sind havde optaget saa Meget af Tænkernes og Digternes Aands-Efterladenskab.“

Kjøbenhavn i August 1877.

Nicolaj Bøgh.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

1.

Naar man træffer paa en Kilde, kan man følge den tilbage, den fører gjennem frugtbare og skjønne Egne til sit Udspring. Saaledes kan man ogsaa, naar man træffer paa det ret Menneskelige i En, man faaer kjær, følge det tilbage, det fører gjennem underfulde og uendelige Egne til sit Udspring, til Gud.

Naar man træffer paa en Kilde, kan man ogsaa følge den fremad, gjennem frugtbare Marker og Skove, over Højninger og gjennem Dale til dens Udløb, Havet. Saaledes kan man ogsaa følge med det Menneskelige gjennem Fald og Oprejsning, Sol og Skygge, til dets Udløb i Evighedens Hav, til Gud.

Imellem disse to Yderpunkter strømmer ethvert Menneskeliv som i en Cirkel.

Det Liv, jeg her vil søge at skildre, havde visseligen Meget tilfælleds med Kilden: det Rene, det Gjennemsigtige, den melodiske Lyd og det stille Løb det elskede at færdes i Naturen, og hvor det banede sig Vej, groede Blomsterne om dets Bredder; Himmelen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

spejlede sig i dets Strømme, Syge og Nødlidende søgte til dets Væld; thi det var en lægende Kilde, en Sundhedskilde. Som der fortælles om hine Kilder mod Syd, at man kan sænke halvvisne Blomster i dem, og de tages fuldt og friskt udfoldede op igjen, saaledes gik ogsaa alle Trætte og Besværede lette og foryngede bort fra hende, jeg her vil tale om. Kilden strømmer dybt fra Jordens moderlige Bryst; hun kaldte sig ogsaa Naturens inderlige Datter. Kilden strømmer Aar efter Aar, uendelig længe og uendelig rigt, Ingen veed, hvorfra det Alt kommer; og saaledes var ogsaa hun i sit lange, lange Liv altid sprudlende, altid ydende af Aandens uudforskelige Væld. Og ret som Kilden ikke fryser til i Kulden eller tørres ind i Heden, saaledes kunde Livets vexlende og ofte knugende Kaar heller aldrig bringe hendes Sind til at stivne eller hendes Sjæl til at visne. Kilden er det Eneste i Naturen, der evigt strømmer, der ikke smudskes til, den synes at vælde ud af sit eget Indre, den er det ædle Arbejdes, det ædle Livs Symbol. Kilden er ogsaa hendes Sindbillede; Fuglene synge derover!

2.

Margrethe Juliane Signe Læssøe er Datter af den bekjendte Werner H. F. Abrahamson. Dennes Moder var Louise Juliane Rhewaldt, der gjennem Sønnens Omtale holdtes i stor Agt af Sønnedatteren.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fru Abrahamsons Fader var Capitain i den preussiske Armee og af pommersk Adel. Tidligt mistede hun begge sine Forældre og kom da, 5 Aar gammel, i Huset hos en Tante, der behandlede hende haardt. Under disse Omstændigheder bevarede Barnet i dobbelt kjærligt Minde sin Moder, der havde lært hende at kjende Bogstaver; hun bad Tanten om at laane sig Papir og Blyant til at skrive dem op, at de ikke skulde blive glemte; hun vilde maaskee ogsaa ved disse erindre sig Moderen; hendes Andragende blev imidlertid negtet af Tanten, og hun skrev da sine Bogstav-Mærker i Asken paa Skorstenen. Som Voxen kom hun til Slesvig og blev her gift med Capitain Johan Benjamin Abrahamson; i dette Ægteskab fødtes en Datter og to Aar efter, den 10de April 1744, en Søn (Fru Læssøes Fader). Krig og Krigstjeneste var Alt, hvad Drengen i sine tidligste Aar rummede i Tanken; men han havde den Sorg, at Søsteren ikke vilde agére med ham paa dette Omraade; og da man ikke kan lege det alene, og der ingen andre Kammerater tilbøde sig, slog han sig paa Læsning, og her aabnede sig for ham Faderens forskjelligartede, tyske Bibliothek. — Søsteren døde tidlig, og Sorgen herover gjorde Moderen vanvittig; men flere Aar efter, ved Mandens Dødsleje, gjenvandt hun atter Forstandens Brug. Dengang var Werner Abrahamson 13 Aar gammel; han blev da Landcadet og forlod samtidig Moderens Huus. Vi kjende ikke Noget til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hendes senere Liv. Begge Forældrene skildres af Sønnen som „gode, fornuftige Mennesker, i hvis Characteer Arbejdsomhed, Orden, Tjenstagtighed og jævn Munterhed vare Hovedtræk“. Lidt efter lidt avancerede den unge Landcadet; den 23de October 1763 blev han, 19 Aar gammel, Secondlieutenant og ansattes da som Infanteriofficeer i Rendsborg. I 1767 kaldtes han til Kjøbenhavn og blev der ansat ved det kongelige Artillericorps. I denne Stilling fik han Lejlighed til at aflægge Prøver paa sin udmærkede videnskabelige Dannelse, og Regeringen kaldte ham 1771, da han var 28 Aar, til Lærer i det danske og tyske Sprog samt i Geographi ved den kongelige Artilleriskole. I 1780 blev han udnævnt til Lærer i Philosophi og de skjønne Videnskaber ved Landcadet-Academiet, og i 1787 tog han Afsked fra Militairtjenesten for udelukkende at røgte sit Lærerembede blandt Cadetterne. I 1799 blev han Inspecteur paa Landcadetacademiet, og da han i 1806 blev fritaget for at undervise ved Artilleriskolen, blev hans yngste Søn udnævnt til hans Efterfølger.

Abrahamsons Indflydelse paa de unge Militaire, der vare betroede ham til Vejledning, var stor. C. Molbech siger: „Uagtet den Alvor og Strenghed, som han overholdt, og som hans Udvortes bar Præg af, viste han sig blandt de Unge, for hvilke han ikke blot var Lærer, men ogsaa Opdrager, hverken barsk, sær eller haard. Retfærdighed, stræng Upartiskhed og Sandhed

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i hans Characteer erhvervede ham deres Tillid og Agtelse; hans Godmodighed og uforstyrrelige Sindsro vandt ethvert reent, ungdommeligt Hjerte.“ Biskop Balle siger: „Saare mange af Krigshærens høje Anførere takke Abrahamson for det Lys, der mere end een Gang opklarede deres Fremskridt paa Ærens Bane. Og Hvad der især fryder min Aand som evangelisk Christendoms gamle Tjener: Jeg veed, at hans Lærlinge stedse ere vedblevne at være Gud og Kongen troe; de have ikke taget Deel i Raadslutninger med de Ugudelige, ej heller satte de sig i Spotternes Sæde; deres Tænkemaade vandt dem god Tiltro overalt, deres Forhold forhvervede dem Hengivenhed og Højagtelse.“ Han kalder ham „en Mand med sjældne Talenter, . . . udmærket ved dyb Indsigt, ved lutret Smag, ved ægte Veltalenhed og fremfor Alt et Mønster paa gavnrig Fædrelandskjærlighed.“ „Vittighed, Lune og Morsomhed besjælede hans Omgængelse. Stemt til alvorlig Tænksomhed vidste han dog at indgive det skyldfrie Hjerte de gladeste Venskabs Følelser. Tvang og Forstillelse vare altid bortfjernede fra Selskab med ham.“ „Arbejdsomhed var ej Lyst alene, men Trang, uimodstaaelig Drift hos ham i Hu og Sind; hans opvakte, altid forskende Tænkekraft var ikke anderledes, end ved stedsevarende Granskning at tilfredsstille.“ — „Hans fromme Sindelag var ligesaa svigeløst som følsomt: Ingen Avind, intet Rum i hans Barm for Vindesyge! Kun idel Kjærlighed og Gavnelyst!“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

„Han var ydmyg og regnede sig ikke at have Fortjenester for Gud.“ „Uegennyttig var hans Opofrelse for Sandhed og Dyd.“ „Venner kjendte hans Upartiskhed og agtede den højt.“ Saaledes er Balles Vidnesbyrd om ham, og det slutter med i hine Vantroens Tider at sige om ham: „Christus var ham i Livet som i Døden inderlig kjær:“ — Hans Frimurer-Ven, Geheimelegationsraad Manthey stadfæster dette Udsagn og siger endvidere: „Han gjorde intet Skridt for at erhverve sig Anseelse, Rigdom, Indflydelse eller et mageligt Vellevned. Medens hans Ungdomsvenner og Medaldrende som Pragtblomster omplantedes af et Bed i et andet, stedse plejede, stedse beundrede, stod han som det nyttige Frugttræ i Havens Afkrog, uden at blive omflyttet, ja stundom endog uden at blive bemærket, men hvert Aar bærende sin Frugt. Tusinde Andre befordrede ved det almindelige Bedste deres Eget, han glemte sig selv og levede kun for Staten.“ Han havde i 41 Aar den samme Virkekreds. „Hans rolige og tilfredse Selvbevidsthed var hans stadige og eneste Løn.“ — K. L. Rahbek, hans Ven i 35 Aar, siger om ham: „Han elskede Sandheden og elskede den for dens egen Skyld; uforfærdet til at sige den, Hvem den end sagdes imod, var han aldrig den anderledes Tænkendes Fjende; endog forfulgt og forurettet, forandrede han aldrig sit Sindelag. Nidkjær for Sandhed og Ret, for Fædreland og Konge, for Pligt og Religion, lod han sig af denne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Nidkjærhed aldrig henrive til Partiskhed, end sige Partiaand.“ „Dyden var hans Aars, hans Dages, hans Timers, næsten kan man med bogstavelig Sandhed sige: hvert Øjebliks Bestemmelse i hans daadfulde og gavnrige Liv.“ „Han var

i Skygge og i Flamme,
I Venners og i Dødens Arm den Samme“.
(Ewald.)

Han slutter med at sige: „Veed jeg, Hvad jeg troer, og hvorfor jeg troer det, o, da er det Dig, forklarede Broder Abrahamson, om ikke aldeles og alene, dog fremfor alle Andre, det skyldes.“ — Rahbek kalder Ewald Abrahamsons „kjæreste Ven“, og Ewald selv nævner 1776 Abrahamson som en af de Venner, der havde hans fulde Tillid, og mindes ham ved Siden af sin Ungdoms Elskede Arense Hulegaard. Molbech siger: „Næppe har Nogen overgaaet Abrahamson i den Hjertets rene og varme Hengivenhed for Ewald, som denne ogsaa følte og erkjendte.“ *) — Schack-Staffeldt var Abrahamsons Elev ved Cadet-Academiet og skyldte denne megen Udvikling og Paavirkning, og

*) Hvor varmt Abrahamson følte for Ewald see: Prolog ved Sørgefesten for E. 23de Marts 1781 (Schwarz's Lommebog II, 1785, S. 51—55) og hans forskjellige Recensioner over E.s Arbejder (Alm. dansk Lit. Journ. 1750, S. 361—416, 1780, S. 185—204, 1781, S. 336—704. See endvidere Ewalds: „I Abrahamsons Stambog“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Oehlenschlæger, med hvem Abrahamson fire Aar før sin Død kom i Debat angaaende „Nordiske Digte“, begynder med at sige, at han „betragter det som en Ære, at hans Arbejder blive omtalte af en Veteran paa det danske Parnas“ og slutter sit Forsvar med at forsikre „den værdige Fader Gleim*) i vor Literatur om sin meest ubetingede Højagtelse og Velvillie.“ „Roser Oldingen ham endog blot til Nødtørft og peger mere paa det Manglende, end paa det Præsterede, da er dette en Oldingsroes, saa vederqvægende med al sin Indskrænkning, som en lunken Solstraale i den sene Høst.“

Man vil af det foran Anførte see, med hvilken Veneration Abrahamsons Navn blev betragtet af de Bedste gjennem vexlende Slægtled, og ikke uden Føje blev det ved hans Død sagt, at „den fuldstændige Fremstilling af hans lange og megen Virksomhed i vor Literatur vilde være en Fremstilling af vor hele, nyere Literaturs Historie og den offentlige Menings Omvexlinger næsten tvende Menneskealdre igjennem“.

Det var mærkeligt, at han, som var opdraget paa Tysk, og hvem det „under Straf var forbudet at tale Dansk ved Academiet“, at han dog allerede som Ung

---

*) Tysk Digter, (1719—1803), var nøje knyttet til alle sin Samtids poetisk begavede Mænd i Tyskland. „Venskabet var hans Element“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

blev en saa inderlig og udholdende Ven af alt Dansk. I sit „Oversyn af Fædrelandets Mindesmærker fra Oldtiden“ nævner Rasmus Nyerup „hans patriotiske Nidkjærhed for vore Oldsager og hans fortræffelige antiqvariske Arbejder, som hjemle ham Ret til den højeste Plads blandt vore nordiske Oldgranskere.“ Allerede tidligt ytrede han sig „om vore gamle, saakaldte Kæmpevisers poetiske Skjønhed og om Trangen til en ny Udgave af disse“, og i samme Artikel udtaler han sig meget kyndigt om dem; inden sin Død udgiver han ogsaa sammen med Rahbek og Rasmus Nyerup 1ste og 2den Deel af dem; Døden hindrede ham i Fuldførelsen. Han begyndte ogsaa tidligt paa en ivrig Reaction mod tyske Indflydelser paa Regeringen, i Staten, ved Hoffet som i Literaturen. — Han var saa godt som Stifter af „Det danske Literaturselskab“, og Welhaven har i sin Skildring af dette tillagt ham „en i enhver Henseende fremtrædende Plads i Selskabet“ og kaldt ham dets „ivrigste Medlem“. — Fra Aaret 1800 var han endvidere Medlem af „Selskabet for Videnskabernes Fremme“, hvor han to Gange havde vundet Prisen for poetiske Arbejder. Skjøndt han efter Molbechs Udsagn var „begavet med levende poetisk Sans og Følelse“, tør man ikke kalde ham en betydelig Digter. Af hans Sange turde de meest bekjendte være de to fra 1801: „Vi Alle Dig elske, livsalige Fred“, „Være Fred med Eder Alle“ og endvidere: „Min Søn,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vil Du i Verden frem, saa buk!“ Hans Sange have Tidens Tendens til at prædike Dyd og Moral paa det Digteriskes Bekostning, og egentlig lyrisk Begejstring findes der ikke i dem. Lunet, Ironien og Satiren bryder undertiden frem, som i det sidstnævnte Digt, men uagtet han saaledes selv baade ejede humoristisk Lune og kunde hengive sig til Munterhed, hørte ikke disse Egenskaber, saa lidt som hos hans Ven Ewald, til hans Digterejendommelighed. Større var hans Begavelse som Critiker, hvor han igjen var „heldigere, naar han kom ind paa Enkelthederne i Stiil og Udtryk, end han var det som æsthetisk Smagsdommer i Almindelighed — eller i at fastsætte og bedømme en Digters Aand, et Digts poetiske Characteer og Værdi“. (Molbech) Som oftest udmærkede sig Alt, hvad han skrev, ved en „sund, tænksom, selvstændig og frimodig Aand.“ Kun i sin Ungdom „kunde han gaae over til en noget overspændt og lidenskabelig Heftighed dér, hvor han lod Følelse og Begejstring for Yndlingsideer beherske sin Stemning“, ellers var han „i Forstandens Sphære rolig og maadeholden“. Flittig og paalidelig var han til det Yderste, og da han havde med Udarbejdelsen af en ny evangelisk Psalmebog at gjøre, siger Balle, at „hver Sang blev omarbejdet, prøvet og atter bedømt, hver Tanke blev lutret, hvert Ord vejet, hver Vending anpasset og stemt til yndig Samklang med varm og hellig Andagt i Sjælens Inderste.“ Hans Sprog overrasker ved sin for

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den Tid sjeldne Jævnhed og Klarhed tilligemed en viss Originalitet, jævnsides hvilken findes nogen Stivhed og Tørhed, som maaskee kom af Mangel paa stærk Phantasi „ligesom paa den Frihed, Lethed og Bøjelighed i Aanden, der vanskelig erhverves eller bevares af Den, hvis Kald fordrer, at han daglig, baade aandelig og legemlig maa udtrættes ved Skoletimer og anden Underviisning.“ Altid røbedes der i hans Forfattervirksomhed en sand Frihedsaand, „som ikke hykler for nogen Stand eller Borgerklasse.“ „Han var allermindst, hvad man kalder „galant“, men ejede en „Aand og Tænkemaade, der var ligesaa gjennemtrængt af Humanitet, som behersket af ærlig Patriotisme og Borgersind, og hermed forbandt han en Alvor og Strænghed i Grundsætninger, der syntes at give disse et Anstrøg af republicansk Frihedssind tilligemed Udtrykket af den Uafhængighedsfølelse, som kunde tilhøre en saa lidet egoistisk, saa nøjsom og tarvelig, al forfængelig udvortes Glimmer og Ødselhed hadende Characteer.“ Han var „en erklæret Fjende af Smiger og Hykleri, men en ærlig Tilhænger af monarkisk Loyalitet,“ og hans Skrifter ere „Gjenbilledet af hans Sjæl og Characteer“.

Abrahamsons Productionsevne oplivedes meget ved hans omfattende Studier i de forskjellige Landes Literaturer. Han havde selv lært sig Latin for at kunne læse de gamle Classikere paa Originalsproget. Fra sit 19de til sit 23de Aar havde han under sit Ophold i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Rendsborg med Fransk som Overgangsled lært sig Italiensk og læste paa dette Sprog Poesi lettere end Prosa. Metastasio og Tasso have efter hans eget Udsagn „forsødet ham mange Timer“. Han lærte sig ogsaa selv Engelsk og var tidlig fortrolig med Pope, Thomson, Young og andre af denne Periodes Digtere fra det attende Aarhundrede; ogsaa Shakespeare og Milton bidroge ikke lidet til at befæste hans Smag for højere og alvorlig Digtekunst. At han var hjemme i den tyske Literatur behøver næppe at tilføjes, og alt som Tiden skred frem, fulgte han med paa alle Omraader af de forskjellige Landes literaire Frembringelser; dog fandt han aldrig synderlig Smag i franske Digterværker.

Hermed har jeg søgt at give et løst Omrids af Abrahamsons aandelige Physiognomi, og naar jeg har dvælet derved, er det fornæmmelig, fordi hans Datter, som jeg her har sat mig for at skildre, tog saa Meget i Arv efter ham, Hvad jeg haaber at kunne vise i det Følgende.*)

---

*) Vil man have en udtømmende Skildring af A.s Liv henviser jeg deels til hans Selvbiographi i Lahdes Portraitsamling 1ste Hefte Pag. 3—34, deels til Molbechs Biographi af ham i „Historisk-biographiske Samlinger“ Pag. 385—456, hvoraf de ovenfor med Anførselstegn citerede Steder ere tagne, og endelig til Balles, Rahbeks og Mantheys Taler over ham i „Mindeblomster paa Abrahamsons og Søns Grave“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

3.

Den bekjendte Menneskeven, Philosophen og Statshistorikeren Tyge Rothe mødtes med Abrahamson i mange ædle, fælleds Interesser. De gjorde hinandens Bekjendtskab derved, at Abrahamson oversatte paa Tysk Rothes „Kristendommens Virkning paa Folkenes Tilstand i Europa.“ Rothe indbød ham saa ud paa sin Ejendom, Tybjerggaard i Sjælland, hvor han havde trukket sig tilbage efter at have faaet sin Afsked. Her traf Abrahamson en ung, syttenaarig Pige, en Datter af Tyge Rothes Halvbroder, Major og Amtsforvalter Nicolaj August Rothe og Hedevig Margrethe Bille. Denne unge Pige, Benedicte Rosine Marie Rothe var efter Forældrenes Død optaget som Datter i Tyge Rothes og Karen Bjørns Huus. Hun var ualmindelig smuk, saa skjøn, at der altid ved hendes Indtrædelse i en Selskabssal blev en pludselig Stilhed af Beundring. Tilmed var hun blid og elskværdig, og dog syntes det, som om Abrahamson ikke værdigede hende saa megen Opmærksomhed, i alt Fald ikke samtalede saa meget med hende, som med Gouvernanten dér i Huset, en meget kundskabsrig og begavet Pige. Men saa underligt ytrer sig Kjærligheden, og saa vildledende er Det, der synes at prophetere om dens Tilstedeværelse, at den 34aarige Artilleriofficeer og anerkjendte Lærde en skjøn Dag gjorde alle Gisninger til Skamme og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

aabenbarede for Verden, at det var Frøken Rothes Hjerte, han begjærede, og hun gav ham det med den fuldeste Sympathi. Den 28de April 1779 fejredes deres Bryllupsfest, og den 30te Maj 1781 laae der en lille Pige i den tyveaarige Moders Skjød. Det var hende, som fik Navnet Signe, og hun blev sine Forældres eneste Datter; en Søn, Frederik, var gaaet forud, og senere fødtes der to andre: Ludvig August den 23de April 1783 og Joseph Nicolaj Benjamin den 6te Decbr. 1789.

Abrahamsons Ægteskab var, trods Ægtefolkenes i Meget saa højst forskjellige Natur, lykkeligt. Fru Abrahamson var en forunderlig Martha-Natur; hun stod op Klokken fire om Morgenen og gav sig til at sye og brodere; Hensigten hermed var deels den at sælge disse Haandarbejder for at tjene Penge til Hjemmets Huusholdning, men ogsaa til Luxus, f. Ex. pragtfulde Toiletter, som hun klædte Børnene og sig selv i, og hvormed hun forhøjede sin paafaldende Skjønhed, deels ogsaa den, at faae Indtægter til at understøtte Fattige og tage unge, forladte Piger i Huset og sørge for deres Opdragelse; disse maatte da ligeledes sye fra Morgen til Aften, og med Hensyn til Flid og Orden, var Hjemmet en reen Bikube. Det gik endog saa vidt, at Fru Abrahamson, naar der kom Visitter, ofte sagde til Vedkommende: „De har vist intet Arbejde med?“ og blev der saa svaret benegtende, trak hun et eller andet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Broderi op af en stor Sypose, der altid var fuld, og gav Gjæsterne det; endogsaa naar hun var ude i Selskab for at spille Kaart, havde hun Sytøj med. En ung, norsk Dame var en heel Dag i Besøg hos Abrahamsons, og da hun om Aftenen kom hjem til sine Slægtninge, og de udbrøde: „Naa, Du har da moret Dig godt?“ svarede hun: „Jeg har syet, saa det værker i mine Fingre“. Den uafbrudte Flid jagede, da Sønnerne voxede til, disse noget bort fra Hjemmet; Signe bandtes maaskee snarere derved mere til det. Da hun var fire Aar gammel, kniplede hun et Kalvekryds til sin Fader, og hendes Øjne bleve tidligt medtagne ved, at hun om Aftenen sad og broderede paa sorte Slør. Faderen vilde læse Latin og Græsk med hende, men det modsatte Moderen sig; thi hun vilde, hun skulde opdrages til at være Kvinde, ikke Student. Dette maa dog ikke forstaaes, som om Moderen ikke vilde, hun overhovedet maatte lære Sprog; tværtimod var hun ved Siden af sin Mand Datterens Vejleder i Tysk og Fransk, og man vilde faae et heelt galt Indtryk af Fru A., hvis man vilde antage, at hun ganske gik op i Haandarbejder; hun manglede ingenlunde aandelig Udvikling, kunde dele sin Mands Interesser og fulgte Tidens Bevægelser; i Breve, som hun ved sin Død efterlod sig, udtalte Abrahamson til hende sin Glæde og Tak over deres rige Samliv, og disse Breve vare skrevne med en henrivende

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kjærlighed og Fiinhed. I sin Selvbiographi skriver han om hende: „En omhyggelig Moder for sine Børn har hun været og er endnu, ligesom hun for mig har været en Ægtemage, der har lettet min Vej gjennem Livet i utallige Tilfælde.“ — Hun var meget characteerfast, og Abrahamson lod hendes Ejendommeligheder have fuld og ukrænket Berettigelse, hvilket maaskee var sjældnere i den Tids Ægteskaber; hans Liberalitet gjorde sig ogsaa gjældende i dette Punct. — Da Ludvig den Sextendes Hoved faldt, jublede Abrahamson; samme Aften som Budskabet herom var kommet til Kjøbenhavn, skulde de i Selskab, og hans Kone kom da ind i Stuen, paaklædt til at tage bort, i Sørgedragt med Snip ned i Panden. „Hvad vil det sige?“ spurgte han. „Ludvig den Sextendes Død!“ var hendes Svar.

Det er vanskeligt at afgjøre, om Manden eller Konen har givet Hjemmet stærkest Farve; men characteristisk med Hensyn til dette Spørgsmaal turde det dog maaskee være, Hvad Datteren senere i sit Liv ytrede: „Blandt alle Forhold sætter jeg Huusfaderens højest; han kan med saa Lidet udenfra gjøre lykkelig og være lykkelig, naar han er, som han bør være, naar hans Hjerte med Sandhed hænger ved sin Familie.“ Hermed kan forenes, at Molbech taler om Abrahamsons „Huuslighed, Omsorg for Børneopdragelsen i Familien“ og et andet Sted siger: „Hans Liv var opofret til ufortrøden, samvittighedsfuld Flid i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

et møjsomt, trættende Kald, til Læsning og Forskning i Hviletimerne, til ufortrøden Bestræbelse for at anvende enhver Evne og Aandskraft, der var ham givet, til gavnende Virksomhed. Dennes Løn søgte han kun i Pligternes Opfyldelse, i et stille Huuslivs Glæder, i en ved nøjsom Tarvelighed uafhængig og utrængende Tilværelse, i Omgang med den ham betroede Ungdom og en ikke meget stor Kreds af ligesindede Venner." — Hver Middag mellem 2 og 4 læste han højt for sin Hustru, Børnene og Pensionairerne, og iblandt de Ting, han valgte hertil, fandtes ogsaa islandske Sagaer, en sjælden Lecture i den Tid, og tilmed en saadan, som røbede Forelæserens fremadseende Blik. Han bidrog Meget til at gjøre Hjemmet hyggeligt og havde stor Andeel i, at „mange af de unge Piger, som vare i hans Huus, ofte senere sagde, at de aldrig nogensinde havde været saa glade som dér."

I dette Hjem voxede Signe op, og „hendes livlige Phantasi var i en stadig Bevægelse under den evigt stillesiddende Syning, paavirket som den blev af megen Læsning og af Forældrenes Samtaler." Det blev et stærkt indadvendt Liv, ikke hendraget til Verdens ydre Ting; hendes Følelse ytrede sig ofte varmt, og hun havde mangen en Sorg, som hun aldrig siden glemte; hun sørgede ofte „uendeligt"; thi „Erfaringen havde jo dengang ikke lært hende, at Tiden dulmer næsten alle Sorger." — Hun var født i Academigade, skraas overfor

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det gamle Landcadetacademi, i et lavt Huus med Have ud til Marmorkirken. I og om denne Ruin foregik hendes Lege, og „det Eneste i Kjøbenhavn, der minder Noget om Rom“ spillede en stor Rolle i hendes Barndomserindringer og indprentede sig i hendes Natur som „noget Monumentalt, noget Kunstnerisk“. I sine Tanker levede hun paa Borge, og hvis hun hørte om En, at han var paa et saadant Sted og spiste i en gammel Riddersal, kunde hun græde af Misundelse. „Fra Fængslet dybt under Jorden til Borgens Tinde kjendte hun hvert Sted i Hasper à Spadas Borg (det var hendes Livroman), og uendelig styg syntes hende da Academiets store, firkantede Kasse,“ hvor hun senere flyttede hen. — I Hjemmet stod en Buste af hendes Faders Ven, Johannes Ewald. Hendes første Erindringer knyttede sig til, at hun krøb op og klappede og kyssede den. — I Huus med Abrahamsons boede en polsk Adelsmand som Emigrant. Hos ham kom hun meget, og hans aristokratisk fine Væsen afsleb tidligt hendes Person. — Sin Underviisning fik hun meest i Forbindelse med Brødrene, og Historien var hendes Yndlingsfag. „Hun besad en for en Kvinde fra den Tid ualmindelig historisk Kundskab og havde et klart Syn paa selve Historiens Aand. Dens store Skikkelser passérede ofte Revue for hendes indre Øje, og Grunden hertil var lagt ved Faderens Underviisning i Barneaarene.“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sin Sans for Naturen fik hun tidligt udviklet, deels i den lille Have, der hørte til Hjemmet, deels ogsaa ved sine hyppige Udflugter paa Landet om Sommeren. Hendes Barnepige blev gift med Kobberstikker Seehusen*), der havde Bolig i Birkerød; Madam Seehusen blev hele Livet igjennem hendes gode Veninde, og senere var det samme Tilfældet med dennes Datter, Fru Mariboe, som var 12 Aar yngre end Fru Læssøe. I Birkerød var Signe Abrahamson ofte og nød da jublende Livet og Friheden fra det evige Haandarbejde. Herude traf hun sammen med Skuespiller Schwarz, Digteren Riber og mange andre Skjønaander. Hun kom ogsaa ofte som Barn i Fensmark Præstegaard, og det stod hende altid klart i Erindringen, hvorledes hun dér om Søndagen, naar de Andre gik i Kirke, spadserede med sin Dukke nede i den samme Have, hvor Christian Winther snart skulde lege sine Barndomslege, og hun følte da et særligt Velvære, medens Kirkeklokkerne ringede og Solen skinnede ind mellem de røde Ribs paa de grønne Buske. — Hun var ogsaa hver Sommer med sin Moder hos Kammerherre Stampe til Skjørringegaard paa Falster; hans Hustru var en Datter af Tyge Rothe, altsaa Fru Abrahamsons Cousine. Hver Søndag kom alle Abrahamsons hos Tyge Rothes, efter at denne i 1792 havde solgt Tybjerg-

*) S. har tegnet og stukket Abrahamsons Portrait.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gaard til sin Søn og var flyttet til Kjøbenhavn. — Signe elskede allerede tidligt hans Hustru, den aandige Karen Bjørn, som Grundtvig har udødeliggjort i sit skjønne Digt „Karen Bjørns Minde“, skrevet, da senere Kammerherre Georg Linde den 6te Septbr. 1813 havde Bryllup med Tyge Rothes Sønnedatter. — Karen Bjørn var værkbruden, hjælpeløs, sammenknuget af Gigten; men hendes Aand var ikke kuet.

„Seer Du hist den fromme Kvinde,
Hvor hun sidder syg i Stol!
Straaler dog af Livets Sol
Hendes Aasyn blidt beskinne;
Medens Hjertet sig maa ømme
Under Lidelser i Løn,
Milde Blik fra Øjet strømme,
Tungen taler Trøst og Bøn.“

Billedet af denne „fromme Danne-Kvinde“ har indprentet sig i hendes unge Frændes Sind, saaledes som det er skildret i det ovennævnte Digt, naar der siges:

„Hør, hvor kjærligt hun formaner
„Sønnerne med kloge Raad,
Varsler for de glatte Baner,
Vækker dem til mandig Daad.
See, hvor Døtrene saa blye
Vandre i den store By,
Vandre og i Huset rundt,
Kloge paa dets Tarv og Dont;
Moders Arvegods man kjender:
Milde Blik og rappe Hænder! —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hører Du, hvor hist det klinger
Sødt i stille Aftenstund?
Sjælene paa Aandens Vinger
Løfte sig fra Hjertegrund;
Aander under Vingeslag,
Sjunger om den klare Dag,
Som igjennem Nattens Mørke
Bryder frem med hellig Styrke.
Det er Tyges Dagligstue,
Hvor de Psalmer tone saa;
Det er Tyge Rothes Frue,
Som med Døtre store, smaae
Sætter Tungen saa i Gang,
Sjunger paa sin Aftensang." o. s. v.

Det synes mig, som meget af Aanden fra Tyge Rothes Huus er arvet af Signe Abrahamson, og som om hun har hørt og fuldbyrdet Grundtvigs Formaning med Hensyn til Karen Bjørn, naar han siger:

„Prent i Hjerte dybt Dig ind
Hendes Aasyn, Færd og Sind,
Hendes korte, høje Taler!
Rene Gjenlyd af Choraler!
Sku den favre Blomsterkrans,
Hun sig bandt i Kirkehaven,
Gyldensmykkets ægte Glans,
Som ej falmede i Graven."

Blandt de Personer, som dannede den „ikke meget store Kreds af ligesindede Venner" i Abrahamsons Huus, vil jeg her nævne Nyerup, Rahbek og Schack Staffeldt. Disse vare den unge Datters gode Venner,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og de Førstnævnte mødte aldrig hende som gift Kone med sine Børn paa Gaden, uden at de standsede og fik en Samtale med hende. Kamma Rahbek kom ikke i hendes Barndomshjem; Signe A. kjendte hende slet ikke.

To Begivenheder fra Barndommen, som Fru Læssøe selv fandt betegnende for sit senere Liv, maa jeg meddele her. Hendes Fader kom i 1783 til at undervise Caroline Mathildes 12aarige Datter, den daværende Kronprinsesse Louise Augusta, i det tyske Sprog; han siger selv, at „denne Kongedatters Blidhed, hendes Opmærksomhed, hendes Flid og lykkelige Talent have gjort ham Underviisningstimerne til sande Glædesfester. Den unge Prinsesse ønskede at see hans Søn og Datter, og disse kjørte da med deres Forældre til Frederiksberg; da de skulde af Vognen, begyndte Signe at græde, og som Følge deraf blev hun hos Kusken, som gav hende af sin Kringle, medens hendes Broder kom til Kronprinsessen og fik det dejligste Bonbon af hendes hvide Haand. Da de kom tilbage, var hun ligesaa glad ved Kusken og hans Kringle som Broderen ved Prinsessen og hendes Bonbons. Da hun er bleven gammel, siger hun: „Denne Tildragelse, som kan synes ubetydelig, er det ikke for mig, da den, under uendelige Variationer har gjentaget sig mange, mange Gange i mit lange Liv og viist mig min saa strængt bestemte Plads i Verden.“ — Den anden Be-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

givenhed fortæller hun saaledes: „Jeg har altid syntes, at jo Mindre jeg behøvede og attraaede af det Verdslige, jo friere kunde mit Aandige være. Det maa have ligget i mig fra min tidligste Alder; jeg husker Præstens Forbauselse, da han i en Confirmations-Time foreholdt os Rigdommens Nydelser og Fattigdommens trange Kaar, og da, forunderligt nok, spurgte: „Vilde De være riig eller fattig?“ „Fattig!“ svarede jeg uden Betænkning. Det laae dengang ikke klart hos mig, Hvad jeg siden erkjendte, at jo Mindre vi behøve, jo Mere nærme vi os Guddommen, der Intet behøver.“

Blandt de unge Kvinder, som Signe Abrahamson kjendte i sin første Ungdom, vil jeg nævne Thomasine Buntzen, den senere Fru Gyllembourg, der var 8 Aar ældre end hende, og Louise Hegermann-Lindencrone, den fine, aandfulde Forfatterinde, der var 3 Aar ældre end hende; denne Sidste stod hun nærmere og bevarede hende altid i den venligste Erindring.

Af Signe Abrahamsons Brødre stod Ludvig August, hendes Nærmeste i Alder, hende ogsaa nærmest i Sympathi. Frederik, der døde som Commandant i Rendsborg, var meget begavet, men melankolsk, og der var ikke nøje Tilknytningspuncter i hans og Søsterens Naturer. Joseph lignede mere sin Moder og dermed mindre sin Søster. Hans Dygtighed i Arbejdet for at indføre den indbyrdes Underviisning i Almue-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

skolerne og hans Iver for at oplære den militaire Stand, er bekjendt*). Naar jeg udtaler, at han ikke lignede sin Søster, gjælder dette blandt Andet overfor hans Lyst til ydre Ære og Hæder. Denne fremspirende Tilbøjelighed søgte Faderen at bekæmpe; han havde Papirer, som viste, at han var af gammel, pommersk Adel; de laae i en Kasse, som han benyttede til Skammel; da han mærkede Sønnens Sympathi for Aristokratiet, brændte han Papirerne. Lidt efter lidt steg Sønnen ad den militaire Vej til at blive Frederik den Sjettes Adjutant, og som Kammerherre, besaaet med Ordener og Ærestitler, blev han i 1827 ophøjet i den danske Adelsstand. — Skulde jeg gjøre en Sammenligning mellem ham og Søsteren, vilde jeg sige, at han er Rhonen, hun er Rhinen. Disse Floder udspringe paa forskjellige Sider af det samme Bjerg; men Rhonen søger Vej gjennem skjønne, fyrstelige Egne, bestandig længere ned mod Varmen og Syden med dens Farver og Frugter, medens Rhinen løber stærkt strømmende, med Tilløb mange Steder fra, bestandig længere mod det fattigere Nord, igjennem Mindernes og Sagnenes Egne med de gamle Ruiner og den lægende Drue, og tilsidst maa den ud i det Lave, det Stille, det Nøgne; men dens Strøm er stedse fyldig og frisk, og det er

*) See: H. N. Clausen: Om mit Levneds og min Tids Historie, 1ste Halvdeel S. 751—53.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke sandt, at den udrinder sporløst i Sandet, den ender tværtimod i et Vandfald. — Saaledes vare disse Søskendes Liv; men de munde begge ud i det evige Hav, og Hvem tør afsige Dommen om, hvis Løb der er skjønnest? Vi kan kun sige, at Rhinen i Modsætning til Rhonen giver Plads for de Rejsende til nydelsesfuld Lystfart, og derfor ville vi følge den i dens Løb.

Den Broder, som Signe Abrahamson lignede og elskede meest, var Ludvig August, formodentlig opkaldt efter den daværende Kronprinsesse. Denne Broders Ven, den senere Sognepræst i Stege, Daniel Smith, siger om ham og hans Fader:

„Meer end jordisk Slægtenavn I bare,
„Eders Aander meest i Slægtskab vare."

Endvidere bemærker han, at man fandt umiskjendelige Træk af arvet Digtergeni hos Sønnen. Denne var fra sin Fødsel usædvanlig blid og munter, græd næsten aldrig og var bestandig frisk til sit sjette Aar. Da kom Schack Staffeldt en Dag i Besøg hos Abrahamsons, han befandt sig ilde, og det forværredes mod Aften, saa han ikke kunde tage hjem, men maatte bringes til Sengs. Sygdommen udviklede sig til Typhus, og Ludvig August, som holdt meget af Digteren, bad om at maatte komme ind til ham og fik ogsaa Lov hertil; men Følgen var, at han blev smittet og snart haardt angreben. Suiterne af Sygdommen forvandt han aldrig; til sit tolvte Aar var han bestandig sygelig og blev

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Noget af en Krøbling; han operéredes da og laae derpaa i 13 Maaneder uden at kunne støtte paa Benene, med skrækkelige Smerter og med Kighoste. Han var dog munter og trøstede tidt sin ømme Moder, naar hendes Mod var ved at synke. Først i sit 14de Aar begyndte han atter at undervises og gjorde, trods sin Svaghed, megen Fremgang. Han ytrede usædvanlige Anlæg for Tegning, Musik og levende Sprog og bestemtes derfor til at være Maler. Derpaa blev han sat i Lære hos sin og sin Families gode Ven, den før omtalte Seehusen i Birkerød, hvor han lærte at stikke i Kobber; men snart blev han kjed heraf, kom hjem igjen, lærte noget Latin og blev 1802 Student, 19 Aar gammel. — Han havde et livligt, dejligt Aasyn, en høj Pande, omslynget af brune Krøller, og store brune Øjne; hans Talestemme var klangfuld, og et yderst behageligt Smiil spillede om Mund og Øje. Alt Dette gjorde ham let yndet af muntre, uskyldige Pigebørn. Hertil kom, at hans Følelse var hurtig, hans Hukommelse — „alle Musers Moder“ — var meget god, hans Dømmekraft ypperlig, og hans Vittighed spillende. Sindet var barnligt, Hjertet varmt, og med dette elskede han Livet og greb med Glæde efter dets usædvanlige Sider. Naar nu hertil føjes, at han selv betegner sig som „berygtet for at være tynd af Been og bleg af Ansigt“, har man maaskee nogenlunde Billedet af ham.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Han studerede Jura, men afdroges derfra, deels ved sine Selskabstalenter, deels ved sin Lyst til at kaste sig ind i Verdens Tummel, deels ogsaa ved sin medfødte Ustadighed. Han flyttede ud af sine Forældres Huus, hvor der kun var ringe Plads, og lejede sig Værelser i Byen. Hellere end studere Jura, læste han Poesi og spillede Harpe, og ofte var det sine egne Sange, han ledsagede med sit Accompagnement. Sine juridiske Studier skrev han i Hexametre. „Jeg slaaer Pedes paa mine Knæ, saa faaer dog den Time Ende", sagde han. — I Foraaret 1804 tog han Embedsexamen med haud. ill.

Naar det ovenfor er sagt om ham, at han yndede Livets usædvanlige Sider, kan her meddeles en Illustration til denne Udtalelse. Om Sommeren efter sin Embedsexamen blev han bekjendt med en norsk Skibscapitain, der havde et Par af sine Døtre med nede for at besøge Kjøbenhavn. Da de skulde rejse, fik Ludvig A. disse Døtre til at skjule ham i Kahytten, til Skibet var under Sejl; saa bragte de ham op paa Dækket til Faderen, der blev meget glad over denne Fangst. Den gamle Abrahamson havde givet ham Rejsepenge, og en Maanedstid efter vendte han med samme Skib tilbage fra Bergen. Under sit Ophold her saae han en Ligskare og hørte, at man begravede en Mand, af hvem Personer, der vare ham dyrebare, havde lidt store Fornærmelser. Den unge Fremmede blandede sig i Ligfølget, og da Præsten havde kastet Jord paa Kisten,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

trængte han sig frem, lod en Rose falde i Graven og sagde: „Denne er fra **, og i hendes Navn tilgiver jeg Dig. Fred over Dit Støv!“ Derpaa fjærnede han sig. medens Følget stod meget forbauset og saae efter den Fremmede, som efter et Spøgelse.

Den Brystsvaghed, som hans Legemsbygning medførte, tiltog, og hans egen Uforsigtighed forøgede den. Han talede ofte om, at hans Død vist var nær, mørke Anelser forjoge undertiden hans Munterhed, og hans Vittighed fik tidt en skarp Braad, der skaffede ham Uvenner og ond Omtale; men mod sine Nærmeste var han altid mild, venlig og opofrende.

Tilsidst erklærede Lægerne, at der kun var Mulighed for hans Helbredelse, naar han kunde komme til at aande vestindisk Luft. Han blev da efter Ansøgning ansat som Copist ved Lands-Overretten paa St. Croix. I Novbr. 1804 rejste han. Daniel Smith, hvem de fleste af ovenstaaende Meddelelser om ham skyldes, har ogsaa i „Mindeblomster“ aftrykt hans Dagbog paa Rejsen. Jeg henviser til den med den Bemærkning, at den aabenbarer et poetisk, godt Gemyt og en udviklet Natur; man lærer ham at kjende under Læsningen. Længsel efter de Kjære i Hjemmet fylder ham bestandigt. Nytaarsdag sidder han og nynner sin Faders Sang: „Vi samles igjen“, og da Capitainen i den Anledning bringer Faderen paa Bane, svarer Sønnen: „O, naar De vidste, hvor inderligt han elsker sine Børn,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hvor kjærligt han mindes Enhver af os, naar vi ere fraværende! Ved Bordet eller ved vore smaae Familiesamlinger seer han med sørgende Blik hen, hvor jeg sad."

Capitainen: „Og da De var roet ud til Skibet, stod han og talede paa Toldboden med mig, og jeg saae Taarer i hans Øjne."

„Men jeg da, jeg, som lidt efter lidt forsvandt for hans Blik, jeg sad ene som forladt af den hele Verden. Længe vinkede han med Hatten, og Vinden legede med hans ærværdige, graae Lokker. Brat vendte han sig, og jeg saae ham aftørre den bitre Afskedstaare. — Capitain, det var for mig, den bedste Mand fældede Taarer, og De troer, Sligt kan udslettes ved Uger?"

Foruden Savnet af sine Kjære udtaler han ogsaa Længsel efter „alle de øvrige Vejledninger, f. Ex. „Læsning af Digterne." *) Alt Dansk er ham, som Søsteren,

---

*) Smith aftrykker flere af hans egne Digte; her maa, med en enkelt Rettelse, staae et af de mindste som Prøve:

Dvæl, yndige Drøm!
Slyng Dine aandige Arme
Om mig med Kjærligheds Varme,
Dvæl, yndige Drøm!

Jeg saae hendes Smiil,
Ak, og sit mørkeblaae Øje
Hæved hun blidt mod det Høje
Med Kjærligheds Ild.

Det slog, o, for mig,
Hendes det elskende Hjerte,
Glemt var al Fortidens Smerte,
Elvina, hos Dig.

O, salige Drøm,
Bortvift i tryllende Slummer
Skilsmissens tærende Kummer, —
Dvæl, yndige Drøm!

I „Tilskueren" Nr. 43, 1803, er aftrykt et, kaldet Phtisis (Tæring), som hentyder til Forf.s Legemslidelse. Rahbek

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

uendelig kjært. I Marseille siger han: „Jeg havde nær skreget højt af Glæde, da jeg saae vort gode, danske Flag vaje flere Steder; det var, som jeg skulde tale til det.“ — Kjærlighed til Naturen har han ogsaa fælleds med Søsteren; da Skibet nærmer sig St. Croix, skriver han: „Alting staaer herligt i vor Have, og ofte sidder jeg dér og smøger min Pibe. Vel er Haven kun liden, da den kun bestaaer af en Trækasse med Sillerier, Purrer og Løg; men den er dog grøn, og det er dog fra Danmark.

„Ach, wenn die Menschen doch
„Wüsten, wie gut man sich mit
„Anderthalb Zoll begnügen kann.““

(Claudius.)

Forholdene og hans Gjerning i Vestindien tiltalede ham kun lidet; „naar han vil beskrive sin Tilstand, maa han tale om Stilstand“, Climaet gjorde ham aandssløv, og Menneskene, han levede iblandt, „havde Vellevned til Gud og loe ad Alt, som kaldtes Følelse.“ Han skrev stedse sjældnere og kortere Breve til Hjemmet. Den 10de April 1810 „udfriede Gud ham fra et sygeligt Legems Lidelser og fra hans Sjæls jordiske Kummer.“ Han døde paa en Rejse i Nordamerika, og

---

ledsager det med de Ord, at „en ung Digter af et paa Parnasset hædret Navn har tilsendt ham dette Stykke, hvis hele Tone tilfulde viser, at det kun er altfor meget Alvor, og som næppe Nogen uden inderligste Deeltagelse vil kunne læse.“ D. Smith siger et andet Sted: „Det veed jeg med Vished, at hver Linie, han skrev, fortæller hans Indres Historie“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det varede længe, inden Efterretningen derom kom hertil, og da var hans gamle Fader saa svag, at hans Hustru vilde skjule det sørgelige Budskab for ham. Men en Fremmed, der kom til ham i hans sidste Tid, omtalte det som noget Bekjendt, og da den Fremmede var gaaet, fandt Fru Abrahamson sin Mand i stum Smerte hensunken i Lænestolen. Snart fulgte han sin Søn, hvem han efter eget Sigende „var knyttet til med mere end Slægtskabets Baand."

Ludvig August Abrahamson havde Meget af sin Søsters Natur; men hos hende var Alt reent, ubesmittet, harmonisk og klart, hos ham var Meget berørt af Verdens Daarlighed, som han ikke var ukjendt med. 27 Aar efter hans Død siger hun dog om ham: „Han var langt over sin Tid, han var min Ungdoms Blomsterkrans, mit altfor alvorsfulde Livs Lysglimt; det svandt, og en evig Længsel følger det."

4.

Jeg vil søge at skildre Signe Abrahamson som ung Pige. Hun havde en lille, men ikke smuk Figur, hendes Hænder og Fødder vare ikke særligt smaae eller skjønne, men hun gik let og stille, som det bør sig en ung Pige. Hendes Hoved var fiint bygget, hendes Hud meget klar og skær, hvid og rød, det Indtryk, hun gjorde, ætherisk og yndigt. Haaret laae lysebrunt krøllet omkring den smukke, hvide Pande, derunder

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

funklede de store, skjønt formede, lysebrune Øjne med en forunderlig, straalende Mildhed, Næsen var ædel, lige og mager, Munden fiint dannet og meget udtryksfuld, Hagen noget fremtrædende. Hun talede med stor Vægt og gesticulerede da stærkt med Armene, medens Øjnene fik dobbelt Liv. Hun var meest egnet til at gjøre Indtryk paa aandigt udviklede Mænd, og der fortælles, at hun har havt ikke faae Bejlere. Iblandt Dem, der følte sig stærkt dragne til hende, tør jeg vist nævne Blomstermaleren Fritzsch, der var hendes Lærer i at male, hvortil hun efter sin Fader havde arvet et ikke ringe Talent. Hun holdt meget af ham, „men ikke paa den Maade". Da han som ældre Mand saae en af hendes Sønner, blev han ved med at betragte ham og sagde da: „Tag Dem iagt med Deres Øjne, jeg veed, de ere farlige." Han døde ugift, i en høj Alder.

Jeg har hørt fortælle, at Signe Abrahamson holdt meget af en ung Mand, som hun ikke maatte faae. Forøvrigt veed jeg ikke nogen Besked om denne Periode i hendes Liv; thi, som der er sagt med Hentydning til hende: „Saa aaben hun ellers var, saa udførligt hun senere kunde beskrive sin Barndom, ligesaa let gled hun hen over sin første Ungdomstid." I sit 25de Aar ægtede hun, den 10. Jan. 1806, den 31aarige Niels Frederik Læssøe, der tidligere havde været gift og havde 3 Døtre. Man siger, at dette Ægteskab ikke havde hendes Forældres fulde Sympathi; men hun

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vilde det og satte det ogsaa igjennem. Det var fra hendes Side vist ikke i stræng Forstand, hvad man kalder et Inclinationsparti; men lad følgende Ytringer af hende selv oplyse hendes Syn paa Ægteskabet! Hun siger: „For ikke at blive ueens med sig selv og sin Gud, maa man elske Den, man ægter; et Fruentimmer overgiver jo Alt til den Mand, hun vælger; hun har hverken Lov at være klogere eller bedre, end han vil det; hun er Tjenerinde i Ordets egentligste Forstand og Tjenerinde for hele Livet. Bliver saadant et Baand knyttet af Overilelse, Vane, Hensyn til andre Mennesker, saa Gud være dem Begge naadig og allermeest de arme Børn, der udvikle sig af en saadan Forening, og som blive, just ved disse Forhold, langtfra ikke Det, de kunde være blevne til.“

Fru Læssøe var en finere, mere begavet og udviklet Natur, end hendes Mand; men han var et meget kjærligt Menneske, og de mødtes i Interesse for Literatur og Alt af Aand. Han var hele Livet igjennem forelsket i hende og kunde næsten være skinsyg, naar hendes livlige Aand beskjæftigede sig med Andre. Det følger forøvrigt af sig selv, at han aldrig havde Grund til at være jaloux paa hende, den Rene og Jomfruelige, da „hun var altfor naturlig til, at han endog skulde kunne have fundet Spor af Coquetteri hos hende“. — Der er efterladt en Deel haandskrevne Digte fra ham til hende. Jeg vil af disse anføre eet Vers:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

„Nu sysler jeg ved bogfyldt Bord,
De Døde jeg besøger
Og lytter gjærne til hvert Ord,
Som staaer i gamle Bøger;
Naar Krøniken mig saa gjør fro,
Jeg maa min Signe det betroe,
Min Glæde det forøger.“

Alle hans Digte røbe den største og lykkeligste Kjærlighed til hende, og hun vilde vist have protesteret heftigt, hvis Nogen havde sagt, at hun ikke var lykkelig gift.

Læssøes Fader, der var Hørkræmmer og Raadmand i Kjøbenhavn, havde været meget riig og var vel bekjendt og almindelig agtet for sin udstrakte private og offenlige Virksomhed; men han mistede netop paa den Tid, da Sønnen giftede sig anden Gang, hele sin Formue. De unge Nygifte havde det meget fattigt. Fra den store Gaard paa Hjørnet af Academigaden og Bredgaden, hvor Landcadetacademiet var, og hvor Abrahamsons havde haft Bolig siden 1799, flyttede Signe med sin Mand hen i Kronprinsessegaden. Her oplevede de Kjøbenhavns Bombardement 1807. Den 2den Septbr. om Formiddagen kom Fru Abrahamson og spurgte, hvor Børnene vare, og da der blev sagt, de legede ovre i „Kongens Have“, fik hun dem hentet, „fordi det tegnede til daarligt Vejr.“ Næppe vare de komne hjem, før Bombardementet begyndte. Abrahamson indrettede de brandfrie Kjældere paa Academiet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til Ophold for Kadetterne, og her kom ogsaa Børnene ned, medens Forældrene bleve i Hjemmet i Kronprinsessegaden. Vi kunne tænke os Fru Læssøes patriotiske Følelse i fuld Virksomhed, og Minderne fra 1801 kom til fra den Dag, „der i halvfjerde Time havde naglet hende som en Steenstøtte i en Vinduesfordybning for at lytte med den meest dræbende Angest til hvert Skud, som hun troede medtog flere Menneskeliv; denne Dag var et af Mærkepuncterne i hendes stille Ungdomsliv.“

Den ene Søn efter den anden voxede snart op, og Kaarene vare stedse ringe; Familien maatte, fordi det var billigere, tage Ophold i Lyngby. Da fik Læssøe i 1811 en Stilling som Toldinspecteur i Frederikshavn. Hun rejste dertil med et tungt Sind, deels fordi Forholdene deroppe ikke vare synderligt lokkende, deels ogsaa, fordi hendes kjæreste Broder nylig var død, og endelig, fordi hendes Fader var meget syg. Vel sysselsatte sig hans Sjæl med uafladelig Forbedring af flere, tilforn begyndte Arbejder; men han mægtede næppe at røre Haand eller Fod. Hun siger: „Gud, hvad jeg leed ved at rejse; ingen Ord kunne udsige det!“ Snart fik hun Bud om hans Død. Hun taler senere om „den store Lykke at være Alle samlede“, og siger, at „man skal nyde det i fulde Drag; er det først forbi, fortryder man saa bittert, at man ikke ganske har nydt sin Lykke.“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det var en umaadelig Forandring for Fru Læssøe at komme til Frederikshavn; hendes fine Natur maa have krympet sig og taget sig underligt ud i de nye Omgivelser. Læssøes førte et gjæstfrit Huus*); men Selskabeligheden deroppe stod paa et saadant Trin, at „Damerne“ mødte med Mandshat paa og drak Brændeviin af store, lange, spidse Glas, og hun kunde ikke reent undslaae sig for deres Omgang. En Dag saae hun paa en Spadseretour langt borte et hvidt Spøgelse; det viste sig at være en Kone, der Dagen i Forvejen havde haft Selskab; nu havde hun nydt Resten af det den foregaaende Dag levnede Spiritus, og i Beruselse havde hun taget sin Borddug paa og spadserede, med hele Personen hyllet i den, famlende frem og tilbage. Det var En af Fru Læssøes Omgangskreds! Til denne hørte ogsaa en afskediget Officeer, som endnu agerede Militair med sin Sabel i et Sejlgarnsbaand om Livet.

Den Glæde, Fru Læssøe skulde have af Naturen her, blev heller ikke stor, jeg vil ikke sige, fordi Naturen var grim; thi det synes jeg aldrig, den er; men fordi Climaet var saa skarpt og stadigt blæsende, saa svært

*) Gjæstfriheden var saa stor, at Befolkningen paa et Passageerskib fra Norge til Kjøbenhavn, som i daarligt Vejr søgte ind til Frederikshavn, heel og holden blev indbuden til Læssøes, hvis hyggelige Hjem og elskværdige Omgængelse gjorde det glædeligste Indtryk paa de Rejsende.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at taale for hende, der spadserede saa meget. Hun tog dog den Nydelse deraf, som hun kunde faae. Klokken 4 om Morgenen var hun oppe og satte sig da med sine Børn ved Thebordet foran de aabne Døre, for at see Solen staae op over Havet; hun talede da om Alt, hvad et saadant Syn kunde give Anledning til, og fortalte om Alt, hvad der havde fængslet hende selv. Hun indprændte eller udviklede da ogsaa i alle sine Sønners Hjerter den største Kjærlighed til Naturen. — Forresten benyttede hun her sine første Morgentimer til Læsning, og det var især Claudius, hun i disse Aar elskede og udvikledes ved.

Det var en stor Glæde for Læssøes i Aaret 1818 at blive forflyttede til Kjøbenhavn, hvor han blev udnævnt til Havnecontrolleur.

Fru Læssøes Liv ligger for mig som hiin Flod i Syden, der paa lange Strækninger løber under Jorden, saa man troer, den er forsvunden, indtil den saa pludselig igjen kommer frem i Lyset og lader sig følge. Tiden, fra hun flyttede tilbage til Kjøbenhavn og til hendes Mands Død, veed jeg ikke Meget om. Hun traf atter sin Moder, der havde taget Sommerbolig i Lyngbye, og dér var hun ofte i Besøg med sin Mand og Børnene. Mod Aften sad hun da tidt og fortalte midt i Kredsen af disse sidste. Da var hun i sit Element og uforlignelig inspireret. Alle de studsende Øjne vare fæstede paa hende, og Tjenestepigen bad

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

altid om at maatte komme ind med, men var da meget betaget, græd og forfærdedes ved Alt, hvad hun hørte og med det Samme saae lyslevende for sig. Fru Læssøe sagde da: „Bliv nu ikke forskrækket; naar der kommer Noget til at blive bange for, seer jeg hen imod Vinduet, saa veed Du det, at Du altsaa ikke bliver saa bange.“ — Fru Abrahamson hørte ogsaa til, og hun udtalte da: „Aa, Signe, havde jeg dog gjort som Du, istedenfor altid at være optagen af den evige Syning!“

Hver Søndag var hun og hendes Mand med Børnene i Dyrehaven; han, som var noget svær, sad som oftest paa en Bænk, medens hun tumlede sig Bakke op og Bakke ned, let og ungdommelig, med Børnene. Da hun blev Enke, opgav hun ikke disse Toure, men gjorde dem tilfods, da hun ikke havde Raad til at kjøre. — Hun forstod i høj Grad den Kunst at lege med sine Børn. Saaledes fortalte hun dem, hvorledes hun som Barn morede sig med at hoppe paa Hug hen ad Gulvet; de maatte da Alle gjøre det „i Gaasegang“, og hun selv med, og saa jublede hun.

I 1830 er hun meget optaget af sin Moders Sygdom, og hun mistede hende d. 17de Marts d. A. Det var hende „en grusom Sorg“, og „hun forvandt ikke dette store Tab, førend et langt større næsten knuste hende“. Hermed sigtes til hendes Mands Død, som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

indtraf d. 9de Juni næste Aar, da han var 56 Aar gammel, og da de havde været gifte i 25 Aar.

Hun siger selv: „Ingen kan føle en Enkes Sorg uden en Enke.“ Følgelig kan heller ingen Anden skildre den. I et Brev til sin Veninde, Henriette Hanck, skriver hun: „Som Lynet, naar det strøjfer forbi en Gjenstand uden at tilintetgjøre den, dog betager den alt dens virksomme Liv, saaledes har ogsaa Stødet, der saa voldsomt traf mig, betaget mig al munter Livlighed, al Kraft til Meer, end Hvad Børnenes daglige Nødvendigheder fordre. Jeg er sløv og slap til Alt, kun ikke til at erkjende Andres herlige Sider.“ Hun siger snart efter i et Brev til Andersen: „Hverken Gud eller Mennesker vil, at Tornekronen reent skal nedbøje den saarede Tinding; for den aabne Pande og det frejdige Mod svinder frygtsomt Lidelserne. Her er saa meget Godt; kun den Egensindige, der blot vil nyde eet Gode, gaaer aldeles utilfreds om paa denne skjønne Klode.“ Lidt efter lidt vandt da ogsaa hun, som altid sørgede saa heftigt og lidenskabeligt, fremad til en større Ro, der overvandt den arbejdsløse Sorg. Hendes „eneste Religion“, hendes „eneste Maal“ var at bidrage til Menneskers Lykke. „Skulde da ikke hendes Kjæres Lykke være hende Alt? Sikkerlig, sikkerlig, var det nødvendigt for hendes Kjære, at hun selv gik under, da opofrede hun sig hengivent. Ens Lykke gaaer for Manges; men saa barmhjertig har den gode Gud været

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mod os, at ved at give opofrende Kjærlighed, vinder man Kjærlighed". — Det var hendes efterlevende Kjære, det var hendes Børns Sag, der bragte hende til at rejse sig. „Folk vidste ikke at bevise hende større Tjeneste, end ogsaa at skille hende af med dem, idet de tilbøde hende at tage dem i Pleje." Men man kjendte hende ikke, naar man troede, hun vilde gaae ind herpaa; hun beholdt dem og voxede derved. Efter at „den svære Storm har bøjet hendes indre Siv, rejser det sig igjen, og hun føler, at hun seer klarere ind i Menneskelivet"; hun siger: „Lad mig benytte dette til at lede mine unge Venner", og disse vare først og fremmest hendes Børn. Snart sænker sig Mindets vemodige Mildhed over hendes Sind, og — som hun et andet Sted siger: „Dødens Vinge har den forunderlige Kraft at udslette alt Ondt hos den Bortgangne."

5.

Idet jeg skal skildre Fru Læssøe som Moder, har jeg Lyst til at tage to Citater af Grundtvigs „Karen Bjørns Minde" som Motto. Det ene lyder saaledes:

Alt som Aarene henskride,
Naar vi trænges, naar vi lide,
Da skal i vort Bryst oplives
Fromme Mødres gode Sæd;
Under Taarer skal den trives
Som et Træ ved Bækkens Bred.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det andet er dette:

Frygt Din Gud, og lær de Smaae
For Guds Aasyn fromt at staae!
Lær dem med andægtig Stammen
Hænderne at lægge sammen!
Lær dem, at Guds Engleskare
Tager venligt paa dem vare,
At Guds Engle Fromhed ynde,
Flygte, sørge, naar de synde. —

Fru Læssøe siger i et Brev til H. Hanck: „Jeg kan kun kjendes i mit Huus, hos mine Børn“, og i et andet Brev, der er Svar paa et, i hvilket Henriette H. har sammenlignet Fru Læssøes Huus med „Bakkehuset“, siger hun: „Jeg elsker mit simple, lille Hjem og er saa lykkelig, naar jeg seer, Andre ere glade i det; men tænk Dem aldrig mit Hjem og „Bakkehuset“ paa nogen Maade sammen uden for saa vidt, at Kong Salomon og Jørgen Hattemager staae sammen. Her er Sans for alt Skjønt, hist er Evne forenet med Sansen; det forandrer aldeles. Dog byttede jeg ikke med det; thi det havde ikke Himlens bedste Gave: Børn! Mit Liv var Intet uden disse elskelige Væsener.“ „Jeg vilde med mit Hjerteblod kjøbe Lykke for mine Sønner.“ — I et andet Brev til den Samme: „Det er en underlig Idee af Forældre at ville have deres Børn ud imellem Fremmede, som man kalder det. De koste saa Lidet hjemme, at det ikke kan være for at spare

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i Hjemmet, og ellers veed jeg ingen antagelig Grund; de kunne snart vænne sig til det, naar Nødvendigheden er der; hvorfor maae de da ikke have det godt, medens de kunne? Om jeg havde 12 Børn, Ingen af dem skulde ud med min Villie.“ Hører man ikke her Gjenklang af et sandt Moderhjerte? Og Mere end det! Hun siger selv: „Enhver Moder er en Cornelia, om hun end ikke har Graccher til Sønner“; og nævner Oldtiden hiin udmærkede Kvinde som Idealet for en Moder, saa kan denne være det i Nutiden. Da en riig Romerinde viste Cornelia sine mange Smykker, pegede hun paa sine Sønner og sagde: „Disse ere mine Smykker!“ Det Samme gjorde Fru Læssøe.

Det laae i hendes Natur at være moderlig. Hun omtalte ofte, ja endnu kort før sin Død, at en af de inderligste Smerter, hun havde følt, var engang, da hun som lille Pige var ude paa Landet, hvor hun sad i en Have og legede med sin Dukke; da kom en Herre gaaende forbi, tog Dukken fra hende og satte den op i et Træ, saa hun umuligt kunde naae den; hun følte, hvor ubarmhjertigt det var gjort, og hun var fortvivlet. Denne moderlige Natur var bleven udviklet i Omgang med Andre. Hun siger: „Jeg har i mange Aar kjendt og elsket tre Mødre, der have været Idealer for mig.“ Det har sikkert været hendes egen Moder, Karen Bjørn og Madam Seehusen i Birkerød; disse Navne maae nævnes i dette Sammenhæng.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Underligt var det, at Fru Læssøes Plads i Verden næsten altid blev hende anviist blandt Mænd. Hun havde ingen Søster. Hun siger: „Det maa være en Lyksalighed at have en saadan; o Gud, det har jeg aldrig kjendt! Mange Goder her i Verden ere ukjendte for mig; med Taknemmelighed paaskjønner jeg: mange ere kjendte, og, tro mig: ogsaa erkjendte af mig.“ Af disse var — som sagt — intet saa stort som det, at hun havde Børn, men — ingen Døtre! Hun havde født 8 Sønner: Hermann (Landmand), Frederik (død som ganske Lille), Ludvig (Kammerraad og Inspecteur ved de kgl. Samlinger), Frederik (faldt som Oberst i Slaget ved Isted den 25de Juli 1850), Christian (Præst), Joseph (Typograph), Thorald (Landskabsmaler) og Viggo (Præst).

Allerede Kl. 4—5 om Morgenen vækkede hendes Drenge hende; hun bød dem aldrig være rolige og sove videre; de krøb op i Beenenden af hendes Seng, pakkede sig ind i Tæpper og bad hende fortælle Historier. Meest skildrede hun dem saa Scener af Iliaden og Odysseen, hvor da Hektor var deres bedste Ven, Achilles deres svorne Fjende. Hun fortalte saaledes, at de fuldstændigt levede deri.

Børnene kaldte deres Moder for „Conversationslexiconnet“; thi Alt, hvad de vilde vide Besked om, kunde hun strax forklare dem. Hun siger selv: „Naar Børnene spørge om Noget, da er det galt ikke tilfreds-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

stillende at kunne svare dem.“ Hun udtaler tillige, at man, medens de ere mindre, aldeles maa holde dem fra at høre noget Ondt om Andre, og hun omtaler da sin egen „Naragtighed“, at hun, lige til hun havde været voxen i flere Aar, troede, at alle voxne Mennesker vare fuldkomne. Hun siger: „Det giver en Stræben efter det Bedre, som det Barn, der seer Verden i dens Nøgenhed, aldrig kan have.“

Skjøndt hun sagde: „Det Første for mig i mit Hjem skal ikke være Fliden, det skal være det: at være Moder“, saa siger hun dog et andet Sted: „Naar jeg undtager at læse Aviserne, har jeg i lang Tid ikke gjort Andet end sye og strikke . . De Mandfolk slide saa uhyre og sye dog ikke eet Sting, og jeg kan ikke overtale En af dem til at give sig til Skrædderprofessionen.“

Hvad der gjorde det dobbelt besværligt for hende at opfylde alle sine Moderpligter, var hendes svage Helbred. Paa den Tid, da Sønnerne voxede til, havde hun næsten hvert Aar Nervefeber, og undertiden var hun saa svag, at hun Dag efter Dag maatte ligge paa Sophaen. Børnene sagde altid: „Husk paa Moder, vær stille!“ De forgudede hende Alle, og skjøndt hun nok mener: „En Moders Kjærlighed lønnes dog aldrig“, siger hun dog atter i et Brev til H. Hanck: „Vil De bede Deres gode Moder fra mig ret hjertelig altid fæste Øjet paa de kjære, gode Børn, hun er omgivet af, saa kan hun føle Taknemmelighed, saadan som jeg gjør, naar jeg seer

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til min Børneflok; vi ere velsignede af den Algode mere end Tusinde! Jeg har været daarlig i lang Tid, og just da med saadan ydmyg Taknemmelighed skjønnet paa al den ubeskrivelige Kjærlighed, jeg har nydt af de velsignede Børn, Hver paa sin Maade, den Ene staaer ikke tilbage for den Anden, ja, jeg er henrykt over dem Alle!" — Under det travle Arbejde læser hendes Sønner daglig for hende; „det letter hende noget; baade at høre Læsningen og at de læse, gjør hende saa inderlig godt", og det Samme er Tilfældet, naar hun mærker deres Taknemmelighed. „Et lidet henkastet Ord til en Moders Priis er hende som Fuglen i Fabelen, der sætter sig paa Ørnens Ryg, for at være Solen end nærmere, end Ørnen selv."

Saa har hun da Nok at gjøre og faaer tilstrækkelig Livsstrømning i sig indenfor sit lille Hjems Vægge. „Som Moder og Husmoder kan hun ikke lukke sig inde paa sit Værelse og leve med Andre; nej, medens hun lever med Andre, lever hun med sit hele Huus og endda Visitter, der stadigt afbryde hende." Hun siger: „Kjender De ikke nok Historien om Gulliver, der var bunden med tusinde Lænker til Jorden og maatte bruge al sin Magt til at løsrive sig, skjøndt de vare hver kun af et Haars Tykkelse. Han er et Billede paa mig." Og føler hun sig da syg og svag, siger hun: „Dog skal jeg ikke med Villie forlade mine Sønner; det kan skee tidsnok. De Stakler, kunde de saa kun sørge for sig

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

selv og havde selv et Slags Hjem, ellers vilde de dog savne Moderhjemmet.“ Og da saa endelig en af dem har faaet eget Huus, skriver hun saa resigneret og kjønt til Svigerdatteren om ham: „Lad ham kun forsømme mig, jeg takker Gud derfor, det er Tegn til, han er lykkelig, og han er det ogsaa. . . . . Nu har han det bedre, end jeg kunde berede ham det, og det takke vi Dig for, mit elskede Barn, som var saa kjærlig at forene Dig med ham.“ — Til en anden af sine Svigerdøtre skriver hun: „Du er mit Livs Rose! I Ord er denne Følelse aldrig kommet før; men jeg er ordentlig glad, at jeg har fundet Ord til at udtrykke min Glæde over, at Du er min Datter. Kunde jeg vælge blandt alle Jordens Piger, valgte jeg Dig, Du, mit elskede Barn! Omfavn og kyss Din Mand i mit Navn, fordi han forstod at bøje Dit unge Hjerte til sig, og derved ikke alene gjøre sig, men sin gamle Moder saa usigelig lykkelig. — — —“ Og igjen andensteds: „Den Datter, som Gud i sin Kjærlighed har givet mig Uværdige, elsker jeg ubeskriveligt og er saa taknemmelig over, og tidt synes jeg, det er for godt for mig at være Moder til dette . . . . . Himmelbarn; og hun holder af mig — o, Gud være lovet!“

Mange angstfulde Dage og Nætter gjennemstred hun under Sønnernes Udvikling; men saa havde hun ogsaa megen Glæde. Hun siger: „Jeg har ligget et Par Dage, og været daarlig i flere, jeg troer af Glæde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

over, at Examinerne ere saa godt overstaaede. Gud skee Lov!" Trods sine trange Kaar havde hun dog Raad til efter en saadan god Examen at lønne i alt Fald een af Sønnerne med en Udenlandsrejse.

Hun var med al sin Moderkjærlighed ikke tilbøjelig til at blive jaloux paa Børnenes Vegne; meget vel taalede hun, at Nogen overstraalede dem, men ikke, at Nogen oversaae dem. Betegnende i saa Henseende er Det, som hun skriver til Andersen:

„Fra det Første jeg lærte at kjende Dem, holdt jeg af Dem som af min ottende, meest begavede Søn og glædede mig, som en Moder kan glæde sig, over hvert Deres mindste Product, hvori Deres høje Digtersjæl udtalte sig. Saadan levede jeg lykkelig hen lige til den ulykkelige Dag, da jeg mistede min Kjærlighed og min Støtte her i Livet; da følte jeg med Et: nu skal Du ene være Alt for Dine Sønner, og da — tilgiv mig, gode Andersen! — da traadte De i Baggrunden, og jeg indsaae, at al den Kraft, Gud havde givet mig, i enhver Retning maatte anvendes for de Syv, jeg havde baaret under mit Hjerte, og som nu ingen Fader eller Forsørger eller Forsvarer havde mere. Deraf kom, at naar De, i Følelse af Deres Aands Overlegenhed, stundom var lidt haard mod nogle af Sønnerne, at jeg da ogsaa blev haard, ja maaskee bitter mod Dem og derved selv gav Anledning til, at en af mit Livs bedste Nydelser: Berørelse med en Digtersjæl, ophørte; tidt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og med Vemod har jeg savnet Dem og stundom visst været uretfærdig imod Dem ved at troe, at den simple Enkes Huus var Dem for ringe."

Den store Moderkjærlighed bragte ofte Fru Læssøe til i sine Breve at tale om Sønnerne, og hun kan da undertiden afbryde med en Bemærkning som denne: „Gud veed, om De kan udholde at læse al denne Modersladder; men er den dog ikke bedre end Modesladder, og den maa man dog saa tidt taalmodig høre paa." I et saadant Brev giver hun et nydeligt Billede af sig selv netop som Moder. Efter en Skildring af alle sine sex Sønner, skriver hun: „Dersom De kan holde ud at læse det, saa kommer vi nu til den Syvende. De kjender jo nok den Spaadom for alle Mødre, der faae syv Sønner, at den Syvende skal være en Perle af første Rang; dette holder jeg nu ogsaa min Thorald for at være". Hun beskriver nu, hvorledes hun, for at prøve hans Lyst til at tegne, tvang ham dertil og derved ligesom dæmpede den; men til Slutningen tillader hans megen Trang i kunstnerisk Retning hende ikke mere at staae imod. Da han saa blev Maler, skildrer hun sin Lyksalighed, naar hun saae, han gjorde Fremskridt; endelig skriver hun: „Tænk Dem min Glæde! Lee ikke ad mig, naar jeg tilstaaer Dem, at da Staffeliet var bragt ind i Værelset, jeg da gik stille hen og med et Kors indviede det og bad til Gud, at hans Sjæl altid maatte blive reen som nu, saa vilde Gud

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ogsaa opvække rene Følelser hos hans Medmennesker ved Beskuelsen af hans Arbejder, og han derved blive en af de Udvalgte paa Jorden, som ved deres Arbejde selv ere lykkelige og bidrage til at gjøre Andre det. . . . . Det er en Nydelse at følge ham paa den Bane, jeg elsker saa meget."

Jeg kommer nu til at omtale Fru Læssøes berømmelige Søn, den store, herlige Helt fra Isted. Jeg har tidt tænkt, at det vilde have megen psychologisk Interesse, om man fik og havde faaet skildret de store Mænds Mødres Historie; den skulde give mange nyttige Oplysninger. Visst er det, at naar hele det danske Folk seer en Yndlingshelt i Werner Hans Frederik Abrahamson Læssøe, saa maa det samme Folk med dyb Ærbødighed og Taknemmelighed bøje sig for hans Moder; thi hende skyldte han Meget. Hans Navne- og Bedstefader siger i sin Skildring af Karen Bjørn: „Kan det ikke negtes, at, i hvor Lidet man af Børnene kan slutte sig til, hvad Mand Faderen var, saa sikkert kan man af dem, ifald de opdrages hjemme, gjøre Slutning til Moderen." Dette kunde han ogsaa have sagt om sin egen Datter i Forhold til hendes Søn; og denne hendes store Betydning som Moder for en saadan Søn er en af Grundene, hvorfor jeg har faaet Lyst til at skildre hendes Liv.

Frederik Læssøe var allerede som Barn meget stille og tilbageholdende. Han havde altid sine egne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lyster og deeltog ikkun lidet i Samlivet med sine Brødre. Hans Trang var at blive Militair, Forældrene vilde, han skulde gaae den studerende Vej; men da han tilsidst blev alvorlig syg og altid vedblev at ytre det samme Ønske, meente Forældrene, at de burde give efter for denne store Lyst. Han steg altsaa ad den forønskede Bane; men det syntes, som han skulde komme til at mangle en Militairs Elegance og Behændighed; som Page vartede han op ved Frederik den Sjettes Taffel, og da han en Gang spildte Suppe paa Kongen, vendte denne sig om til ham med den Ytring: „De bliver aldrig nogen dygtig Officeer.“

Da han i 1832 gik over til Højskolen, var hans Onkel Oberstlieutenant Abrahamson Underviisningsdirecteur her; Stemningen blandt Eleverne var imod ham, Frederik Læssøe meente derimod, han havde Ret og udfyldte sin Plads. En af Læssøes Medstuderende fra den Tid har fortalt mig, at Læssøe i $1^1/_2$ Aar daglig færdedes blandt sine Kammerater uden at tale et Ord til dem; paa denne Maade vilde han med sin ejendommelige Characteerfasthed hævne Onkelen og vise sit eget Standpunct.

Fire Aar efter taler Moderen om hans „ubegribelige“ Undseelse for Fremmede; „den er næsten ikke til at undskylde hos et Menneske paa 25 Aar; men jeg kan nok begribe, den kan komme, naar man kun lever med Forældre og Søskende.“ I et andet Brev taler hun

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

om hans Ophold paa Højskolen: „Han er glad og lykkelig dér; han har ikke Meer at bestille, end han godt kan overkomme og dog gaae herud paa Østerbro og spise hos mig hver Dag; hans gode Hoved letter ham Alt, og han føler sig saa vel ved at erhverve sig saa mange, solide Kundskaber. Det er ogsaa sandt, hvad Fru Stael-Holstein siger: „At kunne Noget tilgavns ligner en god Samvittighed.“ Til Afløsning i sit Arbejde har han Politik og den nyere Historie.“ Senere samme Aar skriver hun til Andersen i Paris: Frederik er, som da De saae ham, munter og glad“; „det gaaer ham herligt, og han føler sig saa lykkelig i alle de Lys, Videnskaben tænder for ham“. I Moderens Nærhed faae vi et andet Billede af ham, end overfor Kammeraterne. Det kom vel af hendes Evne til „altid at slaae paa de beslægtede Strænge hos de Unge, saa de med Lethed gav af deres Eget.“ En ung Veninde af hende skriver til mig: „Fru Læssøes store Begejstring for Napoleon har vistnok paavirket Frederik Læssøe stærkt i hans Barndom og første Ungdom, ja, alle hendes mange Fortællinger om ham have kastet Funken til Bedrift ind i den livlige, højt begavede Drengs Sjæl, ja, begavet, lige meget fra Aandens som fra Characterens Side, stærk, riig og dyb, den rigest og ubetinget meest fleersidigt begavede unge Mand, jeg har kjendt, maaskee lidt stolt, men saa storslaaet, naturlig og fri for al smaalig Forfængelighed,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

at man med Glæde blev saa lille i hans Nærværelse, naar han begyndte at lukke lidt op for sit Indres kostbare Skatte, som han ikke ruttede med overfor Andre, i høj Grad tilbageholden som han var af Naturen; men talede han saa, mærkede man, hvor Alt, hvad der levede i ham, var simpelt, stort og ægte. Ofte kunde han sidde længe taus og høre paa en Samtale, men tog han saa Ordet, sagde han altid det Afgjørende og gjorde det saa klart, at dermed enhver videre Discussion var afbrudt."

Det er her ikke Stedet at skildre Frederik Læssøes udmærkede Fremskriden paa den militaire Bane, hvilket desuden er gjort godt nok andensteds. Her skal det kun siges, at Samlivet med ham var Moderen uendelig dyrebart, og hun savner ham derfor meget, da han forlader Kjøbenhavn. Først commandéredes han rundt i Landet paa Tjenestetoure og senere (1842) søger og faaer han Rejseunderstøttelse til Udlandet. Gjennem Tyskland og Schweitz naaer han Paris, hvor han bliver hele Vinteren, og hvorhen hans Kjærlighed til Napoleon og det Franske aabenbart stærkt havde draget ham. Overalt studerede han tilbunds Kunst og Militairvæsen, og han kan „kun med Sorg tænke paa Alt, hvad der mangler os hjemme"; han tilføjer: „Naar jeg nu dertil overalt har fundet det totaleste Ubekjendtskab til Danmark, Ignoréren af vort Sprog og vor Stillings Betydning, ja indtil Uvidenhed

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

om Navnet Danmark, saa har jeg med Skræk maattet give den Tanke Rum, at Danmark kunde forsvinde af Staternes Tal, næsten uden at man mærkede det i Europa.“ — „Hvor kan jeg da tvivle længere om, at det er yderste Tid for hver ærlig Dansk at arbejde af alle Livskræfter paa at redde det synkende Statsskib, og hvor skal jeg finde Haabet om Hjælp og en lykkelig Udgang under al den indre Søndersplittelse og Slaphed, naar det ikke er paa den anden Side af Sundet . . . . Det er min mere og mere urokkelige Overbeviisning, at de tre Broderriger maae og skulle staae sammen for at gjøre sig gjældende ligeoverfor det øvrige Europa og for at redde sig fra den Alle truende Undergang eller slaviske Afhængighed; og det er min alvorligste Villie at sætte det til min Livsopgave at udrette Noget, om end nok saa Lidet, for dette Øjemed“. Man seer, at han havde det rette Resultat af sin Udenlandsrejse, dette: at komme til at see Forholdene klarere hjemme, men paa samme Tid faae større Kjærlighed til Alt dér og Villie til at ofre det sine bedste Kræfter. Men denne Fædrelandskjærlighed havde han inddrukket med Modermælken.

Fra Hjemmet sender hans Moder ham mangen Tanke og savner ham „uhyre“. „Med Kjærlighed og Længsel tænker hun flere Gange om Dagen paa ham; for sin egen Skyld vilde hun nok, at Sommeren slumrede hos sine Søstre; men for hans Skyld vilde hun

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke miste een Dag, da hver, haaber hun, skaffer ham en Nydelse.“ Det at være borte „forfrisker og opliver, og han vil have Noget at tære af hjemme i Slendrianslivet“. Glad fulgte hendes Længsel ham derfor videre paa Reisen til Italien, saa meget mere, som han i Udlandet levede sammen med sit Fædrelands betydeligere unge Mænd, som Orla Lehmann, Krieger og Schiern.

En Gang senere var Frederik Læssøe i Italien, nemlig i Efteraaret 1847, hvor han vilde recreere sig efter en haard Typhus. Han var meest i Rom og levede her meget sammen med Marstrand, Frølich, Jerichau, Conradsen og sin Broder Thorald. Efter sin Hjemkomst flyttede han efter eget Ønske ind til sin Moder, der boede i det lille Huus midt i Haven paa højre Haand ad Gamle Kongevej, lige inden man kommer til St. Jørgens Sø. Her opholdt han sig, indtil han drog i Krigen 1848. Fru Læssøes ovenomtalte Veninde boede paa den Tid i samme Huus, og og hun skriver herom: „Hver Aften gik jeg gjærne efter Thee ned til Fru L.; den Tid af Dagen tilbragte Frederik altid hos Moderen, og det var en stor Glæde at høre paa deres Samtaler; under disse havde han for Skik at gaae op og ned ad Gulvet; de „converserede“ da aldrig, men med Liv og Aand drøftede de, Hvad der i Øjeblikket aandeligt beskjæftigede den lille Kreds. Aldrig blev han heftig i Disputen, Ro og Klarhed var der altid over hans Argumenter som over Alt,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hvad han fremsatte; men blev Kredsen større, var han strax tilbageholdende, ja sky.“ —

Hvorledes saae nu denne unge Mand ud? H. P. Holst skildrer ham saaledes: „Hans Gang var fast og sikker, og det syntes umuligt at forandre dens Rhythmus. Der var noget Sluttet og Bestemt ved ham, som gjorde, at man til Trods for hans Ungdom nærmede sig ham med Ærbødighed. Hans Paaklædning var saa ugeneert som muligt, en hvid Vest, et sort Tørklæde, knyttet løst om Halsen, og en aabenstaaende Frakke — kun den sølvbroderede Krave tydede hen paa, at det var en Stabsofficeer. Panden var høj og hvælvet, og det krøllede Haar omgav den som en Ramme. Blikket var ildfuldt og genialt, Munden fiint formet og kjæk; men der var en stille Alvor udbredt over det ungdommeligt smukke Ansigt, som naar en mørk Himmel hvælver sig over en nys udsprungen Skov.“ Han var ikke høj, omtrent som Napoleon den Store.

Det rige Samliv mellem Moderen og ham har aabenbart givet hende Trøst og Næring, da han atter forlod hende, kaldt bort af sin anden Moder, Danmark. Hendes Stemninger og Tanker ved denne Lejlighed savner jeg Underretning om; thi hendes Øjne vare paa denne Tid saa svage, at hun næsten slet ikke taalte at skrive; og mine fleste Efterretninger om hende, har jeg igjennem hendes Breve. Saa Meget kan man imidlertid slutte med Visshed: Hun har været stolt af og

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

glad ved at kunne sende en saadan Søn paa en af de første Pladser i Kampen for dette af hende saa inderligt elskede Fædreland, stolt af at høre ham nævnes som „Armeens styrende Aand“, den „faste, ledende Haand, der greb Tøjlen.“ Og han selv, han skriver hjem: „Der er dog til syvende og sidst ingen prægtigere Maade at stoppe op her i Livet paa, end ved at falde paa en Valplads.“ — Hvor stolte, kjære, dyrebare Efterretninger fik hun ikke om hans Heltemod, hans Omsigt, Storhed og Udholdenhed i Slaget ved Slesvig, i Isted Kro, i Flensborg, i Slaget ved Nybøl og paa Dybbøl, hvor han „øverst paa den store Kæmpehøj paa Toppen af Dybbøl Banke stod alene i en voldsom Kugleregn, oversaae Slagets Gang, gav Ordre til de nedenfor Ventende og bragte Sejren til de danske Vaaben.“

O, see ham dér! Han staaer i Kugleregnen
Paa Kæmpehøjen, lænet til sit Sværd;
Den gyldne Aftensol beskinner Egnen
Og kaster paa hans ædle Træk sit Skjær;
Trindtom er Gny og Raab og Suk og Segnen,
Forvirret trænges sammen Hær mod Hær;
Men roligt sig hans Blik paa Slaget fæste,
Hans Tanke styrer Sejrsgudindens Heste. (C. Ploug.)

Rygtet om slige Bedrifter gjør et Moderhjerte stort og varmt og taknemmeligt; men har hun saaledes inderligt frydet sig med ham, hvor meget maa hun ikke ogsaa have lidt ved hans Underkuelse og Tilsidesættelse

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af Dem, der netop burde have benyttet hans eminente Krigsgeni, som i ham syntes at love os en dansk Napoleon. Med hvilket Blik, med hvilken aaben Moderfavn, med hvilken taus Henrykkelse har hun ikke modtaget denne sin herlige Søn, da han i Februar 1849 et Par Dage besøgte hende i Kjøbenhavn!

Atter gik han over til Armeen og med det Samme til Lidelser, Tilsidesættelser og evig Hemmen i ypperlige Planer, hvilket endte med, at Krigsminister Hansen afsatte ham som Stabschef; men snart var han i Olaf Ryes Stab med i Slagene ved Kolding og Ejstrup og overtog derpaa Commandoen over 12te Bataillon, der hurtigt under hans Ledelse blev en af de bedste Afdelinger i Hæren. „I Begyndelsen syntes Folkene, der meest vare dygtige Slesvigere, at den nye Commandeur var temmelig stræng; men det varede ikke længe, inden hans udmærkede Tapperhed, Dygtighed som Fører og Omsorg for Alle fandt sin fulde Paaskjønnelse og gjorde ham elsket af Enhver". Da han sin sidste Levedag „med bydende Røst og tindrende Blik" commanderede dem: „Her blive I staaende, Folk!" bleve de ogsaa strax staaende som en Muur. — Rye selv benyttede meget Læssøes Raad, og Læssøe var ved godt Mod som altid. Den 12te Juli 1850 skriver han sit sidste Brev til Moderen, der da opholdt sig hos sin Søn Christian i Udby ved Holbæk:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hagelbjerg paa Als, d. 12te Juli 1850.

Kjære Moder!

— — — — — — — — — — — —
— — — Her er endelig kommet en bestemt Vending i Sagerne, og det efter menneskeligt Skjøn en saa gunstig, som man kan ønske sig det. Normænd og Svenskere drage hjem, og vi tage selv Styret i vort eget Huus. Vil Holsteneren ikke finde sig deri, saa faae vi baxes med ham! Det er Alt saa saare godt. Du mener, at jeg gaaer Døden imøde, naar jeg gaaer ind i Slesvig; det er jo rigtignok visst nok; men der er bare derved at betænke, at vi Alle tilhobe, enten vi ere hjemme eller ude, bestandig gaae Døden imøde, og at der er Ingen som veed, Hvem der gaaer raskest og snarest i den.

Det er ellers curieust engang imellem at tage Tankerne sammen og lægge Mærke til, hvilke mærkelige Tider vi opleve. Det er ikke saa sjældent, at Billeder, der vilde spille en meget drabelig Rolle i en Roman, træde lyslevende os imøde i vort daglige Liv. Dersom jeg var Romanskriver, kunde jeg fortælle om en saadan Scene, som forefaldt iforgaars, da et Par Hundrede Normænd leirede sig i den gamle Sønderborg-Slotsgaard, omringede af alle vore Jyder og Sjællændere, som drak dem til paa bedste Viis. Den norske Capitain

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

var en gammel, tyk Gubbe, som havde sin Nød med at faae sit Mandskab samlet, da det skulde ombord i Skibet. „Skynd Dera!“ raabte han til Dem, der endnu ikke vare traadte ind i Geleddet. „Skynd Dera!“ raabte alt hans Mandskab efter ham, til stor Moro for alle os Tilskuere. Et Par af de norske Lieutenanter havde faaet sig slesvigholsteenske Brude, hvorover de vare blevne halvt tummelumske.

Jeg haaber snart at høre godt Nyt fra Udby. Vil Du hilse Christian og Elisa ret meget fra mig, ligesaa Hr. Sigfred; den smaae Albert, eller Hvad det er, han hedder paa sin Pluddervælsk, ignorerer mig rimeligviis, saa det nok ikke kan hjælpe, at jeg anbefaler mig til ham. Lev vel, kjære Moder, og lad mig snart høre et Par Ord.

Din hengivne Søn

F. Læssøe.

Saa kom den mindeværdige 25de Juli 1850 og med den Istedslaget. Læssøe var meget oprømt som altid, naar store Begivenheder forestode. Dagen i Forvejen ytrede han: „I Morgen forestaaer en af Danmarks minderige og, jeg vil haabe, mindeværdige Dage. Gud veed, hvorledes man kommer derfra! Jeg bryder mig ikke om at falde, naar jeg blot maa leve saa længe, at jeg bliver mig bevidst, at jeg skal døe. Jeg bryder

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mig heller ikke om at miste et Lem, det Tab skal jeg bære med megen Rolighed; men jeg vil bede Gud befrie mig for at lide længe, førend jeg døer, eller lade mig leve med en svækket Helbred, der aldrig kan blive god.“ Disse Ønsker gik i Opfyldelse. Vi skulle ikke her skildre Istedslagets Gang; vi ville kun holde os til Læssøes sidste Kamp. „Han søgte altid de højeste Steder og den videste Udsigt“; thi „hans omfattende Aand, hans klare Blik og rastløse Virksomhed kunde hverken i det aandelige eller legemlige Liv finde sig i snævre Grændser.“ Saaledes ogsaa her. Hans Fætter, Oberst F. Abrahamson, som i sin Biographi af F. L. har givet meget Stof til mange af de foranstaaende Skildringer, fortæller saaledes om hans sidste Time: „Efterat have opmuntret sine Sønderjyder med det Tilraab: „Lad os vise Fjenden, at vi er den tolvte Bataillon!“ red Læssøe op paa en Høj, der laae indenfor Geværskuds Afstand fra Skoven, for at iagttage sine Sidetropper. Hans Rødskimmel, der ellers var det føjeligste Dyr, og som han havde redet i alle tre Felttog, vilde ikke op paa Højen. Han tvang den til at lystre og galopperede derop, fulgt af sin Stabshornist og Ordonnans. Faae Øjeblikke efter faldt Stabshornisten saaret af Hesten, og kort efter Ordonnansen, en Nordslesviger, som havde fulgt Læssøe i alle tre Felttog. Adjutanten gjorde en Bemærkning for at formaae ham til at forlade den farlige Plads, men fik kun det Svar: „Er De bange for

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en Smule Krudt, saa rid Deres Vej!“ Da den tolvte Bataillon standsede for den voldsomme Kugleregn, sendte han Adjutanten med Befaling til anden Reservebataillon om hurtigt at rykke frem til Foden af Højen. Han selv blev holdende alene paa Højen; et Øjeblik efter ramtes han af en Kugle i Brystet og segnede af Hesten. Nogle af de Nærmeste blandt Folkene ilede strax til, da de saae deres Oberst falde; til disse sagde han: „Lad mig ligge; men vil I gjøre Eders Oberst en Tjeneste, inden han døer, saa tag Skoven“; et Øjeblik efter tilføjede han: „Med mig er det nok snart forbi, men bed om, at man sørger for, at min gamle Moder faaer en Hilsen fra mig“ ..... Faae Øjeblikke efter gav han sit sidste Suk. Klokken var da Sex om Formiddagen. De samme Folk, til hvilke han havde sagt de sidste Ord, bar ham derpaa ned ad Højen. Han døde roligt uden nogensomhelst Klage; hans Ansigt var saa aldeles uforandret, at Enhver, der saae ham, maatte troe, at han sov.

Efterretningen om den sørgelige Begivenhed foer som en Løbeild langs hele vor Linie. Ilden standsede for nogle Øjeblikke; Fortvivlelsen over den geniale Førers Død var almindelig. Men hans sidste Ord til hans Folk bleve nu trofast fulgte. Skoven blev stormet og taget efter en fortvivlet Modstand. Hvorledes imidlertid Kampen rasede i Øvre Stolk, og hvorledes

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dagen tilsidst endte med de Danskes fuldstændige Sejer, er bekjendt.

Læssøe blev saaledes ikke fuldt 39 Aar gammel. Som Fr. Hammerich udtalte ved Graven i Flensborg „knyttede de største Haab sig til ham, den kraftige Helt i sin fejreste Manddom“. Han var af Alle erkjendt som vor meest begavede Fører, og det er sandt, Hvad H. C. Andersen siger ved hans Død:

„Hans Liv var saa ungt, men evig ungt
Er ogsaa hans Eftermæle.“

Hans Liig blev med de andre i Slaget Faldne ført til Flensborg. En Brevskriver i „Fædrelandet“, der her saae ham, siger:

„Intet Ansigt var saa skjønt i Døden som Læssøes. Hvert Træk bar endnu det levende Præg af en stolt, høj Aand, fuld af Liv, besjælet af en mandig Villie. Den ædeltformede Pande syntes endnu at gjemme en Feltherres Tanker. Jeg kan ikke tænke mig noget skjønnere Billed af en falden Helt, end dette.“

Han og alle De, der paa denne Dag vare faldne for Fædrelandet, jordedes paa Flensborg Kirkegaard den 28de Juli 1850. Det danske Folk udtrykte sin Taknemmelighed ved at rejse dem et værdigt Monument ved den over Graven anbragte, kolossale Løve. Læssøes Portrait var en af de fire Medaillons, der prydede Fodstykket.“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

O Danmark, herlig er Du, som fostrer slig en Søn,
Og i hans egen Ære har Du Din bedste Løn.
Et Adelsskjold han ejed, den kongelige Helt,
Med Løver og med Hjerter som i Dit eget Felt;
Men kaster om Din Pande han Sejrens klare Glans,
O, smyk da og hans Moder med Ærens Laurbærkrans;
Thi hun, som fødte Helten med Roes om Land og Ø,
„Hun haver selv den Skjæbne, at hun skal aldrig døe.“

Det behøver ikke at siges, hvilken Smerte der gik gjennem Fru Læssøes Bryst ved Budskabet om hendes Søns Død. Hun opholdt sig da, som sagt, i Udby hos sin Søn og Svigerdatter, for at pleje denne, der Dagen forud havde født sin ældste Datter til Verden. Rygter om Slaget og Sejren naaede Udby, men først et Par Dage senere bragte Aviserne Budskabet om, Hvad Sejren havde kostet, og det blev Christian Læssøes tunge Lod at underrette sin Moder om Tabet af den af hende saa elskede og beundrede Søn. Da han saa maatte sige hende: „Frederik faldt i Slaget!“, var hendes første Ord efter et Øjebliks Taushed: „Stakkels Danmark!“ Først Danmark, derefter hun selv! Hvor maa man dog bøje sig beundrende for hende, som kunde glemme eller dog tilsidesætte sin Modersorg for Smerte over Fædrelandets Tab! Hun stod ikke tilbage for Oldtidens berømteste Mødre.

Fru Læssøe vilde holde Efterretningen hemmelig for sin syge Svigerdatter; men denne fik det Skete at vide af sin Mand, og da hun græd heftigt, sagde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Svigermoderen: „Du maa ikke sørge saaledes; jeg kan bære Tabet af ham; men jeg kan ikke overleve det, hvis Du døer!“ Hendes Svigerdatter siger: „Disse Kjærlighedsord ere uudsletteligt indprægede i min Erindring, ikke fordi jeg noget Øjeblik troede, at hun elskede mig højere end den store, herlige Søn, men fordi jeg saae, at ikke i den dybeste Sorg kunde hendes Kjærlighed blive svagere, og hun var ophøjet i denne sin Sorg. Hver Dag sad hun ved min Seng med det fine, alvorlige, aandrige Ansigt bøjet imod mig, seende paa mig med de store, kjærlighedsfulde Øjne og rolig spørgende om huslige Anliggender. Da jeg var kommen op, læste vi sammen de mange, deeltagende Breve, der strømmede ind, og da græd Moder, men frydede sig i sin Smerte over den Anerkjendelse, der blev ham til Deel. Det syntes forresten, som om hendes Sorg var altfor stor, til at hun strax kunde føle hele Vægten deraf. Den blev næsten tungere Aar for Aar.“ — Længe gik hun stille og bleg om.

Hun havde sidste Gang seet Sønnen Juleaften, før han faldt, og da var han nedstemt. Der var Juletræ hos hende, hvor Sønnerne og Jerichaus vare samlede; kort efter at Julelysene vare slukkede, tog han for sidste Gang Afsked med dem Alle og søgte ind i Byen til det Hotel, hvor han boede, og som han Morgenen efter forlod for at ile tilbage til Armeen. Senere vilde hun altid være alene Juleaften; hun vilde da ligesom fejre hans Mindefest.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da hendes Søn og Svigerdatter i 1850 indbyder hende til at være Julen over i Udby, skriver hun: „Min Sjæl skal være hos Eder, lad det være tilstrækkeligt, jeg kan ikke meer. Han rejste fra mig Juleaften, mit Øje saae ham sidste Gang, — jeg vidste, han gik Farer, maaskee Døden imøde, og dog havde jeg Juletræ og spillede Lotteri, og han gik ene om, uden at tale til Nogen. Det er Erindringer, som ikke kan bortvejres, de blive og skulle blive. Istedenfor at jeg skulde være gaaet ind til ham paa hans Værelse og have talt moderligt og kjærligt og ud af Hjertet med ham, saa sad jeg og spillede Lotteri og var sønderknust med smilende Ansigt. Han gik bort, jeg troer uden at følges af Nogen, ... han forlod sin Moders Huus for sidste Gang og ene, ene. Dette er Erindringer, som maae have Tid; jeg kan ikke være hos Nogen, eller have Flere om mig, end jeg har; ..... jeg kan ikke højtideligholde den Aften med Munterhed, som der jo altid er, hvor der er flere Børn samlede.“ —

Viggo Læssøe skriver den 5te August 1850 til Andersen: „Det kan jo ikke være Andet, end at Moders Smerte over Frederiks Død maa være uendelig stor; thi hvor stort et Menneske var han ikke! Jeg beundrede altid hans overordenlige Evner; men jeg beundrede dog i endnu højere Grad hans Characteer, og jeg beder til Gud, at Erindringen om denne stedse maa holde mig paa den rette Vej og gjøre mig til et bedre

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Menneske ..... For os Brødre er det en sørgelig og nedslaaende Tanke, at den Dygtigste af os er gaaet bort. ..... Moder bærer Tabet ret rolig; men Tabet er saa stort, at jeg frygter for hende, naar nogen Tid er gaaet.“ Længe efter „ere hendes Tanker kun eet Sted siden den ulykkelige femogtyvende Juli.“ To Aar efter skriver hun: „Jeg, Moderen, seer daglig hans Helteskikkelse, frimodig, gudhengiven og uforsagt, bestige Højen til saa Manges Ængstelighed og da pludselig segne ned af Hesten. O, dette Syn seer jeg hver Dag, og hver Dag gaaer det som et tveægget Sværd gjennem mit Hjerte; hvad Under da, at det altid bløder, altid, altid er indhyllet i den meest jamrende Sorg, som, for ikke at gjøre min Omgivelse ulykkelig, maa dæmpes og skjules.“ — „Opmuntring og Liv søger hun endnu som fordum i et godt Digt, hvis Rhythmer bære hende som paa Vinger og hæve hende, som naar Andre høre den skjønneste Musik.“ Fem Aar efter hans Død savner hun ham endnu „uendeligt, uendeligt“, og skjøndt hun i 1859 „af Erfaring veed, at den almægtige Tid ogsaa bringer Trøst“, siger hun dog, at „en Moder, der har mistet sit Kjæreste, vel atter gaaer til sine Pligter; men Smerten kvæles aldrig, aldrig“. „Arbejde! Arbejde! Det er dog den eneste Afleder i Sorgens mørkeste Dage“.

Et halvt Aarstid efter hans Død skriver hun: „Med Vemod betragtede jeg min raske Valdemar (hen-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

des Sønnesøn), der den Dag blev femten Aar, og ængstedes ved Tanken om, hvor snart han maaskee ogsaa skulde falde for forræderisk Fjendehaand. Det store Sørgeflor, der omhyller hver af mine Tanker .... giver ikke Kræfter, dog Mod til at bære og til at leve for Børnebørnene, som jeg har levet for Børnene". Dette bliver da hendes Trøst og Glæde. Lad os høre hendes egne Ord: .... „Jeg maa fortælle en stor Glæde, jeg har, nemlig en Sønnesøn, der er en Engel; ja, jeg paastaaer i ramme Alvor, det er umuligt, at Englene kunne være mere allerkjæreste og elskelige, end han er. Naar han har været en Dag hos mig, er jeg livlig i flere Dage efter. Jeg har en Lyksalighedsfølelse ved ham, som jeg fordum, da jeg kunde nyde Guds Billede*), havde ved at glæde mig ved det. Han er nu otte Maaneder, men saa opvakt, som han var meget over et Aar; han har alt saa klar en Sans om Ret og Uret, at det er forbausende. Gid De kunde see ham, De maatte da uden al Bedstemoderfølelse dog finde ham elskelig ..... Historierne om ham glæde mig saa usigelig. O, gid jeg havde Dem her i Sophaen, saa skulde De faae dem alle at vide, enten De vilde, eller ikke. Gud, hvor jeg er lykkelig i den Dreng!" Hun higer efter at see fremad og iagttage Børnebørnenes Fremskridt i Intelligens, og hvor nyder hun da ikke

*) formodentlig Naturen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Aabenbaringen af det aandelige Liv i dem! — — Om en anden Sønnesøn skriver hun (18de Febr. 1851) saaledes til Andersen: „De aner næppe, kjære A., hvorfor jeg skriver disse Linier! Det er for at takke Dem saa inderlig for det styggeste, meest umoralske af Deres guddommelige Eventyr, nemlig „Store Claus og lille Claus“. Jeg har altid været opbragt paa det og gjærne, lige til iaften, villet have det ud af Samlingen; men nu har det gjort mig saa stor Fornøjelse, at jeg med Glæde lader det staae. Min lille Sønnesøn læste det højt; jeg indignéredes; men den Lille var saa lykkelig og læste med saadant et Udtryk, at De selv ikke læser det bedre, og jeg saae, at alt det Onde, det er saa fuldt af, gled hen over ham som Støvet, der ikke kan sætte sig paa en Lillie, som bedækkes af sin Uskylds Glans. — Det er et underligt Barn; læser han Noget, der ikke tiltaler ham, saa læser han elendigt; Kunsten at stave, forstaaer han slet ikke; men læser han, Hvad der griber ham, saa læser bestemt Ingen bedre end han“. Man seer, hvorledes hun ligesom omvendes ved Børnenes Uskyld og beherskes af deres Syn.

Det var Børn i al Almindelighed, som hun havde Sans for; det Mindste hos dem kunde more hende. Hun skriver: „En lille Anecdote har glædet mig. Drengen sidder med sin Bedstemoder og sin Kat; saa siger han: „Jeg vilde ønske, En af os Tre var død. Det var ikke mig, det var ikke Dig, søde Mis, — hm — —.“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jeg synes, den er god, naar man dertil tænker sig det lille Barneansigt, halvt polisk, halvt vredt, fordi en Kage formodentlig er bleven negtet ham". — Og det var ikke alene Børn, det var Ungdommen overhovedet, hun holdt af. Hun siger jo: „Jeg har, og har i mange Aar haft en ubeskrivelig Kjærlighed til Barndommen og den tidlige Ungdom; det er ikke alene hos Mennesket, men det gaaer hele Skabningen igjennem, lige fra den første Bøgekvist, jeg kysser i min Maj, til Guds Billede i Vuggen. Den ungdommelige Friskhed henrykker mig . . ."

Hvor hun traf det Barnlige hos Voxne, kom det Samme frem; saaledes, da hun seer Skuespilleren Chr. Schmidt spille i „Ole Lukøje" og hun derom udbryder: „Hvad der henrev mig, og Hvad jeg aldrig glemmer, var Schmidts velsignede Spil, — nej, det er Synd at kalde det Spil; det var Natur, den yndigste, elskeligste Natur, man kan tænke sig. Jeg gamle Bedstemoder græd af Glæde over hans usigelig søde, barnlige Kjærlighed. Hils ham fra en gammel Bedstemoder, siig ham, at jeg fulgte hvert Ord, han udtalte, hver Bevægelse, han gjorde, med bævende, lyksaligt Hjerte; jeg var Bedstemoderen, han var mit Barnebarn. Gid han aldrig blev een Dag ældre, end han nu er; — den Rolle kan ikke spilles eller rettere sagt udføres af en Ældre".

Det var naturligt, at denne Kjærlighed til Ungdommen, som var nær beslægtet med hendes moderlige

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Natur, ogsaa blev virksom i Gjerning udenfor Børnenes Kreds; hun tog undertiden unge Piger i Huset for at opdrage dem; og naar Unge ere i vanskelige Situationer, føler hun strax Trang til at træde dem nær som „Vejlederinde“. Naar hun hører Andersen udtale sig varmt om Jenny Lind „glæder det hende, som om denne var hendes Datter“.

Iblandt de unge Piger, som hun tog sig af, maa her nævnes Søstrene Hanne og Elisa Pingel. De vare forældreløse komne til Kjøbenhavn, den Ene 18, den Anden 12 Aar gammel. Hun syntes ikke, at de havde det saa godt, som de burde, og strax blev hendes Hjerte varmt. Igjennem en fælleds Bekjendt bleve de indbudne til at besøge hende, og snart efter tog hun dem i Huset. Jeg tør her citere den Yngste, der senere blev Fru Læssøes Svigerdatter, hendes Søns Christians Hustru. Hun skriver: „Fra den Tid, jeg kom i Moders Huus, har jeg kun Erindringen om en bestandig, inderlig Kjærlighed under alle vexlende Forhold. Hun vandt hurtig mit Barnehjerte; men naar hun saa syntes, at jeg viste mere Kjærlighed mod hende, end mod min Søster, søgte hun at gjøre det ret levende for mig, hvor god min Søster var, og hvor meget hun opofrede sig for min Skyld, og dette gjorde hun, for at min kjære Søster ikke skulde føle sig tilsidesat. Ofte bad Moder mig, naar vi vare ene, at tage min Psalmebog og læse nogle

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Psalmer for hende, og bagefter talede hun da med mig om dem, og altid havde hun noget Smukt og Godt at fortælle mig. Aldrig blev hun træt af at lovprise Gud i Naturen; mange, mænge Gange har hun taget en lille Blomst, beundrende viist mig hver enkelt Skjønhed ved den og endt med, at det blot var af Kjærlighed, for at glæde Menneskene, at Gud havde skabt Alt saa dejligt. Hun vilde saa gjærne give mig, Hvad jeg nu og da kunde ønske, og jeg veed, at hun i lang Tid kunde negte sig Behageligheder for uventet at bringe mig Gjenstanden for mine Ønsker. I enhver Sorg tyede jeg til hende, og altid havde hun Trøst og Hjælp, og hvor deelte hun ikke alle mine Interesser!"

Naar man nu altsaa kjender denne Fru Læssøes Kjærlighed til det ganske Unge, saa kan man ogsaa forstaae, at hun tog sig sin næstældste, kun et Par Maaneder gamle, Søns Død saa nær, at hun aldrig kunde tale om ham eller taale, at Andre gjorde det. Hun bad Gud om et Mirakel for at faae ham tilbage. „Ak, Gud", siger hun, „saa omtaaget har jeg været!" Man kunde vel ogsaa sige: „Saadant et Moderhjerte havde hun!" Og det fik fuld Gjengjæld. Man har det Sagn om Svanerne, at de først synge, naar de ere komne saa højt i Luften bort fra Jorden, at denne ikke kan høre dem. Saaledes prise mange Børn først Barndomshjemmet, naar de ere komne saa langt ud i Verden og dens Kampe, at Forældrene ikke fornæmme

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lovpriisningen. Men den Bebrejdelse skal Ingen kunne rette mod Fru Læssøes Sønner. De elskede og viste hende den største Kjærlighed i levende Live, som de prise hende nu, hun er død. Da de selv dannede sig Hjem, hvor blev hun da ikke ventet dér med jublende Glæde, og hvorledes deelte hun ikke Alt dér med dem!

Ikke enhver god Kvinde er en god Moder; men enhver god Moder er en god Kvinde; og det var Fru Læssøe!

6.

Naar jeg nu skal gjøre Overgangen til at omtale Fru Læssøe som Huusmoder, veed jeg ikke at anføre noget mere Betegnende, end en Artikel, som hun selv i 1836 skrev anonymt i „Dansk Folkeblad", der blev udgivet af „Selskabet for Trykkefrihedens rette Brug"; Dens Titel er: „En Moders Brev om Pigebørns Opdragelse". Med faae Udeladelser lyder den saaledes:

„. . . Elskede Jette! Hvortil denne Uro? Dæmp dette Sinds Heftighed; kun med Sindighed udvirkes Noget. Hvor tør en Moder overlade sig til en saadan Lidenskabelighed, som der gaaer igjennem Deres sidste Brev? Husk stedse paa, hvad Trin Alfader har hævet Dem til ved at give Dem to Sjæle at danne, to Sjæle, som i Evigheden skulle virke til det Gode eller det Onde, eftersom De, Moderen, lægger Spiren. Fatter De tilfulde det hæderlige Kald, der er betroet Dem, føler

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

De ganske, at i Deres Haand ligger to Sjæles sande Lykke eller Ulykke? Lad alle Deres Sjæleevner være henvendte derpaa, lad Dem aldrig foresige, at det er at opofre sig, at gaae under for Andres Skyld; nej, tværtimod: vort eget Jeg staaer aldrig paa et højere Trin, end naar vi hengive os i Andre. Dette lader som Modsigelse; men det er det ikke: ved at hengive os gjøre vi lykkelige og blive vi lykkelige, og da staae vi ved Maalet.

At De endelig har besluttet at opdrage og lære Deres Børn selv, glæder mig saa inderlig; ja, saaledes bør det være! . . . Gud være lovet! Jeg har stedse ønsket det; men jeg taug, fordi jeg ikke tiltroede mig Vægt nok til at formaae Dem til at forandre Adskilligt, som maa forandres i Deres Huus, skal Underviisningen have noget Held. Nu derimod, da De selv er saa ivrig for Sagen, nu rækker jeg med Glæde begge Hænder, for om muligt at lette min unge Veninde Begyndelsen, som jo altid er lidt vanskelig. Deres første Breves varme Enthusiasme og moderlige Glæde over at have, som De udtrykker Dem, ganske faaet Deres Børn, rørte mig usigelig; nu kom det sidste, hvor de hang med Vingerne som Fuglen, hvis Rede er plyndret. Deres inderlige Bønner deri om Raad og Trøst kunde jeg ikke modstaae længere. De har Tiltro til mig, fordi jeg i Hovedstaden har kunnet opdrage fire Døtre og opdrage Dem saaledes, er De saa venlig at lægge til, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de ere deres Kjøns Prydelse. Gjør ikke en gammel Kone forfængelig! Lad mig tilstaae Dem: jeg føler en salig Tilfredshed, naar jeg seer, at mine Døtre ere lykkelige og gjøre Andre det. Dette har været deres afdøde Faders og mit højeste Maal, og vi have været saa lykkelige at opnaae det. . . . . De troede, det var umuligt at overkomme baade at passe Huset og lære Børnene. . . . . Jeg — thi eftersom Deres Mand har været saa galant at nævne mig som Mønster, tør jeg vel beraabe mig paa min Erfaring — jeg har baade passet Huset og taget Deel i mine Børns Underviisning, og jeg vilde ikke have troet at have opdraget mine Døtre rigtigt, havde de ikke lært at forestaae en Huusholdning, og hvorledes skulde de have lært det, naar jeg ikke gjorde det selv? Gud velsigne Deres Mand for det Magtsprog om Madens Tilbereden hjemme! Saaledes bør det være. „Og hvorfor?“ hører jeg Dem spørge. Fordi Huuslighed er en af Kvindens største Dyder, og den kan ikke tilfulde læres uden i det Huus, hvori Maden tilberedes. At lave Mad lader saa simpelt; det kan man altid lære, sige saa Mange. Det er ikke saaledes. Mange af vore Aandskræfter udfordres bestandigen til at forestaae en Huusholdning. Vor Eftertanke maa ganske anvendes for at indkjøbe Alt til rette Tid, vor hele Orden hører der til, for at Intet af det Indkjøbte skal fordærves; vor Sparsommelighed maa nøje paasee, at der ikke bliver brugt Mere, naar

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

der er indkjøbt i det Store, end naar der kjøbes i Smaat, vor Taalmodighed kræves til mange Retters rigtige Tilbereden, vor Fasthed og Eftergivenhed, hver til sin Tid, for at omgaaes fredelig med det udannede Tjenestetyende, som vi, ved at besørge Huusholdningen, faae mere Samkvem med. Lad ogsaa disse Aandskræfter blive uddannede ved andre Arbejder, tro mig, de staae derfor ikke strax til Tjeneste, naar de udfordres til uvant Virksomhed. Moderen bedrager sig meget, naar hun troer, det er tidsnok at lade sin Datter gaae i Køkkenet, naar hun bliver forlovet. Rousseau definerer Naturen at være Vane; jeg er nærved at sige det Samme og derfor at paastaae, at Alt, hvad vi ville, vore Døtre skulle udrette med Ynde, Lethed og Naturlighed, maae de vænnes til fra Unge af. Den omhyggelige Gartner giver Træet den Retning, det skal have, medens det er ungt; bør vi ikke gjøre ligeledes?

Det Ovenanførte var talt til Deres Forstand; lad mig nu ogsaa sige nogle Ord til Deres englegode Hjerte. Min Datter, der boer i Huus med Dem, fortalte mig i Sommer, da hun besøgte mig, saa Meget om Deres stille Godgjørenhed, om hvorledes De sendte Vederkvægelse til Syge og tillod gamle Fattige at hente Maden hos Dem. Vilde De lade dette falde bort? Eller vilde De erstatte det i Penge? Dertil har De ikke Evne, og om De havde det, saa kjøbte den Fattige og Syge ikke saa kraftig Spise, som der tilberedes af den kjær-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lige Huusmoder, der tænker paa at styrke og kvæge. Og nu Hovedpunctet: Kunde De nænne, at Deres Døtre skulde miste dette skjønne Exempel? Nej, sikkerligen ikke! Min unge Veninde har, Hvad Ungdommen saa tidt gjør sig skyldig i, seet Tingen kun fra een Side; efter at have læst dette, haaber jeg, De er enig med Deres Mand og mig. Altsaa: Maden bliver nu lavet hjemme, og Hvad Mere er: fra Sophie er tolv Aar, skal hun gaae to Gange om Ugen hele Formiddagen med Dem i Køkkenet; hun skal ikke blot kunne give ud til Pigen, hun skal selv kunne tilberede Maden; saaledes have alle mine Døtre gjort, og det er bekommet dem særdeles vel.

De kan ikke begribe, siger De, hvor jeg har kunnet lære mine Døtre det usigelig Meget, de vide; de ere hjemme i Alt, de see klart i Alt; det maa have kostet Forfærdeligt at holde saa mange Lærere, mener De. Nej, min Gode, mine Døtre have ikke haft mange Lærere, deres Fader og jeg have for det Meste lært dem, Hvad de kunne*). Min Mand har aldrig givet dem ordentlige Timer, dertil var han for meget beskjæftiget med sit Embede; men han har uden Undtagelse læst to Timer hver Dag efter Bordet for os, medens vi sad ved Haandarbejdet, og disse to Timer skyldes

*) Det er tydeligt, at hun her og i det nærmest Følgende foruden at tænke paa det Hjem, hun selv havde skabt, ogsaa havde sit Barndomshjem for Øje.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

det Meste af deres Dannelse. Han læste ikke i Lærebøger for dem; thi Oplæsningen blev anseet for og var en Vederkvægelse for os Alle; men han læste Alt, hvad godt Æsthetisk vi have, afvexlet med de islandske Sagaer, Plutarch og gode Rejsebeskrivelser. Ideligen spurgte min Mand Børnene, naar han troede, der var Ord, de ikke forstode; overalt bleve de stedse fra ganske Smaae af vante til at tænke ved Alt, hvad de foretoge sig. Vi spurgte dem ofte: „Hvorfor gjorde Du Det eller Det?“, eller: „Hvorfor troer Du, jeg gjorde Det?“, og denne Fremgangsmaade, troer jeg, har givet dem den, om jeg saa tør sige, philosophiske Retning, deres Aand har taget; de tænke over sig selv og over Alt uden om sig. Dette er den egentlige Opdragelse.

De siger, Døtrene kunne saa Meget; det erindrer mig om en Dame, der engang spurgte mig, hvilken udmærket Mythologi jeg havde ladet mine Døtre lære; thi de havde ved at gjennemsee hendes Mands Kobberstiksamling, været bekjendte med endog de ubetydeligste mythologiske Personer; jeg forsikrede, de havde aldrig læst nogen Mythologi, men ved at høre deres Fader læse megen Poesi, havde de lært den. De have heller aldrig systematisk lært Naturhistorie; men kun ved Læsning af adspredte Stykker, snart i en, snart i en anden Bog, have de faaet særdeles Kundskab om Naturens store Herligheder. Historie har jeg tildeels lært dem ved vort Haandarbejde, saa et Riges, saa et andet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Riges Historie; jeg tilstaaer, jeg har stjaalet mangen Time fra Søvnen for at forberede mig dertil, og dog maa De ikke troe, at jeg kunde erindre alle Aarstal; men det fandt jeg heller ikke nødvendigt; at lære Historien har et ganske andet Øjemed end at skærpe Hukommelsen; kun for at de skulde lære at kjende deres Klodes herligste Mennesker, der skulde staae for dem som lyse Puncter i deres Liv, kun derfor underviste jeg dem; meget Slet var jeg nødt til at gjøre dem bekjendt med; men jeg gjorde mig Umage for at stille det saaledes for dem, at det blev dem til Advarsel. Aarstallet ved de vigtigste Begivenheder lærte de, og til disse maatte de knytte de mindre, og saaledes danne et Slags chronologisk Orden.

To Ting vilde vi Forældre opnaae ved at undervise dem paa denne Maade. Den vigtigste var, at de lærte Meget uden at vide, at de lærte det, da de ingen Lærere og ingen visse Timer havde dertil; det vedligeholdt deres Naturlighed og Beskedenhed. Den anden Grund til denne Fremgangsmaade var, at de vandt Tid til Haandarbejde, som jeg anseer for saa særdeles nødvendigt for unge Piger.

Fire Formiddagstimer anvendte jeg paa dem, og deri læste de Geographi, Regning, Skrivning, Tegning, Dansk og Tysk. De forbauses ved at see, at det er Alt, hvad de lærte; dog er det saa. Fransk og Engelsk blev aldeles udelukket. Vi overvejede, at ved at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lære mange Sprog, bruges al Tiden dertil, og der bliver ingen tilovers til nyttige Videnskaber og til gode Bøgers Læsning, som dog egentlig er, eller bør være, Hensigten ved at lære Sprog. Eet Sprog foruden Modersmaalet er aldeles tilstrækkeligt; de kunne dog langtfra ikke faae Tid til at lære Alt, hvad Godt deri er skrevet. Desuden havde jeg een Grund til for ikke at lære dem Fransk. Rousseau siger: „Aldrig har nogen dydig Pige læst en Roman!“ Det er et stærkt Udtryk; men jeg kan ikke lade være tildeels at billige denne Sætning, naar Talen er om franske Romaner; jeg veed meget godt, der gives Undtagelser; men disse ere saa faae, at de ikke kunne betale flere Aars Anvendelse paa at lære at læse dem. Deres Kvindelighed vilde ikke lide ved, at de lærte Engelsk. Jeg havde gjerne undt mine Døtre, at de læste Noget af Byron og en Deel af Moore; men jeg overvejede, at de frappante nye Ideer, som henrive os hos Byron, kunde jeg give dem i Oversættelse; altsaa: Hvad de tabte, var Musikken i hans uefterlignelige Vers. Ved at lære nyttige Ting have de vundet Mere. Geographi lærte jeg dem fornæmmelig efter en stor Globus; jeg forbandt en Deel Historie dermed. Tegning var altid efter naturlige Gjenstande; Ida, som slet intet Øje havde derfor, lod jeg strax holde op og i den Time øve sig paa Fortepianoet, som hun og Emilie lærte af en ung Pige. Kathinka og Lise kunde aldrig spille efter Gehør,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

derfor lod jeg dem slet ikke anvende nogen Tid paa Musikken. Dans lærte de af en god Lærer tilligemed tre andre Familiers Børn; vi Forældre skiftedes at have Øvelserne hos hverandre og vare da altid selv tilstede. —

Nu til det Vigtigste, til Det, som uophørlig omsvævede det Hele: Religionen! Den blev ikke lært i Timer af mig, nej, den gik som en Traad igjennem hele Underviisningen, igjennem hele Opdragelsen; ved hver Betragtning af Naturen blev Skaberen lovpriist af os for sin uendelige Viisdom og Kjærlighed mod alt det Skabte. I sin Glædes Jubel udstrakte engang Emilie Armene mod Skyerne og sagde: „Hvordan skal jeg takke Dig, Gud, for Dine Skyer, for Dine Blomster, for Faer og for Moer!“ Da omfavnede jeg hende og sagde: „Ved at efterligne ham!“ Vi ere Udspring af Guds Kjærlighed, vi skulle ogsaa vise os det værdige, vi skulle være kjærlige mod alt det Skabte, vi skulle altid have for Øje, at et Ord, en Ytring, en Gjerning af os kan have sin Virkning i det Uendelige; det er en stolt Tanke, som vi skulle holde fast ved og aldrig tabe af Sigte. Vi bør Alle ansee os som Præster, der skulle bringe Hjorden til Faderen, og Hjordene selv ere hellige; thi de virke alle indbyrdes paa hverandre. Det var vore daglige Samtaler. Ofte læste jeg for dem i Bibelen; mange kjærnefulde Sprog lærte de udenad, og ved hver passende Lejlighed erindredes de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

om dem. Ikke blot i Ord foreholdt jeg dem deres Pligter, men ogsaa i Gjerningen; da de bleve ældre, blev et Par af Læretimerne forandrede til Arbejdstimer fos Fattige; kun derfor lærte de at brodére for at kunne sælge det og derfor kjøbe Tøj til at sye Klæder til værdige Trængende. Det, kan jeg sige, var vore lykkeligste Timer, det var, som om en højere Aand i disse Timer svævede over os. Samtalerne vare næsten ene helligede Gud; enhver af os ligesom kappedes om at fremføre nye og nye Beviser paa hans Fader-Godhed og Omhu for os. Ligesom Solen kvæger Legemet, saaledes oplivede disse Samtaler vor Aand.

Næst Kjærlighed til Skaberen og det Skabte, anbefalede vi dem ogsaa ofte i vore Samtaler Nøjsomhed for Legemet, ikke for Sjælen; vi gave dem Lærken til elskeligt Exempel; hernede bygger den sin Rede i stille Skjul af en Snees Halmstraa, men mod de højeste Regioner hæver den sin jublende Lovsang. Ellers bød vi dem Intet; thi under Kjærlighed ligger hver Dyd, selv Nøjsomhed ligger deri; Den, der sandelig elsker sine Medmennesker, nænner ikke at ødsle Noget, da han kan dele Det, han ved Nøjsomhed undværer, med sin trængende Medbroder. Orden og Reenlighed har jeg aldrig behøvet at omtale; ethvert Barn elsker dem, naar det faaer Lov dertil, ligesom Sandhed, denne Grundstøtte for alt Godt; den ligger dybt i hvert Barns Sjæl; opdrage vi vore Børn med Blidhed og Godhed, da bliver

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den urokkelig dér. Forfængelighed, denne Anstødssteen for Gamle og Unge, søgte vi at dæmpe derved, at vi aldrig roste, uden Hvad der virkelig var Roes værd, og det dog aldrig overfor Fremmede; overalt, naar der var Fremmede, bleve Børnene ligesom uænsede, de vidste, at saa snart der kom en Fremmed ind ad Døren, toge de Store deres Strikketøj og de Smaae deres Dukker, og saa passede de sig selv. Fremmede lægge sjælden Mærke til Børn, naar ikke Forældrene paa en eller anden Maade opfordre dem dertil; der gives kun faae, sande Børnevenner, de Fleste ere glade ved ikke at behøve at ænse Børnene i et Huus; den Enkelte, der virkelig elsker Børn, behøver man ikke at frygte, han fordærver dem ikke. Den rene Tact for det Skjønne og Gode, De siger, der besjæler mine Døtre, troer jeg hidrører fra, at vi Forældre lode dem ansee som Belønning kun, Hvad der virkelig havde Værd; en Spasé-regang i Naturen, en overordentlig Arbejdstime for en kjær Fattig, Beskuelsen af et eller andet Kunstværk, et Par Timers længere Læsning af en god Bog, naar Faer havde Tid, disse Ting lærte de at ansee for de højeste Nydelser; og vi Forældre vare lykkelige i deres uskyldige Glæde.

Mere har jeg egentlig ikke at sige om den Opdragelse, vi have givet vore Børn . . . . . Nu tillader De mig et Par Ord om de Forandringer, der ere nødvendige i Deres Huus. De staaer for silde op. Kl. 6 om

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sommeren og 7 om Vinteren maa en Huusmoder være oppe og strax vække sine Børn for at klæde dem paa, som de skulle blive hele Dagen. Deres egne, nydelige Morgenkjoler maae omgjøres til daglige Klæder; thi mere end een Gang om Dagen har De ikke Tid til at klæde Dem paa; et simpelt Forkæde bevarer Tøjet, medens De foretager Huusgjerning. Alle Formiddags-Besøg afskaffede jeg. Enkelte stødte sig derover og bleve borte, Andre modtoge min venlige Indbydelse til Aftensmaden, et Par fulgte mit Exempel. See til, om De kan gjøre ligesaa! — Plads paa Comoedien opgav jeg; tro mig, ogsaa det er af de Fornøjelser, som man meget let undværer. Børnene maae ikke troe, det er en reel Glæde. Derimod hav, saa snart Foraaret viser sig, en lille Bolig udenfor Porten med Have for Dem selv; det er en sand Vederkvægelse for Sjæl og Legem og indgyder Børnene den Kjærlighed til Naturen, der er saa nødvendig, i Lykken, til at forhøje Lykken, og i Ulykken til at formilde Ulykken. Havde jeg ikke, da min Stjærne sank ved min elskede Mands Død, tyet til Naturen og bygget min Hytte ved Havets Bred, hvor skulde jeg da kunne have baaret den Sorg, der truede med at fortære mig? — Dog, jeg vilde jo ikke tale om mig, men om Dem, min elskede Veninde, og om de Forandringer, De maa underkaste Dem. Stuepige maa afskediges, og i det Sted opleder De samvittighedsfuld en ung Pige af den bedre Stand; hende

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

maa De altid have inde hos Dem, hun deeltager i Alt med Dem, sidder med sit Sytøj ved Lærebordet, ja deeltager i en eller anden af Læretimerne, ytrer hun Lyst dertil. Hende kan De, er der en god Natur i hende, danne ganske efter Deres Sind, og med Roligh-hed kan De da gaae i Køkkenet med de ældste, eller engang imellem fra Børnene, skulde det være nødvendigt; ogsaa i Sygdoms-Tilfælde er hun en Bihjælper. Jeg beder Dem: gaa ikke for tidt ud, selv om De kunde tage Børnene med; Pigen skal, ved meget at være hjemme, ret føle sig i sit Element, og altsaa helst være dér. Jean Paul siger saa sandt: „Hun er bestemt til Husets Vestalinde, ikke til Oceanide i Verdenshavet". Lad hende end derved ikke faae den Lethed i Omgang med Fremmede, som Verdensdamer have, hun er i sit Hjem saa meget lykkeligere og elskeligere.

. . . Gud lægge sin Velsignelse i Deres store Forehavende og give Dem Kraft og Sundhed! Kun een Bøn endnu! Jeg veed nok, jeg kommer anden Gang med den; men den kan ikke høres for tidt: Tro ikke, at De opofrer Dem ved at leve for Deres Børn! De saligste Glæder ville derved fremspire for Deres Fod, Deres Liv vil derved vorde, som Herder saa skjønt siger, liig Vandrerens, der vel efterlader Spor i den nyfaldne Snee, men ingen Pletter." —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

7.

Med disse Udtalelser af Fru Læssøe som Indbydelse træde vi ind i hendes Huus. Jeg vil helst føre Læseren ind i den Bolig, hun beboede paa Østerbro i den lange, hvide Gaard ved Siden af den tidligere Waagepetersenske. Dér bygger hun „lige ved Bredden af Lago maggiore, paa Dansk: Peblingesøen.“ Det er en Sommerdag i Aaret 1834. Den meget rummelige Dagligstue er paa 3 Fag med store Ruder uden Vinduesposter; der er en Markise for det midterste Fag, og for de to andre staae Rullegardinerne ud af de aabne Vinduer, som altsaa ogsaa danne Markise. Det Hele gjør et meget smukt, lyst og muntert Indtryk. Ved det midterste Fag findes „det sorte Sybord“, som er fyldt med fem, sjældne Blomsterplanter, Børnenes Gave til deres Moders Fødselsdag. Her sidder som oftest Fru Læssøe. Værelsets Meublement maa kaldes tarveligt; men Alt er ordnet med udsøgt Smag, smukt og hyggeligt; man seer strax, at alle aandelige Interesser have hjemme her. Kjære ere hende alle hendes „Omgivelser af bevidste Levende og ubevidste Levende“; thi for hende er Intet dødt; „den Tanke skyer hun og finder den ogsaa højst usand“. Dagligstuen ligger inderst i Huset, og udenfor denne har Huusfruen sit Sovekammer „med den dejligste Udsigt af Verden over en heel Deel

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

forskjellige Træer, hvor en hundredaarig Ask spiller Hovedrollen, og over en stor Park med Svaner i; Classens Have i Baggrunden med sine majestætiske Alléer gjøre ogsaa godt og danner det Hele til et usædvanligt dejligt Maleri.“ Fra dette Sovekammer gaaer man ind i Spisestuen, og her omkring lejre sig Sønnernes tre Værelser. Udenfor er en lille Have med to skyggefulde Lysthuse. Fra et af disse sender Fru Læssøe Andersen Hilsen d. 4de Juli 1834: „Varmen er saa overvættes, Himlen saa blaa, Roserne, der omgive mig i hver Krog, baade i Stue og Have, saa dejlige. Jeg skriver dette i Haven, hvor Valdnøddetræet og Acasien kappes om at tilvifte mig den meest duftende Køling. Søen fra Vinduet er saa dejlig, . . . det er azurblaat Vand . . . .; mine smaae Bølger giver jeg ikke bort.“

Det var ikke alene i Sommertiden, at Fru Læssøe følte sig saa vel her. I samme Aars Marts Maaned skriver hun fra dette Hjem: „Vi have haft, ja, jeg tør næsten sige (lee ikke!) en italiensk Vinter. Primulaen har blomstret hele Vinteren i min Have, Skibsfarten har gaaet uafbrudt, ingen Snee har borttaget for mine Øjne det bestandigt grønne Græs, og nu — tænk midt i Marts! — ere Træknopperne store. . . . . Naturen har gjort alt Sit til at gjøre denne Vinter herlig og skjøn; jeg har ogsaa været ret taknemmelig herfor. Næsten i et halvt Aarhundrede kan jeg huske

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vintre, men ingen som denne; jeg lader lægge i Kakkelovnen en Gang om Morgenen, og saa maa Solen for det Øvrige varme hele Dagen; man maa ikke forlange det af den som en Skyldighed, det tilkommer os ikke; men man maa tage det som en saliggjørende Naadegave, der hver Dag forfrisker og vederkvæger."

I et andet Brev til Henriette Hanck skriver hun fra sin Dagligstue her: „Kom og sid hos mig paa den anden Side af mit sorte Sybord, og en god Bog, som f. Ex. min elskede Chamisso, skal ligge hos mig, og en Ret Mad, bedre end den skrækkelige Smørmeelsgrød, Pigen sidst, da De var her, reent havde fordærvet, skal komme paa Bordet. Den Grød har jeg ærgret mig hundrede Gange over. Jeg beder Dem, tro mig, jeg kan lave en Meelgrød, eller rettere: jeg har kunnet lave den; thi nu har jeg ikke Kræfter til at røre den." —

Det var ikke nogen stor Kreds, hun samlede om sig; hun holdt nemlig kun af at omgaaes Folk stadigt. Derom siger hun: „For ret at have godt af hinanden maa man sees daglig, ellers kommer der for Meget, saa kan man ikke saa naturligt nyde hinandens Meddelelser." Hun holdt ogsaa meest af, at hendes Venner kom til hende; skulde hun ret nyde Folk, maatte de være hos hende selv. Der kom næsten hver Aften Nogen til Thebordet; men ikke alt Selskab er opmuntrende; tidt maa man give i Stedet for at tage; det hedder jo nok: „Salige ere De, der give"; men i denne

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Mening er Saligheden kun ringe, naar man giver sin Veltalenhed til gabende eller tause Mennesker", og hun „sætter slet ikke Priis paa at høre sig selv tale". Paa den anden Side mener hun, at „af alle Livets Goder er dog sympathisérende Menneskers Hengivenhed det største, det eneste uvurdeerlige Gode, et Gode, som fylder hele hendes Sjæl med Tilfredshed og Ydmyghed;" og „skal man nyde Noget ene, er det ikke engang det Halve"; „højest af al Nydelse er den, man faaer gjennem Mennesker; thi Menneskenaturen er Mere, end den aandløse Natur, hvor velsignet denne end er." Det levende Ord sætter hun stor Priis paa; en Samtale med aandrige Mennesker forfrisker hende særdeles, især, naar hun kan faae en eller anden ny Tanke, hun senere kan ruge ud som Hønen sine Kyllinger. Hun „kan ikke døje den Slags Selskabelighed, der skal have sin Næring i Intermezzoer med Musik, hvilket tidt kun er et Slør for Aandløshed, og som viser Mangelen paa Evne til at udfylde Samlivet med virkelige Samtaler"*). „Men det er rigtignok mageligere at overgive sig til en Stemning, saa behøver man hverken at tænke eller tale." Kaartspil fandt aldrig Sted i hendes Huus.

---

*) Hun udtalte sig ofte dadlende om den meer og meer almindelige Iver for at lære Musik, ganske uden Hensyn til, om den musikalske Evne virkelig var tilstede.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Overfor de Mennesker, hun vil omgaaes, har hun „en Probeerstok: Uskyld og Reenhed, som ikke kan vise sig anderledes.“ Endvidere: „Hos saa mange Mennesker mærker man, at de tage sig sammen for at være elskværdige, og saa — adieu mon plaisir!“ „Fornem Ignoréren vil hun ikke vide af“, og „De, der ere altfor indtagne i sig selv, ere ikke af hendes Folk; det er jo stygt, at det kan støde saa meget; men man taaler det ikke, naar det ligger saadan udenpaa, at de ikke engang agte os Andre saa meget, at de slaae et lille Slør derover.“ „I eenfoldig Naturlighed dvæler Lykken.“

Hun kunde let strax lade sig skuffe af Menneskene; hendes livlige, begejstrede Natur spillede hende i saa Henseende ofte et Puds; hun siger det selv: „Jeg har flere Gange syntes godt om Mennesker til en Tid; men saa have de udtalt sig og ere færdige, og jeg med; det er saa tomt og flaut.“

Den Begejstring, efterfulgt af Kølighed, hun undertiden nærede for Folk, bragte hende en enkelt Gang Gjæster, som ikke vare efter hendes Hoved. Til Augusta Hanck (sin senere Svigerdatter) skriver hun: „Jeg er saa rolig i Deres Nærværelse, jeg behøver aldrig at frygte for disse haanende Modsigelser, hvormed Flere af Dem, der besøge mig, altid behandle mig. Den Gamle maa vel taale dem og opfordrer sommetider dertil; men pinende er det, og mange Aar skal jeg vist endnu leve for at blive sløv derimod.“ „Enhver,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hvor simpelt Væsenet er, opfylder jo sin Plads her i Verden, og skjøndt det virker stille, uden Støj, saa føler det lige dybt, naar der trædes paa det som paa en tom Plads; det kan ikke vige og knuses derfor af det Aandsmægtigere."

Det laae jo i Forholdene, at de mange Sønner droge Mænd til Huset; af disse kom der mange flere end Kvinder. Fru Læssøe siger i 1835: „Jeg føler mig tidt saa ene. Man vil vel sige, jeg har saa mange Mandfolk om mig; det har jeg ogsaa; men for et gammelt Fruentimmer ere Fruentimmer behageligere; naar jeg taler med Mandfolk, synes jeg altid at læse i deres Ansigter: „Gid hun vilde holde op!" Dette er ikke Tilfældet med Fruentimmer."

Jeg vil nævne nogle af de Kvinder, som stode hende nærmest. Hun flyttede ind i sin Bolig paa Østerbro „for en særdeles elsket og agtet Venindes Skyld, som boede dér i samme Gaard. Det var Fru Anna Margrethe Ipsen, gift med Havneskriver Ipsen og Datter af Conferensraad Perbøll. Hun var et Aar yngre end Fru Læssøe, der giver hende det Vidnesbyrd, at hun i alle Henseender var et af de meest ophøjede Væsener, hun har kjendt, udmærket som Menneske, Kone, Moder og Veninde, med Interesse for Alt i Verden, og hendes gode Hoved og udmærkede Talenter tillode hende at see saa klart og bestemt i Alt, og uden i mindste Maade at fordre det, var hun Sjælen i sin Kreds. Hele

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Familien var elskværdig og havde arvet . . . et udmærket Talent for Musik. Man kunde ikke tænke sig noget Dejligere end en Qvartet af Sønnerne og en Duet eller Terzet af Døtrene. Det Eneste, som i denne Kreds genérer Fru Læssøe, er Frygten for, at „hendes gamle Nærhed skal gjøre de Unge alvorligere, end de ellers ere.“ Forresten siger hun: „Spørg mig ikke, om jeg føler mig lykkelig ved daglig at omgaaes saa elskværdige Skabninger.“ F. C. Sibbern, der allerede i 1819 havde ægtet Husets ene, tyveaarige Datter, var ofte tillige med Fru Læssøe Husets Gjæst og blev Livet igjennem ved med at være hende venligsindet, om han end i de senere Aar kun enkelte Gange besøgte hende. — Ikke længe nød Fru Læssøe den daglige Omgang med Fru Ipsen, der døde i Februar, som Fru L. var flyttet ind i Huset i October.

En anden, endnu i Norge levende Veninde havde hun fra 1842—46 i Fru Rahbek, den bekjendte Knud Lynes Svigerinde; om denne siger hun, at det er hende til særdeles Behag, at hun boer i samme Huus som hun, og at hun er saa inderlig god imod hende. „Hun er meget dannet og meget dejlig“, hvilket Fru Læssøe ogsaa skjønner paa, og hun læser daglig for hende med en smuk, udtryksfuld Stemme. Fru Læssøe føler en Tomhed i Huset, naar hun veed, at Fru Rahbek er ude; og Fru R. „er saa god at sige det Samme“, naar

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fru Læssøe er borte, saa hun haaber ogsaa at være Lidt for hende.

I 1833 gjør Fru Læssøe Bekjendtskab med Andersens Ungdomsveninde Jette Wulff, Admiral W.s Datter og Medhjælperske ved hans Oversættelse af Shakespeare. Andersen har ofte fortalt sin moderlige Veninde om den søsterlige, saa Fru Læssøe kjendte strax Jette Wulff, da denne saae paa hende; men da „det dejlige, himmelblaae Øje saa aandrigt skuede hende lige ind i Sjælen", blev hun tvivlraadig og tænkte: „Nej, Andersen har altfor tidt talt om de dejlige, brune Øjne, det er dog umuligt, det er hende." Efter Præsentationen ærgrede Fru Læssøe sig over „sin altfor poetiske Ven, der slet ikke ænser det Legemlige*)". Skjøndt hun kun taler enkelte Øjeblikke med Jette Wulff, finder hun hende „langt elskeligere, end Andersens Lovtaler gave hende Forestilling om." „Hun havde vist ogsaa et af sine lykkeligste Øjeblikke; hun var yderst blid, rolig, venlig og dog saa klog." Fru Læssøe ønsker, at de oftere maae mødes, da J. W.

*) Jeg veed ogsaa med Bestemthed, at Andersen har talt til mig om Fru Læssøes „dejlige blaae Øjne" paa en Tid, da jeg ikke vidste, at de vare brune. Netop paa samme Tid, som ovenstaaende Brev er skrevet, skriver Fru Læssøe til Henriette Hanck: „Det er kuriøst, at det Menneske kun seer Sjælen i Alt og ikke det Legemlige. Er der megen Forstand, seer han Øjet brunt, er der megen Ynde, seer han det blaat, og bryder sig ikke om, Hvad det er."

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

er „en Perle af første Rang“. Da denne kort efter har aflagt Fru Læssøe et Besøg, „svækkes ikke det første Indtryk, men tværtimod: det forhøjes“, og Fru L. vilde være lykkelig, kunde hun blot daglig tale en Time med hende, da hun synes, „det er en særdeles udmærket Pige.“ Jette Wulff siger til Giengjæld om Fru Læssøe: „Det er ret en yndig Kone! Hvilket herligt Udtryk i hendes Physiognomi; det gjorde mig kun ondt, at jeg talede saa kort med hende.“ Og senere: „Igaar var den fortræffelige Fru Læssøe hos mig; hvor er hun dog elskværdig, hvor udtrykker hun sig skjønt, aandfuldt om Alt, hvad hun taler om!“ — Trods denne gjensidige Sympathi, blev dog Omgangen mellem disse To ikke hyppig. Jette Wulff kan ikke gaae, og Fru Læssøe vil ikke gaae, trods det, at hun følte, „det vilde give hendes Liv en høj Interesse“, om de saaes ofte; nu maae de nøjes med „som to Blomster i eet Bed at staae og nikke kjærligt ad hinanden.“ Først da Jette Wulff i 1858 ynkeligt omkom ved Dampskibet „Austrias“ Brand, sørger Fru Læssøe „saa dybt, saa inderligt“ over, at hun ikke har søgt hende oftere og „nydt al den Fylde for Aand og Hjerte, der laae i at høre paa hende“. Brevet Nr. 243 i „Breve til H. C. Andersen“ vil bedst vise hendes store Sorg ved dette Dødsfald.

Holdt hun sig ved sin medfødte Ulyst til at gaae ud fjærn fra Jette Wulff, saa skilte Land og Vand

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hende fra en anden Aandsbeslægtet, der ogsaa som Andersens Barndomsveninde var bleven hende bekjendt, og hvem hun i Begyndelsen kun stod i Forhold til gjennem Brevvexling; det var Henriette Hanck, den begavede Forfatterinde til „Tante Anna“ og „En Skribentindes Datter“, hvilke Bøger have udbredt hendes Navn ogsaa i Tyskland og Sverrig, det første Sted anbefalet af H. C. Andersen*). Frøken Hanck var 26 Aar yngre end Fru Læssøe; men ikke desmindre mødtes de som to Jævnaldrende og følte, at „gjensidig Kjærlighed er for Sjælen, Hvad Solen er for Legemet.“ Fru Læssøe lærte først Frøken Hanck at kjende efter sin Mands Død, da hun var modfalden og havde mistet sin Livslyst. I den Anledning skriver hun: „Saa tidt, saa tidt ønsker jeg, at vi havde kjendt hinanden i de bedre Dage, da skulde jeg ret have trængt mig ind i Deres herlige Aand og med Dem svunget mig op til bedre Regioner, som jo er tilladt for vor Aand, naar vi have Virksomhed nok, saa vi ikke forsømme vort Jordelivs mange Sysler. Det skulde nu ikke være saa; vend Dem ikke mismodig fra mig, men hold af mig, fordi jeg saa varmt skjønner paa Dem, glæd mig inderlig med snart at lade mig høre fra Dem; jeg veed meget godt, at jeg ikke fortjener det; men Hvad fortjener man i denne Verden?“ — To Aar senere skriver

---

[1]) See: Andersens samlede Skrifter, 1. Udg. B. XVIII. S. 147—49.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hun til hende: „O, naar De vidste, hvor jeg trænger til Dem, til Deres poetiske Gemyt, der fatter hver Skjønbed! Hvor jeg tidt længes ubeskrivelig efter at meddele Dem noget Skjønt og ved Deres Glæde derover føle min egen dobbelt!“ „Lad mig altid være i blidt Minde hos Dem! De omsvæver mig altid blid og klar, og mit Sind har godt af at tænke paa Dem.“ Hun takker hende dobbelt for hver venlig Følelse, da Henriette Hanck saa lidet har seet hende; og hun tilføjer: „Jeg føler dyb Taknemmelighed for hver Venlighed, jeg modtager, især af Folk, jeg agter højt.“

Viste Fru Læssøe saaledes Frøken Hanck stor Sympathi, fik hun ogsaa riig Gjengjæld sammesteds fra, og den nogle og tyveaarige Pige fik ved Bekjendtskabet med den Ældre en Erstatning for den Mangel paa aandelig Næring, som betegnede hendes Fødeby og Opholdssted Odense. De mødtes i den levende Sans for Literaturen, og da Henriette Hanck skrev sin første Bog „Tante Anna“, gav Fru Læssøe nogle Træk til det Billede, der her er dannet af Hovedpersonen. Originalen aner aabenbart ikke denne Afbenyttelse. Hun takker for den med følgende Ord (1838): „Det har De paa Deres Samvittighed, kjæreste Jette, at jeg næsten blind tager Pennen for at takke Dem saa inderlig for Deres „Tante Anna“. Vi have samlet læst den iaftes, nu tog jeg den igjen i Haanden for at læse en enkelt Scene; men saa kunde jeg ikke komme fra den, jeg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sad saa fordybet, at jeg ikke mærkede, at Doctoren kom, førend han med det Udraab: „Nej, det er ikke tilladt!“ vækkede mig i Skræk, og jeg lagde den fra mig. Nu er han gaaet efter mange Formaninger, og jeg sidder her for endnu engang saa kjærligt at bevidne Dem min Tak for og min Glæde over Deres Bog. Anna er et stort Exempel, De har opstillet; hun er jo fuldkommen, end ikke den mindste Fejl er der ved hende. Gjør det ikke Den modløs, der vil gaae i hendes Spor? Krieger er herlig; men hans Troskab findes ikke paa Jorden; saaledes kan ingen Mand vedblive at elske. Hans Omgang med Marie er vel heller ikke, som den findes i denne Verden; Manden, der enten selv har narret sig en Kone til eller ladet narre sig hende paa, er vist aldrig god imod hende. Tilgiv, søde, kjære Jette, i over et halvt Aarhundrede har jeg seet Menneskenes Færd, jeg har lagt Mærke til dem i alle Grader af Fuldkommenhed, og Ingen har staaet uden Fejl. — Disse Irettesættelser giver Dem min Forstand; men mit Hjerte takker Dem just for Idealerne, der gjøre godt som et mildt Solskin. Den Aften efter Fødselsdagen, hvor Søstrene tale sammen, er saa rørende, at jeg næppe kan taale at læse den. Den Misforstaaelse, der gaaer gjennem Bogen, er skrækkelig, og den gjør et langt og vemodigt Indtryk. Hvad ere vi Mennesker i Skjæbnens Haand? O, dog kun Boldte, der kastes frem og tilbage! Vi maae for at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bære dette Liv med Styrke have noget Fastere, end Livets Lykke, at holde os til.

. . . At Anna kunde vedligeholde sin Sjæls Fred i en Række af Aar, skjøndt hun havde forspildt to elskede Væseners Lykke og sin egen med, kan jeg kun forklare mig ved, at hun holdt sig til Det, jeg ogsaa holder mig til, hvordan det end gaaer i Verden, nemlig til en reen Villie; have vi ingen usle Bihensigter at forekaste os, saa kunne vi bære Meget, Meget i denne Verden.

Der er i Bogen Følelse, dyb Tanke, rask Opfattelse af Ejendommeligheder; og denne Forsmaaen af Intrigens Bestikkelser vidner om et ædlere og højere Maal. . . . . Nu først synes jeg, at jeg kjender Dem.

Trykken i Bogen er saa dejlig, at jeg selv kan læse den; jeg veed nok, det er lidt materielt at tale herom; men saa længe, vi ere materielle, maa det spille en Rolle. Da jeg ikke taaler at læse Mere end en enkelt Side, saa skal Bogen i Vinter ligge i mit Syskrin og glæde mig mange, mange Gange, naar jeg sidder ene; jeg vil jo da ikke være ene, men med Dem og hende, det elskelige Ideal."

Senere opmuntrer hun Henriette Hanck til at fortsætte paa Forfatterindebanen: „Med Glæde læser jeg, at De har Lyst til at skrive; saa skriv, og lad Recensenterne snakke! Deres „Tante Anna" er i Almindelighed godt optaget, og det vil sige Meget. Gjøre

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Furore, maa De ikke fordre, naar De ikke træder ind i et aldeles nyt Fag. Hvorfor „Hverdagshistorierne“ gjorde saa megen Opsigt, var dog, fordi de vare de første, rigtig danske Noveller, vi havde. Men det: at gjøre Opsigt, er ogsaa kun tilfredsstillende for Forfængeligheden; thi løfter man Sløret, seer man nok, det er kun det Nye, der gjør Opsigt, hvorimod det virkelig psychologiske Gode glæder i Sjælen som den velgjørende Sol; den forbauses vi heller ikke over; men vi takke Gud for den som for enhver Ting, der bidrager til vor Sjæls og vort Legems Velvære, og dertil hører Sol og gode Bøger; eller — om De vil — omvendt. Hele Dette maa nu aldeles ikke ansees som en Formindskelse i Rosen over „Hverdagshistorierne“; enkelte af dem udholde enhver Prøve; tør jeg sige: Tidens? Nej, det tør jeg dog ikke!“ — Hun vil nu, at Henriette Hanck skal tage et Ungdomsarbejde frem og omarbejde det. „Gyd til Livet og Friskheden de modnere Aars Tanke og Erfaring, og jeg lover Dem, der vil komme noget meget Godt ud af det. Tænk derpaa, lev lykkelig i denne Skaberverden, og lad alle andre Sorger vejres hen derved!“

Det var ikke alene Henriette Hanck, men ogsaa dennes fire Søstre, af hvilke to bleve Fru Læssøes Svigerdøtre, som hun omsluttede med sit Hjertes rige Varme.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Man vil see, at de Kvinder, Fru Læssøe traadte saa nær, vare interessante; men galt vilde det være at antage, at denne Egenskab hos dem var hende Nok. De maatte ogsaa være gode. Dette kan sees af en af hendes Udtalelser om en ung Pige, som Forholdene førte hende sammen med. Fru Læssøe sammenligner hende med Jette Wulff og siger da: „Hun har den samme Forstand, den samme, muntre Aand; men hun er ikke kvindelig, hun overseer Alle, er ond mod Alle; derfor har jeg, skjøndt jeg savner hendes Selskab, trukket mig bort fra hende. Alle skulle være gode; men Kvinden skal ogsaa være tilgivende, blid og skaane sine Medmennesker; og det gjør hun ikke; hun skaaner Ingen og Intet.“

Hendes Bestræbelse efter en mild Dom kommer ofte frem. Hun siger: „Gud veed, Den, som dømmes skyldig, er ofte uskyldigere, end den ærbare Uskyldighed, der dømmer.“ Et andet Sted: „Hvert Aar har sin Egenhed, som ved Aarets Slutning falder hen til sine aflagte Søstre. Hvo har ikke saadant et lille Mindeskrin, hvor den største Lædike er fyldt med ungdommelige Taabeligheder, ak, ikke alene ungdommelige, nej, hvert Aars Taabeligheder. Lukker man tidt dette Skrin op, bliver man med det Samme overbærende mod Andre og fordrer ikke Mere, end der gives.“ Hun vil altid selv see det Gode hos Folk og er bange

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

for, at Verdens Nederdrægtighed og Ondskab skal slukke den menneskekjærlige Flamme i hendes Sind. Hun er som Den, der gaaer med et Lys i Trækvind; hun holder Menneskekjærlighedens Haand for, at Blæsten ikke skal slukke Hjertets Lue. Og hun vidste godt, at Menneskelivet er bygget paa Pligten, og at man ikke uden anden Grund, end en uforklarlig Antipathi, har Lov til at skyde et Menneske bort fra sig. Engang træffer hun en Person, „der seer særdeles dannet og fornuftig ud, og som characteriséres ved et ganske eget, forskende Blik“. Hun ønsker at faae Meddelelser om denne Person, da hun gjerne vil bestyrkes i den Agtelse, hun føler sig nødsaget til at nære for Vedkommende.

Det var ikke alene i den daglige Omgang, hun skattede det Gode, ogsaa i Bøger og i Kunst vilde hun helst møde dette. Det Diabolske i Skildringer følte hun sig ilde overfor; jeg veed saaledes f. Ex. ogsaa, at da der engang blev læst Noget højt om En, der havde lidt megen Uret og haard Behandling, brast hun i Graad og sagde, at hun ikke kunde taale at høre det.

Jeg har nævnet nogle af hendes gode Veninder; men Hvem kan nævne dem alle? „Mange, gode, ædle Mennesker værdigede hende deres Tiltro.“ Og hun fortjente den; thi hun var taus og tro. Hun siger selv: „Var jeg den værd, hvis jeg skulde dele den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

atter? Nej, mit arme Bryst indeslutter mine egne Lidelser og saa mange Kjæres med."

Jeg kan ikke forlade Omtalen af hendes Venindekreds uden at tage hendes Tjenestepiger med. Der er sagt om hende: „Hun kjendte ikke til aandeligt Hovmod, men maaskee til lidt aandelig Forfængelighed; derfor var det hende kjært, at Folk skyldte hende deres Udvikling, og hun drog sit Tyende op til sig, deelte med dem Alt, hvad hun syntes, de aandeligt kunde modtage, og de elskede hende inderligt." Selv siger hun: „Jeg har Tiltro til mine Tjenestepiger, derved faae de Agtelse for sig selv; jeg bærer over med dem, da jeg erindrer, at de ere mindre dannede, end jeg; jeg er god imod dem, da jeg erindrer deres trykkende Stilling: at sælge sig til Andre."

Jeg troer ikke, at Fru Læssøe, saa længe hun var Enke, havde flere end to Piger. Om den Første af disse skriver hun til Frøken Hanck: „Jeg haaber da, De kjender min kjærlige Else; hun er et vigtigt Væsen i min elskelige Omgivelse." Det var en høj, smuk, jydsk Bondepige, ualmindelig practisk og dygtig, livlig og klog; hun deelte mange af sin Frues Interesser, og Fru Læssøe havde en forunderlig Evne til at lukke hendes aandelige Øjne op for Naturen, for al Slags Læsning, ja endogsaa for Kunst. Else skrev Vers, og dette Talent udviklede hendes

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Frue hos hende. Ingen Huusmoder kan være højligere elsket af sit Tyende end, Fru L. var det af Else.*)

*) Endelig blev denne forlovet med en jydsk Bondekarl; han havde 100 Rdl., Else 200; saa skulde Brylluppet staae. Bruden gjorde i Forening med sin Huusmoder Tegning til Huset, som skulde bygges ovre i Jylland, og med den og Pengene rejste Brudgommen. Der hørtes Intet fra ham; en Maaned gik, der gik to — ikke et Ord fra ham! Saa vilde Else selv over at see, hvorledes det gik. Fru Læssøe sagde hende, at det var meget upassende, at hun alene rejste over og besøgte sin Kjæreste, og forestillede hende tillige, at det vilde være yderst ubehageligt for hende, hvis han nu ikke vilde have hende og maaskee endog havde taget sig en Anden. Men hun troede paa ham og vilde have ham, og saa rejste hun. Da hun nu naaede den ukjendte Egn, var det Aften, og hun tog ind i en Kro, hvor hun fik Nattelogi i et Værelse ved Siden af Krostuen. Herfra hørte hun en ivrig Passiar imellem nogle Bønder, der hævede „Mads“ til Skyerne „Det var en Karl, og saadant et Huus, han havde bygget sig!“ Næste Morgen stod hun tidligt op og gik ud for at opsøge dette Huus. Hun fandt det, gik rundt fra Rum til Rum, og det var bygget ganske efter Tegningen. Det trøstede hende, saa troede hun dog, han havde været tro. Hun gik ud i Haven, og strax efter seer hun Mads komme. Da han opdager hende, udbreder han henrykt Armene imod hende, og snart indeslutter han hende i dem. „Hvorfor har Du dog ikke skrevet?“ spørger hun. „Fordi jeg først vilde have det Hele færdigt og saa rigtigt overraske Dig.“ — Snart vare de To et lykkeligt Ægtepar. For to Aar siden var Else i Kjøbenhavn for at see til sin kjære Frues Efterslægt, og sidste Sommer fejrede hun sin Datters Bryllup og havde selv skrevet Festsangene.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I Fru Læssøes Huus blev Else efterfulgt af Lise, en Kjøbmandsdatter fra Lolland, der boede hos hende indtil hendes Død. Det var ogsaa en meget dygtig Natur, mere udviklet og dannet, end mange saakaldte Damer. Efter endt Huusgjerning opholdt hun sig altid hos sin Frue, der „elskede Frihed over Alt og ikke egentlig yndede at have nogen sideordnet Kvinde hos sig fra Morgen til Aften.“ Lise læste godt højt og var baade fra Følelsens og Forstandens Side med i fuld Tilegnelse af det Læste. Denne Pige kommer jeg flere Gange i det Følgende tilbage til med taknemmelig Ihukommelse.

Af unge Mænd, som samledes i Fru Læssøes Huus vil jeg nævne Malerne Roed, Constantin Hansen, Skovgaard, J. Th. Lundbye, Frølich, Billedhuggeren Jerichau og dennes Broder, samt endelig nuværende Pastor Nicolaj Blædel. Jerichau boede der endogsaa i længere Tid sammen med sin Broder Frederik, en ædel, kunstnerisk anlagt Natur, der meget lignede Billedhuggeren, men uddannede sig i musikalsk Retning; han kom aldrig rigtig til Gjennembrud; men Violinen blev hans Trøst og Glæde, lige indtil han for et Par Aar siden døde som Musiklærer og Organist i sin Fødeby Assens. Adolph Jerichau nævner Fru Læssøe som sin Tids aandrigste og meest begavede Kvinde i Danmark. De disputérede ofte sammen, og hun holdt meget af ham, undtagen, naar han vilde føre

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hendes Sønner og Lundbye til Frederikskirken for at høre Grundtvig, hvem hun ikke yndede, selv om hun efter sin sædvanlige Skik, naar hun var usympathetisk stemt lige overfor en Person, taug stille, naar Vedkommende bragtes paa Bane *).

Da Jerichau som ung Ægtemand vendte hjem fra Rom, boede hans Hustru den første Juul, hun var i Danmark, hos Fru Læssøe, der var meget begejstret over hende og beundrede hendes geniale Natur. Fru Jerichau har malet et lille Portrait af hende, Jerichau har tegnet hende, og Roed malede i Septbr. 1833 et større Portrait, „da Børnene gjærne vilde have hendes Billede, førend hun gik hjem fra dem". Hun siger: „Roeds Billede ligner, synes mig, godt; men alle Trækkene ere colossale" **). — Joh. Th.

---

*) Naar Grundtvig dengang prædikede i Frederikskirken, var der foruden Jerichau, Lundbye, Th. Læssøe og en Broder til Maleren Købke kun nogle Skomagere og andre Haandværkere som Tilhørere; disse sidste stode lige under Prædikestolen og faldt i Knæ, hvergang Gr. nævnede Christi Navn. En af Grundtvigianernes senere fremtrædende Mænd har erklæret, at han ikke dengang turde komme i Frederikskirken, da han i saa Tilfælde vilde faae Afsked fra Borgerdydsskolen i Kjøbenhavn, hvor han var Lærer.

**) I hendes Ungdom havde Eckersberg malet hende; men dette Billede forærede hun engang til sin Vadskerkone, der holdt saa meget af hende, og det er nu ikke til at finde. — Der existerer en Deel Photografier af hende; det yndefuldeste er benyttet til det foran i denne Bog anbragte Billede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lundbye, hvis Natur i Meget maa have været beslægtet med hendes, var hende særdeles kjær og boede en Tid i hendes Huus; han sad ofte om Aftenen ved hendes Bord lige over for hende og tegnede; efterhaanden rækkede han saa sit Papir over til hende og fik sin Kritik fra kyndige Læber. Alle de unge Kunstnere vare iøvrigt udøvende hos hende; naar de samledes, laae der altid Papir og Blyant, de tegnede da, medens hun samtalede med dem.

Naar hun havde Gjæster, var Anretningen altid meget tarvelig; thi hun havde saa Lidet at leve af, at det næsten var utroligt, at hun kunde opdrage sine Sønner saaledes, som hun gjorde det. Efter sin Mands Død havde hun faaet 400 Rbd. af Kongens Chatolkasse; men ved Reducéringen i 1850 bleve de tagne fra hende. Det tog hun sig meget nær, ikke for Pengenes Skyld, men fordi hendes Søn da lige var fal-

---

af hende som Blind, da hun var 85 Aar. Hvis man iøvrigt vil have et Totalindtryk af hendes Ydre i de senere Aar, maa man aflægge et Besøg paa den Moltkeste Malerisamling og jævnføre denne Bogs Træsnitportrait af hende med Maleriet Nr. 32. En Bekjendt af hende siger: „Der er selvfølgelig ingensomhelst photografisk Portraitlighed at finde i det Rembrandtske Maleri; men jeg veed ikke, hvoraf det kommer. Stemningen er en saadan, at jeg ikke kan see dette Maleri, uden at Fru Læssøe staaer lyslevende for mig, og det, uagtet jeg meget godt seer og føler, at hun saae meget mildere ud“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den, og hun syntes ikke, det var at hædre hans Minde. — Som sagt, Ingen kunde komme i hendes Huus for den legemlige Nydelses Skyld. Hun skriver f. Ex. en Indbydelse saalydende: „Kom til mig! Det Eneste, jeg kan tractére Dem med, er Anastasius Grün. Kjender De ham, vil De være fortryllet ved at træffe ham igjen; kjender De ham ikke, lover jeg Dem en høj, herlig Nydelse.“ Eller hun siger til Andersen: „Naar jeg vil glæde og opbygge Dem, der komme til mig, saa tager jeg et Par smaae Stykker frem af Deres uefterlignelige Eventyr, „Billedbog uden Billeder“ eller „Historier“, og jeg har da den Overbeviisning, at jeg har glædet mine Gjæster paa en værdig Maade.“

Men da „Alt, hvad hendes Omgivelser have, ellers gaaer til legemlig Føde, og Aanden maa see til, hvor den faaer Noget fra“, saa er denne Beværtning ikke uvelkommen. — Altid var hun „det kjærlige og oplivende Centrum i Hjemmet“, altid den ledende Aand i Samtalen, og, som tidligere antydet, havde hun en stor Evne til at lokke Alt ud af Den, hun talede med. Hendes Hukommelse var fortrinlig, Alt, hvad hun havde læst og oplevet, bevarede hun dybt i sit Sind og havde det ved given Lejlighed altid paa rede Haand, og dette i Forening med hendes medfødte Aandrighed gjorde Samtalen med hende højst fængslende. Hertil kom hendes bøjelige Natur. Hun sluttede ligesom alle Generationer i sig, var som Ung ogsaa Gammel og som

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gammel Barn; hun fulgte med alle Aldre og forstod dem alle.

„Hvad man kalder høflig — eller rettere complimentérende, det var hun ikke“; men det kjende vi fra Naturen: De ædleste Frugter have ofte en mindre smuk Skal. Sin ydre Form, Pragt og Pynt, lagde hun ikke synderlig Vægt paa; men der var en fiin, sund Kjærne bagved. — En af hendes Gjæster vidner om hende: „Man kom aldrig træt eller tom hjem fra hende, fordi hun havde sit eget, ejendommelige Syn paa Alt, et lyst Syn, som kunde fatte Sammenhængen i alt Aandeligt, hvad man vel egentlig maa kalde Aandrighed. Hun gav i en Samtale som oftest langt Mere, end hun modtog.“

Vi have gjæstet Fru Læssøe paa Østerbro. Herfra flyttede hun ind i Kannikestræde. Dér levede hun et Aar igjennem i en snæver Gade, „hvor hun maatte anstrænge sig for at see lidt Himmel; hun havde Solskin, men saae aldrig Solen; hun havde Maaneskin; men vidste hun det ikke theorétisk, practisk kunde hun ikke tænke, det kom fra Maanen“.

Saa flyttede hun hen paa Hjørnet af Store og Lille Kannikestræde, hvor hun fik „en smuk, vid Udsigt, for saa vidt man kan have den inde i Byen“. Hun

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kunde dog hver Dag fra sit Køkkenvindue see Solen staae op og fra sin Dagligstue see den gaae saa dejligt ned. Hun siger: „For mig, som regner det til et Livs virkelige Gode at see Solen staae op og gaae ned, er det en ubetalelig Vinding. Foruden det har jeg mange Træer, Taarne og smukke Bygninger at see paa, og her er lyst i samme Grad som der var mørkt midt i den smalle Gade. Over en lav Muur har jeg fra mit Vindue, hvor mit Sybord staaer, Udsigt til en Skolegaard, som opmuntrer mig meget; naar disse Børn i Qvartéret lege: „Jeg snurrer mine Kyllinger to-tre Gange rundt“, saa er jeg Barn med dem, det er mig en virkelig Opmuntring.“ — Herfra flyttede hun „efter Lægens udtrykkelige Formaning“, udenfor Porten og glæder sig paa Forhaand „usigeligt til at faae sit daglige Sæde under et stort Pæretræ.“ Hun lejede sig ind paa „Pestgaarden“ i Kongens Enghave, ude ved Kallebodstrand. Herfra skriver hun i Juli Maaned: . . . „Det er dog altfor dejligt at have Sommer, til at man tør være syg. Jeg er saa lykkelig i denne Sommer; jeg har et Par Værelser midt i en stor Have og den igjen midt i Kornmarker, saaledes at jeg ikke kan gaae ud, uden at komme igjennem en stor Hvede- og Rugmark, og paa den anden Side er her en stor Eng med Hø og Stakke, hvori jeg tidt sidder. Af alle Sæder, Kongethronen ikke undtagen, er det i en Høstak det bedste. Engen gaaer lige ned til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Stranden. Jeg boer ikke en Fjerdingvej fra Byen og har det dog saa landligt, at jeg aldrig aner, der existérer en By i min Nærhed, uden naar jeg paa Engen seer de høje Taarne og det mægtige Slot, og jeg kan ikke negte, det seer godt ud. Jeg har en Lindeløvhytte, et Akacietræ og et Hav, alle mine Ønsker ere opfyldte paa een Gang! Jeg har tidt haft en af Delene, men aldrig dem alle forenede; det ængster mig næsten i mine Glæder; thi om Ønskers Fornegtelse og ikke om Ønskers Opfyldelse har jeg altid bedet Guderne".

Om dette landlige Opholdssted, hvor ogsaa mange af de før omtalte Kunstnere ofte samledes, fortæller den tidligere nævnte, unge Veninde saaledes: „Med Glæde gik jeg en lang Vej derud for at være sammen med hende og Hendes. Der var saa smukt, og naar Vejret tillod det, levede vi hele Dagen ude i Naturen, de fleste Maaltider bleve ogsaa nydte dér, og mange ungdommelige Tanker bleve udvexlede, som hun alle godt kunde dele med os. Hele Formiddagen havde jeg hende alene indtil Kl. 4, da alle Sønnerne, hver fra sin daglige Beskjæftigelse, kom hjem, for, som sædvanligt, at samles ved hendes Bord og da tilbringe den øvrige Deel af Dagen sammen med hende. Formiddagen troer jeg dog næsten var den bedste for mig. Hendes flittige Hænder arbejdede altid, medens vi sad og talede. Ofte kunde hun da sige: „Aa, min lille

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Pige, gaa hen i min Boghylde, og tag den eller den Bog, og læs et Digt højt for mig!" (Det var altid et bestemt Digt, hun paapegede). Eller hun kunde sige: „Læs den Scene for mig i Walter Scott!" Naar jeg da havde gjort dette, bad jeg ofte, om hun nu vilde fortælle mig Noget; thi det var meget morsommere, saa glemte jeg det aldrig. Saa staaer det tydeligt for min Erindring, hvorledes hun en Dag fortalte mig en Scene af „Talismanen". Mange af denne Bogs Enkeltheder erindrer jeg ikke mere; men denne Scene er som photographeret ind i min Sjæl. — Freiligraths Digte vare den Sommer hendes Yndlinge, og mange Digte af Heines „Buch der Lieder" maatte jeg fremsige for hende: „Der Hirtenknabe", „Die Grenadiere", „Die Wallfart nach Kewlaar", etc." — —

Om Fru Læssøes øvrige Sommerudflugter paa Landet vil jeg hellere tale under et andet Afsnit. Jeg skal dog her blot fortælle, at hun fra Kannikestræde flyttede ud paa Gamle Kongevej paa Kvisten i det tidligere omtalte Sted, der ligger inde i en Have paa højre Haand, lige inden man kommer til Søen. Da existerede ikke den nuværende Jordvold om denne; men man kunde fra Haven gaae lige ud til den. Fra denne Bolig skriver hun 1ste Juni 1841 til Andersen: „Iaftes stod jeg nede paa vor lille Bro, der gaaer ud i Søen. I Vesten var Himmelen schattéret fra det mørkeste, meest brændende Røde til det blegeste Gule og derfra

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ind i de grønlige Farver, og den stille Sø var ganske Himmelens Spejl. Naar jeg, forblændet af dette Syn, vendte mig mod Øst, var Himmelen mørkeblaa, og Maanen stod klar og skinnende og spejlede sig i den mørke, mørke Sø. Jeg tænkte paa Deres Venlighed at ville unde mig Herligheden af Middelhavets Pragt; men det kan ikke falde i min Lod; fra Vuggen af har den været bestemt under Maadeholdenhedens Grændse . . . . Medens De fryder Dem over Oceanet og den sydlige Himmel, er jeg glad og taknemmelig for min lille Sø i Norden, som — det maa jeg sige til Ære for Norden — viser sig paa det Allerdejligste." Paa denne Sø havde hun sin Baad, hvor hun og Sønnerne ofte sejlede.

Fra gamle Kongevej flyttede hun igjen tilbage til Østerbro lige for Søen, og herfra var det, at hun forlod Kjøbenhøvn for at følge sin Søn Viggo, med hvem hun havde levet saa længe og saa fortroligt, til hans nye Præstekald, Ølgod ved Varde, hvortil hun ankom i August 1858. Dette Ophold havde aabenbart en ikke ringe Indflydelse paa hendes aandelige Liv. Hun antyder det i en Udtalelse som denne til Andersen: „Min Følelse for Dem, som for mine andre Kjære, har taget en ejendommelig Retning, siden jeg kom hertil. Den Overbeviisning, at jeg aldrig seer Øje til Øje nogen af mine Kjære, er Skyld i, at jeg synes, jeg staaer paa Himmelstigen, — ikke just saa højt, at jeg seer Himmelens Herligheder, men dog saa højt, at jeg ikke kan

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

see det mindre Betydelige, som klæber ved hvert jordisk Menneske. Alle mine Venner, jeg forlod, staae i større eller mindre Grad lutrede for mig". I et andet Brev til Andersen siger hun (4. Dec. 1858): Her i denne forunderlige Ensomhed ruger man over saa Meget, som i Hovedstaden, om man end slet ikke deeltog i Adspredelserne, dog gled temmelig let hen.

Det forekom mig, som jeg dér levede et meget stille Liv; at der næsten daglig kom En eller To og besøgte mig, syntes mig, var kun Lidet; nu synes mig, at det var uhyre Meget; thi her i denne Hedeegn see vi næppe hver fjortende Dag En af vor Stand og af vore Vilkaar. Det er lidt underligt! I flere Henseender fører jeg et Liv, jeg aldrig før har ført; jeg er med min Lise i Kost hos den unge Enke. Hun har til sine Stedbørn en Gouvernante. — — — Dette Selskab er mig vel ungt; dog, da de ere inderlig venlige, saa gjør det jo den Gamle godt, og jeg føler mig ellers saa vel. Viggo, som har det besværligste Kald i hele Stiftet, er næsten hele Dagen sysselsat enten med Pennen eller med Rejser, saa jeg ikke mere har den Glæde, at han kan læse for mig; men min troe Lise erstatter mig det meget, hun læser baade med Forstand og Følelse. Det er mig uendelig Meget, da jeg ikke selv kan læse. Alt imellem kjører jeg med Viggo til en eller anden Bondefamilie, og vi vende aldrig hjem fra dem uden med Lovtaler over det vidunderlige Trin af sand Cultur,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de staae paa. Igaar besøgte vi en gammel Mand paa 86 Aar; tro ikke, han var affældig, hverken paa Sjæl eller Legeme; kun kunde han ikke godt gaae ude omkring; derfor havde han for to Aar siden afstaaet Gaarden til sin Søn. Nu levede han i en lille Lejlighed i Enden af Bygningen med Kone og Pige. Han havde et stort, prægtigt Hoved, dejlige, levende Øjne, en bøjet Næse og en aldeles frisk Colorit. Han havde havt 17 Børn; 3 vare døde som smaae, 8 Sønner havde han sparet sammen til, saa de Hver havde faaet en Gaard, 6 Døtre vare blevne godt gifte. Adskillige af dem vare døde, men havde efterladt flere Børn. Paa mit Spørgsmaal om Antallet af Børnebørnene svarede han: „Der er saa mange Børnebørn, Børnebørnsbørn og Børnebørnsbørnebørn, at jeg ikke husker det; kan Du, Moer?“ „Aa, naar jeg tænkte mig lidt om, saa kom jeg nok efter det.“ Men nu bleve vi afbrudte ved, at en Madonna, skjønnere end Rafaels, kom ind med et Barn paa Armen; det var Sønnekonen. Hvor blev jeg dog indtaget! Hvor var dog denne levende Skjønhed noget Sandere, end Skjønheden paa det malede Lærred! I dette Øjeblik tænkte jeg med Haan paa alle Hovedstadens Gallerier; hvilket af dem kunde vise saadanne Øjne, Pande, Næse, Mund, Form af Kinden, og saa Hovedets Dannelse og frie Bevægelse paa den skjønne Hals; tænk Dem dertil en Hebes fine, dog fyldige Byg-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ning, og De vil ikke undres, at jeg ikke kunde vende Øjnene fra hende.

Paa Onsdag ønsker den gamle Mand Nadveren; den maa gives ham i Hjemmet, og Konen har da bedet mig og Enken om at tage med; jeg vil det gjærne. Her er det et ganske nyt Optrin af Livet, der rulles op for mig; jeg har nok kjendt Bønder; men det har stedse været Fæstebønder; disse her have i flere Generationer været frie. Forfædrene have kjøbt Kirkerne og Herregaardene; de sidste have de udstykket, og nu sidde Tusinder af Familier som frie Mænd med gode Ejendomme og ere selv Ejere af deres Kirker. Ikke alene Følelsen af at være Ejere af deres Gaarde, men ogsaa, at de eje deres Kirker, selv bestemme over deres Skoler, deres Fattigskat, selv dele Udgifterne mellem sig, — alt Dette giver dem en Ligevægt, en Værdighed, en Selvbevidsthed, der, da den er forenet med Beskedenhed, forekommer mig som den sande Dannelse.

Saadanne Lyspuncter behøver jeg ogsaa for ikke at føle mig lidt trykket i dette mit lille Paulun. To Gjæstekamre ere mig overladte; i det ene ligger min Lise og jeg, i det andet, 6 Alen i Qvadrat med et lille, lille Vindue mod Nord, lever jeg. Lyspunctet er en Dør til Viggos Værelse; men da han har saa Meget at bestille, og der saa tidt er Bønder hos ham, saa benytter jeg den jo ikke saa ofte, som jeg kunde ønske. Vor Have er ret smuk, med en lille Plantage udenfor;

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lever jeg, skal den vist forstørres, da jeg sætter Træplantning heroppe blandt de bedste Gjerninger."

Senere skriver hun: „Haven er vort Alt, vor hele Glæde. I den lille Træplantage kunde man før aldrig gaae, da der ingen Gange var; men nu have vi ladet gjøre flere, der slynge sig i hverandre; en især er min Glæde, da den gaaer langs med en Bæk, der omringer to Sider af Plantagen. Da Haven var aldeles forfalden, er der meget Arbejde ved den. Jeg luger flere Timer om Dagen og er saa lykkelig derved. Plantagen er unge Træer; men vi have ogsaa nogle gamle; naar vi sidde i Havestuen, troer jeg at see ind i en gammel Skov." Hun savner saa uendelig det store Hav og de store Træer, der før omgave hende. „Var der kun eet stort Træ, kun en stor Høj, men der er kun flade Lyngmarker og i Stedet for Havet kun et Drøn fra det, som dog allerede fortryller hende." Storm og Blæst har hun Nok af, den omsuser hende bestandig saa stærkt, at hun ikke derovre vilde høre Andersen oplæse „Valdemar Daa og hans Døtre", da hun ikke kunde taale ogsaa at høre Stormen fra et menneskeligt Bryst. Dog siger hun: „Jeg er tilfreds her paa Heden, da jeg troer at have gjort, Hvad jeg skulde gjøre; men at negte, at jeg alt imellem føler dybe Savn, det vilde være Affectation. Jeg, som fra min tidligste Ungdom har indsuget de gamle Grækeres Anskuelser, jeg har ogsaa uendelig Sans for Skjønhed i hele Naturen, i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

baade Hvad der kaldes Levende og Dødt. At finde Skjønhed i Kunstens Rige er her jo slet ikke Tale om; at finde den i Naturen falder saa vanskeligt for Mange her; men lykkelig er jeg ved, at jeg ikke er i disses Tal. Her er meget glædeligt Skjønt. Naar Skyerne tillade det, saa er her herlige, dejlige Solopgange og Nedgange. Heden seer ud, som om den var overstrøet med colossale, hvide Roser i grøn Grund; for mit Øje seer det dejligt ud; de Skarptseende sige, det er det hvide Mos, der ligger i smaae Klynger. Mange Steder krydse temmelig brede Bække Heden; det er ogsaa smukt."

Hun gjorde flere større Udflugter fra Ølgod. Flere Gange besøger hun sin ældste Søn Hermann, hvis Landbedrift hun glæder sig meget over. „Det gamle Ordsprog: „Huusbondens Øje gjør Hesten fed", maa hun sande her." Hun gjæster fra ham „med patriotisk og middelalderlig Sans" en 300 Aar gammel Borg, til hvilken hun gaar „gjennem en af disse yndige Skove, som Jylland har fremfor Sjælland, yndige fordi de ligge i Høje og i Dale. Selve Borgen var herlig med sin uhyre store Have, der var gjennemkrydset af Alléer, som havde givet Skygge og Glæde til mange Generationer." Naar hun var paa disse Besøg hos Hermann, drak de Kaffe paa den højeste Klit, og i den Anledning siger hun: „Det er dog dejligt at sidde højt over Havet og overskue det; thi man maa see Havet fra

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

oven"; hun fryder sig ogsaa over den nærliggende „Fosdal", som vel er det Skjønneste, Danmark har at frembyde; den maa kunne staae ved Siden af Schweitzes dejligste, smaae Dale; maaskee ikke engang dér de himmelhøje Bjerge paa Siderne frembyde den yppige Vegetation, som gjør denne Dal saa fortryllende, især naar Kvæget forsigtig gaaer mellem Buskene ned ad de stejle Skrænter for at drikke i Bækken, der flyder i Skjødet af Dalen".

Stor Nydelse havde hun ogsaa af en Udflugt til Silkeborg, paa hvilken hun i Horsens tilbringer flere „elskelige Dage" hos sin Søn Thorald og „hans velsignede Emmy"*), hos hvem der „i alle Henseender var dejligt." Da hun igjen drager tilbage til Ølgod, skildrer hun med Vemod, hvorledes de første Mile af Hjemkjørselen vare mellem trærige Egne, lidt efter lidt bleve Træerne færre og mindre, og de sidste to Mile blev hun forbauset, naar hun saae en Piil „vifte sig imøde". Hun haaber dog endnu engang, „om ikke — da hun næsten er blind — at see, saa dog at føle sig i en Skov, inden det lille Gjemme modtager hende." — Ved Digtekunstens, ved Andersens Hjælp faaer hun snart paa en Maade dette Haab opfyldt. Hun skriver til Andersen: „Gud give Dem saa mange glade Dage, som De har givet mig glade, henrykkende Øjeblikke ved fra denne golde Ørken at hensætte mig til Bangs-

*) See N. F. S. Grundtvig: Kirkelige Lejlighedstaler, S. 156.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

boes dejlige Skov *), fra hvis Bakker jeg saae nedenunder mig den klare, rislende Bæk, og nede fra de mægtige Træer op ad Skrænten og paa Højderne, og saa midt i Skoven dejlige Kornmarker, og saa atter Skov, Skov, som jeg længes efter og aldrig har haabet at skulle gjensee. — Min Sjæl var nedbøjet og bedrøvet, da jeg i sin Tid flyttede til Frederikshavn; jeg havde forladt en døende Fader, en kjærlig Moder og — den dejlige Natur, som jeg ved at flytte fra Lyngby savnede saa uendelig. I Bangsboe fandt jeg det Alt, og nu efter et halvt Aarhundrede har jeg det atter, og ved Dem, kjære Andersen! Føl min Taknemmelighed .... for den Glæde, De udbreder over vore stundom lange, lange Timer i vort lille Hjem!"

Til hendes store Tilfredsstillelse gifter hendes Søn Viggo sig, medens hun er i Ølgod Præstegaard. I den Anledning skriver hun: „Jeg er nu alt ifærd med at indrette mig en lille Bolig her i Præstegaarden; jeg vil med min kjære Lise føre vor egen Huusholdning; saaledes ville vi i denne Ørken danne to Familier og derved være hverandre til Glæde og Opmuntring." Hun havde det Princip aldrig at ville boe hos en gift Søn, om hun end, som her, sympathiserede nok saa meget med sin Svigerdatter. Da hun i 1835 laae paa Landet hos sin Søn Hermann paa Krogslyst ved Glostrup,

*) See „Skagen". Sml. Skr. Bind 28, S. 57.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

maatte hun ogsaa, skjønt det kun var for nogle Maaneder, have sin egen Huusholdning; „saaledes maa jeg have det, for at være fornøjet“, siger hun, „saa kunne vi daglig komme til hinanden og have den Glæde at tractére hinanden; det er mig ret en stor Fornøjelse.“

Saa lever hun da nu i sit lille Værelse (6 Alen i Qvadrat), og sender derfra sine Tanker rundt i den store Verden; paa disse Vandringer træffer hun ogsaa Andersen „i de prægtige Sale . . . . hvor Glimmer og Pragt omgiver ham.“ Hun udbryder da: „Mon dér kan fødes noget saa Simpelt, at jeg vil kunne elske det? . . . . Dog, det Poetiske kan jo ogsaa fødes i Herresale: det veed vi af Salomon, David og — Byron. Aanden ænser ikke det Udvortes!“ — Andersen er forresten tidt — aandelig talt — i Besøg hos hende. Hun skriver til ham: „Ingen hilser Dem inderligere, end dette lille Kløverblad, der i det lille, mørke Gjæstekammer øser Glæde og Fryd af Deres herlige Arbejder, og skjøndt jeg ellers ikke er fremtrædende, saa er jeg det dog i den stærke Følelse, hvormed jeg er Deres hjertelige, moderlige S. L.“ Hun læser hans Eventyr op derovre, og „de gjøre uhyre Lykke blandt Alle, „de vække Latter, som ellers sjældent høres i Jydernes alvorlige Hjem. Nogle henrykkes over det Alvorlige, naar hun med Taarer i Øjnene fortæller „Noget“ eller „Det gamle Egetræes sidste Drøm“, [Andre lee, naar] hun med Armene i Siderne lader Smaa-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

pigerne snakke hos Grosserer Madsen *). Alt gjør Lykke.“ Saaledes gjør hun Sit for at vække „Kunstsansen i Ølgod“, den, hun characterisérer ved at fortælle, at Zeus's Maske efter Phidias, der hang i hendes Stue, af en Besøgende blev skildret som „et Stykke Kridt, der var ligesaa stort som Fruen selv.“

Under sit Ophold i Ølgod fik hun Lejlighed til at gjøre Erfaring med Hensyn til sin Tilbøjelighed for Landet. I sine tidlige Aar skrev hun engang: „Jeg ønsker mig saa tidt bort fra Byen ganske ud i Naturen, den virker saa livsaligt paa mig. Jeg er lykkelig hvert Minut paa Dagen, naar jeg er paa Landet; men Folk paastaae dog, at jeg ikke kunde holde ud at leve altid med Landsbymennesker, der slet ingen Sans have for Kunst og Literatur; fire til sex Uger kan jeg godt undvære Alt for Naturen, længere har jeg aldrig prøvet det; men jeg synes, jeg maatte være forskruet, hvis Naturen ikke kunde være mig Nok.“

Det kan være, at hun ikke nu havde udtalt sig ganske saaledes, om hun havde faaet Valget mellem Land- og Bylivet. Hist som her var hun tilfreds med Det, hun havde, og kjendte indtil det Yderste den Kunst at resignére; thi „Nøjsomhed i Ordets højeste Betydning, det vil sige: Nøjsomhed med sig selv, sin Stilling, sine Omgivelser, havde altid været hendes

*) See „Børnesnak“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bøn; hun veed nok, den er hedensk; men hun troer dog, at disse to Ting kunne godt forenes: den hedenske Nøjsomhed, der nærmer sig Guderne, som Intet behøve, og den christelige Kjærlighed, der nærmer os til Christus, som har Kjærlighed for Alle."

Vesterhavets Storme vare for stærke for hende, og navnlig led hendes Øjne mere og mere under det barske Klima. Hun maatte af denne Grund forlade sit jydske Hjem efter et godt Aars Ophold dér. Atter flyttede hun her til Kjøbenhavn, hvor hun ude paa Hjørnet af Blaagaardsgaden og Korsvejen fik en Bolig med en lille Have til. Kort efter at hun havde taget Ophold her, blev hendes Blindhed fuldkommen, og hun førte nu sin stille, ydmyge Tilværelse, i hvilken hun ofte følte sig ene; „tidt", siger hun, „hørte jeg i flere Timer kun Lyden af Strikkepindene, og den Lyd indeholder kun Lidet"; hun meente, at „alle hendes gamle Venner vilde først igjen mindes hende, naar de saae hendes Død anmeldt i Avisen". — Ja, stille blev hendes Alderdom; men saaledes var egentlig hendes hele Liv og hendes Hjem. Jeg har engang hørt eller læst om en beskeden Plante, der groede paa et eensomt, lidt øde, lidt afsides Sted. Den var ikke kjendt af Mange; men saa kom der en Botaniker og saae den; han fandt den sjælden og vilde have den i sin Samling. Da han rev den op, fulgte det pure Guld med dens Rødder, og da man gav Agt, var hele Grunden, hvori den groede, Guld.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Denne Plante er et Symbol paa Fru Læssøe, og dens Jordbund er hendes Hjem.

8

En Foraarsdag i 1826 vare Læssøes ude at kjøre. Fruen sagde da til sin Mand, at hun i sin tidligste Ungdom havde været paa saadant et smukt Sted, der hed Taarbæk, og hun foreslog, at de skulde see at finde det. „Ja hvor?“ spurgte hendes Mand. „Vi bliver bare ved at kjøre lige frem langs Stranden, saa kommer vi dertil!“ Snart naaede de det, og hun blev aldeles henrykt ved Gjensynet. Manden lejede da en Sommerbolig derude paa Christiansro. Fru Petit boede ogsaa tilleje dér. Ved Bekjendskabet med hende lærte Fru Læssøe Hans Christian Andersen at kjende den følgende Vinter, da han alt var Student, og snart blev han en stadig Gjæst i Læssøes Huus. Ved denne nye Omgang med den unge, livssprudlende, phantastiske Digter var det, „som der med Et aabnede sig en riig, skjøn Have for Fru Læssøe“, ja, aabnedes hende „lyksaliggjørende Poesiens Himmelporte“. Da hendes Moder er død, skriver hun til A.: „Jeg har mistet saa græsselig Meget ved at miste Moder; skulde jeg ogsaa miste Dem, min dyrebare Ven, der paa nogle Aar hører saadan til mit Velvære, at jeg slet ikke kan begribe, hvor jeg, før jeg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kjendte Dem, har kunnet undvære Dem — nej, nej, De maa blive lykkelig og lykkelig leve iblandt os!“ Den 9de Aug. 1830 skriver hun til ham: „De begriber vist ikke, hvor De glædede mig ved at erkjende min moderlige Hengivenhed for Dem. Det Eneste, jeg gjør Krav paa her i Verden, er: at være Moder; fra jeg lærte at kjende Dem, ønskede jeg, De var min ældste Søn; jeg tænkte mig Dem saa tidt som Hermanns Tvillingbroder og holdt saaledes af Dem; men jeg frygtede, De ikke vilde erkjende mig derfor. Nu kan De vide, hvor de Par Ord glædede mig og henflyttede mig saa ganske paa mit rette Standpunct. Gud lade mig blive staaende dér og altid blive anseet af Dem som en Moder, der er stolt af en Søn, som opfylder hendes højeste Forhaabninger.“

Mange Aar igjennem blev Andersen hendes stadige Søndagsgjæst, og medens Læssøe levede, kom han der hver Torsdag Aften, da der saa var „aabent Huus“ og sædvanligt samlede sig et halvt Hundrede Mennesker. Hele Kredsen var indtaget i ham, der var fuld af sprudlende Liv, ubevidst og riig paa Indfald, som electrisérede Alle. Han arrangérede Ordsprogslege og Tableauer og var selv stadigt agérende, f. Ex. som Pjerrot, ved hvilken Lejlighed Thorald Læssøe var en lille Pjerrot, hvem Andersen nær havde kvalt med Meel, som han proppede ham i Munden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Om Formiddagen, naar Fru Læssøe sad ene, kom Andersen ofte til hende, læste for hende og talede med hende; han sagde selv, at Fru Læssøe var Den, der ved Siden af H. C. Ørsted altid holdt ham oppe i de Tider; han talede med hende om Alt, „saaledes som man taler med sin Moder“.

Snart betroede han hende sin ulykkelige Kjærlighedshistorie. Sanddru og hjertelig deeltagende kommer hun ham imøde, som det vil kunne læses i „Breve til Andersen“ Nr. 212—13—15—16. Den Modgang, Andersen led under, gjorde ham bitter, saa han stødte hende bort midt i hendes meest symphatetiske Tilnærmelse. Hun skriver da til ham: „Gud lade en blid Aand dale ned over Dem og gjøre Dem god i Ulykke som i Lykke. Lad ikke Deres Bitterhed eller Livskjedsomhed gaae ud over Deres Venner; vi ere jo uskyldige i Deres Modgang; stød os ikke fra Dem!“ Og kort efter: „Den ene Postdag gaaer efter den anden, og jeg hører aldrig Noget. Fortjener jeg da slet ikke mere at dele Deres Fortrolighed? Hvormed har jeg forskyldt, at De nu staaer kold og fremmed for mig, hvor De før stod venlig og sønlig? Er det min Skyld, saa siig mig den; føler jeg mig skyldig, saa vil jeg ogsaa trække mig tilbage, — og vi have kjendt hinanden, og jeg vil altid takke Dem for de dejlige, dejlige Timer, Deres, baade Aands og Hjertes Meddelelser have givet mig.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men er jeg aldeles fri for Skyld, som min strænge Samvittighed siger mig, saa vær atter min gode, venlige Søn, meddeel mig atter Deres Følelser, Deres Tanker! . . . Fyldestgjør Christian*) Dem saa ganske, at De slet ikke trænger til Andre, saa lad mig sige Dem det reent ud: min Aand trænger til at holdes oprejst uden fra; jeg har min Mand, mine Børn, min Veninde; jeg elsker dem Alle uudsigelig; men jeg havde ogsaa en Anden, hvis Tab jeg aldrig, aldrig forvinder**). De hjalp mig med Deres lette Munterhed, Deres uudtømmelige Vid, Deres barnlige Godmodighad let og blidt over de tungeste Dage af mit Liv; det glemmer jeg Dem aldrig; jeg følte, hvergang De var gaaet fra mig, at jeg var lettere, mere givet tilbage til Livet. Nu ere desværre Deres tunge Dage komne; hvorfor maa det nu ikke være mig tilladt, vel ikke ved nogen af de Dele, der forskjønne Deres Aand, men dog ved reen moderlig Deeltagelse, at lette Øjeblikke af Deres mørke Dage? Her er saa meget Mørkt i Livet; men ved at staae kolde og mørke for hverandre, gjøre vi det dog kun endnu bitrere. Kom engang imellem om Eftermiddagen eller om Aftenen til os; kan De ikke holde længe ud, saa lad det være kort; men gjør ikke saa, at vi blive fremmede for hinanden, det kan jeg ikke taale."

*) En af Andersens Ungdomsvenner.

**) Hendes Moder.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det varer noget, inden Forholdet bliver det gamle, ja, det maa vel egentlig siges efter denne Tid at skifte Characteer, selv om det senere bliver varmt og trofast. Paa Andersens Rejse 1833 skriver Fru L. endnu saaledes: „Jeg synes, det er saa besynderligt, slet ikke meer at kjende Noget til Dem; det inderlige, moderlige og sønlige Forhold, der eengang saa elskeligt fandt Sted imellem os, er jo for længe siden forbi, skjøndt jeg aldrig har gjort mig uværdig til Deres Meddelelser; men saa aldeles ikke at høre, hvorledes De har det, gjør mig tidt smertelig ondt.“

Snart efter, da hans Moder døer under hans Ophold i Rom og han føler sig ene og ulykkelig ved strænge Breve fra Hjemmet, skriver Fru L. i udholdende Trofasthed: „Fred med hendes Støv! Men at her Ingen er, der „maa holde af Dem“, er ikke sandt; jeg maa holde moderlig af Dem; jeg kan ikke Andet, end regne Dem blandt Sønnerne. Det maa De taale.“ Og da siger han selv: „Hvor velsignede jeg ikke disse trøstende, kjærlige Ord, hvor holdt de mig ikke oppe i min uendelig bitre Liden!“ Da han igjen naaer Hjemmet, er Venskabet grundfæstet, og skjøndt det nok senere kunde have sine Brydninger, savner det ikke den dybeste Fortrolighed. Naar hun vil have intimere Meddelelser fra A. om hans Hjerteanliggender, beder hun ham om at skrive disse paa en lille Seddel, som han saa skal lægge indeni Brevet; thi „hun nænner ikke, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Andre skulle undvære Læsningen af hans Breve", og „hun vil dog kun selv være i hans Fortrolighed."

Skjøndt Andersen lige fra sine tidligste Dage ofte læste sine Digte op for Alle, var Fru Læssøe dog hans stadigste Tilhørerinde. Han har „klaret" Meget for hende; men hun har gjort fuld Gjengjæld. At hans Arbejder skulde gjøre Lykke og være gode, har været hende en Hjertesag. Allerede i 1829 skriver hun til ham: „Tro ikke, at Udkastet til Deres skjønne Digt ganske gik tabt for mig, fordi jeg ikke rigtig følte det i det Øjeblik, De meddeelte os det. Min hele Sjæl var saa betynget af min stakkels, syge Moders Nærværelse, at jeg ikke ret havde Sans for Andet. Men imorges vaagnede jeg, da Alt sov om mig, og da stod det klart og herligt for mig. Jeg troer; at det, udarbejdet af Dem, bliver dejligt, og dog vilde jeg ønske, at Magten var mig givet til at borttage fra Dem selve Tanken om det i nogle Dage; ubeskaaret og med forventningsfuld Glæde skulde det gives Dem tilbage, naar De, fri som Fuglen, har Lov som Kraft til at hæve Dem til de højeste Regioner." Omtrent samtidigt hermed (20de Juli 1830) skriver hun: „Tak for „Phantasien ved Vesterhavet**)" .... Det Første, hvor De beskriver Havets Legeme, om jeg saa maa sige, er dejligt ....

*) Saml. Skrifter, 1ste Udg., Bind XV, S. 184.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det frappérede mig, at De lignede Bølgerne ved Fjelde, — det næsten knuste mig. Har De rigtig selv med Deres Sjæls Øje — thi det legemlige har jo ikke seet det*) — seet disse skyhøje Fjelde faae Liv og majestætisk rulle over Jorden for at knuse Alt til et Chaos? Det er sandt digterisk! Og da De nu gaaer over til Sjælen i det og spørger:

Jordens Vugge, Jordens Grav,
Herlige Hav!

Hvad det saae, hvad det følte, da det

„Udbredt som et Klæde
Laae om Øen, hvor Pilene græde“,

da havde jeg nær grædt med. Overgangen fra denne Verden til Solsystemet og til Universet er smuk . . . . Men nu, kjære Andersen, nu vil jeg gjærne sige Noget, som De maaskee vil blive lidt vred over, — men nej, det bliver De dog ikke! Ligefra: „Men døe“ — til de to sidste, herlige, herlige Linier, synes jeg slet ikke om. Jeg vilde ret være lykkelig, hvis det ikke havde staaet der; det er dog altfor barnligt, det gjør et forunderlig ubehageligt Indtryk. Har Ingen fundet det? Skal jeg Arme være den Første? Den Sidste bliver jeg ikke, jeg kjender Kjøbenhavnerne, de ere voxne Folk. — De to sidste Linier:

---

*) Som bekjendt blev Andersens Rejse til Vesterhavet afbrudt i Viborg; men alligevel skrev han „Phantasi ved Vesterhavet“ og „Maleri af Jyllands Vestkyst“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bruus kun, Du vilde Hav, opløft Din Kæmpevove!
Med Dig og Stormen, jeg min Gud vil love! —

ere Dem ganske værdige og ville leve."

Hvad nu her skal bemærkes, er blot dette, at da Andersen i 1831 lod Digtet trykke i „Phantasier og Skizzer", findes de Linier, Fru Læssøe har imod, slet ikke i det, saa han maa have fundet hendes Indvending rigtig.

Da han i 1830 vil kalde sin første Digtsamling „Poetisk Jydepotte", skriver hun til ham: „Det er jo en frygtelig Titel, De vil give Deres nye Samling; — men det er vel heller ikke Deres Alvor. Gud velsigne Dem, betænk Dem dog derpaa! Hvordan vil „Skildvagten" tage sig ud deri? Nej, det er dog for galt!" Bogen udkom under Titelen „Digte", og hun skriver da til ham: „Tak for Deres Digte . . . . O, hvor ere de dog meget gehaltrigere iaar end ifjor! Tykke Dække, rul op, at jeg kan see, hvordan de blive næste Aar!"; og saa næste Aar siger hun, „at hans, den 26-aarige A.s Minde vil vare i mange Aarhundreder, naar hendes næppe staaer blandt hendes Børnebørn"; men samtidigt viser hun ham, hvilket Ansvar der ligger heri: „Et trykt urigtigt Ord gjør mere Skade end hundrede udsagte; det er ængsteligt at tilhøre Verden i den Grad, som han gjør det."

Stadigt ere hans „Digte" hendes Yndlings-Lecture. Da hans „Samlede Digte" ere udkomne i 1833, skriver

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hun til ham: „Med Kummer og med Glæde har jeg læst Deres Digte. Som man blander sig selv i Alt, saa har jeg ogsaa blandet mit Liv ind i hvert Digt, De har skrevet, medens jeg kjendte Dem, og mangen tung Erindringstaare er ofret Mindet om de forudgangne Dage, — ak, som nu ere forbi og kunne aldrig vende tilbage.“ — Trods Glæden over denne Samling, har hun dog Indvendinger at gjøre, „fordi han tidt stjæler hele Ideer fra Andre; baade hans „Soldat“ og „Det døende Barn“ findes, vel anderledes behandlet, men i det Hele det Samme, hos Uhland, og dog kan Andersen ikke taale at miste Noget af sit Eget, selv om dette bruges ejendommeligt af Andre. Voilà l'homme!“

I samme Aar skriver Andersen i Udlandet „Agnete og Havmanden“. Han klager meget over den haarde Dom, hans Venner gave Digtet, og anfører da [Mit Livs Eventyr S. 162] nogle Ord af Fru Læssøe; i „Breve til H. C. Andersen“ findes nogle Udtalelser af hende, (Pag. 445 og 46) efter at han har sendt hende Brudstykker af Digtet hjem. Imellem disse to Udtalelser findes følgende Brev, datéret d. 4de Decbr 1833 og sendt til Rom: „. . . . Og nu til Agnete! — Tak for hende, hun er usigelig elskelig og yndig, og hendes mere ophøjede Characteer*) er hele Tiden holdt

*) I „Agnete, Havmandens Viv.“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

herlig; eet Sted kun siger hun, Hvad hun ikke maa kunne sige. (Jeg kan ikke engang udtale de fæle Ord, den unge Pige siger, da hun undflyer Huset om Natten*). Ellers er hun elskelig hele Tiden. Hvor er hun bleven saadan, da Moderen er saa aldeles simpel? Hun er altfor simpel! Er det rigtigt, og troer De ikke, det vil støde, at hun er saa ganske af de laveste Classer? Ingen af de laveste Classer læser Digtet, og vi Andre befinde os ikke behageligt i disse lave Omgivelser. Folk ville ikke synes om det. Jeg blev ogsaa saa vred paa hende, da hun om Morgenen ved at høre sit Tab, strax husker paa Alt, hvad hun har gjort for Agnete**). Muligt er det naturligt i de Kredse; men vi vide det ikke, og røre kan kun, Hvad der finder Gjenklang i vort eget Bryst; ethvert sandt, naturligt Udtryk finder Gjenklang hos Alle, i alle Stænder; men noget saa snævert Ejendommeligt for Fattigdommen burde De ikke være kommen med. Overalt: alle disse Gräuelthaten fra det sextende Aarhundrede glæde ikke Damer; Gud veed, Hvad Mændene sige? Elskerens Død gjør et voldsomt Indtryk; hele den anden Deel har noget Rørende. Medfølelsen opvækker De saa usigelig ved den tragiske

---

*) Maa være Pag. 37 (Samlede Skrifter, Udgave I. Bind 17) Linie 20 og 21.

**) Pag. 42.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Slutning. — Adskillige Steder har De, gode Andersen, været altfor flygtig. At De lader Fuglen sige: „Jeg siger det, som Du!“*) er saa ækelt, saa ækelt. Jeg har Dem rigtignok mistænkt for, at De Sider igjennem har ladet Pennen løbe og ikke engang seet det Skrevne efter. Jeg kan ikke udstaae den Samtale mellem de to Fugle**); den er altfor triviel. — Det Skjønneste i hele Digtet, og som kroner Dem til Harmoni-Digter, — det er fortryllende! — det er Havmandens Sang til hende ved Strandbredden, hvor hun svarer i Søvne***); det er saa dejligt, saa melodisk, at jeg vilde ønske, der slet Intet havde været uden denne Vexel-Udaanden af Følelsen. Jeg læste det mange Gange; hver Gang der siden var Noget, jeg ikke syntes om, saa slog jeg det Sted op og blev hver Gang henrykt; det er som Sphære-Musik, og De er en Engel, at De kan give det. — Deres „blunde“ vil ikke døe i Synden, for jeg troer ogsaa, det er der nogle og fyrretyve Gange.“

Men hun lader sig ikke nøje med at gjøre sine kritiske Bemærkninger over det Skrevne, hun opmaner ham

---

*) Andersen har i den trykte Udgave af „Agnete“ forandret disse Ord til: „Jeg vil Alt, som Du!“

**) H. C. Andersens samlede Skrifter, Bind 17, Pag. 36.

***) H. C. Andersens samlede Skrifter, Bind 17, Pag. 38, 39, 40.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ogsaa til at producére. Saaledes skriver hun: „Arbejder De slet ikke! Dog det er et syndigt Spørgsmaal; arbejder Bien ikke, medens den samler Honning?“ Eller hun vil have ham til at være Tragoedieskriver: „Som dansk Digter bør og skal De engang tage Hensyn til Melpoméne; en ægte, nordisk Digter maa knæle for hende.“ Under hans Ophold i Rom søger hun at anvise ham Digtningens Vej her. Saaledes skriver hun i samme Brev som ovenfor om Agnete: . . . . „Tænk nu paa noget ret Skjønt, ret Ædelt, Noget, som ret bærer Romerpræget! Gjør ikke som Christian Winther, der i Rom indesluttede sig for at læse Ariost; nej, tuml Dem i den italienske Natur, og giv os den igjen i et Idylmaleri, saaledes som De saa ejendommeligt herligt kan. Viis os den italienske Bonde under Viinrankerne med Guitaren i Armen, Konen med den sortøjede Spæde ved Brystet, Oldingen, der lytter til Sangen, og den store Hund ved Fødderne; alt Dette, omgivet af den blaae Himmel og hellige Ruiner, (som De jo nu ikke længere gjør Nar ad) vil gjøre en dejlig Idyl. O, lad os faae den med saa meget andet Smukt og Herligt, som jeg Stakkel ikke aner. De er saa ganske skabt til at give saadanne Malerier; saa giv os dem! De faaer ikke Lov til at leve blot for Dem selv, De hører Verden til, Danmark til, vi have Krav paa Dem, husk det! Den, hvem den retfærdige

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Gud giver Meget, skal ogsaa yde Meget*). Men, Gud velsigne Dem, føj mig nu i at file det ret, læs det selv flere Gange igjennem, lad, som det var skrevet af en anden Digter, bedøm det selv strængt, — og lad saa Verden faae det! — Man er endnu stræng imod Dem for den Lykke, at De indaander Italiens Himmel, medens Kritikerne her leve i et halvt Mørke, Andet har det Halve af November og disse Dage af December ikke givet os, og jo koldere det bliver, desto koldere blive ogsaa disse Væsener, og de harmes over den Varme, De indaander. Derfor beder jeg Dem saa inderligt: Vær stræng imod Dem selv, og tillad derved ikke Andre at være det!"

Da Andersen kommer hjem, følger hun med levende Interesse Udarbejdelsen af „Improvisátoren"; i Begyndelsen mener hun, at „den bliver det meest Poetiske, han endnu har skrevet"; senere tilføjer hun: „Den Flugt, han tager i Førstningen, kan han aldrig vedligeholde, hvilket jo rigtignok er stor Skade; men da han ikke kan føle det selv, er derved Intet at gjøre; den Glæde have dog alle hans Venner, at han virkelig med hvert Aar bliver mere gediegen. Verden vil

* Et andet Sted siger hun: „De lever jo ikke for Dem selv; det Pund, De har faaet, er for stort til Een, derfor have vi andre Stakler Prioriteter i Dem, og De skylder os Regnskab; vær saa god at huske det og „tändl'" ikke for meget af Tiden bort."

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vist endnu faae meget Godt af ham.“ — Da Bogen endelig er færdig, skriver hun om den til Henriette Hanck: „I Omdømmet om Andersens „Improvisátor“ haaber jeg, vi ere enige; ikke sandt, det er et skjønt Hele med særdeles mange, skjønne Enkeltheder! „Blomsterfesten i Genzano“, „Nemisøen“, Besøget hos den unge Kone med de to Søstre, den blaae Grotte, Lara i Paestum, hele Annunziata ere sande, ægte Perler, der ville leve i lang, lang Tid. Improvisátorens Kjærlighed til Flaminia maatte gjærne være borte, den gjør ikke godt, og hans Lara, at sige: den seende, er og bliver os altid et fremmed Væsen. Andersen maa have seet, Hvad han skal give; men han har ingen Lara kjendt, altsaa faae vi hende ikke, som vi have den fortryllende Annunziata.“

Da Andersen nu næste Aar skriver „O. T.“, glæder hun sig over, at Characteerskildringer her ere Hovedsagen, medens disse i „Improvisátoren“ traadte tilbage for Naturskildringer, og af denne Grund mener hun, at „O. T.“ kommer til at staae over „Improvisátoren“; thi „Mennesker, Mennesker blive dog det Første.“

Næste Aar har hun igjen Bekymringer for „Kun en Spillemand“, som Andersen har under Arbejde. „Der er meget Smukt i den; men hun kan ikke forstaae, hvorledes de skulle faae den til at hænge sammen. Først havde Andersen betænkt, at Christian skulde være

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Helten, nu har Naómi fortrængt ham. Kan det lade sig gjøre? Hun troer ikke, at nogen Domstol vil erkjende Sligt for rigtigt.“ Bogen gjør dog sit store Indtryk paa hende, og da A. fire Aar efter opholder sig i Wien, skriver hun til ham: „De er dér, hvor den stakkels Naómi led saa grændseløst; besøg Haven, hvor hun skjulte sig; Stuen, hvor Pisken blev svungen over hendes Hoved, finder De vel ikke mere; men Smerten derover lever lige fuldt i hvert Kvindebryst, der kjender den stakkels Forvildede.“

Da han efter „Kun en Spillemand“ begynder paa „Billedbog uden Billeder“, finder hun mange, „dejlige, dejlige blandt dem“; hun ønsker, „at han vilde lægge dem lidt hen, hun frygter, de ville blive lidt matte, naar han forcérer Arbejdet for meget.“ Hun havde i det Hele den vist rigtige Mening, som ogsaa er kommen frem i det Foregaaende, at Andersen vilde have vundet, hvis han undertiden havde fuldbaaret sine Ideer noget mere, inden han udarbejdede dem og skrev dem ned, og hvis han efter Nedskrivningen havde fulgt den gamle Horats's Regel at lade dem ligge en rum Tid, inden han gav det Skrevne i Trykken. Senere fulgte han i høj Grad denne Regel, han skrev undertiden sine Eventyr 10—12 Gange om; men Hvem veed, om Fru Læssøe ikke meget har bidraget dertil! Hun skriver saaledes til ham i 1829, da han har oplæst for

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hende sit første Eventyr „Dødningen*): „Tilgiv mig, gode Andersen, at jeg berøver Dem et Par af Deres travle Øjeblikke idag, ved at De læser dette. Det er blot for at bede Dem lade Deres Stykke, jeg hørte igaar, ligge lidt, inden De lader det trykke. Det er første Gang, jeg beder om Sligt; derfor føjer De mig jo nok, ikke sandt? Jeg føler, at Ideen er herlig, reen, ejendommelig; — men just fordi den er saa ganske egen, maa den staae klar og uden Skjævheder og Svagheder. Læs den atter igjennem, og spørg Dem selv, om den er det! Gyser det ikke tidt i Dem, naar De tænker Dem, at Aanden af det kolde Marmor skulde give Pigen sin Haand, sin Skulder? Men De har det fra Marmoret paa Heden**), og dér er det noget Andet, det er ogsaa i det Hele et lettere Stykke, man ikke

---

*) See: „Digte af H. C. Andersen" 1830, Pag. 105; det er dette Eventyr, som senere i en meget forandret Skikkelse fik Navn af „Rejsekammeraten".

**) See: „Hvile paa Heden" (Samlede Skrifter, 1ste Udg. Bind 15, S. 179):

Bag Døren
Titter en halvvoxen Pige nysgjerrig frem;
Forundret seer hun paa os, gaber og strækker
De dovne, dejlige Lemmer,
Saa Kjolen, hun løst har slængt om sig,
Gaaer bort fra den fyldige Skulder
Og viser os Marmor paa Heden.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fordrer saa Meget af. Maaskee der kunde være flere Ting, De, ved at tænke lidt over det, forandrede; jeg vover ikke at sige Mere. Tilgiv mig dette!" — Gjennemlæser man Eventyret i den trykte Skikkelse, vil man see, at han har fulgt Fru Læssøes Raad, i alt Fald, Hvad Anken om Marmoret angaaer.

Hendes Dom om hans første, dramatiske Arbejder kjender jeg Intet til. Jeg veed kun, at hun paa det Bestemteste fraraadede ham at skrive „Ahasvérus" for Theatret, hvilket han havde tænkt paa. Hun siger: „For det Første kan Det, der foresvæver Dem, ikke komme ind i saa snævert et Rum, som 5 smaae Acter ere, og for det Andet vil den Omstændighed, at Ahasvérus efter Tæppets Nedrullen maa blive ved at vandre om her paa Jorden, give en Utilfredsstillelse, en Ufuldendthed, som vil gjøre, at man misfornøjet gaaer bort derfra. Et Andet var, om De kunde skrive et stort, dramatisk Epos over dette Stof; det, troer jeg, vilde gjøre Lykke." — Som man veed, fulgte Andersen ogsaa her Fru Læssøes Raad.

Paa sine ældre Dage glædede hun sig meget over „Han er ikke født". Den morsomste Aften, hun i flere Aar havde haft, skyldte hun dette Lystspil; hun loe næsten uophørligt under Læsningen og saae i Tankerne Fru Sødring „saa mesterlig udføre sin Rolle". Med Wilster udbrød hun:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vel faae vi fra fremmede Lande hid
Ret Meget, hvorved vi oplives;
Men Latter, saa sund som ved Andersens Vid,
Kan ikke med Posten forskrives. —

Meest Bifald gav Fru Læssøe alligevel Eventyrene, som han begyndte at udgive 1835. Hun erklærer allerede i disse Aar, at „det Barnlig-Phantatiske er hans sande Gebet, man maa saa sige, Hvad man vil.“ I disse Eventyr mener hun, at „hans Væsen vinder i Afrundethed, han støder dér ikke an i Noget.“ Da hun har hørt et af de første: „Tommelise“, finder hun det „saa reent poetisk, at hun blot længes efter, det skal blive trykt, for at hun ret tidt kan kvæges i disse milde Straaler fra Poesiens sande Sol.“ „Breve til H. C. Andersen“ ville vise en Deel af hendes Udtalelser om Eventyrene. Et Par andre, ogsaa rettede til ham selv, maa staae her som Exempler. Om „Jødepigen“ siger hun 1856: „Denne Historie gaaer jeg ikke saa ganske ind paa. I Aanden rettede „Jødepigen“ sig ikke efter Moderens Befaling; hvorfor gjorde hun sig da ulykkelig ved at hænge fast ved det Udvortes, som dog er Intet? Jeg synes, det var en usand Følsomhed, som altid kun svækker Sjælens Kraft. Selv den Svageste maa gjøre sig Umage for at vide klart og tydeligt, Hvad han vil; billiger Tanken Villien, da maa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

man gaae den Vej og ikke lade sig lokke hverken til Højre eller Venstre.“ — Den 5te Marts 1857 skriver hun: „Hvordan skal jeg, højtærede og højtskattede Fader til „Det gamle Egetræes sidste Drøm“ udtrykke Dem mine Følelser ved Læsningen. Jeg sad med foldede Hænder, lyttede med lyksaligt Sind til hvert Ord, som Viggo med Henrykkelse læste for mig. Lyksalige Andersen! Knæl og tak Alherren for den Gave, at han har givet Dem de lyksalige Øjeblikke, medens De tænkte og følte, Hvad De nedskrev for at glæde og gavne Tusinder. Ingen læser dette Udspring af det bedste Hjerte uden at fatte de bedste, de ædleste Forsætter, hvoraf vel mange falde paa stenet Grund, men — vær viss derpaa — ogsaa mange i frugtbar Jord. Hvad der kommer fra Hjertet, gaaer til Hjertet. — Den hele Aften vare Viggo og jeg saa betagne, at vi ikke kunde begynde paa noget Andet. . . . Vi maae skatte Dem som sand, ophøjet Digter, værdig til at bære Perlekronen, der er dannet af Taaren, som kommer fra hver Følendes Øje, der læser dette Mesterværk.

Tro nu ikke, fordi jeg giver Egetræet Kryds med Slange, at jeg ikke ogsaa giver Ug. til „Noget“ og til „Pebersvenden“, Mg. til „Flaskehalsen“ og til „Suppen, der blev kogt.““*)

*) „Suppe paa en Pølsepind.“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da Andersen i 1858 tilegner hende et Hæfte Eventyr, skriver hun, at hun „med dybeste Undseelse skjønner paa hans Venlighed imod hende“. Han har i Forvejen forelæst hende „Dyndkongens Datter“, og da hun atter selv læser den, „giver hendes Hukommelse hende hvert betydende Sted igjen med hans Betoning“. Hun „føler med Rørelse hver Skjønhed i dette Eventyr“, og hun takker Gud, at „han blandt sine Skabninger har dannet Væsener med den Magt, at de formaae at indgyde Tusinder gode og kjærlige Tanker.“ „Ingen“ — tænker hun — „lægger denne elskelige Bog fra sig uden at være opfyldt af gode Forsætter, som Gud vil give sin Hjælp til, at de gaae over i Handling.“ At liden Helga ikke kan være en almindelig Huusmoder og tugte og ave sine Børn og Tjenestefolk, begriber hun saa godt; men hvorfor hun skal see ind i Himmeriges Herlighed og saa atter vende her tilbage, det forstaaer hun slet ikke, men beder: „Gid De engang vilde løse denne Gaade, Andersen!“ — Over den sarkastiske „Hurtigløberne“ har hun leet, men er for gammel til rigtig at lee. Til Slutningen tilføjer hun (Brevet er skrevet ovre i Ølgod): „Som den Graadige, der aldrig mættes, saaledes længes jeg altid efter Drengen, hvis Navn ender paa „sen“.

Sin sidste, „usigelige Tak for en Eventyrbog, der i Ørkenen i Ølgod er Meer end Manna“, sender hun næste Aar. Hun skriver: „Min hele Sjæl er bleven

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

oplivet ved den elskelige Bog*) . . . . . Alt er herligt, Hjertet faaer Alt, hvad det trænger til, og Aandens Gnister blusse saa livsaligt op ved alt det Skarpsindige, alt det Tænkte, der lyser frem af hvert Blad. At De har personificéret Adelen, Rigdommen og Aanden i de tre Smaapiger i „Børnesnak“, er ypperligt. At De tilsidst lader dem blive som de Bedre ere, det er lidt melankolsk at tænke sig; thi ere de voxne, skikkelige Mennesker saaledes og blot skjule det med den Kaabe, vi Alle have ved Haanden, saa er det sørgeligt.

Ved Deres „Ane Lisbeth“ saae jeg for mig to Lande, skilte ved en Flod, hvorover De som Bro havde lagt Overtroen som en Overgang fra Eventyr til Historie. Da Lise, som læste den for mig, kom til det Sted: „Hold Dig fast ved mig, Du er dog min Moder“, da brast hun i Graad og kunde ikke strax læse mere. Jeg troede, den endte dér og sagde: „Ja Gud er naadig og barmhjertig!“ Da hun saa begyndte igjen, blev jeg lidt utaalmodig, jeg vilde ikke have den længere; men altsom hun blev ved at læse, blev jeg god igjen, og nu takker jeg Dem inderligt for den hele.

---

*) Den indeholder: „Vinden fortæller om Valdemar Daa og hans Døtre“, „Pigen, som traadte paa Brødet“, „Taarnvægteren Ole“, „Ane Lisbeth“, „Børnesnak“, og „Et Stykke Perlesnor“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

. . . . . Vægteren*) er jeg ikke rigtig bekjendt med endnu; maaskee sidder han mig for højt paa sit Taarn. Jeg har kun eengang prøvet at stige op til ham, og da hilsede han mig ikke saa lokkende som de Andre; maaskee gjør han det næste Gang, naar jeg atter hilser paa ham. Man kjender jo Folk paa det Selskab, de omgaaes; da han nu er i det meest udvalgte Selskab, tvivler jeg ikke paa, at jeg har miskjendt ham"**).

Til Andersens Fødselsdag 1862 lykønskede hun ham „formodentlig for sidste Gang" med disse Ord: „Gid Deres Sjæl tidt maa være gjennemtrængt af saadanne Følelser som de, hvormed De skrev „Pen og Blækhuus"! Jeg veed, De er fri for de skarpe Flintestene, der saarede den Bortgaaende „paa den yderste Dag"; men gid De ogsaa maa være fri for de sorte Vinger, der omviftede ham, og gid De endelig, naar Tidens Fylde er der, ligesom det gamle Egetræ, maa see Himlens Glæder aabne sig!" —

Jeg vil slutte hendes Udtalelser om Eventyrene med følgende Ord, tilskrevne Andersen i 1859: „Hvor jeg er lykkelig ved at overskue de mange Stadier, Deres Eventyr have gjort lige fra „Store Claus og lille

*) „Taarnvægteren Ole", hvori forøvrigt Frederik Læssøe nævnes.

**) See en senere Udtalelse herom i „Breve til H. C. Andersen" Pag. 507.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Claus“ og til „Pigen, der traadte paa Brødet.“. Hvilken Forskjel, ikke alene i Deres Aand, men i Deres gode Hjerte, som i ethvert Arbejde træder mere og mere frem.“ —

Som man vil see, har Fru Læssøe hjerteligt og aandrigt ytret sig til Andersen om hans Eventyr. Men selv er hun ikke fornøjet med disse sine Udtalelser. Da Frederikke Bremer i 1849 har udgivet sin smukke, lille Bog „Liv i Norden“, skriver Fru Læssøe til Andersen: „Hvorfor er det negtet mig at udtale mig som Frederikke Bremer? . . . . Hvor blev jeg glad, da jeg læste, Hvad hun skriver om Dem. Havde hun været nærværende, da havde jeg med Taknemmelighed og Jubel kysset hendes Haand, der om Eventyrene nedskrev disse sande Ord med Gjenklang fra enhver Uhildet: „I Barnet vække de det tænkende Menneske, og os fuldvoxne Mennesker gjøre de paany til glade og gode Børn!“*) Kjære Andersen! Lad disse Linier med uforgængeligt Præg være prændtede i Deres Erindring og som med store Englevinger bære Dem over enhver Krænkelse, De endnu maaskee stundom kan være udsat for.“

Fru Læssøe selv kan ogsaa sige træffende Ting om Andersen, for Exempel: „Det er mærkeligt, at

---

*) See Fortsættelsen i den danske Udgave Side 27.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han kan skrive for alle Aldere; og dog, naar jeg betænker det ret, er det ikke saa underligt; jeg kjender Ingen saa ung og Ingen saa gammel som ham!" Hun skriver endvidere i et Brev til Jette Wulff: „Jeg takker og velsigner Andersen for den Sjæls Reenhed, hvormed han altid skriver, saa aldrig nogen Kvinde frygter for at læse det. Det er saa dejligt, naar man kan agte Manden ligesaa meget som Digteren og rolig give sin Datter Bogen i Haanden. Faae ere de Digtere, man saaledes kan stole paa som Andersen; det Uréne ligger ham saa fjærnt, at han aldrig engang nærmer sig Grændsen." Endelig ønsker hun saa smukt, at „alle de oplivende, de muntre Øjeblikke, hans Digterværker have frembragt, maae samles som Solstraaler i et Prisme og hvile over ham."

Der er blevet sagt offentligt om Fru Læssøe, at hun overfor Andersen var „den Beundrende"; men det er ikke ganske sandt, for saa vidt som det kun udtrykker den ene Side af hendes Forhold til ham. Hun var først og fremmest „den Moderlige" imod ham, baade saaledes, at hun vogtede ham og værnede om ham, og saaledes, at hun tidt betragtede ham som et Barn, hvad visseligt Alle, som stode i Forhold til ham, ofte maatte gjøre for rigtigt at opfatte og undskylde flere Særegenheder hos ham. Det var, som hun an-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tyder ovenfor: „Han var paa een Gang den voxne, udviklede Digter, der aftvang En Ærefrygt og Beundring, og det reent udprægede Barn, der fordrede samme Behandling som Børn i Almindelighed.“ Vi have seet Fru Læssøes første Betragtning af Andersen; vi ville nu søge at vise den anden, og komme i dette Afsnit tillige til at paapege, at hun langtfra altid forholdt sig beundrende overfor ham.

Lad nu først hendes vogtende Moderøje aabenbare sig! Da han i 1833 opholder sig i Paris, skriver hun til ham: „Det gjør mig ondt, De ikke troer, Heine er et godt Menneske; jeg troer det heller ikke; saa besmittet kan et godt Menneskes Phantasi ikke være. Dog er hans Aand i saa Meget beslægtet med Deres; han søger Dem, — Gud, Andersen, han er farlig! O, Gud, lad det ikke være for sildig, at jeg beder Dem vogte Dem for ham; han er et farligt Menneske! Naar den overvættes Aand ikke har det bedste Hjerte og de reneste Sæder, saa er det skrækkeligt.

Kjære, kjære Andersen! Husk Christi Lære: kun Børn komme i Himmelen, — oversat i vort Sprog: kun ved at flye slet Selskab holde vi os rene, og kun den Rene er lykkelig her og i Evigheder. Den Snee, der eengang er gaaet paa, bliver aldrig som den, der faldt fra Himmelen. Antag for Guds Skyld ikke den falske Lære: en Digter maa kjende Alt. Tro mig: den Sætning kommer kun fra et besudlet Gemyt, der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gjærne trækker Andre ned i sin væmmelige Pøl. Staa barnlig reen, og redd derved Tusinders Reenhed! En Digter har store Pligter; selv Gud giver ikke uden at fordre, og intet ædelt Menneske tager, selv af Gud, uden at han søger at gjengjælde, var det kun med en Fjeder,et Liv af Hæder og Lyst."

Da Andersen fra Paris rejser til Italien, skriver hun: „Gode Andersen! (Her kommer den gamle Moder!) Vogt Dem for de farlige Steder, vogt Dem for Sneelavinerne, kom ikke Afgrundene for nær, kjør kun om Dagen, naar De kommer til Italien, og lad Røverne have Ro om Natten; føj mig i alt Dette; jeg tænker mig Dem dog med Angest bestige Bjergene; vær forsigtig; troer De, De bliver svimmel, saa bind Dem for Øjnene, og lad den smukke Udsigt fare! . . . . Behold fremfor Alt Phantasien reen, den er et forkjælet Barn, den taaler Intet!"

Da han er kommen hjem igjen, trøster og opmuntrer hun ham:„ Gud velsigne Dem, tag Dem ikke Kritik saa nær. Hav dog Kraft nok til at lade, som om De ikke bryder Dem om den, saa troer Folk heller ikke, den betyder Noget, og det gjør den jo i Virkeligheden heller ikke. Det er en Enkelts Stemme! — Kom snart op til os, vi ere Dem Alle saa hengivne. Have vi end ikke noget Navn i Verden, Land eller Byrd, saa ere vi dog gode Mennesker og Deres sande Venner, som skjønne saa usigelig paa Deres store Værd. Jeg veed desværre

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nok, man seer tidt ned paa Dem, der see saa meget op paa os; det ligger jo i Tingenes Natur; men derfor tager De alligevel imod vort inderlige Venskab."

Den indirecte Bebrejdelse, Slutningen af disse Ord indeholder, kommer undertiden mere directe frem. I enkelte Breve advarer hun ham mod Stolthed eller skriver: „Vær ikke spydig, naar De kommer, men god og mild som sædvanlig". Hun bebrejder ham, at han ikke kommer til hende; „hver Søndag har der ved mit simple Bord været en Dækning for Dem"; „men da han, som i Virkeligheden er saa ung, dog kan være saa gammel, saa tilgiver hun ham af den Grund, at han finder Vejen for lang og aldrig seer til sin inderlig trofaste Veninde." — Hun gjør Alt for ved Anerkjendelse og varmt Hjertelag at binde ham til sig; men hvis han saa bliver hende hengiven, fratager hun ham paa samme Tid nogen Ære ved at sige til ham Ord som disse: „De har for megen Selvkjærlighed til at hylde et Væsen, der slet ikke ænsede Dem." — Klart seer hun ind i hans Natur. Jeg troer, saaledes Andersen maatte føle sig slaaet, naar han i 1834 læste i et Brev fra Henriette Hanck: „Fru Læssøe mener, at De forstaaer at spille den Aabenhjertige, men siger dog kun, Hvad De vil. Og jeg, som altid har troet, at De var saa aaben og ærlig, endskjøndt jeg jo rigtignok er ganske enig med Fru Læssøe i, at man aldrig ret har kunnet blive klog paa Dem! Men jeg tænkte, (ja,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nu maa De ikke blive vred!) at det undertiden gik Dem, som det saa ofte gaaer mig, at jeg ikke rigtig selv veed, hvordan jeg er."

Fru Læssøe er undertiden vred paa ham, „fordi han tidt siger Ting, hun ikke vilde, han skulde sige." Engang var Sligt skeet, og bagefter skriver hun til ham: „I de første Minutter blev jeg som maalløs; Hvad der da gik forbi min Sjæls Øje, skulde De ikke have ønsket at see; jeg opgav næsten den herlige Digter; thi Den, hvem Intet er helligt, han er næsten fortabt.

O kunde vi herneden saa klart i Andre see,
Som i vort eget Indre, vi gjorde dem ej Vee,*)

tonede det i mit Øre. . . . . — Sving De i vild Lyst den satyriske Svøbe over Alt, hvad helligt er; i nogen Tid gaaer det; men snart vil De selv blive svimmel af den hvislende Dans, vil trænge til en støttende Haand, og der er ingen; thi den Ædle er sky veget fra Dem, og den Uædle giver ingen Støtte."

Et saadant Brev og Hvad der ligger bagved viser os vel nærmest Andersen som „det uartige Barn." Fru Læssøe skriver (i 1836?) til Henriette Hanck: „Andersen har været uartig hos Dem; det gjør mig ondt, og ham vist ogsaa; jeg veed, han skatter

*) Af „Dødsøjeblikket", H. C. Andersens samlede Skrifter, 1ste Udg. Bind 16, Side 197 nederst.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og ærer Dem, som han bør. Dem, der uden Stolthed eller Haardhed have beviist ham Godt, glemmer han aldrig; men han er jo stundom endnu det uartige Barn. De maa tilgive ham for hans virkelig udmærkede Aands Skyld.“ — Næste Aar skriver hun til Samme: „Var Andersen dog ikke artigere denne Gang end sidst? Jeg har formanet ham til ikke altid at være det uartige Barn.“ Det synes imidlertid ikke at have frugtet; thi atter i et andet Brev hedder det: „Andersen var her igaar og klagede virkelig over Dem. Hvorfor er De ogsaa saa haard imod ham? Tro mine Ord: ikke for Intet har jeg i meget over et halvt Aarhundrede seet med klare Øjne ind i Verden og ind i saa mangt et Menneskebryst, og jeg siger Dem: Andersen hænger ikke ved Mennesker, som vi Andre gjøre; men han hænger heller ikke ved sig selv; hans Ideer ere hans Alt.“*) — — Jeg har understreget mine Ord i Stedet for at forgylde dem; (har De nogensinde hørt mig saa stolt?) men her gjælder det ogsaa om Uret, der skeer et godt Menneske. Jeg er tidt selv vred paa ham; men jeg vil ikke, at Andre maae være det, og især ikke De, hvem han skatter

---

*) I et andet Brev hedder det: „De skulde have seet et Brev fra ham til Frederikke Bremer; det var kun om ham selv, om hans Arbejder, ikke et Ord om hans Mening angaaende hendes Skrifter; Hvad ville vi Andre saa forlange?“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

saa særdeles højt. Han har ogsaa skrevet Dem til idag. Svar ham, Hvad han saa end har skrevet, venligt og blidt; han føler det dybt, naar hans gamle, troe Venner klage. Fra Frøken Wulff havde han ogsaa haft Ubehageligheder; det er ogsaa en af hans gamle Venner, der nu synes reent at ville forlade ham. Gaa ikke i hendes Fodspor, lad os holde ved de gamle Venner! Saa længe De kan erindre, har De visst haft Godhed for ham; det vilde give en styg Tomhed for Dem selv og maaskee et dybt Saar hos ham, hvis dette venlige Baand løstes. — Tilgiv mig disse Ord, jeg kunde ikke Andet!"

Udtalelser, som berøre den her omtalte Side af Andersens Natur, komme igjen flere Steder i Fru Læssøes Breve til Frøken Hanck. Her maa endnu kun staae følgende: „Andersen har Mange imod sig; men det saarer ham ikke; for han troer, at Alle hylde ham. Det var Synd at faae ham ud af Troen. Han lever et lyksaligt Liv, altid i sin skabende Verden; det er en Himmel her paa Jorden at leve et saadant Liv, og han er ogsaa meget lykkelig. Vær nu bare lidt god imod ham, naar han kommer til Dem! . . ."

Som man vil see, er det almindeligt, at Fru Læssøe tager ham i Forsvar overfor Andre, men angriber ham selv. At hun dog ogsaa kunde tale strængt om ham til Frøken Hanck, vil sees af følgende Ord fra 1835: „Andersens Roman (O. T,) gaaer godt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

frem . . . .; men der aander en Bitterhed i det Hele, som gjør mig ondt, det gjør mig ondt for Andersen selv. Naar et Menneske har opnaaet den Dannelse og er kommet paa det Trin, som Andersen er kommen paa, burde han være glad og taknemmelig og ikke bitter. Jeg frygter, det er Mangel paa Det, som jeg kalder Religion; thi Religion og et tilfreds Sind er egentlig synonymt hos mig. Han er jo ogsaa for det Meste tilfreds; men jeg frygter, han er det ikke, naar han er ene, og Hvad er det saa?"

I 1839 skriver hun: „Af Det, som Andersen har fortalt Dem om Sørgetoget (da Frederik den Sjettes Liig førtes til Roskilde) maa De kun troe det Halve, — han er Digter, altsaa Skaber, husk paa det! At Toget gik noget for hurtigt, bedrøver mig i den Grad, at jeg ikke kan taale, der tales om det, og Andersen sætter just sin Glæde i at udbrede det og altid tale derom. Heller ikke maa De troe, hvis han har skrevet det, at Følget lod sin Konge ene paa den øde Vej i den mørke Nat for at gaae ind at drikke; jeg veed ikke bestemt det Modsatte; men jeg er overbeviist om, at det ikke er sandt. Kjærligheden til ham, der har forladt os, er altfor stor, altfor udbredt og almindelig, til at det kunde være Tilfældet. Andersen behager sig selv i den Kradshed, at Liget stod forladt. Det kan tage sig ud i hans Billeder, og — han indbilder sig det og vil indbilde Andre det."

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

I 1843 skriver hun til ham selv: „Beredvillighed til at tjene Folk, det er den Deel af Godmodigheden, De heelt har beholdt; de andre Dele ere rigtignok fløjne med Vildgæssene; det er godt, den practiske Deel netop er bleven tilbage; den træder ud i Virkeligheden og gjør meget Godt. Behold den altid, kjære Andersen, og Mange ville være taknemmelige imod Dem!“

I et Brev til Andersen fra Henriette Hanck staaer der (15de Maj 1846): „** læste igaar Noget af Deres Brev for Fru Læssøe; hun sagde Intet, da det kom til det Sted, hvor De omtaler, at hun har mindre Interesse for Dem nu, end før; men hun saae bevæget ud.“

Det maa jo let kunne føles, at bag alle Bebrejdelserne til Andersen skjulte sig Kjærligheden, og aldrig var hun gladere, end naar hun kunde rose ham. Hør saaledes, Hvad hun i 1837 skriver til Henriette Hanck: „Hertz har da ret beriget os med meget Herligt. I den Anledning maa jeg fortælle Dem et Træk af Andersen, der gjør hans Characteer megen Ære. For nogle Søndage siden kommer han og siger: „Jeg har noget Godt at læse for Dem idag!“ Da han havde været daarlig, sagde jeg: „Det er jo herligt, har De dog kunnet skrive?“ „Ja“, svarede han, „jeg har skrevet et Capitel; men det er „Svend Dyrings Huus“, jeg vil læse!“ Nu lod han være at læse sit eget Arbejde og læste Hertz'es med et Liv, en Declamation

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og en Hjertelighed, som vare mesterlige. Han har aldrig læst noget af sit Eget saa ypperligt, som han læste dette. Det er et smukt Træk, som jeg vil gjøre mig Umage for at huske, naar der stundom er Noget, jeg ikke synes om hos ham. Jeg beder ogsaa Dem erindre det, naar han stundom kan trænge til Overbærenhed hos Dem; skjøndt han forguder Dem og Deres Søstre, kan han nok alligevel trænge til Deres Godhed."

Fru Læssøe har nogle Aar efter behov at erindre dette smukke Træk af Andersen overfor en Modstander som Hertz; thi da skal hun bedømme ham overfor en anden Modstander, I. L. Heiberg, og hendes Sandhedskjærlighed nødsager hende til at dømme ham haardt i denne Sag. Den 20de Januar 1841 skriver hun til Henriette Hanck:

„Hvad Heiberg i „En Sjæl efter Døden" siger om Andersen er forfærdeligt, og han tager visst fejl, hvis det er alene Digteren, han mener; men jeg formoder, han blander Mennesket Andersen med Digteren, og saa har han Ret. Andersens Opførsel mod Heiberg har været elendig, han maa foragte ham; Andersen har krøbet til en utænkelig Grad baade for Heiberg og for Konen, og saa, naar han har forladt dem, har han bagtalt dem paa det Allerskjændigste, og saa uforsigtigt, at de maatte faae det at vide. Man mærker ogsaa godt, at der er personligt Fjendskab i Det, Heiberg skriver; men som sagt, da jeg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kjender Andersens Fremfærd, kan jeg ikke fordømme Heiberg. En af de sidste Dage, han var hos mig, forsikrede han, at fra det Øjeblik, Fru Heiberg havde negtet at spille hans Maurerpige, var hendes Stjærne dalet for aldrig at stige meer, det var han overbeviist om, hendes Lykke hos Publikum var forbi. Det er haardt at høre paa saadan en Arrogance! At hendes Stjærne vil dale, det er der jo intet Spørgsmaal om; men at bestemme Dag og Time, det ere vi Mennesker dog vel for kortsynede til. Jeg kunde heller ikke lade være at sige ham det; ventelig har han taget det ilde op, jeg har ikke hørt et Ord fra ham. Han er ikke længer den godmodige Andersen, man tør sige sin Mening, og dog giver hans uophørlige Hvirvlen om sig selv saa mange Blottelser, at man ikke kan bare sig. Gid denne Rejse vilde virke lidt velgjørende paa ham! Gid han maatte lære at indsee, at der gives Mange, der kunne maale sig med ham, ja, Hvad der er ham en Utænkelighed: Mange, der staae over ham; før denne Følelse gjennemtrænger ham, før er han ikke til at redde, men vil blive ved at synke dybere og dybere i det vamle Morads: Selvbehagelighed. Da De sidst havde Brev, var det ja fra Florens; gid han var bleven noget dér, ene paa et Sted, hvor han ingen havde at tale om sig selv med; det vilde maaskee have gjort ham godt; men i Rom, hvor der vrimler af Danske, gaaer det jo tabt igjen, saa kvæles disse stille Kunstnere,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hvis Veltalenhed ligger i Penselstrøgene, men ikke paa Læben, saa de ere færdige at forgaae; derfor var han jo saa opbragt paa Thorwaldsen og bagtalte ham afskyeligt, fordi han blev kjed af at høre „Agnete“ flere Gange; og dog gjorde han sig Umage for at vise sig offentlig ved Siden af ham; det er lavt og fortjener — som det faaer — Revselse. Jeg maa vende mig fra disse stygge Billeder, jeg skriver mig vred. — —“ Den 23de Januar tilføjer hun: „Igaar fik jeg Brev og et meget rart Brev fra Andersen. Det gjorde saa behageligt et Indtryk paa mig, at jeg fortryder, Hvad jeg har skrevet. . . . . Han skriver dejlige Breve; man er med ham overalt, hvor han vil, man skal være. . . . Han beder saa venligt om Svar, saa jeg vil svare, skjøndt jeg er tvivlraadig om, hvordan jeg skal behandle, Hvad der er skeet, siden han rejste. Naar han var herhjemme, vilde jeg holde Spejlet for ham og vise ham, at han ved at gjøre ubarmhjertig Nar ad Fru Heibergs „Sara“*) og ved mange andre Ytringer havde fortjent, Hvad han havde faaet. Men hundrede Mile borte, er næsten som Graven; man nænner ikke et haardt Ord. Ganske forbigaae det med Taushed kan jeg jo heller ikke, saa det bliver meget vanskeligt;

*) „Sara“ Syngespil af Mellesville med Musik af Løvenskjold, opført første Gang d. 24de Maj 1839 med Fru Heiberg i Titelrollen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

dog skal jeg gjøre det saa godt som muligt; hans Brev fortjener Venlighed og Godhed, det er usigelig venligt, saa jeg flere Gange har sagt: „Om Forladelse, kjære Andersen!““ —

Jeg er glad ved snart at kunne forlade de strænge Disharmonier, som det ikke har glædet mig at fremhæve, men som nu engang høre Historien til. Der har været en Deel af dem i Forholdet mellem Fru Læssøe og Andersen, og hun har i sin Tid søgt at characterisére dem ved følgende Allegori, som fandtes mellem Andersens Efterladenskaber:

„Jeg havde i Livet en Drøm!

Jeg saae i den mørke Celle en Moder, der sukkede efter en medfølende Sjæl. Da kom hendes højtbegavede Søn, og nu, med salig Henrykkelse, udfoldede hun hver Tanke, gav hver Følelse Liv og modtog dem langt skjønnere, langt mere ophøjede igjen. Nu var hendes Liv først Liv; i Sønnen saae hun, Hvad hendes tidlige Ungdom havde været en Skygge af.

Og Drømmen skiftede.

I en eensom Dal stod en svag, men reent tonende Harpe; næsten paa Bjergets Top stod en anden, der tonede, saa Verden undrende lyttede. Drømmen gav dem Hjerter, de følte Begge, de vare af samme Udspring, og naar Vinden sagte berørte dem, tonede de i hellig Samklang. Nu hævede Misundelsen*) sig paa

*) ?

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Stormens Vinger og knuste rasende dem Begge. Men for Drømmerens Blik stode Moder og Søn og stirrede paa hinanden med udslukte Øjne. Samklangen var forstummet. Moderen vendte bævende til sin eensomme Hytte; men Sønnen gik ud i den aabne Verden." —

Vi vende tilbage til Fru Læssøes Dagligstue, og her træffe vi ofte Andersen og hende i fuld Harmoni, i rigt aandeligt Samliv; de nu nævnte Brydninger vare fordeelte over mange Aar og hørte til Sjældenhederne. Viggo Læssøe omtaler i Anledning af sin Broder Frederiks Død „de uforglemmelige Søndage", naar Andersen var i Hjemmet, og han med spændt Opmærksomhed hørte paa Samtalerne mellem denne og Frederik*), og vi tør vel troe, at han ogsaa kunde have sagt: mellem sin Moder og Andersen. Ved hendes Fødselsdag var Andersen allerede tidlig Poéten.

---

*) Angaaende Andersens Forhold til Frederik Læssøe see „Mit Livs Eventyr": „Oberst Læssøe var en Ven af mig; jeg har kjendt ham, fra han var en ung Cadet, og altid følt, der maatte blive noget Dygtigt af ham; hans Forstand var uendelig klar, hans Villie var fast, og dertil kom Kundskab og høj Dannelse. Jeg havde ham saa kjær! Hvortidt har han ikke, skjøndt yngre end mig, overfløjet mig med kjække, modige Tanker; han drillede mig saa spøgende, naar der kom sygelige Skud i min Phantasi. Vi have tidt paa Vejen fra hans Moder ind til Byen saa levende talt om Øjeblikket, om Verden, om Fremtiden."

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Følgende ikke forhen trykte Sang af ham blev sungen ved Middagsbordet d. 30te Maj 1829:

Mel.: Dannevang, eller: „Vil Du være stærk og fri."

Marken staaer med Blomster smukt,
Bøgens Blade dufte,
Skoven kranser Søens Bugt,
Vaarens Vinde lufte;
Byen kunde ej bestaae;
Alle fløj paa Landet,
Havde de kun Vinger smaae,
Droscher eller Andet.

Men af os visst Ingen fløj,
Om vi ogsaa kunde!
Byens Fugle gjør os Støj
I de grønne Lunde.
Glæden staaer som Vaarens Gjæst,
Den vi Kransen binde;
Thi den allerbedste Fest
Gav den os herinde.

Midt i Vaarens Blomsterliv
Tændes Glædens Kjærte
For en Moder, for en Viv
Med det bedste Hjerte.
Ingen Blomst i Duft og Skjær
Glædens Roser ligne;
Vaaren gav det Bedste her,
Da den gav os Signe!

Naar Andersen om Aftenen sad i en Familiekreds, morede det ham at lave Vers paa opgivne Riim.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Et saadant findes ogsaa fra Fru Læssøes Huus, og det begynder saaledes:

„Klart spænder Natten ud sit dunkle Telt,
„Bleg smiler Maanen som en ossiansk Helt;
„Hvormed skal jeg det Store, Milde ligne?
„Sligt seer man kun i Øjet paa en Signe!“

Saadanne smaae Indkig i deres dagligdags Samliv faae vi Lov til at gjøre. — Alt som Tiderne gik, kom Andersen der mindre; mange Indbydelser kaldte stadigt paa ham, og „han havde Lyst til at være i de Fornemmes Sale; han holdt nok af aandrig Samtale, men helst i Forbindelse med et godt Maaltid Mad.“ Fru Læssøe har aabenbart tænkt paa denne Tendens hos ham, naar hun i sin Kritik over „De to Baronesser“, efter at have henført de forskjellige Figurer til bekjendte, samtidige Personer, siger om hans Kammerjunker, som Andersen havde skildret med sig selv for Øje: „Deres Kammerjunker er uhyre melankolsk; men Hvad vil dog ogsaa denne Mand mellem de Fornemme, som tydeligt kun bruge ham til maître de plaisir? Dertil er han for god, for klog! Jeg forstaaer ikke det Træk i en saadan Characteer; men jeg troer, det er psychologisk.“ — Da hun i 1853 omtaler „Alt paa sin rette Plads“, siger hun, at „den er herlig, men at det rigtignok synes hende, at de Adelige ikke trænge til den Hylding; men — lad gaae!“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da Andersen i December 1851 sendte hende Comoedien „Hyldemoer“ to Gange, eftersom han ikke erindrede, at hun havde faaet den første Gang, bliver hun glad derover og skriver til ham: „Denne Godhed rørte mig meget, især nu, da jeg saa klart seer, hvilket Trin jeg i Verden staaer paa, saa gammel, ringe og særdeles fattig paa Alt.“ — Saaledes føler hun sig efter sin Søn Frederiks Død, da hun „meer end nogensinde trænger til en sønlig Følelse“, og senere i samme Brev tilføjer hun: „Jeg tilstaaer, at jeg troer om Dem, som næsten om alle mine Bekjendte, at i Verden vilde de ikke kjende mig; men da jeg aldeles holder mig fra Alt, hvad der kan kaldes „Verden“, saa faaer jeg ikke Troen i Hænderne og skjønner saa inderligt paa, at De engang imellem i det eensomme Hjem husker paa mig, som fra det Første, jeg gjennemtrængtes af Deres poetiske Aand, altid har holdt moderligt af Dem.“

Andersen gjengjældte virkelig i sit inderste Hjerte denne hendes Følelse for ham, og han satte tilbørlig Priis paa hendes højt begavede Natur. Han sagde om hende: „Var hun kommen ud i Verden som Kamma Rahbek eller Fru Gyllembourg, vilde hun langt have overfunklet dem; thi hun var egentlig meget betydeligere end disse; og Hvad der især gjorde hende saa indtagende, var netop dette Ubevidste, Fordringsløse, som de Andre ikke havde; de vidste, at de

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bleve beundrede; det vidste hun aldrig, og hun vilde heller ikke være det. Derved, at hun altid levede i sit stille Hjem, fik hun det Primitive, det Oprindelige, der i saa høj Grad udmærkede hende. Hun var hele sit Liv igjennem som en Rosenknop i dens første, friske Udfoldelse.“ — I „Mit Livs Eventyr“ omtaler han hende saaledes: „Hun, den hjerteligste Moder, hun, en af de meest fleersidigt aandeligt udviklede Kvinder, havde aabnet mig sit hyggelige Hjem; hun deelte tidt med sin dybe Følelse mine Sorger, dem, jeg fandt Trøst i at betroe hende alle; deeltagende, hjælpende, fuld af Opmuntring var hun. Mit Blik vendte hun meer og meer mod Naturskjønheder og det Poetiske i Livets Enkeltheder, i det saakaldte Smaae, og da næsten Alle opgave mig som Digter, holdt hun min Tanke op over de tunge Søer, og dersom der i Noget af, Hvad jeg har skrevet, findes Kvindelighed og Reenhed, da er hun En af dem, jeg især skylder det.“

9.

Som der fortælles om Sydens Feer, at de droge op at bade sig i Nordens Søer for at forynges, saaledes drog Fru Læssøe fra Hverdagslivets Stepper til Literaturens Kilder, sænkede sig i dem og steg ung op igjen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Der var aabenbart ikke saa Lidt af en Forfatterinde i hende. Vi have engang seet hende optræde som saadan, og havde ikke Livet kaldt paa hende fra saa mange, andre Sider, Hvo veed da, om hendes Navn ikke havde været indskrevet i Literaturens Historie ved Siden af eller over Fru Gyllembourgs og Louise Hegermann-Lindencrones! Hun siger i et Brev: „Maa Den ikke være lyksalig, som forstaaer at skabe! . . . . . O, kunde jeg skrive, hvor var da mit Liv rigt! Jeg brød mig ikke om, at det gjorde Opsigt; men jeg vilde, det skulde gjøre Nytte. Kunde mine Ord lægge god Sæd hos Tusinder, hvor saligt maatte det være! Mange Ideer svæve for mig; om Nætterne og om Morgenen i Sengen udarbejder jeg Meget, ja Meget! Men altid bliver det derved. Især have de smaae Børn i Asylerne meget beskjæftiget mig. Andersens Eventyr ere dejlige; men jeg troer ikke, de egne sig til Asylerne. Ligeledes har jeg en Pleiemoder*), hvis Liv jeg saa gjærne af Taknemmelighed vilde udgive i en Legènde fra det nittende Aarhundrede; men det bliver Altsammen ved Ideen og Ønsket."

Nu kom hun egentlig kun til at producére i Breve og kjendes saaledes af os, der nu leve, paa samme Maade som Kamma Rahbek eller Sophie Ørsted. Det synes mig næsten, at Fru Læssøes Breve i Primitivitet og

*) Madam Seehusen, født Gamst.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fiinhed staae over hines; men hvorfor gjøre Sammenligninger? Hver for sig staaer smukt ogindtagende; lad dem da leve ved hinandens Side som lige elskede Aandssøstre! Fru Læssøe kjendte ikke Sophie Ørsteds Breve; men hun var meget indtagen i de enkelte, som hun havde seet fra Kamma Rahbek; da hun har læst dem i Poul Møllers Levned, finder hun dem „ganske dejlige"; hun siger: „Man seer det høje Standpunct, hun har staaet paa; ikke, at de ere lærde eller philosophiske, nej, de ere kun naturlige, ere af saadan en Slags Natur, som jeg forestiller mig, Englene have." Naar hun tænker paa disse Breve, bliver hun saa undseelig over sit Skriveri, og hun kunde have Lyst til, naar hun selv skulde skrive, at sætte sig hen at læse et Brev fra Kamma Rahbek for at bringe Duften af det ind i sit Brev; dog tilføjer hun, at det vilde være forskruet, og det vil hun ikke være; saa vil hun hellere blive, som hun er. Og det ere vi glade over; thi saaledes er det netop, at hun tilfredsstiller os. —

Blandt de Ting i Fru Læssøes Hjem, som vare hende de kjæreste, maae nævnes hendes Skrivematerialier. „Ere de ikke vore største Glæder paa Jorden?" siger hun. „Lad os takke Gud for Gaasefjer og Staalpenne! Som Ulykker lutre, saaledes lutrer ofte Gaasefjeren Tanken, ved at tvinge den til at gaae derigjennem; Fjeren kan ikke tage imod mange; saa tager den kun de bedste." Iøvrigt indrømmer hun forresten, at „det er

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

en gruelig Skade, at det at kunne skrive skal afhænge af udvortes Omstændigheder; kunde vi engang tænke os i den ydre Verden alt Materiélt i Samklang med vor indre Verden, da havde vi Himmelen paa Jorden. Vi selv kunne visst bidrage Vort dertil. Vi samle os for at indstudére til harmonisk Udførelse saa mange Concertstykker; meget bedre var det, forenede vi os som Frimurerne, der bygge Dydens Tempel, til at skaffe denne Samklang tilveje, der vilde rykke hver Tidsel op og tage Stenen fra vor Fod. Dog, det skal nok komme. Jeg siger som en Moder, jeg kjendte: „Jeg bliver ikke riig; men mine Børn blive det nok, det frygter jeg ikke for.“ Claudius siger saa simpelt, men saa sandt: „Lasz uns besser werden, es wird besser gehen.““ —

Mange Omstændigheder hindre hende i Brevskrivningens Nydelse. Det gaaer hende ofte som Astronomen, for hvem en Verden skjules, naar der kommer et Gran i hans Kikkert; tusinde smaae Ubehageligheder nedtrykke hende undertiden og lade hende opsætte en af de kjæreste Pligter; men saa kommer alligevel det Tidspunct, da hun bliver nødt til at tage Pennen i Haand. „Een Gang lader hun Folk ganske rolig skrive til sig uden at svare dem; men modtager hun det andet Brev, da bliver hendes Sjæl saa urolig, hun føler Samvittighedsnag og har ingen Fred, før hun faaer svaret og takket saa inderligt for den Godhed: at ville,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

uden Svar, dog skrive en Gang endnu.“ „Hvorfor hun ogsaa ofte ikke skriver, er fordi hun næsten aldrig har et Qvartér for sig selv, og det at skrive under uophørlige Afbrydelser er ikke morsomt; thi et Brev skal være udmærket, naar ikke Andre skulle finde det flaut“; derfor beder hun, at heller Ingen maa læse hendes Breve, da hun ikke vil lees ad. — Hvad der ogsaa genérede hende ved Brevskriveriet, var, at hun ikke paa Secundet fik Svar; „deri ligger det Hele, hvorfor Brevskriveriet ikke rigtigt duer“; „kunde hun strax faae Svar, kunde hun oprette en Familietelegraph til Afbenyttelse, saa lod hun Sytøj være Sytøj og skrev og læste Svar uophørligt.“

Hendes Øjne voldte hende mange Bryderier, naar hun skulde øve denne sin kjæreste Tidsfordriv. „Sjælen var med; men Legemet gad ikke tage Pennen i Haanden, gad ikke sætte Tankerne paa Papiret“. Naar Øjnene da smertede, tog hun et lille Stykke Papir, „for ikke at komme til at skrive Meget“*); men naar hun saa havde begyndt, kom Tankerne og trængte paa, og hun maatte blive ved. Hun kjendte saa Mange, som hun saa sjældent fik at see, og „naar Øjet ikke kunde tale med Øjet uden Ord eller Forsikringer,

*) Hun tilføjer nedenunder: „Forarges De over, at jeg skriver „Meget“ med stort M, saa betænk, hvor Meget, „Meget“ indeholder, og billige det da!“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

men hun var i en afskyelig Afstand fra dem, saa maatte der Sort paa Hvidt til, for at hun kunde forsikre dem om sin Hengivenhed.“ Ofte maa hun dog giøre Afkald paa sin kjæreste Glæde. Allerede i 1839 maa hun afbryde et Brev, „fordi hun aldeles Intet seer mere; sorte Prikker for Øjnene forstyrre hende uendeligt, og Sindet bliver saa mørkt.“ Snart ere hendes Øjne stadigt saa daarlige, at hun ikke uden ganske at lukke dem kan skrive.“ Denne Plirren foraarsager en skrækkelig Hovedpine og Ansigtssmerte. „Man mener, jeg kunde dictére Andre Brevene“, siger hun. „Nej, dertil bekvemmer jeg mig visst aldrig. Fruentimmers Breve ere dog kun et Hjertesuk eller et blidt Smiil; og hvorledes kan man lade Andre enten smile eller sukke for sig?“

Hvor kunde hun dog være henrykt, naar hun saa fik Svar paa sine Breve! — Meest var hun glad ved dem fra Børnene; de ere „hendes Helligdom, hendes Glæde, hendes Alt“; men alle hendes Venners Breve vare hende Skatte. Hun skriver til Andersen i Rom, at hun ikke har Penge tilovers; men hun har bestemt noget Visst til sine Klæder; af det vil hun spare for at kunne betale Brevene til ham og fra ham, og hun beder ham da, at han vil gjøre hende den Glæde, at hun kan højtideligholde sin gamle Konges Fødselsdag med Læsningen af et Brev fra ham. — Faaer hun saa et saadant Brev, vil hun have hvert Ord med; en Oblat, som er sat saaledes, at den bort-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tager Noget, „forstemmer hende meget.“ Man kan vel ogsaa see hendes Optagethed ved at faae et Brev i den Ytring af hende, at Breve altid burde sendes med Posten; i alt Fald vil hun ikke være Overbringerske af dem, da den Modtagende i saa Tilfælde ikke faaer Godt, hverken af hende eller Brevet. — Hun slutter med at sige, at det maatte være „sønderknusende tungt, hvis man ikke kunde faae Breve fra sine Kjære.“

Hendes egne Breve indeholde ofte et Afsnit, som kaldes „Literaire Bemærkninger“. Herved komme vi til at gjøre Bekjendtskab med hendes literaire Sans, der staaer i nært Slægtskab med hendes ovenomtalte Passion for Breve. Selv synes hun, at disse „Afsnit“ ere komiske; hun skriver til Henriette Hanck: „Jeg maatte lee højt, da mine Øjne faldt paa den literaire Notiz i mit Brev; det er, som vi skrev Aviser; den Notiz mangler aldrig i vore Breve; men — Herre Gud, vi har da ogsaa Lov til, under Segl, at sige vore Meninger.“ — Disse Notizer have været mig velkomne; thi de give mig et — om end ufuldstændigt — Indblik i hendes Tilbøjeligheder for Forfattere, og disse Tilbøjeligheder ere ikke uden Interesse, naar man vil bedømme hendes Natur. Jeg vil kortelig og — som det følger af Forholdene — meget fragmentárisk gjøre Rede for nogle af hendes Udtalelser om de forskjellige Literaturers Producter.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Allerede fra sin Barndom havde hun paa en særegen Maade lært at elske Ewald og Schack Staffeldt. Oehlenschlæger beundrede hun ogsaa, undtagen, hvor det stærkt Sanselige kom frem; det var hendes jomfruelige Natur imod. Grundtvig irritérede hende ved sin barokke Form og den Disharmoni, der ofte røbede sig i hans Frembringelser; hun vilde have fuld Klarhed og fiin Skjønhed, og det fandt hun ikke hos ham; hans Sange i Krigens Tid beundrede hun dog, ja kunde endogsaa være begejstret over dem; saaledes frydedes hun inderligt ved at høre hans „Villemoes". Grundtvig og hun mødtes i national Følelse; men aldrig omsluttede hun ham dog med virkelig Sympathi. — Henrik Hertz kunde ved sin Gratie og kunstnerisk fuldendte Præstation henrive hende meget, og Paludan-Müllers Vers „bedaare" hende; thi hun brød sig ikke om det særligt Umiddelbare. „Amor og Psyche" er hun saa optagen af, at der ikke længe har været Noget, der har gjort Indtryk paa hende, som „dette herlige Arbejde". Det har „fortryllet" hende, og hun ønsker sine Venner hos sig ude paa Landstedet i „Kongens Enghave", for at de kunne sidde under hendes duftende Valdnød- eller Acacietræ og sammen med hende slaae „de mange, dejlige Steder" op. Psyche forekommer hende herlig, men somme Steder lidt sanselig, saa Amor kunde vredes, hvis det ikke var en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hedensk Amor*). „Zuleimas Flugt“, P.-M.s næste Arbejde, finder hun ikke nær saa godt; „Slutningen er utilgivelig smagløs“. — Paa de Steder, hvor „den vilde, letsindige Aand“ kommer frem, eller „hvor Sanseligheden bliver haandgribelig“ følger hun ikke denne Digt er, altsaa f. Ex. flere Steder i „Danserinden“ eller „Adam Homo“. Heller ikke synes hun om, at P.-M. i „Venus“, hvis Scene er i Grækenland i den heroiske Tidsalder, „slaaer om sig med Gigt og Podagra.“

J. L. Heibergs „Sjæl efter Døden“ interessérer hende meget. Hun skriver: „Det er nu fjerde Gang, jeg læser dette Digt, og med hver Gang finder jeg mere Sandhed i det. Det er et mærkeligt Digt; jeg har aldrig læst Magen. Det kommer ikke blideligt og beder os være bedre, nej, det rusker og river ubarmhjertigt i os og aabner voldsomt hver Sans for at raabe ind i os: „Staaer paa Eders Post, ellers faaer Helvede Eder aldeles!“ Der er dyb Alvor i det, ligesom sand Religion. Jeg troer ikke, Læsning i Bibelen kan saa meget fæstne Ens Forsætter til Agtpaagivenhed paa sig selv, som denne opocalyptiske Comoedie gjør.“

Hun holder derimod ikke af at see Heiberg paa Kamppladsen mod directe Personer, „hvor hans Vittighed bliver som en Draabe i Havet af uhyre Grovheder; man kan ikke mærke den, og det er Skade!“

---

*) See videre Udtalelse om dette Digt i „Breve til H. C. Andersen, S. 452—53.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fru Læssøe deler sin Samtids Beundring for „Hverdagshistorierne“. Om nogen enkelt af dem have vi directe kun een Udtalelse af hende; hun siger: „Jeg læser „Extrémerne“; den er overmaade interessant; men der er een Characteer, jeg ret længes efter Opløsning paa, da den er mig uforklarlig. Er det muligt for et Fruentimmer, for at undgaae en Tilbeder, at lade, som hun er dorsk, uordentlig, skidenfærdig, kort sagt: ukvindelig i allerhøjeste Grad? Jeg troer det ikke! . . . . Disse Noveller ere dog vist af Heibergs Moder, det mene saa Mange; desmindre maa hun kunne fortegne et Fruentimmer.

I Carl Bernhards „Lykkens Yndling“ finder hun smukke Episoder, men „Bogen selv elsker hun ikke, da den er altfor sanselig, ja endog lav sanselig.“

Om Blicher siger hun, at Folk gjøre meget af ham; men hans Noveller ere skrevne med en Pen, besudlet med den meest smudsige Phantasi“; — „saa veed De min Mening om den“, tilføjer hun.

Ingemanns tidligere Ting ynder hun ikke i Almindelighed; men „Valdemar den Store“ var en af hendes Yndlingsbøger. Under sit Ophold i Roeskilde i 1839 faaer hun ved at leve i Domkirkens Skygger et andet Begreb, end tidligere, om Middelalderens Dannelse, og hun seer da mere Sandhed i hans andre, historiske Romaner. Meget indtagen er hun i hans Morgen- og Aftensange; men hun siger f. Ex. om hans „Salo-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mons Ring“: „Jeg har læst den, men forstaaet den? Nej, langt fra!“

Chr. Winther udtaler hun sig om i et Brev til Andersen saaledes: „De kan nok tænke, at jeg, efter at have læst Deres dejlige, lille Digt*) til ham, længtes meget efter at kjende hans Mesterværk: „Hjortens Flugt“. Jeg læste det! — Kun den sidste Halvdeel, synes mig, fortjener nogenlunde Deres Apotheosering. Det, der gjør hans Træsnit udødelige, er ikke blot Naturskildringen, men det er det naturlige Menneskelivs rene Følelser, han henrykker os med. Er det saaledes her? Spørg Dem selv nu, da De længe har lukket Bogen: har han ikke forsømt at fremstille os Charactérerne i Samtaler, som er den eneste, sande Maade at vise os dem paa? Her var megen Anledning dertil, baade overfor Strange med Ellen, Jørgen med Anna, selv Digteren med Kammerjomfruen. Alle disse Lejligheder har han ladet ubenyttede og derved uendeligt svækket vor Interesse for Personerne. Jeg forstaaer slet ikke, hvorfor de mødes i Skjul om Natten; det er slet ikke motivéret. Veed De hvorfor? Slutningen er dejlig og forsoner med det Hele; men en Slutning kan vel ikke hæve et Digt til Parnassets Tinde, hvor De har henstillet det.“

---

*) See H. C. Andersens „Kjendte og glemte Digte“, S. 278.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Poul Møller finder hun elskelig; — hun „bliver tilfreds ved det Livsmod og den Livsfylde, der udtaler sig af ham. Det vederkvæger og forynger hende at læse hans Bøger.“

Hvor vred hun kan blive over mislykkede, poetiske Arbejder, sees af følgende Udtalelse fra 1833: „Der er udkommet en Tragoedie af Carl Bagger: „Dronning Christine“. Hun siger: „Hans Ord var Silke!“ Ved Vinduet staaer hun og med Pathos siger: „See den sorte Sky, der truende nærmer sig os; den indeholder 200 Tønder Vand“. Atter i en anden Monolog siger hun: „I Rusland stormer det, her hvæser det“. Kjender De noget mere Afskyeligt, Græsseligt, Upoetisk? Det Eneste man kunde bruge Souverainitéten til, var at sætte et saadant Menneske paa Levetid paa Fæstningen, ja i Slaveriet! Og det er den arrogante, hovmodige Bagger, der seer ned paa Byron, Goethe og Schiller som paa noget Kryb!“

Endnu har jeg kun at anføre hendes Dom over Søren Kierkegaards „Enten—Eller“; om andre danske Forfattere kjender jeg ikke hendes Mening. Angaaende denne Bog skriver hun til Andersen: „Her er oprunden paa den literaire Himmel en Komet, (jeg synes, det seer ud, som jeg havde skrevet en Kameel, men jeg mener en Komet), uheldsvanger og uheldbringende; den er saa dæmonisk, at man læser og læser, lægger Bogen utilfreds bort og tager den altid

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

fat igjen; thi man kan hverken slippe eller beholde den. „Hvad er det dog?“ hører jeg Dem sige. Det er „Enten—Eller“ af Søren Kierkegaard. De gjør Dem ikke Begreb om, hvad Sensation den har gjort; jeg troer, siden Rousseau lagde sine confessions paa Alteret, har ingen Bog gjort saa meget Røre i Læseverdenen, som den. Naar man har læst den, afskyer man Forfatteren, men bøjer sig dybt for hans Hoved og hans Kundskaber; især vi Fruentimmer maae være vrede paa ham; som Muhamedaneren lader han os høre det Endelige til og sætter os kun højt, fordi vi føde og more og frelse Mandfolkene. I den første Deel (det er et Opus paa 54 Ark) er han æsthetisk, det vil sige ond, i den anden Deel er han ethisk, det vil sige lidt mindre ond. Alle Folk prise anden Deel, fordi det er hans andet Jeg, det Bedre, der udtaler sig. Jeg er just vred paa ham endnu meer for anden Deel; dér binder han Kvinden til det Endelige. Forresten forstaaer jeg ikke Fjerdeparten af Bogen, den er altfor philosophisk; han siger f. Ex.: „Der er ingen Lyksalighed uden i Fortvivlelse; iil med at fortvivle, før kan Du ingen Lykke finde“; et andet Sted siger han: „Ens Lykke skal være at vælge sig selv“. Hvad vil det sige? I den hele Bog er en Livs-Kjæde, som kun kan komme af et forkvaklet Liv; et ungt, begavet Menneske maa ikke kunne sige: Lykkelig er Manden, der døer, lykkeligere Barnet, der døer, lykkeligst Den, der aldrig fød-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tes. — Heiberg skrev først en brillant Anmeldelse i Intelligensbladet; men nu troer jeg, han ved nøjere Overlæg og Gjennemlæsning har faaet Øjnene lidt mere op; jeg venter midt i Maaneden en Critik i hans Blad; .... jeg glæder mig til den, han fortjener meget Haardt; udtale sig, som han udtaler sig, kan kun Den, der foragter alle Mennesker; Stakkel, det er værst for ham selv!"

Fru Læssøe holder ikke af, at „intet Dansk ret smager de Danske; Gud veed, Hvad vi egentlig ville have?"; men hun er dog paa den anden Side paa sin Post for ikke at spilde sin Tid med at læse daarlige, danske Forfattere; og naar de Perioder i Literaturen indtræde, „da hun maa sige med Gorm den Gamle: „Hvi tie alle Penne?", saa holder hun sig til „gammel Læsning"; „disse Noveller af Hillerup, Sophus og Rasmussen kan hun ikke holde ud at høre, de ere noget intetsigende Vrøvl"; saa tager hun hellere fat paa „Fædrenes Skrifter", eller hun søger til Udlandets Forfattere. Hun har ikke Raad til at kjøbe det Nye; men saa har hun den Glæde, at hendes Søn Viggo er gaaet ind i „Athenæum", og derfra faaer hun Udlandets ypperste Værker.

I Sverrig er Frederikke Bremer hende ofte til megen Nydelse. „Nya Teckningar ur hvardagslifvet" interessérer hende særdeles; hun siger: „Ethvert af Stykkerne er skrevet med en uovergaaelig Delicatesse

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og Fiinhed og dog med et Liv og en Raskhed i Aanden, der forbauser. Det Hele er ganske Sjæl; man troer næppe, den legemlige Haand har styret en Gaasefjer for at bringe det paa Papiret, lavet af Klude, der ere samlede i det væmmelige Fejeskarn, saa aandigt er det skrevet." — „Presidentens döttrar" finder hun ligesaa mesterlig, og om „Nina" siger hun, at der jo ikke er Noget ved Intrigen; men Bogen er saa glædelig, saa sjæleopløftende, at hvert Menneske burde eje den. Især er hun glad over det Sted, hvor Vinteren beskrives som en Despot, der udstrækker sin mægtige Arm og tilraaber Vandet: „Stans!", og det stanser, forbyder hver Spire at komme frem og kun tillader sin Minister, den mægtige Nordenvind, at fremfare over Verden og paasee, at Alt er Død. Hun finder det ogsaa smukt, naar der siges, at „Sneen om Vinteren bedækker Jorden for at skjule dens Styghed og bevare Sommerens Haab." I det Hele føler hun ved denne Bog „en uendelig Glæde ved en saadan Aands Udfoldelse." — I Modsætning til disse Bøger finder hun „Hemmet" elendigt; hun har rigtignok kun læst halvanden Deel af den, og skjøndt man har sagt hende, at det Følgende er bedre, vil hun dog ikke læse videre; thi „hvor Tonen i det Halve er saa daarlig, dér kan hun ikke faae Tro til det Hele."

Med Hensyn til Fru Læssøes Vurdéring af andre svenske Forfattere maa jeg tie; Et veed jeg kun, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Frederikke Bremers Samtidige, Fru Knorring, trods sine Fortrin, ikke tiltalede Fru Læssøe, der skriver: „Jeg kan ikke bekvemme mig til at lade mig „Axel“ forelæse; den er jo af samme Forfatterinde som „Søskendebørnene *)“ og „Qvinderne“, og begge to smage mig ikke. „Qvinderne“ har dog enkelte, smukke Steder; et maa jeg skrive af, da jeg finder det herligt:

Leve, ja leve, Hvad er det at leve?
At elske og elskes!
Døe, ja døe, Hvad er det at døe?
At glemmes, og endda at elskes!

Men Søskendebørnene! Søskendebørnene! Herregud' ** vil dog vel ikke hæve den til Skyerne? Den maa ialfald falde ned derfra; det Legemlige kan ikke holde sig saa højt, og der er jo kun Legemligt i den. —

I tysk Literatur var Fru Læssøe meget hjemme. Goethes lyriske Digte yndede hun, men „Wahlverwandschaften“ og „Wilhelm Meister“ kunde hun ikke udstaae. — Schiller var hendes Yndling. „Wallenstein“ og „Don Carlos“ stode fast i hendes Erindring. Men det var dog nærmest hos Schiller som hos Goethe det reent Menneskelige i deres lyriske Digte, som hun holdt af. Herder, Claudius og alle de senere Lyrikere: Chamisso, Rückert, Uhland, Heine, Anastasius Grün, Hervegh, Freiligrath og Lenau

*) „Kusinerna“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

levede og aandede hun med, og hun holdt meest af Chamisso, Herder og Grün. Om Chamisso skriver hun til Andersen: „Naar De faaer dette Brev, er De i Byen*) med den herlige Chamisso. Gud give, Ord kunde udtrykke, Hvad jeg har følt ved mange af hans Digte; de ere guddommelige. Knæl for ham, kyss hans Haand fra et kvindeligt Væsen (siig for Guds Skyld ikke, jeg er over halvhundrede; thi en Mand bliver altid en Mand, og han tilgiver intet Fruentimmer en Rynke); men siig ham dog, hvor inderligt jeg har glædet mig selv og Mange med mig over hans muntre, som over hans alvorlige Digte. Gud give ham et langt Liv!

Naar det meest var det Klare og Yndefulde, der tiltalte hende hos Chamisso, saa var det hos Herder det Vækkende og Vejvisende, der drog hende, og saa Dette, at han forstod at gjøre alle Smaating i Livet poëtiske. Ogsaa hans Paastand, at vi gjennem Udviklingen til Humanitet vise det Guddommelige i vor Natur, og at vi ere i Stand til at udvikle os uendeligt i Retning af Fuldkommenhed, tiltalte hende højligt. Da hun er et halvt Hundrede Aar gammel, anskaffer hun sig hans „Zerstreute Blätter“, som hun har elsket fra sin Barndom, og hun finder dem endnu smukke „saa Rochefoucaulds Ord: „Je l'aimais a dix huit, je l'approuve à quarante“ her Gud skee Lov staae ved

*) Berlin.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Kraft". Hun siger: „Jeg elsker denne Bog. Hans to Fragmenter: Das Ich og Selbst*) ere mig hellige, jeg læser dem meget tidt; de ere mig hver Gang en Opmuntring og en Spore til at leve i Andre og afkaste mit enkelte Jeg. I hans første Brev over: „Wie die Alten den Tod gebildet **)", staaer der en halv Side, som er indstreget af mig, og som er mig saa yndig. Legénder kan jeg ikke udstaae, Løgn kan jeg heller ikke udstaae, og dog er hans sidste Legénde, Rosa Viterbo***), Noget af det Elskeligste, jeg har læst." — Grüns trøsterige Muse, hans levende Reflection og hans varme Frihedsfølelse henrev hende, navnlig da i „Der letzte Ritter", og atter især i dennes sidste, halve Deel. Hun siger om denne Digter, at han er den Elskeligste, hun i lang Tid har lært Noget af. Han er Digter i Ordets egentligste Betydning: man bliver beriget ved at læse ham, man føler Glæde i sin Sjæl over ham, og hun maa sige med Frederikke Bremer: „Hvor dejligt at kunne skabe en Vaar i Andres Hjerter!" Ja, lyksalig Enhver, der forstaaer at give Andre blide Følelser og nye Ideer!" —

Grüns Ven Lenau havde noget for Mørkt og Smertefuldt til heelt at indtage hende, skjøndt hans dybe Natursans og hans Sammenstillen mellem Naturens Liv og det menneskelige Sjæleliv gjorde, at hun følte

*) See: Herders Sämmtliche Werke, 1830. Dritter Theil. S. 57 og 61.
**) See sammesteds: Neun Zehnter Theil. S. 190.
***) See sammesteds: Sechster Theil. S. 10: „Rosen".

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sig i Slægt med ham. Hun savner undertiden den for hende saa værdifulde Originalitet hos ham. Da hun f. Ex. engang har læst i hans Værker, finder hun det nok smukt, men da hun for 40 Aar siden har skrevet Noget af det ud af „den foragtede Lafontaine“, saa kunde det ikke Alt have Nyhedens Interesse for hende. Hun afskriver derpaa Lafontaines Ord*).

Rückert og Freiligrath droge hende ved den store Melodirigdom og skjønne Form. Heine kunde

---

*) Skjøndt jeg ikke kan huske eller finde, hvortil hun sigter hos Lenau, vil jeg dog aftrykke dem, især da hun engang har sat dem ind i et Album med følgende Forord: „Skal Forskjellige skrive i et Album, maa det vel være for at erindre Ejeren om de Forskjelliges Væren, Attraa og hyppigste Sindsstemning; saa længe min Sjæl har været sig bevidst, har nedenunder Anførte været mit Livs Philosophi, min Sjæls Attraa, min Aands Opgave:

„Du har Vinger paa Skuldrene som en god Aand; brug dem ikke som Finner til at roe Dig videre frem i Hverdagslivets Mudder! Hæv Dig paa disse gyldne Vinger op over Jorden, op over Livet, op over Skabningens Grændse til Gud. Dér er Din Aands Hjem. Og sæt herneden en Bo, lille, snæver, venlig, ligesom Lærken, der bygger sin lille Rede i en Agerfure, i Skyggen af en Snees Halmstraa, og alligevel stiger jublende til Vejrs i Lysets og Himlens usynlige Regioner. Snæver og lille og huuslig i Livet — og dog højt og vidt over Livet med Aanden, deri bestaaer Philosophien og Poesien.“ Lafontaine.

[Jævnfør hermed „Breve til H. C. A.“, S. 440: Lærken er mit Ideal“, o. s. v., og denne Bogs Pag. 89, Linie 15.]

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ikke Andet, end interessére hende; men hun taalede ikke, at man legede med Følelser, ja selv med det Højeste, i den Grad som han. — Da Uhland i 1842 opholdt sig i Kjøbenhavn, var hun meget bedrøvet over ikke at have faaet ham at see, da hun saa gjærne vilde have takket ham. —

Naar jeg nu til Slutningen bemærker, at Hoffmanns rige Phantasi rev hende med sig, men hans Mangel paa Harmoni hæmmede hendes Beundring for ham, og at hun meente, at Tiecks Bøger fortjene en høj Plads i vor æsthetiske Literatur, saa har jeg dermed sagt, Hvad jeg veed om hendes Forhold til tyske Digtere. —

Fru Læssøe vilde vel ikke have været saa dansk, som hun var, hvis hun ikke ogsaa havde følt Meget for engelske Digtere. Jeg behøver ikke at sige, at hun skattede Shakespeare; thi det gjør ethvert, udviklet Menneske. Hvad der derimod synes mig mærkeligere, er, at hun var meget optagen af den misantropiske, pessimistiske Byron. Hun skriver til Frøken Hanck: „De maa og skal læse ham i Originalsproget, det betaler tidobbelt den anvendte Umage; mange, sande, aandige Glæder ville derved blomstre frem for Dem, og De skal tage Dette med her i Livet.“

Walter Scott var som skabt til at fylde hendes historiske Aand, og „naar hun er færdig med alt Andet, glæder det hende ret, at hun altid igjen kan

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vende tilbage til ham". En Tid blev han fortrængt af Bulwer, „med hvis Aand hun gjorde Bekjendtskab i 1833 og var strax henrykt over hans Menneskekundskab og Forstand"; lidt efter lidt blev hun dog klar paa hans Mangler, og det var navnlig „saadanne gamle, forslidte Marionétdukker" som Julia og Arbaces i „Pompejis sidste Dage" der gjorde hende lunken for ham; hun troede, at „den Slags Figurer for længe siden vare henlagte paa Hylden som ubrugelige". „Asken og Lavaen synes hende heller ikke saa ganske, som hun havde tænkt sig det, en Figur som Jone er for ubetydelig, Nydia ufattelig, Glaukus og Apæcides derimod mesterligt fremstillede." — Efter Læsningen vender hun imidlertid ydmyg tilbage til Walter Scott med de Ord: „Der vil maaskee komme en Tid, da han ikke vil smage; men nu er han saa ganske, Hvad der kan tilfredsstille os. Jeg har endnu i Vinter læst min Yndlingsbog, hans „Fængslet i Edinburg" med et meget genialt Fruentimmer *), jeg dengang var saa lykkelig at boe i Huus sammen med. Skjøndt vi begge kjendte den, saa glædede vi os dog saa meget over den." — — — Scotts betydeligste Efterfølger Cooper var hende ogsaa meget kjær; hans hele Sceneri med Urskove og Stepper, med Indianere og Nybyggere, med Oceanet og dets Billeder, hans Skildring af Amerikas Historie og den Patriotisme, han herved

*) Fru Ipsen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

udfoldede, alt Dette satte paa engang hendes Følelse, Phantasi og Videlyst i Bevægelse. — Hun skriver i Juni 1835: „Jeg har i denne Tid for fjerde Gang læst Coopers „Colonister“; det holder jeg dog for det Vittigste, der i den nyere Tid er skrevet, og jeg har glædet mig over den som et Barn. Richard og Benjamin ere dog ganske fuldendte Charactérer; da Benjamin viste Richard sin hieroglyphiske Opskrift, blev jeg som henrykt, jeg har aldrig læst noget saa Mesterligt; overalt er Richards Characteer saa sand; jeg har i flere Aar hos mine Forældre levet i Huus med et Fruentimmer, der aldeles havde den Characteer, den samme Hjælpsomhed, den samme Forfængelighed, en evig Tiltrækken og Bortskyden.“

Humeuret og Sundheden hos Marryat „gav hende ogsaa Lyst til undertiden at tage hans Bøger i Hænderne“; men disse Egenskaber i Forening med mange flere og ædlere finder hun samlede hos „den velsignede Dickens“; hvem „hun sætter højest af alle Roman- eller Novelledigtere, ikke fordi hun just finder ham interessantest eller meest henrivende, men fordi aldrig det mindste Arbejde gaaer fra hans Pen, uden at det vidner om, Hvad hun kalder sand Religion; altid har han det Maal for Øje at gavne Menneskeslægten, at forædle sine Medmennesker, at lindre de Betrængtes Nød.“ Dette skriver hun 1855, og hun har da endnu tilbage Nydelsen ved at læse „Lille Dorit“, „Strænge Tider“, „De to Byer“, „Store Forventninger“ og „Vor fælleds Ven“, som alle udkom senere, og som sikkert

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

end mere have forøget hendes Kjærlighed til denne sjældne Digter.

Af franske Forfattere holdt hun meget af Lamartine og af Dumas i hans „Quinze jours a Sinay"; „man siger nok, det er Løgn, han fortæller; men à la bonheur, det er Løgn, der er Mere værd end mangen Sandhed. Digterløgn staaer højt hos mig." „Jeg har læst Alt, hvad han i denne Bog har skrevet, eller egentlig seet det, saa malet er hvert Træk i den, man lever med ham paa Bjergene, indaander den lette Luft, følger Gemsen i dens Flugt og lytter til Gemsejægerens vidunderlige Fortællinger." Hun sender ham med Andersen Tak fra en dansk Kvinde for hans Rejse paa Sinay og hans Schweitzerrejse, som hun sætter højest af hans Arbejder. Hun „sværmer gjærne med Lamartine, men hun leer maaskee nok saa gjærne med Dumas; Lamartine er religieus, Dumas aldeles ikke *)". — Forresten lever hun ikke i franske Ro-

*) „De ligner meest og meget Lamartine", siger hun til Andersen (see hendes Udtalelser om Lamartine i „Breve til H. C. Andersen", Side 463). Fra Baron Wrangels Gods Hyby i Skaane skriver Andersen den 27de Juni 1839 til Henriette Hanck: „Jeg har i disse ledige Timer begyndt paa Lamartines Rejse i Orienten; den er skrevet med Genialitet og ægte catholsk Christendom. Læs den! Jeg sad igaar paa Kirkegaarden i Hyby og med den Fjederham, Lamartine laaner os, nedlagt i Bogen, fløj jeg over det klare, svulmende Middelhav."

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

maner og Noveller; thi „hun kjender Ting, der ere bedre“. Georg Sand „har nok nette Ting; men hun forstaaer aldrig at slutte, og hun er altfor let; det er ikke Varer, der taale at komme over Elben.“ Delavigne er hun alt Andet end glad over. Hun fortæller om, hvorledes hun saae hans Tragoedie „Ludvig den Ellevte“: „Jeg sad i de 3 sidste Acter med Krampe i Halsen og gruelig Hovedpine; det var ret en Fornøjelse. Jeg blev ikke rørt, ikke rystet, nej, jeg blev rusket den hele Aften; der skal sortøjede og sorthaarede Pariserinder til, for at holde det ud, og vi taale det ikke her.“ Hun tilføjer: „Victor Hugo har skrevet en „Marie Tudor“, som er ligesaa skrækkelig; jeg vilde ikke for meget Godt gaae hen at see den.“ — Som sagt, „hun lever heller i bedre Ting.“ Om La Mennais Bøger „Le livre du peuple“ og „Paroles d'un croyant“, „der forkynde et Retfærdighedens og Broderskabets Evangelium“, og ere skrevne „med den hebræiske Prophetis Ild og Kraft“ siger hun, at de begge, men især den første, have været velgjørende for hendes Aand og Hjerte. — De franske Historieskrivere have i hende en beundrende Læserinde. Hun siger, at Michelets „L'histoire universelle“ „er skreven paa en Maade, paa hvilken der aldrig før er skrevet om Historien“. Om Guizot skriver hun til Andersen i Paris: „Læs hans „Carl den Førstes Historie af England“ eller hans „Middelalderens Historie“; det er

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

noget ganske Herligt. Taagesløret falder fra Forstandens Øjne, og man seer Alt saa klart, saa klart; Tingenes Følge ligger udfoldet, man har en rolig Beskuelse af Verdenslivet. Skade, han skal være Minister, derved miste vi visst meget Godt, ikke alene vi, men vore Efterkommere; saadan en Mand skriver ikke blot for Tiden, han er i, kommende Slægter ville misundè os ham. Tag et Portrait hjem af ham, jeg vilde saa gjærne læse hans høje Tanker ud af hans Pande, hans Øjne, hans Mund." — Thiers Revolutionshistorie læser hun sammen med sin Søn Viggo og finder den „uendelig interessant".

Jeg har nu kun antydet Fru Læssøes Læsning for derigjennem at vise hendes Smag; men det følger af sig selv, at den var langt mere omfattende, end man her faaer Indtryk af; hun var hjemme overalt i de forskjellige Literaturer, hendes Aand higede evigt efter Næring. Det var saa meget mere beundringsværdigt, at hun kunde skaffe sig denne, som hun „hele Dagen igjennem jagede med Sytøj". Hun sukkede efter Tid! Tid! — Om Morgenen vaagnede hun meget tidligt, flere Timer førend de Andre, og disse Timer, syntes hun, vare hendes egne, i dem laae hun og læste

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

paa Sengen. Men de sloge langtfra til. Hun skrev engang et Brev til sin Svigerdatter, der var Reconvalescent; det synes mig characteristisk for hendes Læselyst, og derfor afskriver jeg et Stykke af det her. Der staaer: . . . „Nænnede jeg at misunde Dig, saa kunde jeg det i dette Øjeblik. Noget af det Behageligste, jeg kjender, er at være saadan halv syg, saa man maa ligge og altsaa ingen active Pligter har, og det med et Par gode, stærke Øjne; hvor man da faaer meget Dejligt læst! Studeer rigtig Din Toepher i denne Tid, — han er det værdt — Saabye om Grønland og flere af Heibergs Noveller, som det ogsaa er en Lyst at læse igjen, skjøndt man kjender dem. Mig behager det nu i det Hele at læse Noget, jeg har læst før; man har absolut meer æsthetisk Nydelse anden Gang, end første; man skjønner paa saa Meget, som man oversaae første Gang, og en god Forfatter fortjener, at man rigtig gaaer ind i ham og lader et venligt Indtryk af hans Aand blive i Sjælen.“ — Denne grundige Læsning tog megen Tid, og hun slap ikke under Dagens Gjerning det Læste ud af Tanken. Forstod hun ikke, Hvad hun havde læst, blev hun ved at grunde over det og vilde ikke give tabt, indtil det havde klaret sig. Engang skriver hun til Andersen om „Hyldemoer“: „Hvad De mener med, at de fire Elementer frie til Pigen, det kan jeg slet ikke forstaae; siig mig det dog!“ — Jeg troer ikke, at hun kunde regne sig selv

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med, naar hun sagde om Kvinderne i Almindelighed, at de maatte undsee sig for Mandfolkene, „da selv de Yngste blandt disse kunne fordøje ganske andre Ting end Fruentimmerne, selv om disse ogsaa høre blandt de Kloge.“

Hendes aftagende Syn gjorde det end mere besværligt for hende at tilfredsstille sin aandelige Trang; tilsidst kunde hun endog kun læse een Side ad Gangen; saa kjøber hun sig Chr. Winthers „105 Romancer af danske Digtere“ og læser i dem; og kan hun ikke komme vidt hermed, „glæder det hende dog altid at eje Digte“. Hun troer nok at kunne bedømme dem, undtagen naar der er Omkvæd i dem; da er hun „besnæret og maa holde af“. Hun vil, at en Digters Arbejder altid skulle være Nødvendighedens Fostre; man skal føle, at Digteren ikke kunde lade være at skrive. Hans Værk maa ikke være „født og baaret som et Barn, der hviler ni Maaneder under Moderens Hjerte, før det fuldbaarent kommer til Verden; men det skal være en Minerva, der i fuldt Harnisk springer ud af Zeus's Pande.“ — Hun begriber Digterens hele Liv, veed, hvorledes det fordrer „en Forening og en Forstaaelse af Livets forskjelligste Dele og inderste Væsen“, og hvorledes han saa, efter at have oplevet Noget, „maa være overladt til sig selv, hvilket gjør Enhver, men især ham godt.“

Hvad hun havde læst, og som rigtig havde gjort

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Indtryk paa hende, glemte hun aldrig ganske; hun opfriskede det ofte ved at gjenfortælle det, hvilket hun skilte sig meget bedre ved, end ved Oplæsning. Navnlig for Børnebørnene vilde hun gjærne fortælle og var da „yndig barnlig med et sjældent Liv i sit bevægelige Physiognomi, og dette afspejlede sig i Børnenes Ansigt.“ — Det var ligeledes en Fornøjelse at læse op for hende. Hele Tiden fulgte ogsaa hendes Ansigtsudtryk med det Forelæstes Begivenheder og Stemninger, og skjøndt hun hørte meget stille og taus, brød dog undertiden hendes Begejstring løs i varme Ord. Hun takker Gud for, at Sans for alt Skjønt og Godt bliver ved at leve i hende til hendes sidste Alderdom“, og hun bliver aldrig fremmed for Tiden eller uvillig mod dens Rørelser. Selv skildrer hun sit Forhold til den saaledes: „Jeg følger ganske med Tiden, som det afrevne Blad, der flyder ned ad Strømmen; men dog gjør det Indtryk paa mig, naar Nittenaarhundredets Mennesker see lidt haant til det forrige Aarhundredes Menneskers Smag. Jeg kan ikke læse, Hvad jeg dengang var henrykt over; men jeg maa dog tilstaae mig, at de have ledet de Forfattere, som jeg nu elsker, og mig selv paa det Trin, hvor vi nu staae. Hvor tør man da haane dem? Blomsten, der henvisnet lader sit modne Frø falde til Jorden, har gjort Fyldest for sin Plads i sin Tid, og skjøndt jeg rykker den visne Stængel op og kaster den

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bort, nikker jeg dog venligt til den, for Hvad den var, og Hvad den ad Aare vil give. — —"

Hun var paa sine sidste Dage meget indtaget i Bjørnstjerne Bjørnsons Fortællinger. Naar hun besøgte sine Sønner, maatte de læse op for hende; Paludan-Müller holdt hun af at høre til det Sidste, navnlig „Kalanus" og „Benedict af Nursia"; men paa det Allersidste kunde hun ikke samle det Forelæste, naar det ikke fuldendtes paa een Gang. Baade da og dengang, hun læste med fuld Aandskraft, gik al hendes Læsning kun ud paa at finde sig selv og kjende og udvikle dette Selv. Eller — jeg kunde sige det anderledes: I Ørkenen groer der en Plante, Kompasblomsten, hvis Blade alle som Magneter vende mod Nord og saaledes ere Vejvisere for Rejsende paa disse Steder. Saaledes vendte al Fru Læssøes Stræben mod Skaberen, og hendes Læsning gik ud paa at finde ham og hans Herlighed i alt det Skabte; saaledes vare hendes Bøger hendes Vejvisere, og kunde de ikke være det, brød hun sig ikke om dem. Men trods sin Læsning og dens Paavirkning blev hun altid selvstændig sig selv. Havet er salt og vedbliver at være det trods alle Flodernes Tilløb. Saaledes beholde de ægte Naturer deres Grundfarve, deres individuelle Ejendommelighed, hvor meget de end omgaaes andre Aander og modtage disses Paavirkninger. Dette er netop det Ægtes Kjendemærke.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

10.

I et Brev skriver Fru Læssøe: „Jeg siger med Socrates: „Livets Bedste er Meddelelse med en ligestemt Sjæl, ja, det er det højeste Gode. Tro derfor ikke, at jeg sætter Velgjørenhed derunder; det er Sammensmeltning med Guddommen og altsaa det Højeste, saa kommer Samkvem med vore Medmennesker og saa Leven i Naturen; det er Treenigheden, der hører til Lyksaligheden.“ — Jeg har talt om hendes Samliv med Medmennesker og om, hvor velgjørende hun var dér. Jeg kommer nu til at dvæle ved hendes Forhold til Naturen.

I et Brev til Andersen skriver hun blandt Andet saaledes: „De elsker Naturen, det er unegteligt, men ikke paa min Maade, og det er Det, jeg vil, De skal. De elsker den, De lægger Mærke til den for at anbringe Beskrivelsen af dens Skjønheder i Deres Digte og derved samle Laurbær- og Egeløv. Laurbærtræet og Egetræet opvækker ikke Deres Beundring eller Kjærlighed, men vel den lille Krans, der af Pigehaand deraf er flettet til Dem. Er det at elske Naturen for Naturens Skyld? Skal Deres egen Individualitet aldrig kunne træde tilbage for noget — tillad jeg siger det — Højere? Jo, det vil jeg lære Dem!!

Jeg elsker Naturen for Naturens Skyld; jeg gjennembæves af navnløs Følelse, naar jeg ene paa min

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Altan seer Solens Opgang og Nedgang, seer Havet blidt eller oprørt, seer Skyerne i deres phantastiske Skikkelser flyve forbi Maanen, snart tilhylle den let, snart ganske skjule den; jeg takker Gud, som dannede mig med Sans for at være lykkelig ved Naturens Barm, som gav mig den til en evig, uforanderlig Ven og Trøster i mit lange Livs saa mange, tunge Bekymrings-Timer; jeg føler med salig Bevægelse: den er mig altid tro, naar jeg kun bliver den tro; med ydmyg Barnlighed klynger jeg mig fast til denne Moder, dette Hele, dette Uforanderlige, og med salig Stolthed føler jeg, jeg er et Led af dette Hele, naar jeg er, Hvad jeg skal være, om kun et Atom, dog Noget i dette Store, og kan værdig bidrage Mit til at forherlige Skaberen af al denne Herlighed.

Gud velsigne Dem! Tro og føl heri som jeg! Ingen Missionair kan ivrigere stræbe at trække Hedninger til sin Kirke, end jeg ønsker at trække alle gode Mennesker ind i mine Følelser. O, man er saa lykkelig derved, man afhænger ikke saa meget af Menneskenes Luner, Menneskenes Kulde eller Haardhed, nej, man staaer for fast; thi man staaer ikke ene, man staaer ved Guds Haand, naar man staaer ved Naturens, og dens Foranderlighed, opdager det klare Øje snart, er bygget paa evige Love, som ere just saadanne for vor Lyksalighed.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dette er min Religion. Denne Kjærlighed til Guds herlige Skabelse gjør, at jeg selv søger efter al min Evne at naae Fuldkommenhed og bidrage det Lidet, jeg formaaer, til at bibringe mine Omgivelser den. At min Evne kun er ringe, at Sporene ikke ere meget synlige af mine Bestræbelser, det er ikke min Skyld — mit Pund var ringe."

Med hele sin dybe Forstaaelse levede nu Fru Læssøe i og med Naturen. Hun lider ved Vintermørket, „naar det er, som et Stykke graat Vadmel var udspændt over Himlen"; men hun er da forventningsfuld; thi hun veed, „de har Noget for i Himlen; vi skal overraskes, naar Foraaret kommer, ligesom naar Sløret med Et drages fra en dejlig Billedstøtte." „Naar Ruderne begynde at tøe, og det atter seer lidt muntert ud, fordi Solen skinner, saa spørger hun ikke, om den har været der længe eller kort; nej, nyde det Gode og ikke tragte efter noget Bedre, det befinder hun sig inderlig tilfreds ved. Hun kan sagtens give Slip paa de verdslige Glæder og endda være ret vel; men Solen — Solen, — den er saa underlig, den er hverken jordisk eller himmelsk." Hun kan føle, med hvilken Glæde Søen altid bevæger sig, fordi Solen spejler sig i den. — Hun længes saa ubeskriveligt efter heelt Foraar, efter at komme rigtig ud, og hun lover sig selv at spasére hele Dagen, naar bare Solen ret velgjørende vil lokke Græs og Blade og Smaablomster frem."

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Alt imellem kjører hun en lille Tour, der bekommer hende saa særdeles godt, saa hun tænker, at hvis hun hver Dag havde 7 Mark tilovers, saa kjørte hun hver Dag; men nu forbyder det sig af sig selv; thi det kunde jo ikke hjælpe, hun blev frisk og fik god Appetit, naar hun saa Intet havde at spise, fordi Pengene vare kjørte op.“ — Naar saa endelig Vidunderet skeer, og Vaaren kommer, da føler hun sig som et nyfødt Menneske, skjøndt „Luften er nærved at dræbe hende med sin Kraft“. Saa luger hun i sin lille Have, hvilket hun elsker, og „kan hun træffe et udsprunget Træ i April, saa jubler hun. Selv om Vejret er koldt, saa de fleste Blomster endnu blive i deres gode, varme Vinterdragt, „er hun højst oplivet over de smaae, gule Stjærneblomster, som den ene Dag kunne tælles, og næste Dag er der mindst 6 Millioner af dem.“ Sommeren er hendes Næringstid; og endnu i „sin kjære September kan hun fryde sig, fordi Luften er velgjørende, kølig og reen og alle Farver spille i Træernes Løv“; — ja, endnu i November kan hun finde Liv i Naturen. Saaledes skriver hun fra Østerbro d. 13de Nov. 1855: „I Søndagsmorges ynkedes jeg over flere, smukke Blomster, der stode i Bedet udenfor mit Vindue i højt Løv af nedfaldende Blade. Jeg tog Hat og Handsker paa, min Rive i Haanden, og nu gik jeg ud og befriede dem. Du kan ikke troe, hvor de vare taknemmelige; Roserne, Asters, Reséda, Verbéne, Nasturtium og flere prangede nu i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den rene, befriede Jord, som det var den dejligste Sommer, og Varmen, som Arbejdet satte mig i, forhøjede Illusionen. Endnu have vi bestandigt haft i det Mindste 7 Graders Varme. Det store Træ i Haven er endnu saa løvfuldt; jeg haaber, vi beholde, om just ikke grønne Blade, saa dog røde og gule til December." —

Hun kan endda finde sig i Vinteren og det daarlige Vejr, naar hun boer „udenfor Porten"; thi „hvor daarligt saa Vejret end er, gaaer hun dog flere Gange om Dagen ud i Haven og pusler med Et og Andet; men i Kjøbenhavn lukker man ikke et Vindue op i et saadant Vejr." Hun synes i det Hele om Kjøbenhavn, at „dér er ikke godt at være"; men i et andet Brev siger hun: „Dog er det unegteligt saaledes, at man lever et mere aandigt Liv i Hovedstaden, end andre Steder." Hun „hader Smaabyer", og vil helst boe i Egnen omkring Kjøbenhavn, hvor Naturen er saa smuk, og hvor man dog ogsaa „har Adgang til den højere Kunst". Naar hun saa sidder ene i sin Stue „i Nordens Vintermørke", sender hun sine Tanker hen, hvor der er lyst og varmt og skjønt. I Vinteren 1833 skriver hun til Andersen i Rom: „Det er dog en Lykke at kunne glædes i Andres Glæde. Jeg indaander med Dem Orangens Duft, jeg kvæger mit Øje ved det klare Blaae, jeg luller mig ind i Harmonier ved de melodiske Stemmer, og jeg føler mig med Dem hævet

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til højere Regioner ved at fortabe mig i Verdens Mesterværker, ... O, hvor De er lykkelig! . . . . . Hils Himmel, Bjerge, Dale, Ruiner, Strømme og den hellige Kunst!" — Da han senere hen er i Smyrna, skriver hun til ham: „Smyrna har jeg altid forestillet mig som noget af det Dejligste paa Jorden; det maa De mundtlig fortælle mig om! . . . . De kan troe, jeg skjønner paa, De har tænkt paa mig i de vidunderlig herlige Omgivelser. De kjender mig, siden De vil trylle mig hen paa en tyrkisk Kirkegaard; jeg har alt af Lamartine lært at elske dem . . . Tak ogsaa for Foræringen, De vil bringe mig fra Smyrna! . . . Vær varlig med den! Tænk, fra mit gamle Fædreland! De veed jo nok, jeg stammer fra Asien, og det fra kortere Tid end Adams." — Da Andersen er i Schweitz, skriver hun til ham: „Nu er De i mit Schweitz! Bred Armene ud, og omfavn dets Aande fra mig! Det er saa mange af mine Drømmeriers Hjem, det elskede Schweitz! Hils hvert Bjerg, hver Dal, hvert Vandfald og hver yndig Schweitzerinde fra mig, især, naar De hører hende tale Patois, som visst klæder saa dejligt."

Men selv om hun saaledes med Længsel flyver til det Fjærne og Fremmede, glemmer hun dog ikke at elske sit Eget meest og glæde sig over, naar det sættes højere end alt Andet. Saaledes skriver hun ogsaa til Andersen: „De kan nok tænke, hvor det glædede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

mig, som en saa ganske dansk, at høre Dem tale saa elskeligt om vore hjemlige Skjønheder; ja, de fortjene Lovtaler og Taknemmelighed mod Gud, der har gjort Alt saa skjønt, saa skjønt. Hvor han maa være lykkelig ved ikke at kunne frembringe Andet end Skjønt, ved ikke at kunne være uden Harmoni! . . . . Jeg vilde ønske, De havde været med herhjemme St. Hansdag til det yndige Marked*), der bliver holdt i en Skov, som ligger mellem Næstved og Præstø. Jeg har aldrig af den Art oplevet noget mere henrivende Dejligt, det Indtryk er et af Lyspuncterne i mit Liv. „Herregud!“ hører jeg Dem sige og trække paa Skuldrene. Gjør det ikke, Andersen! Glæden og Nydelsen tages ikke i Alenmaal, og Silkeormen spinder sin Silke ud af sig selv!“ — En anden Gang søger hun at lokke Andersen ved de hjemlige Skjønheder; hun skriver: . . . . „Alle Blomster ere udsprungne, Engen er i sit skjønneste Liv; men jeg nænner ikke at tale om vor Bøg, for at De ikke skal fortryde Deres Fraværelse i vort himmelske Foraar. . . . . Vil De ikke nok finde den dejlig, lille Andersen? Bøgens Hang er dog kun her hjemme!“

Hun bygger undertiden Luftcasteller om at ville, naar nogle Aar ere gaaede“, rejse med sin Søn Thorald

---

*) Mogenstrup Marked.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

til Dresden og til det sachsiske Schweitz; men det bliver aldrig til Virkelighed; derfor maa hun undertiden klage over, at hun kjender saa Lidt til Naturen, men saa udbryder hun igjen: „O jo, jeg kjender dog Himmelens Hvælving, — vel kun i Norden; men selv her er den saa opløftende; — jeg kjender dens Billed: det prægtige Hav.“ Og „uagtet Menneskene saa tidt presse Taarer og Blod af hverandre“, finder hun dog Jorden, „saa vidunderlig dejlig at være paa“. Hun siger: „Jeg gaaer herfra efter et langt Liv uden at have seet Andet, end dette lille, af Landenes Tal snart udslettede, elskede Land. Min Nydelse har bestaaet i at høre om, Hvad Andre have nydt; men jeg deler de Flestes Skæbne; jeg glæder mig ved, naar Mine nyde Mere, og skjønner paa, naar de have Evne og Villie til at meddele mig deres Lykke.“

Hun har dog ogsaa selv nydt, renere, dybere og finere, end de Fleste. Hør saaledes om en Sommerudflugt, hun i 1838 gjorde til Vallø! Hun beskriver den i et Brev til Henriette Hanck:

„De beklager mig, at jeg havde daarligt Vejr paa Landet. Siden Alle sige det, maa jeg vel troe det; men af egen Erfaring kan jeg ikke tale. Alting var mig tilpas; jeg var ubeskrivelig lykkelig paa Vallø. Naar det var godt Vejr, spasérede vi uafbrudt, saa længe vi kunde; derpaa hvilede vi i Skovene, ved Strandbredden, paa Engene eller i den dejlige Have. Naar det var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ondt Vejr (som slette Folk kalde det) glædede vi os ved at sidde i de dejlige Sale paa det gamle Slot og læse; Slottets betydelige Bibliothek forsynede os altid med noget Ypperligt; Hanne læste, Thorald malede, Elisa og jeg bandt som oftest Kranse af de ubeskrivelig dejlige Markblomster, som Enge, Marker og Grøfter vare emaillèrede med; dem hængte vi om alle Thoralds Portraiter, som hans Stue var fuld af. Viggo sad gjærne og læste i en anden Stue, for ikke at forstyrres af os; hans Læsning var ogsaa af en alvorligere Natur, end vor. . . . . Saadan henrandt den ene Dag efter den anden; det var en sød, fortryllende Idyl, som længe vil leve i vor Erindring. . . .

Veed De, Hvad en af mine største Fornøjelser var? Det var om Morgenen tidlig at løbe ud ad Havelaagen og see paa nogle Heste, der hver Morgen bleve redne ud i en dejlig, lille Sø, der laae lige ved Haven; at see dem plaske i Vandet, pruste, ryste sig, gaae saa langt ud, at Vandet næsten skjulte dem, og da atter komme saa fyrige frem, at Vandet brusede om dem, det var ret min Glæde! Det var min Glæde, det var min Glæde! Det kunde jeg blive ved med, til De træt og kjed kastede Brevet bort. O, kast det bort, jeg maa tilbage til min Lykke igjen! — Vi boede hos en Familie, der behandlede os med øm, agtelsesfuld Kjærlighed; jeg har aldrig kjendt saadanne Mennesker. Det var Gjæstgiverfolk; men det var ikke at ane, at

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

de gjorde det for Penges Skyld; daglig kom de med en eller anden Smaating, som jeg ikke havde accordéret om, og som de aldrig vilde have Betaling for. Manden var ogsaa Bager; det morede mig hver Morgen selv at gaae ind og tage mit Brød; naar jeg havde kjøbt, lagde han gjærne lidt udmærket fiint Brød paa og bad os om ikke at forsmaae. Havde vi om Middagen ikke spiist Meget af Maden, fik vi aldrig de Retter mere, og saadan med Alting; det bidrog meget til at gjøre Livet behageligt dér. — Om Formiddagen toge vi tidt Brød, Kaffe og Sukker i vore Poser og gik da igjennem Skoven ned til Fiskeren Gunner. Kunde jeg bare beskrive Dem ham og hans Omgivelse! Jeg har aldrig i Naturen fundet noget saa sandt Idyllisk. Jeg vil prøve paa det! Udkanten af Skoven slutter med en dejlig, lille Eng, omgiven af Pile, Hyld og vilde Roser. Omtrent midt paa den, dog nærmere ved Skoven, ligger hans Hytte, der bestaaer af en Stue, et lille Kammer og et endnu mindre Køkken. Bag Huset hænge de romantiske Fiskegarn og derved et Hundehuus, der selv er anderledes end andre og seer malerisk ud. Naar De kommer ind i Hytten, forbauses De over den — jeg kan sige — glimrende Reenhed, der smiler Dem imøde; og den friske Duft, De indaander gjennem det altid aabne Vindue, virker saa velgjørende, at man gjærne dvæler derinde ved det skinnende Fyrrebord og taler med den gamle, halvfjerdsindstyve-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

aarige Olding, der med sine hvide Lokker strøgne fra den furede Pande venlig viser Dem, hvorledes han knytter sit Fiskegarn. Jeg lærte det ret af ham; da jeg havde gjort et Par gale Knuder, som han taalmodigt tog op, blev det meget godt. — Derfra gaa med mig ud i Køkkenet og see den yndigste af alle Fiskerpiger staae ved Ilden for at skaffe os vor Kaffe; hun er sytten Aar, slank som Røret i Aaen, Øjet blaat som Himmelen over hende, glinsende guult Haar, der tildeels skjules af en lille Hue, som bedækker blot Baghaaret; livlige og dog saa beskedne Bevægelser gjøre, at Øjet med Glæde følger hvert af hendes lette Skridt. Hun er Plejedatter dér i Huset og har nu alt i 3 Aar, siden Moderens Død, styret det for Faderen.

De kan troe, Kaffen smagte os, efter en lang Tour, ude paa Engen under et stort Bøgetræ, der endnu hørte til Skoven; derfra gjorde vi gjærne en lille Gang ned til Stranden, hvor man gaaer saa langt ud, at de smaae Bølger væde Skoene; dér samler man dejlige Stene, som siden kastes bort, eller ogsaa ligger man rolig paa Strandbredden, der bestaaer af hundrede Tusinde Millioner Stene, og man seer ud over det vidunderlig dejlige Hav, der er for stolt til at bære noget Skib paa sine Bølger; det er nemlig en Deel af Kjøgebugt, som aldrig besejles.

Ved Enden af Skoven er en Aa, som adskiller Herrederne; Broen over Aaen er den berømte fra

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

„Elverhøj“, altsaa er ogsaa den interessant klassisk. Saa er det ogsaa vidunderligt at see, hvor al Vegetation ophører; paa den ene Side af Broen vrimler der af Blomster, højt Græs, Træer og Buske, paa den anden Side spire de smaae Evighedsblomster og Ørkenens lille Nellike op mellem det tynde Græs, der halvt bedækker Sandet; dog er her dejligt, fordi det store Hav udbreder sig for Øjet.“

Da hun senere er kommen til Kjøbenhavn igjen, skriver hun: „Jeg var bleven saa vant til Naturen, at jeg hver Dag, efter at jeg var kommen hjem, maatte ud for at nyde den; næsten hver Aften maatte jeg see Solen gaae ned. . . . . Nu er det forbi, mine Øjne ere blevne saa daarlige, at Lægen har forbudt mig at gaae ud; jeg sidder med grøn Skjærm og spanske Fluer bag Ørerne og lider meget. Doctoren spurgte igaar: „Genére de spanske Fluer Dem?“ „Nej, de pine mig“, maatte jeg svare. Gid de blot vilde hjælpe lidt! I Sommer vare Øjnene saa gode; men Alt var jo godt i Sommer.“

Aaret efter gjør Fru Læssøe sin Sommertour til Roskilde. Hun skriver: „Nu ingen Forbauselse eller Slaaen Hænder sammen, fordi det gik dertil; der er dejligt, jeg skal forsvare den Egn mod enhver Angriber. Dér levede Viggo og jeg et dejligt, dejligt, stille, aandigt Liv. Daglig sad vi flere Gange under de store, Aarhundreder gamle Elmetræer med de aandigt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

talende Kilder og læste Lamartines fortræffelige Rejse i Orienten eller Dumas' lige saa herlige „Quinze jours a Sinay". Om Aftenen især gik vi hen til den ottehundredaarige, stolte Kirke"; „jeg vilde gjærne gaae om de Taarne i Tusmørke; da var det, som om jeg kastede de otte Aarhundreder bort og saae den hele Leven, der den Gang bevægede sig i denne hierarchiske By; thi det var den dog egentlig.

Naturen fortryllede mig ogsaa saa meget dér; der er et Liv i den, man forgjæves søger andensteds; og veed De hvorfor? Fordi Kilderne risle, hvor man gaaer, Naturen taler højt dér, og — o Gud, hvor smukt!

Men, hvor meget alt Dette virkelig tiltalte mig, saa drømte jeg dog hver Nat om Orienten; jeg drømte dér ligesaa fortryllet et Liv om Natten, som jeg om Dagen levede under de høje Elme ved den dejlige Isefjord." „I fire Uger boede vi her ved Rhoars hellige Kilder, hvor Natur, Oldtid og Literatur forskjønnede hvert Øjeblik. I de sidste Dage havde jeg den Glæde at have min kjære Thorald hos mig; De kan troe, det var en ikke ringe Tilvæxt i min Lykke. . . . . Da det regnede meget i de Dage, sad vi i vor lille, hyggelige Stue*), og han malede meget flittigt store Markplanter til Forgrunde, medens Viggo læste højt og

*) Hun boede i sin Cousine Fru Herholdts Gaard.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

jeg strikkede og takkede Gud for de gode Børn, der satte deres Glæde i deres Pligters Opfyldelse.“

Saadanne Brudstykker, som Ovenstaaende, ere tilstrækkelige for at vise, hvorledes Fru Læssøe kunde glæde sig ved Landlivet. Som hun selv tidligere berører, saae hun ikke Meget af Verden, heller ikke af sit Fædreland. „End ikke fra Frederikshavn fik hun Lov at see Skagen; hendes mange Smaae havde Krav, hun ikke burde lade uopfyldte.“ Paa Møen var hun i 1830 og blev naturligviis højlig begejstret over Klintens ejendommelige Skjønhed. Nordsjællands Egne kjendte hun næsten ikke til, og man fristes til at spørge, hvorfor saa Mange, der ikke have Evne til at nyde, bestandigt skulle kunne rejse vide om, medens hun, den Længselsfulde og Nydelsesdygtige, næsten stadigt maatte sidde hjemme.

Naturen var hende „elskelig“, den var „Gud, som aabenbarede sig for hende.“ — Blomsterne — „Naturens Smiil“ — vare hende som selvbevidste Væsener; hun „taaler ikke, der tales i en ligegyldig Tone om dem.“ Alt, hvad de bringe med sig, er hende kosteligt; Røgelse, der tilberedes af dem, „regner hun blandt gode Aander“; hun kalder sig selv „en Fraaser, ikke i Mad, men i Vellugt“. Da hun som halvfjerdsindstyveaarig Kone besøger Vesterhavet, bliver hun saa henrykt over dets Natur, at hun ikke kan forholde sig blot beskuende overfor det; hun trækker sine Sko og Strømper

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

af og løber lige ud i det. Hun maa paa en Maade omfavne det. — I Skovene kjender hun Dryaden og har levet med hende. Det gjør et underligt Indtryk paa hende, og hun bliver forbauset, da Andersen i sin „Hyldemoer“ fremstiller Dryaden som gammel; hun har aldrig haft den Tanke, at hun kunde være det; men ved at besinde sig, husker hun paa, at Mange ere gamle og gjøre dog et ungt Indtryk, og det bliver hende paa een Gang klart, at hendes mangeaarige Omgangsveninde, den nordiske Dryade, virkelig er gammel, „især naar hun personificérer de gamle Erindringer.“

Naturen er Fru Læssøe symbolsk. Paa en Tid, da Andersen synes at ville bryde Venskabet med hende, skriver hun til ham: „En Hændelse, der gjorde et dybt Indtryk paa mig forleden Dag, maa jeg dog meddele Dem. For et Aars Tid siden gav De mig en lille Green fra Wulffs Have; jeg satte den i en Urtepotte, og da jeg kom herud, plantede jeg den i Haven. Da Sneen kom af Jorden, glædede jeg mig ret over at see den staae frodig; thi for mit omtaagede Øje, der saae, Hvad jeg vilde see, var den voxet. Nu kom Karlen for nogle Dage siden ved Uforsigtighed til at rykke den op, og — den havde ingen Rod. Gud, Andersen, hvad det gjorde for et Indtryk paa mig! — De leer dog vel ikke derad? — Den skal blive staaende; jeg skal blive ved at pleje den. — Hvad jeg engang har

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

haft Glæde af at passe, forlader jeg ikke; — men den vil ikke nogensinde fæste Rod."

Som sagt: „Naturen er Gud, som aabenbarer sig for hende". Hun siger: „Aldrig, synes mig, kan man see nok paa al den Herlighed, den alkjærlige Fader har overvældet os Mennesker med, lige fra den mindste Spire af Ukrud til Stjærnebillederne; enhver Ting fordrer Tilbedelse, og for at kunne det, har den gode Gud givet Sjæl og Legeme Øje." Et andet Sted udbryder hun: „Guds Skaber-Kjærlighed er synlig i hver Vraa paa denne Klode. Jeg hørte for nogle Dage siden en Forelæsning over Frøer af Professor Eschricht og følte derved den dybeste, religieuse Følelse, der nogensinde har gjennemtrængt mig; det lille, næsten foragtede Dyr viste saadan, hvorledes Guds Viisdom og uendelige Kjærlighed havde udbredt sig over det for at føde, opholde og vedligeholde det, at man maa undres, hvor følende Mennesker kunne foretage sig Andet end granske og tilbede. Ja, alle Steder skue vi Guds Herlighed, naar vi ville see den".

Fru Læssøe var i lang Tid af sit Liv Pantheist. Hun søgte altid at udgranske „de almene Loves og Kræfters uendelige Enhed, overfor hvilken Individets personlige Liv kun er en forsvindende Form". Gud var hende denne uendelige Enhed, som ligger til Grund for Alt og aabenbarer sig i Alt. Hun var Pantheist, ikke efter Oldtidens Opfattelse, der betragtede det til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Grund for alt liggende Væsen som Natur, men efter den nyere Tids Betragtningsmaade, der opfatter dette Væsen som Aand.

II.

Etsteds siger Fru Læssøe: „Jeg elsker Kunsten næsten lige saa meget som Naturen.“ Denne Kjærlighed havde hun faaet i Arv fra sin Fader og havde, som bekjendt udviklet den ved selv at male. Det er da ogsaa ofte et fremtrædende Træk i hendes Breve, at hun dvæler ved Kunsten. Hun fortæller om, hvorledes hun studérer dens Historie og Læreregler og er saaledes en Gang meget glad over Carus's Bog „Über Landschaftsmalerei“, ved hvis Læsning hendes Begreber ere blevne meget udvidede, og hvorved hun er bleven beriget med aldeles nye Ideer, som ret have gjort hende godt. Naar hun omtaler Livets Lykke, maa hun have Kunsten med, og naar hun skal have Omgangsvenner, vil hun ikke savne Malere og Billedhuggere. Digtere vil hun egentlig helst „kjende lidt i Frastand“; hun siger til dem: „I ere mig altfor hovmodige.... Den yndige Beskedenhed, som hos Billedhuggere og Malere bøjer sig ned til os, kjender Digteren ikke; dette, at han altid maneuvrérer med Ord, gjør ham mere fripostig, end Den, der kun bruger Mejsel og Pensel.“ Hun misunder

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Andersen i Rom, at han kan see og tale med Thorwaldsen, og hun beder ham, at han i hendes Navn uformærkt vil knæle for denne Mester og ret lade ham føle Hyldest. Hun gaaer endog saa vidt, at hun siger: „Engang frappérede Præsten Rothe mig ved fra Prædikestolen at hæve Øjne og Hænder og pludselig udraabe: „Lykkelige De, der have seet Christus, der have hørt hans Tale!“ Ofte rinde disse Ord mig i Hu, naar jeg tænker mig Thorwaldsen, Raphael og saadanne enkelte Stjærner af første Rang*). Hun siger: „De levende Kunstneres Arbejde gjøre et dybt Indtryk paa mig; men dog have de døde noget endnu mere Tiltrækkende. Jeg kan ikke rigtig definére mig den Følelse, jeg har, ved at betragte en for Aarhundreder siden afdød Kunstners Værk; en apotheotisk Følelse — om jeg selv maa danne et Udtryk — ophøjer mig over mig selv, jeg sætter mig ganske ind, ikke alene i Arbejdet, men i Tidsalderen, i den Tids Menneskeliv, i Mandens Liv som Kunstner og som Menneske, og disse Øjeblikke ere nogle af de skjønneste i mit stille Liv.“ Saadanne Øjeblikke har hun ikke faae af. Hun vandrer jævnligt paa vort Billedgalleri og er salig foran Schidones, Mazzolas, Massucis,

*) Da Thorwaldsen 1838 kommer til København, er hun lige ved at faae ham at see, da han har lovet hendes Søn Thorald at komme derud; desværre naaedes det aldrig.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Boths, Slinghelandts, Hackaerts, Rubens', van Dycks og mange andre Kunstværker. „Kunstforeningen" besøger hun ofte, og en Dag, da hun lige er kommen derfra, skriver hun til Henriette Hanck: „Der var særdeles dejlige Billeder, især et af min Yndling Küchler, som aldeles henrev mig: En gammel Moder sætter Sølvpilen i sin Datters Haar*). Mage til Skjønhed har jeg aldrig seet; man har slet Intet at ønske meer, og det Underligste er, at hun dog, efter Küchlers afskyelige Maade, har Øjnene ganske lukkede, hun sover formelig, og dog er hun et Ideal; Moderen bagved sover ogsaa. Det er en græsselig Fejl hos det Menneske, at han ikke kan lade Nogen see ned, uden at han ganske maa lukke Øjnene paa dem. Han tegner godt, hans Colorit er henrivende, fortræffelig, han componérer smukt; gid han blot ikke lod Alle sove, medens man saa tydeligt føler, at han selv er lysvaagen. Da hun selv har lært at male Blomster, forstaaer hun paa samme Udstilling at vurdére Jensens „uefterlignelige Druer", der ligge ved Siden af en Blomsterbouquet, og som hun i Heelhed finder saa dejlige, at hun ønsker altid at kunne kvæge sit Øje med dem.

Det er ikke blot Billedhugger- og Malerkunsten, der henriver hende, ogsaa Architecturen aftvang hende

*) Findes paa Christiansborg Slots Billedgalleri.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Beundring, og da hun ligger i Roeskilde, kan hun ikke blive færdig med at see paa Domkirken, i hvis Stiil hun læser Tidens Historie. Fra dette Sted, „med den gamle, stolte, herlige Kirke, hvis Taarne, ligesom skudte op af Jorden, trodse Tiden i deres høje Simpelhed“ — fra dette Sted skriver hun til Henriette Hanck, at hun gjør Fædrene Afbigt, fordi hun altid har anseet dem for Barbarer. „Nej, hvor Smagen i Bygningskunsten kunde være saa reen, dér kunde Barbariet ikke herske. Intet Spring see vi hverken i Naturen eller Kunsten; de maae have været dannede i flere Retninger . . . Hvorfor jeg har tiltroet dem saa meget Barbari, er for den Vitherlagsret, Knud den Store udgav, og Svend Estridsen med Vilhelm, som har bygget Kirken, staaer ham jo ganske nær. Ynkeligt er det at see, hvorledes Smagen er gaaet tilbage; et Capel, Christian den Fjerde har bygget for 200 Aar siden, staaer som en lille Snurrepiberi-Kasse klinet op til Kirken med en Mængde Søjler, der ligne udtrukne Kikkerter, og en Mængde Stads som en udpyntet Amagerkone. Vilhelm har forsmaaet al smaalig Prydelse, simpel og stor hæver Kirken sig, ikke Spor er der til, at den nogensinde skal forgaae; man tør ikke engang sige, den trodser Tiden, den synes saa religieus, at den er som Religionen for Evigheden.“*)

*) See flere Udtalelser herom i Breve til „H. C. Andersen“, Side 463—64.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ogsaa Musikken var hende kjær. Det seer jeg af samme Brev fra Roeskilde, hvor hun skriver om Domkirkens Orgel: „Engang henrev det mig ganske; det var, som om jeg svævede mellem disse Kæmpehvælvinger og hørte Engleharmonier, snart saa sagte, som om det kom fra fjærne Zoner, snart som om Tordenen majestætisk gjennemrullede den høje Kirke; det var en uforglemmelig Nydelse. Jeg var saa lykkelig i de Øjeblikke, og denne Lykke nyder jeg Gudskelov saa tidt."

Skjøndt det jo ikke var hendes Vane at synes ilde om Alt herhjemme, og skjøndt hun endogsaa udtaler sin Glæde over, at „den kjære Thomsen, som sætter sin Lykke i Andres Glæde, ved saa mange sindrige Indretninger fremmer alt Kunstnerisk og letter den offentlige Adgang til det, saa kan hun dog ikke lade være at ønske sig til Udlandets Gallerier. Af Alt i Paris vil hun helst see Billedsamlingerne, „hvor der visst er Originaler, hvis Skjønhed hun ikke aner." Hun ønsker, at „hendes Øje kunde see dem, saa skulde hendes Sjæl tilfredsstilles ved dem." — Hun skriver til Andersen, der rejser mod Syd: „Gud, Andersen, at tænke sig at bestige Capitol, at knæle i St. Peters-Kirken, at beundre det Sextinske Capel og see Antikkerne!" Og da han er kommen til Grækenland, skriver hun til ham: „Andersen! Andersen! Hvad har De ikke seet, hvilke hellige Steder har ikke Deres Fod

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

betraadt! Jeg begriber ikke, at De i Athenen, der var Frihedens og Kunstens Typus, kunde have Rum at tænke paa, at Kongen var naadig mod Dem; saa fleersidig kunde jeg ikke have været; jeg vilde have beruset mig i fordums Tid uden at have mindste Rum tilbage for Nuet; men en Digter skal vel optage det Hele. Gud velsigne Dem for den Blomst, De sendte mig! Blandt alle de Skatte, De har givet mig, er denne mig dog den helligste. At have en Blomst, der er udfoldet ved den Aande, i de Omgivelser, der [ophøjede] og dræbte Socrates, er det Helligste for mig. . . . . At Athen ligner Odense i Markedstiden, det kan jeg virkelig ikke taale at høre, og jeg er saa syg, at De maa tage Dem i Agt. Hver Gang jeg tænker paa, at De ikke rigtig er gjennemtrængt af den classiske Jord, De Lykkelige har betraadt, bliver jeg mat, og kun Børnenes Forsikringer gjøre mig rolig."

Af slige Udtalelser fremgaaer bedst hendes levende, hellige Ærefrygt for Kunsten; hun sætter den saa højt, at hun siger: „En Kunstner er slet Intet, hvis han ikke er Meget." — Hun elskede det Skjønne*); hun siger: „Det Skjønne er her jo for at nydes! O ja, nyd, nyd! Tilladelig Nydelse er Gudsdyrkelse;

*) See „Breve til H. C. Andersen", Side 445, Afsnittet: „Jeg saae igaar paa Dampskibet. . . . . ."

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

indaand alt det Skjønne! Gjør det til Dit Eget!“ — Som i Naturen saaledes tilbeder hun i Kunsten: Gud!

12

Fru Læssøe var ikke blot, saaledes som det nu er viist, en æsthetisk Natur, hun var fremfor Alt en patriotisk Natur. Skulde man for at kunne bedømme hende, kjende hende i hendes Hjem i snævrere Forstand, saa skal man ogsaa for ret at skatte hende, mærke hendes Følelse for Hjemmet i videre Forstand. Og søger jeg min største Berettigelse til at føre hende frem for alle Danske deri, at hun var Moder til en af vore første Fædrelandsforsvarere, hvem hun selv havde vakt dertil og givet den flammende Patriotisme i Arv, saa maa jeg ogsaa give nogle Beviser paa denne hendes inderlige Følelse for Danmark.

Hiin anden April, som vakte Aarhundredets store Digterskare med Oehlenschlæger og Grundtvig i Spidsen, havde ogsaa med sin tordnende Røst givet hende national Bevidsthed. Hun siger selv, at „denne Dag fra hendes tidligste Ungdom har været en af hendes helligste Dage og rodfæstet i hende en Kjærlighed til Fædrelandet“, „som kun kan faae, maaskee en anden Form, naar hun har forladt denne Klode, hvoraf det er en Deel.“ Hun takker Gud, naar Mennesker

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

elske deres Fødestavn; „ellers vilde intet Menneske dér vaage over Andres Liv.“ Selv siger hun: „Engang imellem har jeg nok syntes, det kunde være dejligt at være født i et rigtigt stort Land; men naar jeg saa seer hen til det lille Grækenland, til det lille Danmark, og seer deres herlige Helte, som Ingen fordunkler, o, saa er jeg stolt af at være født kun et Par Mile fra Kirken med de to Spiir, som viste Faderen Fødselen af en af Menneskehedens første Mænd.“ Om der end er Fejl i vor National-Natur, vil hun ikke heelt have dem udryddede, hvis derved tillige det National-Ejendommelige skal gaae tilgrunde. Af alle Mennesker vil hun helst lære at kjende dem af den sande, gamle, danske Æt, og af alle Literaturens Frembringelser skatter hun næsten højest de gamle, danske Ordsprog, især naar hun tænker paa, at de erstattede vore Forfædre Nutidens store Bogsamlinger. Fra sin Fader har hun arvet denne Kjærlighed til Ordsprog, og hun har næsten ved hver Lejlighed et paa Læberne. Skjøndt hun altid var vant til at skrive med gothiske Bogstaver, lægger hun dem af og indfører latinske, og gjør dette i den Periode, da hun næsten er blind, og det altsaa volder hende en Deel Besvær at gjøre denne Forandring; men eftersom hun afskyer den Nation, med hvilken vi have de gothiske fælleds, vil hun ikke bruge disse. — Naar Nogen ikke er tilfreds med dette elskede Fædreland, irettesætter hun ham og opmaner

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hans Følelse. Hun skriver f. Ex. til Andersen: „De er engang Søn af et lille, fattigt Land, det fattes Meget, men har Meget; søg Det op, det har af Godt, dæk det Onde med Kjærligheds Kaabe, og De vil føle Dem tilfreds. Meer skal vi ikke fordre; men Mindre er Gudsbespottelse; han har sat os her for at nyde dette Liv i Ro og Tilfredshed; gjøre vi det ikke, handle vi imod hans første, største Bud. Naar vi kun holde os den gamle Vises Ord efterretteligt: Ikke i Ønskers Opfyldelse, men i deres Frasigelse ligger Lykken, saa giver hver Stilling os blid Tilfredshed. Har jeg ikke nok Lov, ifølge min Alder og det Meget, jeg har gaaet igjennem, at tale saa, for at overtale mine Kjære til at fordre Meget af sig selv og Lidet af Andre, ikke af Frygt mod Andre, men af Kjærlighed? —“ En anden Gang (10de Maj 1853) siger hun ham i et Brev, at han umuligt kan føle sig lykkelig, naar Fædrelandet lider; hun skriver: „Har De den 2den April erindret mig, saa har det visst undret Dem, at De intet Lykønsknings-Brev fik. Jeg tænkte paa at skrive, jeg tænkte paa, hvor meget Krav De kunde gjøre paa et Lykønsknings-Brev, da De i saa mange Dele svæver hen over Livets Vrangsider; men jeg følte dog, at De var Dansk og, skjøndt Digteren er hos Zeus, medens han fordeler Jorden, dog ægte Dansk og altsaa slet ikke kunde modtage nogen Lykønskning i Tider, hvor det

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

elskede Fædreland staaer uslere, end da den afskyelige Valdemar den Fjerde tog Roret, som han med fast Haand, men med ondt Hjerte styrede til sikker Havn. Hvor finde vi nu en Valdemar? Kommer han ikke, saa skal det over tusinde Aar gamle, kjære Rige ligge under for Barbariets Jærnscepter og Efterkommerne blive Trælle til Sjæl og Legeme. Kan De, nu da min Sorg og Angest ligger aaben for Dem, undres, at jeg ikke lykønskede Dem? Vel er De kommen et Aar nærmere Graven; men det er ikke Nok; kun hvis De var Snese Aar ældre end mig, som De er Snese Aar yngre, vilde jeg maaskee lykønske Dem."

Netop i saadanne Tider føler hun dobbelt Trang til at høre Digterne synge, at dog Fædrelandets og Naturens evige Livs Aare ikke skal udtørres. Hun skriver til Andersen, der har været syg, at han skal pleje sig og være forsigtig, da „det lille Danmark ikke maa tabe Nogen af første Rang, i hvad Retning han end er"; og da han synger i sørgelige Tider, skriver hun til ham (i 1859): „Jeg beundrer, at De ene kan vedblive at føle, og udtale Dem som den sandeste Digter, da alle Andre tie omkring Dem. Jeg var nærved at udraabe med Gorm: „Hvi tie alle Munde? Knud Dana-ast er død, Danmark synker hen!" Nu kom De, og mit Hjerte rørtes, og min Aand oplivedes. Jeg vil ikke tabe Modet, mit lille Danmark skal nok

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

leve; endnu kunne de ypperste Aander øse af Mimers Væld, det seer jeg af dette herlige Arbejde, der ligger for mig *).

Da Frederik den Sjette var død, skrev hun til Henriette Hanck: „Min hele Sjæl er kun optagen af een Tanke: Fædrelandet!! Jeg lægger Alt tilside, enhver Interesse, som ikke tyder derpaa, er som bortvejret, Fædrelandets Skæbne staaer mig ene for Øje. Halvanden Millioners Skæbne, deres Vee og Vel, hviler i een Haand; det er det store Suk, der hæver Alles Barm, og Moderen til syv Sønner hyller sin Sjæl i det Sørgeflor, der omgiver hendes Legeme . . . . Ingemanns Sang eller rettere Kæmpevise **) om Kongen, synes jeg, er det Bedste, der er skrevet ved denne Lejlighed; med Musik tager den sig fortræffelig ud og gjør aldeles sin Virkning. Holst's første Vers: „O, Fædreland, Hvad har Du tabt!“ er dog ogsaa herligt. Det er længe, længe siden, jeg har lært Noget udenad; men det lærte jeg strax, og mange Gange om Dagen toner det i mig. . . . . Historierne om Kronprinsen ere gruelige. En af de naiveste, synes mig, er, naar han siger til Dem, der have Audiens hos ham: „Mine Herrer, det er i en sørgelig Anledning, jeg er kommen

*) Det indeholdt: „Vinden fortæller om Valdemar Daa og hans Døtre“, „Pigen, som traadte paa Brødet“, „Taarnvægteren Ole“, „Ane Lisbeth“, „Børnesnak“ og „Et Stykke Perlesnor“.

**) „Paa sin Liigseng ligger Kong Frederik hvid“.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

her; men for min Fader er den jo meget behagelig!"; eller naar han siger: „Jeg kan ikke sige Meget; men jeg mener, Hvad jeg siger." Da han for nogle Aar siden blev Jægerofficeer efter at have været ved Artilleriet, kom han i sin røde Uniform ud i Castellet; da han saae dem alle grønne, sagde han: „Mine Herrer, min Kjole er endnu rød; men mit Hjerte er grønt!" — Det er vor tilkommende Enevoldsherre!!" — Da Kronprinsen saa er bleven Konge, skriver hun til Andersen: „Hvad Kongeregimentet angaaer, seer det sørgeligt ud med den nuværende og den tilkommende Tid, og det lille, stakkels, elskede Land trænger dog til at understøttes af en kraftig Aand og en stærk Arm; om vort Blik ogsaa rækker langt ud i Fremtiden, saa seer det kun Elendighed. Vær glad, kjære Digter, at De tilhører saa lidt Jorden, at den Sorg, som vi prosaiske Mennesker føle, kan De ikke dele saadan. De hører noget Bedre til, som ingen Konger, ingen Constitutioner, kunne tage fra Dem; men en stakkels Kvinde, en Moder og Bedstemoder sørger uendeligt over dette elskede Lands Skæbne." — Og skjøndt hun lever „saa gammel, saa afsondret, saa useet, at hun synes, man maa ansee hende for at være udenfor Tiden", „følger hun stadigt Verdens Gang saa ganske, og hun sørger, sørger dybt over det lille Danmark, hvor forgjæves det bedste Blod er flydt."

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vil man nu vide, hvorledes hun kunde glæde sig, naar Fædrelandet blev lovpriist og besunget, saa maa man høre den Tak, som hun i 1850 bringer Andersen for hans Digt: „I Danmark er jeg født, dér har jeg hjemme“; herom skriver hun: „Hvilken sprudlende Enthusiasme for Fædrelandet, hvilken dyb Følelse, hvilken Sammentrængen af det Skjønneste, det Herligste, der kan siges om vort lille, kjære, kjære Land! Hvor dejligt er det ikke, da De nævner Dannebrog, at det saa som et dybt Hjertesuk strømmer ud: „Gud giv det Sejer!“ Og nu hele, tredie Strophe; hver Linie i den er det Dejligste, meest Velsignede, man kan tænke sig. Den erindrer os om, at vi engang vare Herrer over det troløse Røverland ved Legemets Kraft; at vi nu, tilsyneladende saa smaae, skattes Verden rundt ved vor Aands Kraft. At Bonden pløjer Guldhorn op, var just som skrevet for mig, da deres Tab bevirkede maaskee størst og længst Sorg i mit Ungdomshjem. Og nu den dejlige Linie, der sætter Kronen paa det Hele:

„Gud, giv det Fremtid, som Du gav det Minder!“

O, Andersen, hele Danmark, Alt, hvad der har Sans og Følelse, maa takke og lovprise Dem for denne Guddoms-Tanke. Jeg kan det næsten udenad; jeg læser det for Hver, her kommer; jeg skriver det af og sender det Landet rundt; — Enhver, jeg holder af, maa glæde sig med mig.“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ni Aar efter, da Andersen til Mindefesten for Kjøbenhavns Belejring 1659 skriver en Sang for den danske Kvinde, takker hun ham i følgende Ord: „Som en af Danmarks ældste Kvinder tillader jeg mig efter Fleres Opfordring at bringe Dem vor Hylding og udtale vor Tak for det Trin, De har hævet os op til. Jeg fældede Glædestaarer ved hver skjøn Tanke i Digtet, og Gambaruk, Thyra og flere af de ædle Kvinder saae jeg i Aanden tilvinke den Ædling deres Bifald, fordi han mindedes dem. Havde jeg dog Ord til at udtrykke Dem vor Tak! Nu føler jeg, hvor De havde Ret, naar de modsagde min Paastand, at jeg, fordi jeg følte Digtet, var ligesaa god Digter, som han, der udtalte Ordet. O, havde jeg Ordet, hvor skulde jeg da ikke takke Dem med saadanne Ord, at De ret skulde føle Dem hædret! Lad mig nu kun sige Dem i Alles Navn Tak, og Gud velsigne Dem og give Dem mange, mange Aar med fuld Aandskraft! Det er vel et Ønske over Dem, inderlig kjære Andersen! Men det er tillige et Ønske for det kjære, elskede Fødeland, at det længe maa beholde en af sine største Prydelser.“ —

Der er af flere Grunde Anledning til at dvæle ved Fru Læssøes levende Fædrelandskjærlighed, ogsaa, fordi den var sjælden hos de Kvinder, som hørte til hendes Tidsperiode; jeg tænker f. Ex. paa Kamma Rahbek, Sophie Ørsted o. fl. A., der egentlig ikke kunde siges at være komne til national Selvbevidsthed.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hos Fru Læssøe stod Fædrelandskjærligheden i Forbindelse med en fiin, historisk Sans, som allerede er omtalt, men som ogsaa bør nævnes i denne Forbindelse. Den kaarede hende Helte fra Alexander til Napoleon, hvem hun ydede sin fuldeste Beundring, skjøndt „den Engel havde aldrig seet eller hørt Noget om den Dyd Beskedenhed.“ Med ham som Feltherre for Øje opdrog hun sin Søn Frederik til Kriger. Da Andersen i 1833 havde overværet Afsløringen af Napoleonsstøtten paa Vendôme-Pladsen, skriver hun til ham: „O Gud, Andersen, det Øjeblik, da De saae Sløret falde og hørte: „Vive la mémoire de Napoléon!“, glemmer De dog aldrig. Læsningen om det gjorde et saadant Indtryk paa mig, at jeg heller aldrig glemmer det. Det er det Bedste, De har oplevet! Det forekommer mig, som om De havde faaet en Deel af ham selv i det Øjeblik.“ —

Hun vil endvidere nok besøge Nôtre-Dame-Kirken, fordi hun veed, at Munkene dér have Napoleons Kroningskaabe i Forvaring; hun skriver til Andersen: „Har De ikke haft den i Hænde, saa forlang den alvorligt; den ligger i en Dragkisteskuffe; men jeg veed nok, de maae næsten trues til at vise den.“

Hendes Kjærlighed til historiske Personer og hendes Evne til at føre dem frem, sees maaskee allerbedst af følgende Udtalelse til Andersen: „Et Ønske, jeg længe har haft, har jeg idag Mod til at udtale . . . .

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Den Mand, jeg sætter blandt de Første i Historien, er Olvar Bonde, nær Kongshelle og levende under Harald Gilde. Efterretningerne om ham ere kun faae; men hvert Ord er en ædel Diamant. Saxo omtaler ham og siger, at han sad ved et Gjæstebud noget fra Byen. Under Drikkelaget kom en Bymand styrtende ind og raabte: „Til Vaaben, til Vaaben! Venderne plyndre vor By og ihjelslaae for Fode!“ „Lad Bymændene forsvare sig!“ raabte Gjæsterne. Men Olvar sprang op; med fyrige Ord opmandede han dem, viste, hvor skamløst det var at tillade Hedningerne at plyndre og dræbe, og bad dem følge sig, da han ene kun kunde udrette saa Lidet. Uagtet al hans Veltalenhed, uagtet hans Bønner, vare de dog ikke til at bevæge. Da taug han, omgjordede sig med Sværdet, tog Øxen paa Nakken, satte sin Fortrøstning til Den, der staaer det Gode bi, og ilede ene mod Fjenden. Strax blev han omringet; men for hans vældige Arm faldt ti Vender. Mange drev han ud i et Morads, hvor han selv sank i, men blev ophjulpen af de Hjemmeblevne, der dog vilde see hans Færd. Da Venderne troede, at denne vældige Kæmpe blev fulgt af Mange, ilede de til deres Skibe og droge bort.

Denne Olvar har i Rækker af Aar været min Ledestjærne, og lykkelig vilde jeg føle mig, hvis han kunde træde frem i sit hele Lys for Mængden. Jeg blev

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i første Øjeblik henrykt over „Audun*)“ af Ploug; men den rolige Nat, som giver Tanken rigtigt Raaderum, viste mig ham som en orthodox Lediggænger, der kun havde een blændende Dyd: Mod. Hvor ganske anderledes er det ikke med min herlige Olvar! O, besyng ham, besyng ham, og De vil leve med ham, saa længe der er Sans for Godt og Stort.

Og han fortjener det! Ingen kan handle bedre, end ved med al sin Aands Kraft at formaae sine Brødre til at handle rigtigt, og naar det saa ikke virker, da at udrette selv, Hvad enkelt Mand formaaer.“ —

Hvor aander ikke Fædrelandskjærligheden i saadanne Ord! Havde vi mange Kvinder som hende, saae det visselig ikke saa galt ud med vort Land, saa visst som det er, at et Folk, der forstrer ædle, varmhjertede, fædrelandskjærlige Mødre, bliver stærkt. En fransk Forfatter har sagt, at i det moderlige Hjerte spirer Folkeslagenes Aand: deres Sæder, Domme og Dyder, med andre Ord: den menneskelige Slægts Hjerteslag, og en dansk Philosoph siger, at Folkeaanden har en Sjæl, og denne Sjæl er Kvinden. Saadanne Ord lyse her tilbage over denne danske Kvinde, der ofrede sit eget Blod paa Fædrelandets Alter. Hendes nationale Følelse var saa reen, saa fuldstændigt uden personlig

*) „Kong Harald og Islændingen“. Plougs „Samlede Digte“‘ Pag. 520.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hensyntagen; mangen En maa i vore Dage blues ved hendes Ord, at „det er frygtelige Tider, naar afskyelig Politik optager hver Tanke“, men at „det er store Tider, naar Enhver formaaer at glemme sig selv for kun at føre det elskede Fædreland aabent, ædelt, uhildet og ydmygt fremad til en varig Sejer.“

13.

De fleste Menneskers bevægede Indre med de dybe Kampe og stærke Brydninger mærker man i Almindelighed ikke Noget til; kun en enkelt Gang bryder det ud, og man fornæmmer, at der rører sig stærke Kræfter under det tilsyneladende rolige Ydre. Det er som med Bækken, hvorover der har lagt sig et stærkt tilfrosset Sneelag. Kun en enkelt Gang brydes dette i Stykker, og da hører man den stærke, brusende Strøm, der higer frem underneden, hvirvlende Alt rundt med Skum i sit Følge.

Af enkelte Øjeblikkes løsrevne Udtalelser vil jeg see at faae sammensat Fru Læssøes Personlighed. Thi en Personlighed, det var hun, saa visst som hun indesluttede i sig en Treenighed af Aand, Hjerte og Villie. Hun var et Barn af sin Tid, stærkt paavirket af den franske Revolution og dens Frihedsideer, men ikke anderledes, end at hun altid vilde holde sig indenfor Lovens og Pligtens Grændser. Hun siger

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

etsteds, at man altid bør have Tid til at opfylde sine Pligter, og at de altid bør være os kjære, og et andet Sted, at „Livets Opgave er at leve et tilfreds Liv ved at opfylde sine Pligter; disse gaae jo ud paa vor egen Dannelse af Aand og Hjerte, og paa, af Taknemmmelighed mod Gud at danne og glæde vore Medmennesker.“ — Jeg vil undersøge, hvorledes hun opfyldte denne Fordring. Hun vilde leve et tilfreds Liv. Dette opnaaede hun gjennem sin Nøjsomhed. Hendes Søn Viggo kaldte hende en Grækerinde og ikke en Christinde, fordi hendes Valgsprog, „som var i Hjertet og ikke blot paa Læben“, lød saaledes: „Ønskers Fornegtelse og ikke Ønskers Opfyldelse beder jeg Guderne om!“ Hun priser Dem salige, der her paa Jorden vandre „en Tornevej“. „Selv medens de leve, lovprises de af Tusinde, og om de ikke erkjendes, saa have de deres indre Følelse, som hæver dem og maa hæve dem til Regioner, Andre næppe ane.“ — Hun forstod altid at rette sine Ønsker efter sine Forhold; og saaledes glædede hun sig over det Mindste.

Hun siger til Henriette Hanck: „De skriver, jeg suger Honning af hver Blomst. Det gjør jeg ogsaa og befinder mig saa vel derved. Hver Dag, den være nok saa sørgelig, har en lille Glæde eller Smertedyssen i sit Skjød, naar vi kun ikke forsmaae den. At leve lykkeligt i Øjeblikket anseer jeg som den eneste

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Maade, hvorpaa man ikke forfejler at leve Evigheden; dette Liv er en Deel af Evigheden; det maa leves tilgavns. Hvert Øjeblik, vi have hensygnet, om jeg ellers selv maa sammensætte et Ord, er dødt og revet uden Frugt ud af Evigheden. Tro for Guds Skyld ikke, at jeg er sangvinsk; nej, jeg mener, at just den største Maadeholdenhed er den største Nydelse. Intet, hvad jeg elsker, nyder jeg Meget af; saa kunde jeg ikke blive ved at nyde. Dagligt maa jeg høre et eller andet smukt Digt eller godt Træk af en Medskabning, og jeg føler et stort Savn, gaaer der en Dag uden denne Nydelse. Da jeg var i Jylland de sex Aar, var jeg ikke glad, naar jeg ikke havde seet Solen staae op eller gaae ned; nu, da dette ikke kan være Tilfældet, er Aandeverdenen traadt i Stedet og fyldestgjør mig aldeles. Idag læste jeg i Avisen om en Baad, der strandede paa Seinen; flere Mennesker omkom; men en ung Mand blev reddet. Da han savner sin Broder, styrter han sig i Vandet for at redde ham. Han griber en Arm, trækker En i Land; men det er ikke Broderen. Han styrter sig igjen ud, redder endnu En; men atter seer han sit Haab tilintetgjort: det er en Fremmed. Tredie Gang styrter han sig ud, og nu er han saa heldig at redde sin elskede Broder. Er det ikke dejligt og kan ret glæde at læse?“ — Saaledes viser hun sig nøjsom og faaer ogsaa undertiden selv Indtryk af, at hun maa være det; thi

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hun mærker, at „hendes Glæder tilfredsstille ikke Andre“ men dobbelt paaskjønner hun, at hun selv kan nyde dem. Og naar hun saa sidder og tænker over sit Liv, bliver hun „undseelig og taknemmelig, fordi hun ikke har Ulykker nok, naar hun seer, hvor Mange, der have fuldt op af dem. Ærlig gjør hun sig da Umage fo at hjælpe Andre at bære; men hendes Kræfter ere ikke i Samklang med hendes Villie, og det er dog den eneste Maade, man ydmygt kan takke Gud paa.“ Hun gjør dog uendelig Meget for at glæde og gavne Andre. Jeg begyndte med at sammenligne hende og Kilden. Naar denne strømmer ustandset med sin Rigdom, ænser den ikke, at der kun engang imellem kommer En og henter af dens Gaver; den lader sit øvrige Væld strømme ud over Marker og Enge, og tidt aner ikke Modervældet, hvilke fjærne Steder der frugtbargjøres af det. Saaledes var hun med sit Aands- og Hjerteliv. Alle, der kom hende nær, vilde hun give af sin rige Aand til Trøst og Oprejsning. Hun søgte „at finde Velklang i de Strænge, hun anslog“, og vare Forholdene vanskelige, vilde hun dog „med Forsigtighed, god Villie og Tiltro til det Bedre, der hviler i hvert Væsens Indre“ udrette, Hvad hun formaaede. Og paa samme Tid som hun saaledes opfyldte sin Forpligtelse: at gavne og glæde Menneskene, naaede hun ogsaa at danne sin egen Aand og sit eget Hjerte. Man blander Æggehvidestof i Vinen for at klare den; et saadant Ægge-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hvidestof for Tanken er Ordet. Ved at bruge dette, saa levende, saa bevinget, klarede hun sin Tanke og dannede sin Aand, ligesom hun jo vel ogsaa har erfaret, at enhver Personlighed udvikler sig ved Meddelelse, der jo imidlertid ogsaa kan blive slappende, naar den gaaer for vidt; thi som Vand kan spæde Vinen, saa dens Drue og Farve knap mærkes, saa kan megen Tale om Alt blandt Alle svække et Menneskes Characteer. Men saaledes talede hun ikke. Baade hendes Mund og Pen vare efter hendes eget Sigende for gode til at tale om Alt; Cronique scandaleuse bragte hun f. Ex. aldrig paa Bane. Hun lod sig endvidere ikke bringe til at snakke efter Munden; „man maa ikke passivt lade sig paavirke, man skal arbejde derimod“, sagde hun. — Og hvor ofte sad hun ikke ene og samlede sig selv! Hun lod sig heller ikke nøje med Ord; hun handlede; og som Viin kan fortrænge Vandsmagen og Vandfarven, saaledes kan kraftig Handling styrke og stemple et Menneskes Characteer.

I materiel Godgjørenhed var hun trods sine ringe Pengemidler stærk. Saaledes gav hun f. Ex. en Sypige, der arbejdede hos hende, meget Mere, end denne fik noget andet Sted, og da der blev spurgt hende, hvorfor hun gjorde det, da Pigen jo forlangte Mindre, svarede hun: „Siig mig, Hvem har meest Gavn af de Penge, den fattige Sypige eller jeg? Lad os dog altid

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bruge den rigtige Vægt til at afgjøre saadanne Spørgsmaal med!"

Hendes faste Characteer viste sig ogsaa i hendes Trofasthed. Hvad der havde gjort et dybt Indtryk paa hende, kunde efter hendes Characteer ikke svinde. „Tiden flyver", siger hun, „men Gudskeelov, at vore Følelser ikke svinde med." De bleve mere og mere rodfæstede i Alt, hvad der hørte det Evige til. Og de uddannedes mere og mere gjennem hendes zarte, fine kvindelige Opfattelse. Thi Kvinde var hun, fiin i hver Stræng som Violinen, der var hendes Yndlingsinstrument, bly som en Jomfru, og med Hustruens Villie til at bøje og underordne sig, til at være den Tjenende, den Selvfornegtende. Men paa samme Tid havde hun hele Personlighedens Selvfølelse og Individets Fordring paa Anerkjendelse. Hun siger: „Vi Fruentimmer ere som Fugle i Bure, — dog kun vore Legemer!" Og til Andersen skriver hun: „Mod Kvinden er De altfor haard, naar De i „Agnete" udtaler: „Selv hendes Tanke er en bunden Falk"; det er kun sandt om Den, der ingen Tanke har; dan Dem aldrig saadant et Ideal af en Kone; De kan ikke finde hende uden blandt Tosserne, og dér skal De hverken lede eller finde. O, naar De vidste, hvor mange Tanker der sværve om i en Kvindes Hjærne, inden eet Par Strømper bliver færdigt, da havde De ikke skrevet det. Det er et haardt, haardt Ord, der nedværdiger Manden som Kvinden."

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

— En anden Gang er hun „lidt piint ved“, at Andersen sammenligner Kvinden med Lotus-Bladet; „Tyrken bruger det i Døden, hvorfor skal det da bruges om hende i Livet?“

Skjøndt Fru Læssøe saaledes naturligviis fordrede Kvindens Selvstændighed anerkjendt, er hun meget langt fra at fordre hende ligestillet med Manden. „Blaastrømper“ vare hende vederstyggelige, ikke alene i den Betydning, at man, „for at være en rigtig Dannekvinde maa bære hvide Strømper“, men ogsaa saaledes, at hun ubetinget gav Rousseau Ret, naar han i sin „Émile“ siger: „At undersøge abstracte Sandheder og speculative Principer, at gjøre Ideerne almindelige, er udenfor Kvindernes Sphære: de ere henviste til Det, som skal udøves. Verden er Kvindernes Bog; læse de slet i den, saa er det deres egen Skyld, eller en Lidenskab forblinder dem.“ Og lige saa modbydelige som boglærde, videnskabelige Damer vare hende, lige saa lidet syntes hun om de fremtrædende i Ord eller Klædedragt. Hun taler et Sted om nogle unge Piger, hun har været sammen med, og de vare i Ord og Klædedragt langt mere flagrende end dem, der besøgte hendes lille Hjem. Hun havde aldrig uden paa Østergade seet saa store Krinoliner, som deres, aldrig før hørt ved hvert tredie Ord: „Mageløst!“ „Forfærdeligt!“ „Til at fortvivle over“, „Grinagtigt!“ („det Allerværste“), og saadanne Ord. Og deres Ønsker vare af samme

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Natur: Atlaskes Kjoler og Kniplings Mantiller kunde lyksaliggjøre dem. Hun holder meest af at omgaaes Kvinder „med jomfruelig Pænhed og Nysselighed“ og af at tale med saadanne, „hvis Dragt er Øjne og Smiil, Minespil og Taleklang, og fremmest af dette Øjne.“ Sender hun Hilsen til Nogen, beder hun Overbringeren „at see Vedkommende ret i Øjnene fra hende.“ I Tankerne opsøger hun ofte Dem, „hvem hun kan skue ind i det klare Øje, der saa forunderligt forstaaer at opsøge hver Tanke i hendes Sjæl; og hun selv vil ikke undvære, naar hun taler med Nogen, at see dem ind i Øjnene. Da hun begynder at blive blind, siger hun: „Ak, jeg kan det endnu, men hvor længe?“ — Da et af hendes Børnebørn er født, siger hun: „Bare jeg kunde faae Drengens Øjne at see; før er det, som om han ikke rigtigt tilhørte mig.“ — Der hører en sikker og aaben Natur, en reen Samvittighed og en barnlig Ubevidsthed til saaledes at kunne see ind i Andres Øjne og lade Andre see ind i Ens egne.

Hvad hendes Klædedragt angik, da var den altid smagfuld, men aldrig paafaldende. Den var simpel og reen i Stilen; hun holdt egentlig nok af at være godt klædt paa i ægte, skjønne Stoffer; men det havde hun sjældent Raad til. At hun satte Priis paa skjøn Pynt, men ikke overvurdérer den, kan sees af følgende Brev til Henriette Hanck: „Alle Mennesker sige, jeg skal takke Dem for Kraven. Det føler jeg ogsaa selv;

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og dog er jeg ligesom lidt stødt paa Dem. Hør nu, hvorfor! Naar man gaaer til Folk, tager man jo det Bedste paa, man har; altsaa tager jeg Deres Krave paa. Nu har jeg den Glæde og Ærgrelse, at Folk beundre og beundre den Syning, fra jeg kommer, til jeg gaaer. At det er mig en Glæde, forstaaer De jo nok, da Paaklædningen dog, med Skam at sige, er en Deel af os selv; at det er mig en Ærgrelse, forstaaer De maaskee ogsaa, da jeg bliver tilsidesat for min Krave. Midt i en Tale, afbryder man mig med de Ord: „Om Forladelse, jeg hørte ikke rigtigt, Hvad De sagde, for den Stedmodersblomst er dog altfor dejlig.“ Forleden foreholdt jeg en ung Pige, at hun, i Stedet for at brodére, skulde hjælpe sin Moder lidt i Huset. Med begejstrede Øjne — og jeg antog, de bleve begejstrede af min Tale — svarer hun: „Ja, — det er som trykt paa!“ Halvt ængstelig for Pigens Forstand, spørger jeg: „Hvad — mener De?“ „Det Rosenblad paa Deres Krave!“ svarer hun enthusiastisk, „kunde jeg dog brodére saadan en Krave! De maa endelig tjene mig i at laane mig den, saa skal jeg ikke rejse mig fra Stedet, før det er lykkedes mig at efterligne den.“ — Havde jeg nu ikke Lov til at blive ærgerlig over min forspildte Tale? Det er bogstavelig sandt, at Sligt hændes mig hver Gang, jeg har den paa, — og dog kan jeg forfængelige Kone ikke lade være at bære den hver Gang, jeg vil være nydelig! . . . . —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hvordan skal jeg noksom takke Dem derfor? . . . Jeg kan af positiv Umulighed ikke give Dem Lige for Lige; thi mine Øjne tillade mig intet fiint Arbejde, og min matte, højre Haand intet grovt; og Tak! Tak! Tak! kan dog ikke opveje alle de møjsommelige Timer, som ere anvendte. Dog for Dem, kjære Pige, der staaer paa den sande Culturs Trin, er det vel allerede tilfredsstillende at vide: De har syet Dem ind i et Menneskes Taknemmelighed, som altid rørt vil skjønne paa denne Opofrelse."

Brevets Slutning udtaler hendes Taknemmelighedsfølelse; denne var altid stor, og det var ganske rørende, saa hun kunde paaskjønne den mindste mod hende viste Kjærlighedsgjerning.

Endnu et Par Ord om hendes Paaklædning og om, hvorledes hun bevarede, Hvad hun engang ejede! Hendes kjæreste Kappebaand er „et brodéret Bobinets„. Hun skriver: „Jeg behager ikke mig selv i andre Baand; jeg synes, det er saa passende for en gammel Kone. For ti Aar siden fik jeg et forærende; men ifjor faldt det reent sammen; da forbarmede min Else sig over mig og gav mig et til Julegave; dette bliver nu vadsket og vadsket; nu skal det afløses af den gode **'s; bare dette ikke er for elegant; Mønsteret er kun som Ribberne i et Blad. Ikke sandt, det er i al Simpelhed? Men mig er det dog meget kjært!"

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jeg kommer stadigt tilbage til hendes Nøjsomhed. Selv meente hun, at hun egentlig kun havde to Ting, hun sparede paa: Vognleje og Handsker; og det var ingenlunde, fordi hun ikke holdt af at kjøre, naar hun „blot kom i en rigtig Vogn“; hverken Vinter eller Sommer kjørte hun i Omnibus; thi hun fandt, „det var et afskyeligt Kjøretøj, som kun er skabt til Menneskers Plage.“ —

Vil Nogen spørge, om Fru Læssøe syntes godt om sig selv, maa dertil svares et bestemt Nej. Hun havde Øje for sine egne Svagheder og Villie til at erkjende dem, og dermed var hende givet Betingelse for al Udvikling til det Bedre. Hvor ærligt hun betragter sig selv, og hvor gjærne hun vil gjøre Fremgang, sees af følgende, skjønne Ord fra hende til Andersen: „Mange, mange Gange har jeg læst i Bibelen: „Værer ydmyge af Hjertet!“, og det er aldrig rigtig trængt ind i mig. Veed De, Hvad der først rigtigt har vækket mig, Hvad der har gjennemtrængt mig med dyb Følelse af Anger og Ruelse og givet mig et klart Blik ind i mit Indre? Det har Deres herlige Eventyr „De røde Sko“. Jeg føler, at jeg, som hun, har været ydmyg i Gjerning, ydmyg i Ord; men ydmyg i Tanker, det har jeg desværre saa tidt ikke været. Gid jeg saadan kunde beherske mine Tanker, at jeg uden at blues kunde see ind det Hjertespejl, De har holdt for mig, og De vilde have vundet en Fjeder meer i Engle-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vingen, der skal bære Dem for Guds Throne.“ — I den selskabelige Omgang var hun bange for Alt, hvad der kaldtes Complimenter. Hun siger til Henriette Hanck: „Naar De skriver til mig, saa lad al Virak blive borte; jeg fortjener den ikke, og jeg taaler den ikke.“

Hendes stadige Udvikling sees ogsaa i den Glæde, hvormed hun fulgte Tidens Forandringer. Hun hørte aldrig til de Gamle, der ere bitre imod alt det Nye og derved kun anklage sig selv for Stillestaaen og aandelig Død. Hnn skriver til Henriette Hanck: „De synes visst, jeg har Meget at være lykkelig over. Det er ogsaa sandt. Forleden forbausede jeg min Datter Dina; jeg talede om, at jeg var saa svag, saa snart jeg var inde i Byen; hun sagde: „Ja Moder, nu maa Du dog være glad, at Dit yngste Barn er saa vidt. „Ja“, svarede jeg, „men nu vilde jeg gjærne opleve, at Valdemar*) var lige saa vidt, og saa, at Asphaltfortougene bleve almindelige, og at man i Stedet for Damp brugte Springfjedre til Skibe og Vogne, og saa den Opdagelse med at tiltrække Regn; kunde jeg dog opleve, at de kunde faae den over Saharas Ørken, hvor vilde det glæde mig!“ — Hun troede, at jeg ikke var ret ved mine fem Sanser. „Vil Du da overleve os Alle?“ spurgte hun ganske fortabt. „Nej, det veed Gud, jeg ikke vil“, svarede jeg; „I skulle leve med!“

---

*) Hendes Sønnesøn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

— Giver De mig ikke Ret, det er tungt at forlade Jorden, naar man seer saa meget Herligt ligge hen; men Aandens Øje seer det dog komme og komme med raske Skridt i dette Opfindelsernes Aarhundrede. Det forekommer mig, som om en Opfindelsens Lavine er løsnet ved alle Skuddene i Napoleonskrigene, og nu lidt efter lidt overstrømmer Jorden med Velsignelse.“ — Et andet Sted skriver hun: „Et Ønske, jeg længe har haft, var at see Telegraphen. Dette fik jeg dog opfyldt . . . . Resultatet af, at jeg havde seet den, var, at jeg egentlig begreb det mindre, end før. Men det begriber jeg, at der ikke i Danmark skulde oprejses en Mindestøtte for Ørsted, men paa Centrummet af Jorden, kunde man finde dette. Han har knyttet Nation til Nation, Menneske til Menneske. Hellig være hans Aske!“

Naar der er sagt om Fru Læssøe, at hun altid fulgte med Udviklingen, saa gjaldt det i Almindelighed om hendes Begjærlighed efter at tilegne sig nye Kundskaber, men i Særdeleshed overfor hendes Kjærlighed til Naturvidenskaberne, som hun i sine yngre Dage ikke havde beskjæftiget sig meget med, men som nu mere og mere gjordes almeen tilgængelige, og som hun var meget lykkelig ved at lære at kjende. —

Hendes Higen efter det Kommende gjorde hende aldrig urolig; hun siger: „Man maa være lykkelig over det Nærværende; det er dog Øjeblikket, som vi leve i,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vi skulle nyde; det Forbigangne og Tilkommende er ikke vort, altsaa have vi kun det Nærværende." Øjeblikket skuffede forøvrigt tidt hendes phantasirige, ideelle Natur; hun kunde sige: „Lykkelig Den, som kan vugge sig i Selvbedrag! Det er sommetider min Mening, til andre Tider vil jeg kun Sandhed". Men dette skal ikke forstaaes saaledes, at hun flyede det Virkelige og unddrog sig dets Nød og Lidelse. Hun siger: „Lad Alt, hvad dette Liv har af Godt, ej være for os; lad Skæbnen forfølge os paa det Haardeste, — naar vi kun holde os selv oprejste, saa ere vi dog lykkelige og kunne, naar Tiden har læget med sin aldrig forfejlende Balsam, blive rolige, — og mere maae vi som fornuftige Mennesker ikke fordre." Det var hendes højeste Opgave: at komme til at staae udenfor sig selv, og paa samme Tid mener hun, at kun De ere grændseløs ulykkelige, der mistvivle om sig selv.

Fru Læssøe har ofte i rigt Maal fornummet Udviklingens Glæde. Hun skriver til Andersen: „Jeg blev saa glad ved de Ord, De udtalte, at De, „som Kunsten og Livet er blevet Dem klarere", ogsaa føler Dem lykkeligere. Og dette spaaer jeg Dem, kjære Andersen, at det vil tiltage. Hvert Aar afriver synligen Bladene af vort Livs Blomst; men det er kun synligen; udfylde vi vor Plads nogenlunde efter Evne her paa Jorden, da ikke alene blomstrer der en uvisnelig Blomst i vort Indre til det Sidste, men med hvert

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

pligtopfyldende Aar bliver den kraftigere og mere straalende og fylder vor Sjæl med Taknemmelighed mod den Algode, med Kjærlighed til ham og vore Medskabninger, selv den Ringeste, og med en indre Tilfredshed, som udgjør den sande Lykke.“ Hvis man af denne Udtalelse vil slutte, at hun selv meente at være kommen langt fremad, saa maa her som Modvægt staae de Ord, hun tilskrev Andersen, da han i sit Livs Eventyr havde udtalt sig rosende om hende: „Man har viist mig Det, De har været saa uendelig venlig at skrive om mig. Andersen! De har seet mig med den overbærende Søns Øjne; det er meget, meget Mere, end der kan tilkomme mig; skulde det kun nogenlunde have lignet mig, ak Gud, saa er jeg nu kun en Gjenganger af mig selv og blues næsten for min Simpelhed; men saadan har jeg dog vel altid været, og kun Deres Godhed og Overbærenhed har givet mig den dejlige Colorit, som jeg saa gjærne vilde have fortjent.“

Denne Følelse af ikke at være kommen langt, er den rette Udviklings gode Tegn. Jo mere man voxer, desto friere Overblik faaer man, og desto klarere seer man, hvor Meget man endnu har at indhente.

Som Kul ved Tryk kan blive til Ædelsteen, saa kan ogsaa et Hjerte gjennem Livets Lidelser og Prøvelser blive dertil. Saaledes var Fru Læssøes Hjerte forædlet. Og som en Ædelsteen slibes ved sit eget

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Støv, saaledes havde hun ogsaa stedse forædlet sig gjennem sine egne Fejltagelser, som hun havde seet og rettet. „Af Fejl ere de Bedste dannede.“ —

Henriette Hanck har — som alt omtalt — benyttet enkelte Opfattelser af Fru Læssøes Person til sin Skildring af „Tante Anna“ i Bogen af samme Navn. Og det er let at udpege, Hvad der her hentydes til. Hun siger: „Jeg husker ret tydeligt den glatte, hvide Pande, som den hvide Kappe slutter tæt til; var det ikke Tilfældet, vilde Du blive nogle graae Lokker vaer, der ikke vilde passe til den smukke Rad Tænder og Ansigtets øvrige, ungdommelige Udseende.. Den lille, fine Figur have Aarene bøjet lidt forover, og naar hun aabner de endnu saa røde Læber, forundrer Du Dig over en næsten umærkelig Bæven i hendes Stemme, der dog ikke berøver den dens medfødte Klang. Det forekommer mig undertiden, som om der i hendes Ungdom maa være gaaet en dyb Sjælesorg forstyrrende over disse rene Træk, som dog den indre Fred, Pligtopfyldelse giver, igjen har udslettet.“ „Fred har dette fromme Hjerte vel aldrig savnet, men undertiden Rolighed.“ En mener, at „det er hendes søde, endnu saa ungdommeligt glade Smiil, der virker saa tiltrækkende paa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Alle"; en Anden, at „det er hendes Stemme, der fængsler Alt til hende." „Nej", siger en Tredie, „det er den dybe Fred i hendes Øje, dette Umaalelige, som ingen Pensel kan opfatte." „Ethvert Væsen, der nærmer sig hende, bliver tiltrukket af hende; jeg kjender Ingen, der ikke har følt denne Tiltrækningskraft; ethvert Barn klynger sig til hende, Unge og Gamle forsamle sig om hende, kommer der en Hund i Stuen, søger den sikkert sin Plads ved hendes Fødder." — Om hendes evige Ungdom siges der, at hun kun behøvede at lægge Hovedtøjet og tage den hvide Kjole paa for endnu at være den nittenaarige Pige.

Trods denne aandige Beskrivelse af hende, siges der dog: „Brillant er hun ikke; hun var slet ikke falden mig i Øjnene, hvis jeg ikke havde hørt ti-tolv af mine Venner berømme hende som noget Extrafiint." — Der tales tillige om hendes Fædrelandskjærlighed og siges, at man umuligt kan troe, at det alene skulde være denne, der har fængslet hendes livlige Aand indenfor vort lille Lands Grændser; men dette har indesluttet Noget, der var hende kjærere end Alt udenlands; selv ønsker hun, at hun var en Mand for at kunne flagre Verden rundt. „Alene kom jeg ikke langt", siger hun . . . . „skulde jeg føle mig ret lykkelig i et fremmed Land, maatte jeg kunne pakke min hele, døde Omgivelse, fra mine Blomster og Fugle til mit lille Huus, nej, det med, i Kofferten; men om det ogsaa

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lod sig gjøre, saa er der dog intetsteds saa godt som her hjemme."

Den omtalte Bog vil fremvise endnu flere Udtalelser, baade paa Prosa og Vers, der kunne henføres til hende; man vil ved Gjennemlæsningen let selv kunne finde dem. —

Læseren ønsker med Rette at høre noget Mere, end Hvad der tidligere antydelsesviis er berørt, om Fru Læssøes Religieusitet. Det varede længe, inden hun i saa Henseende kom til noget klart Standpunct. Hun har altid troet paa en Gud; men, som før sagt, hun gjorde ham næsten eensbetydende med hans Skabning. Hun siger: „Min Religion bestaaer saa meget i at elske Gud i hans Gjerning." Saaledes føler hun „Taknemmelighed, Kjærlighed og Hengivenhed mod den gode Gud, den almægtige Gud, hvem jo kun En iblandt Millioner kan tvivle paa". Ofte, naar hun i sine Breve har talt om Noget, der ligger hende paa Hjerte, siger hun: „Bed med mig!", og andensteds: „Jeg beder til Gud daglig, daglig!" Hun føler imidlertid ikke tidlig Forkrænkeligheden; Syndserkjendelsen manglede hun, hvorfra ogsaa stammede den Menneskeforgudelse, hun undertiden udviste. Hun kunde derfor ret godt tænke sig et evigt Liv her paa Jorden. Saaledes siger hun:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

„Vi tale altid om en Himmel og Himlens Lyksalighed. Blev vort Legeme ikke ældre, maatte vi kunne nyde al den Lyksalighed her paa Jorden; vi kunde gaae frem i Videnskaber, vi kunde have Tid til at kjende al den Herlighed, her er paa Jorden; thi det skulde være underligt, kunde jeg ikke, naar jeg blev ved at leve med et ungt Legeme, nok komme alle Verdensdele rundt; og det, at lære at kjende alt det Guddommelige, denne Jord indeholder, var Nok for et Menneske i Evigheden . . . Jeg hørte forrige Søndag en Prædiken i Søllerød af Digteren Boye; den var fuld af Nonsens. Han talede om et aandeligt Legeme; — kan De tænke Dem noget mere Bestialsk? — Han talede om et Paradiis og et evigt Foraar. „Men lad os meget vogte os for intet Sanseligt at forestille os derved!“ — Skal jeg ikke forestille mig noget Sanseligt ved et evigt Foraar, Hvad skal jeg da forestille mig? Han bad os saa meget huske paa, at der i Himlen slet ingen sanselig Glæde gives, og De, han bad derom, vare Bønder. Pigerne kunde man see Lyksaligheden ud af Øjnene, fordi de havde røde Baand og brodérede Tørklæder paa, de bleve ogsaa slukørede og have visst stille bedet sig fritagne for den himmelske Lyksalighed. Dejlige Blomster vare indflettede i denne visne Krans; men kun den Dannede havde Øje for dem; — for Bonden var der Intet. Det er Synd af en Mand, der staaer paa saa ophøjet et Sted. O, Gud give, jeg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

havde kunnet være Landsbypræst! Jeg skulde da have viist dem en Lyksalighed, der nok var værd at tragte efter, og den skulde ikke have ligget saa langt fra dem.“ —

Tiden skrider frem, og lidt efter lidt føler hun, „at vi visst ikke skulle finde sand Lykke her paa Jorden; vore skjønneste Forhaabninger blive ikke opfyldte, og blive de det, da see vi tidt med Gru, at de dog ikke vare de rette.“ Hun kan dog ikke gjøre sig fortrolig med Døden. I et Brev til Andersen skriver hun: „Jeg veed slet ikke, hvorledes jeg skal kunne forlade denne Jord; Legemet skal jo blive her, og Sjælen vil jo blive her. Der har levet saa mange Menneskehedens Velgjørere, hvis Levnedsløb jeg aldrig bliver træt af at læse om og elske, og elske den Jord, de have levet paa og for.“ Kort efter skriver hun: „I mit sidste Brev udtalte jeg et Ønske, som dog ikke er mit Ønske. Jeg vilde, at min Sjæl skulde blive her bestandigt. Nej, vel elsker jeg Jorden og dens herlige Aander; men min Sjæl elsker vel endnu mere de Forudgangne. Jeg svæver som Mahomeds Kiste. Det er mit vaklende Standpunct; naar faaer jeg Fodfæste? Skal jeg kunne glemme denne Jord, hvor jeg første Gang saae Lyset, hvor den første Tanke vaktes i min Sjæl? Nej, aldrig! Hvad der skulde køle mig for denne elskede Jord, er, at jeg i Aanden seer det hellige Ord: Fædreland blive til et Intet. Det gaaer

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

lidt efter lidt; vi kunne allerede ikke fatte, at Kvinderne for 200 Aar siden hældte kogende Beg paa Fjenden; om Aartusinder, og vel før, have Jærnbaner og Dampskibe saaledes forenet Landene, at der intet Fædrelånd er; vi ere Kosmopoliter! Saa vender jeg med et Suk mit Hjerte fra denne min elskede Jord.

Lad disse Linier sige Dem, at jeg ikke vil blive her, men høre med mit elskede Egetræ de velsignede Ord: „Saa godt kan der være i Himlen!“ —

Det vil jo let sees, at det ikke her er den religieuse Følelse, der giver hende Lyst til at drage bortfra denne Jord.

Hun antyder ovenover, at det kun er vore Legemers Svaghed, der bevirker, at vi ikke evigt kunne leve her, og efterhaanden som hun paa dette Punct mærker Forkrænkeligheden, udvikler sig ogsaa mere og mere hos hende den rette, sande Religieusitet. I hende foregik egentlig Udviklingen fra den græske Skjønhedsverden til Christendommen; men den foregik uden Kamp. Flere af hendes Nærmeste paavirkede hende, ikke egentlig directe — thi saaledes var hun ikke, at man paa dette Punct kunde trænge personlig ind paa hende — men ved at tale med Andre, saa hun hørte det. Jeg veed ikke, hvor Mange der havde Fortjeneste i saa Henseende; men hun siger selv, at hun under sit Ophold i Ølgod meget glædede sig over

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sin Søn Vigggos „velsignede Taler, som altid tragtede efter at forbedre os og bringe os til at tænke over det store Kald, der er os Alle givet“. Det er mig ogsaa bekjendt, at hun selv skattede sin Søn Thoralds Hustru højt for hendes christelige Paavirkning. Men Den, som her dog skal nævnes med meest Taknemmelighed, er hendes før omtalte Pige Lise. Fru Læssøe havde paavirket og udviklet hende meget, og som det altid gaaer med det Gode her i Livet, at det kommer igjen med høje Renter, saaledes ogsaa her. I Lisė var der vakt et alvorligt, christeligt Liv, og det aabenbarede sig stille og mildt i hendes hele Omgængelse. Hver Dag læste hun højt i Bibelen for sin Frue, „og den faste Tro just hos den mere umiddelbare Natur virkede langt mere overbevisende og mindre vækkende hendes Kritik, end om den var kommen til hende gjennem en mere aands-overlegen Person“. Saa blev Fru Læssøe heelt blind, „sad stille og taalmodig under Korset, altid med et ubeskrivelig taknemmeligt Hjerte for Guds Godhed imod hende“, og med Lise gik hun da til Nadverbordet efter i nogle og tyve Aar ikke at have været dér. — En Dag mod Slutningen af sit Liv, da hun laae stille i sin Seng, maaskee vaagen, maaskee slumrende, — rejste hun sig pludseligt op med et saligt Udtryk, som foranledigede, at Pigen spurgte: „Hvad er det, Frue?“ „Jeg har seet ham, Lise!“ — „Hvem, Frue?“ spurgte Pigen. „Ham, som Du og jeg troer

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

paa, og som er kommen herned for at frelse os!“ — „Hvordan saae han ud?“ spurgte Lise. „Naturligviis dejlig!“ svarede hun, og faldt saa hen igjen i Fred. Da vidste hun, at „der er bedst i Himlen“.

14

Fru Læssøes Helbred havde fra hendes Ungdomstid ikke været godt; tidligt klager hun over et særdeles svagt Legeme, og hun venter ikke at blive gammel. Allerede i 1831 „higer hun, underlig anelsesfuld, efter at give sine Venner Minde om sig“, og hun „haaber snart at være borte fra denne Klode.“ I September 1833 spørger hun: „Hvor Mangen af os skal vel see Løvet grønnes igjen?“ I Foraaret 1835 var hun meget syg, hele Marts svævede hun mellem Liv og Død, „og“, siger hun, „da det var en Nervesygdom, efterlod den stygge Spor, som maaskee min Alder ikke tillader nogensinde at forlade mig. Jeg, som før stod saa tidligt op, ligger nu under mange Paaskud længe, og hver Aften tvinges jeg af en skrækkelig Pandesmerte til at gaae tidligt tilsengs, og den Tid, jeg er oppe i, beherskes jeg af en Ængstelse for at døe bort, uden at Børnene have deres Tøj ordentligt, saa at jeg jager hele Dagen,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og næsten aldrig tager jeg uden Samvittighedsnag Øjeblikke til andet Arbejde eller nok saa kjære Beskjæftigelser.“ Nervefebrene hjemsøgte hende næsten aarlig i lang Tid, og andre Lidelser kom til. Saaledes skriver hun i 1839: „Jeg har liidt af et Sting i den venstre Side, det var egentlig, Hvad man kalder et Blodskud, saa jeg otte Dage laae og led de skrækkeligste Pinsler; ingen Forbryder, der blev radbrækket, kunde lide mere end jeg, naar jeg drog mig bort en halv Fingersbred. En Nat havde Else sat Vandet lidt for langt ind paa Bordet; jeg tørstede, da en Slags Vundefeber fulgte Smerterne; den hele Nat stræbte jeg for at naae det Vand, der stod et Qvarteer fra mig; først henad Morgenstunden lykkedes det mig; men da jeg maatte ligge aldeles udstrakt paa Ryggen, kunde jeg kun nyde det draabeviis, saa Smagen var der ikke.“ Saadanne Lidelser har hun mange af, og naar hun saa føler sig svag og vil styrkes i Luften, bliver hun, saa zart hun er, meget let forkølet; hun siger: „Lægen har raadet mig til at gaae lidt i Luften i Middagstiden; jeg var blot en lille halv Time ved min Thoralds Arm omkring i Gaderne; men det bekom mig saa særdeles ilde, jeg har faaet en voldsom Forkølelse, og Doctoren siger nu selv, jeg maa ikke gaae ud, før et venligt Foraar kommer. Men naar kommer det? Her er intet Spor dertil, og . . . jeg længes saa ubeskriveligt derefter.“ Hun lever (i 1842) som „Den, der

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

nærmer sig de tre Alens Rum“ og føler sig ofte saa svag, at det er, naar hun skriver, som om hun alt sendte Brevet „fra en anden Verden“.

Hvad der dog forvoldte hende den største Smerte og hæmmede hende allermeest føleligt, var, at hun lidt efter lidt mistede sit Syn. For at styrke det, tog hun i 1837 en Fontenelle i Hovedet. Hun skriver: „Den matter mig skrækkeligt; men fire Læger raadede mig til den; kun een sagde, jeg var for svag dertil. Jeg fulgte de Fires Raad, men ængster mig over den Femtes Udsagn. Jeg kan godt lide Jorden, saa jeg vilde nok blive her, og desuden kunne mine stakkels Børn ikke undvære mig endnu.“

Efter Juleaften 1840 skriver hun: „Jeg havde for at højtideligholde Festen kjøbt et Pund Voxlys; men disse i Forening med Lampen gjorde mig saa blind, saa angest, at jeg den hele Aften sad og saae ned for mig og angrede, at jeg Intet kunde være for mine Gjæster.“ Hun maa nu lægge „sin kjære Cannevas-Syning“ tilside, ligesom al anden fiin Syning, og i den Anledning siger hun: „For mig, der er af disse practiske Mennesker, hvis Tanker ligge i deres Fingerspids, kan De troe, det er tungt ikke ideligt at kunne bevæge disse Fingre.“

Allerede i 1842 føler hun Smerte ved at skrive, og dobbelt maa man da beundre de Breve, der ofte ere fremkomne under megen legemlig Lidelse; thi —

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

som hun selv siger: „Det er jo ikke Nok med, at jeg ikke kan see; men ved den Forvirring, som dette foraarsager mig, er det, som Tankerne forlade mig og concentrére sig til Bedrøvelse over min Tilstand. Tænk engang, at jeg aldeles ikke kan læse mere! Nu skjønner jeg først ret paa den Lykke, det er at kunne læse. Med Veemod seer jeg hen til mine Bøger i Hylden, naar jeg sidder ene, som jo altid er et Par Timer om Dagen. O Gud, Hvad jeg dog vilde give for at have mit Syn; kun faae af Livets Goder kunne sættes derover. At jeg nogensinde skulde faae det tilbage, saa jeg skulde kunne arbejde og læse, kan jeg aldrig haabe.“

Det er rørende at see de Breve, hun skrev i denne Periode. Aanden har villet fæste Tanker og Følelser paa Papiret; men ofte er det umuligt at tyde Skriften: Lange Mellemrum staae tomme, og andre Steder ere Linierne og Ordene skrevne ind i hverandre. —

Det var ikke muligt at see paa hende, at hun næsten var blind. Henriette Hanck skriver om hende til Andersen: Hendes smukke, livlige Øjne have endnu den samme, forunderlige Glans.“

Den fuldstændige Blindhed indtraadte først, da hun vendte tilbage fra sit Ophold i Ølgod, hvor Vesterhavets Storme havde været hende for barske. Fontenellen i Hovedet lukkede sig, og Synet svandt ganske. Havde hun altid levet et stærkt indadvendt Liv i sig selv, meget udviklet i Retning af Phantasi, aldrig derimod

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

stærkt i Forhold til den store Verden, saa blev dette Liv nu i Særdeleshed concentréret paa denne Maade. „Det var hende sørgeligst ikke at kunne see Guds Herlighed i Naturen, og da der engang livfuldt blev beskrevet hende en Tour til Vesterhavet, sagde hun: „Det er Synd at beskrive mig det saaledes, jeg kan ikke taale det.“ Hendes lykkeligste Timer vare om Natten, naar hun saa levende drømte, at hun gik i en Have og saae de dejligste Blomster. Da Fontenellen lukkede sig, svandt hendes Hukommelse, der tidligere havde været meget præcis og stærk. Men Hukommelsen er kun den prosaiske Form; Erindringens og endnu mere Mindernes poetiske Himmel hvælvede sig over hende med vidunderlig Farveglans og Højde i Sollys og Stjærneskjær. — Hun siger: „Jeg formaaer ikke mere i mit gamle Hoved at samle og ordne Alt, hvad der er for omfattende; dog nikker jeg til mange, raske Træk og erkjender Genialiteten, hvor den møder mig.“ — Hører hun noget Morsomt, da leer hun med “den stille Latter“, — „højere leer Alderdommen ikke“.

I „De Vises Steen“ siger Andersen om den vise Mands blinde Datter: „I de lange Nætter havde hun spundet uafladeligt; paa Tenen var en Traad, finere end Edderkoppens Spind. Menneskeøjne kunde ikke opdage den enkelte Traad; hun havde vædet den med sine Taarer, og den var stærk som et Ankertoug.“ Saaledes med Fru Læssøe! Det er hendes Livstraad,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Talen er om. „Traaden havde hun at holde sig til, den stolede hun paa, eg ikke paa sig selv og Andre.“ Enden af den var bunden fast til hendes Faders Huus. Dette skal ikke blot forstaaes om hendes Skaber, hendes Gud, men ogsaa om hendes jordiske Faders Huus, hvorfra hun var gaaet ud og havde medtaget den store, aandelige Arv; ædle, rige Minder knyttede hende dertil, og hun saae nu, hvorledes dér Grunden var lagt til saa Meget, der havde ledet hende ad skjønne Veje og bevaret hende i god Gjerning. Det var Troskabens Traad, der førte hende fra Faderens Huus og bevaredes gjennem Livet, som hun nu sad og tænkte over. Og idet jeg ogsaa tænker over det, anvender jeg Andersens Ord om den blinde Pige paa hende: „Hun gik ud i den tumlende, rumlende, underlige Verden, og hvor hun kom, blev Himlen solskinsklar, hun kunde fornæmme den varme Straale, Regnbuen spændte sig fra den sorte Sky hen over den blaae Luft, hun hørte Fuglenes Sang, hun fornam Duft fra Orange- og Æble-Haver, saa stærk, at hun troede at kunne smage det. Bløde Toner og dejlig Sang naaede til hende, men ogsaa Hyl og Skrig; sælsomt i Strid med hinanden klang Tanker og Domme. Ind i Hjertets Kroge lød Hjerteklangen og Tankeklangen fra Menneskene. Det bruste i Chor:

„Vort Jordliv er kun Regn og Rusk,
„En Nat, hvori vi græde!“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men der lød ogsaa [fra hende] Sangen:

„Vort Jordliv er en Rosenbusk
„Med Solskin og med Glæde!“

Og klang det bitterligt:

„Enhver kun tænker paa sig selv,
„Den Sandhed er os givet!“

Saa lød til Gjensvar [fra hende]:

„Der gaaer en Kjærlighedens Elv
„Igjennem Jordelivet.“

Hun hørte jo nok Ordene:

„Det Hele her er bitte smaat,
„En Vrange har hver Side!“

Men hun fornam ogsaa:

„Der skeer saa meget Stort og Godt,
„Som Verden knap faaer vide!“

Og sang det rundt om i brusende Chor:

„Gjør Nar ad Alt, lee Alting ud!
„Lee med i Hundeglammen!“

Saa lød det inde i den Blindes Hjerte:

„Hold paa Dig selv, hold fast paa Gud!
„Skee saa hans Villie! Amen!“ —

Saaledes forestiller jeg mig, at hun sad og tænkte over Livet og saae den samme Traad igjennem Alt:

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Guds styrende, almægtige Haand. Og jeg vil med liden Omskrivning anvende paa hende, Hvad der endvidere staaer om den vise Mands Datter: „Hun var blind, dog . . . . hendes Kjære vare Øjne for hende, og Inderligheden var hende Syn for Sagn“. . . . . „Det var ved den, som om hun havde Øjne lige ud i Fingerspidserne og Øren lige ind i Hjertet.“

Aanden lyste igjennem Blindhedens Mørke. Der fortælles om Michel-Angelo, at han endnu i sin høje Alderdom stod op om Natten, naar det var mørkt, og vilde arbejde. Han lavede sig da en Hue af stærkt Papir og fastgjorde øverst i den et Lys, der allevegne udbredte et klart Skjær, saa hans Hænder ikke vare hindrede af Mørket.. Saaledes var ogsaa hun, jeg her taler om. Da det slukkede Syn gjorde Alt sort omkring hende, tændte hun Aandens Lys, som er uafhængigt af Hænder og Øjne, og det gjennemstraalede hendes Nat, saa Tanken og Ideen kunde arbejde flittigt i deres Værksted. Hun hørte Meget og følte inderligt. Livligt talede hun og fødte lyse Tanker til Verden, og Udtrykket forsvandt ikke af de blinde Øjne, som altid vare aabne. Hun siger selv: „Min Aand har endnu Kraft til at skjønne paa hver Skjønhed, mit Hjerte har endnu Følelse nok til at rumme i sit bedste Gjemme hver reen Følelse, som udtaler sig; men Øjets Seekraft er borte. Haandværksmanden standser med sit Arbejde,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

naar Værktøjet er borte; saadan maa den Blinde frasige sig enhver fjærn Forbindelse."

Lugtesansen svandt ogsaa hos hende; hun skriver: „Den usleste Sans har jeg ganske beholdt, saa jeg kan smage hele Malurtens Bitterhed; men de to ædlere Sanser, der behøves for at skatte Rosen, har jeg tabt; dog har jeg Erindringen om dens Syn og Duft tilbage." —

Da Fru Læssøe var 85½ Aar gammel, var Stæren paa hendes Øjne moden, saa der kunde tænkes paa en Operation. Hun gik til den med stort Mod og megen Selvbeherskelse, og der var ikke Tale om at bruge Chloroform, deels fordi hun ikke selv ønskede det, deels og fornæmmeligst, fordi hun var saa svag, at man kunde frygte Døden derved. Det var Øjenlægen, Dr. Edmund Hansen, hvis kyndige Haand og sikre Øje havde givet sig i hendes Tjeneste. Operationen gik over Forventning godt. Da hun efter nogen Tids Forløb fik Bindet taget fra sit Øje, og Dr. Hansen spurgte: „Hvad seer De?" udbrød hun: „O, hvad er det for et dejligt Menneskeaasyn?" — „Det er mit, lille Frue!" var det frejdige Svar, og med det Samme maatte der igjen dækkes for Øjet. Men nu var Sejren vunden, det var visst, at hun atter havde sit Syn. Forunderligt var det for hende at see mange af sine Børnebørn, hvis Ansigter hun slet ikke kjendte; ogsaa flere Omgangsvenner, som hun tidligere kun havde talt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med, fæstede hun nu sine Øjne paa. Da en Ungdomsveninde kom til hende kort efter Operationen, vilde hun have Bindet løsnet for bare at skimte, hvorledes Vedkommende saae ud. Hun glædede sig til det; men da Øjeblikket kom, sagde hun: „Det ere nogle smukke Pensé-Kappebaand, De har paa!"—Andersen kom ogsaa til hende hos Dr. Hansen; hun havde i 18 Aar ikke seet ham, og efter hans eget Udsagn „straalede hendes Ansigt af Glæde, da hun igjen betragtede hans Træk." „Uforandret!" raabte hun; „jeg kan see Dem! O, hvor det er dejligt at kunne see!" Underligst for hende var det dog at betragte sig selv, og da blev hun bedrøvet; hun havde lidt efter lidt forestillet sig, at hun endnu havde sit ungdommelige Ansigt, og længe maatte hun staae og see sig i Spejlet, inden hun ret kunde fatte, at det var sig selv, hun saae. — Det kunde i det Hele ikke være Andet, end at hendes ideelle Natur ofte blev meget skuffet: hun havde tænkt sig næsten Alle langt skjønnere. Naturen gjensaae hun med størst Fryd, den havde bevaret sin gamle Skjønhed evig ung, og hun jublede den imøde. Saa snart Foraaret grønnede vore Bøgeskove, ilede hendes Søn Joseph ud og hentede hende en Favn fuld af Majløv, og det var og er ubeskriveligt, da hun aabnede sine Arme imod det unge Bøgegrønt og henrykt hilste det paany. Hendes Munterhed kom mærkeligt igjen, og ung var hun til det Sidste. Da hun saaledes besøgte en af sine Sønner, spurgte

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hun dennes lille Datter, om hun kunde danse Menuet; den Lille forstod hende ikke, og da gav den 86aarige Bedstemoder sig til at danse for hende, og lidt efter lidt fik hun Barnebarnet til at at danse med. Der var en ubeskrivelig Ynde over dette Genrebillede. Man kunde have taget og kysset den elskede, gamle Kone.

Hun var nu gjenfødt til et legemligt Liv, som hun takkede Gud „saa ydmygt og inderligt for.“ — —

Man vil sikkert faae det sandeste Indtryk af hendes daværende Tilstand, ved at høre efterstaaende Uddrag af Breve fra hende, skrevne paa den Tid; man vil da tillige see flere af hendes Ejendommeligheder, som ere omtalte i det Foregaaende, bevarede til det Sidste. Til sine Børn skriver hun saaledes:

d. 8de Maj 1867.

„Som de legemlige Kræfter aftage, saaledes aftage ogsaa de aandelige. Hukommelsen er nu paa det Stadium, der passer til min Alder; jeg husker, da jeg som femaars Barn blev sat ud i Bryggeriet paa et omvendt Kar for at have den Glæde at see et Sviin blive slagtet og høre dets Hviin; det var en Fest for mig og mine Brødre. Mange Stadier af Følelser ere siden gaaede igjennem mig; een har kun aldeles vedligeholdt sig, nemlig min Kjærlighed til Naturen; hvert Blad, hver Blomst giver mig Glæde; venlige Mennesker vide det og pryde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

derfor altid mit Bord med de dejligste Blomster. Jeg er ogsaa saa viss paa hiinsides at finde Naturen igjen; jeg forlanger den ikke skjønnere end denne. En Dame sagde engang til mig, at hun haabede hisset at finde en langt dejligere Natur, at finde Blade, som ikke vare ormstukne, men i deres fulde Friskhed; jeg kunde og vilde ikke dele dette Haab. Just at selv det lille Blad kan være Næring for et levende Væsen, forhøjer dets Værd i mine Tanker; at være til Nytte for Andre er en Lykke for de tænkende Væsener, og at see Det, som er uden Tanker, ogsaa være det, er en Overflod i Naturen, som viser mig, hvor uendelig riig Guddommen er; og Hvem kan vide, om det tilsyneladende følesløse Blad ikke har en glad Fornæmmelse af at være til Nytte. —

. . . . . Hvor det vilde være mig en Glæde, kunde I komme herover! Jeg længes saa meget efter at tale med Eder, medens jeg endnu kan tale her paa Jorden. Min Alder forekommer mig, der aldrig har været stærk, saa overmaade høj, at jeg selv forbauses, naar jeg tænker paa, at de 87 Aar snart staae for Døren, som man siger, men egentlig ikke skriver; dog i et privat Brev gaaer vel saadant et Udtryk igjennem. —

** sidder ved Siden af mig med Bogen; den forlader han næsten aldrig her; andensteds kan

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

han vel ikke altid benytte den, saa gjør han det her, hvor han er som hjemme. Jeg taler nu ogsaa meget lidt, saa jeg er vel fornøjet, naar mine Gjæster tage Bogen i Haanden; men desværre: han er den Eneste; de Andre ville underholde og underholdes, som falder mig lidt tungt. Bedst befinder jeg mig, naar min kjære Lise og jeg ere ganske ene, og hun da læser for mig. Iaftes blev jeg saa oplivet, at jeg, skjøndt Klokken var henved 11, nødig gik i Seng; hun læste „Fiskerjænten" af Bjørnstjerne-Bjørnson; den er ganske ejendommeligt skreven. (Mynsters Værker har jeg endnu ikke begyndt paa; men jeg vil see at kunne faae dem, da de visst bør læses.)

. . . . . Det er vel godt for os Ældre, at vi ikke altid have Solskinsdage; de blive klarere, naar vi have gaaet Mørket igjennem. . . . . Det sidste Dødsleje, Du, kjære Christian, var ved, maa have gjort et forfærdeligt Indtryk, da det kom saa pludseligt; men Gud velsigne Dig for, at Du saa ganske er Præst i Ordets allerhøjeste Betydning: Trøst for de Levende og Trøst for de Døende. Hvor lidt forstod jeg Dit Kald, da jeg heller vilde have Dig til Gartner, end til Studéringer! Du er nu Gartner, men for en større Have end den, hvor Ukrudet kommer op af Jorden;

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hvad Du nu har at gjøre, er at rense Ukrudet af Hjerterne istedenfor af Haverne."

Da en af hendes Sønnesønner er død, skriver hun i Febr. 1868:

„En stakkels, sørgende Moder til sine stakkels, sørgende Børn! Jeg er saa inderlig bedrøvet, jeg har altid Taarerne i Øjnene, saa jeg næppe kan see. Hans elskede Billed staaer altid for mig; Tanken, at Du, stakkels Fader, maaskee i dette Øjeblik staaer ved Graven, der nu tilkastes, er saa sørgelig, saa sørgelig! For den kjærlige Gud maa vel en anden Verden være ham tjenligere; men vi vilde saa gjærne have beholdt ham her i denne dog tidt saa kummerfulde Verden; dog . . . Guds Villie skee!

Den alkjærlige Gud giver os Lov at sørge, at sørge dybt, naar vort Hjertes Haab fratages os. At det kun er for en Tid, maae og skal vi have Tillid til, ellers var Skilsmissen ofte for skrækkelig. . . . . Lise er saa bedrøvet ved altid at see mig med Taarer i Øjet; jeg beder hende give mig Tid, kun Tiden kan standse den sorgfulde Taare, som den Gamle maa lade flyde, naar den unge Forhaabningsfulde gaaer herfra; vi vide jo nok, at vi selv kun blive her en Tid; men Tiden inddeles jo

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kun efter, Hvad man føler og lider i den; man kan ikke i Smertens Tid see hen til — jeg kan ikke sige Glædens, men ikke engang til Rolighedens Tid; og dog vide vi jo af Erfaring, at Tiden er den ene Mægtige, der, om den end ikke udsletter, dog lindrer, og Mere kan den ikke gjøre. Glemsel vilde vi ikke engang ønske; vore Kjære maae blive ved at staae os nær, vi kunne ikke undvære dem. — Lise beder mig saa meget, ikke idelig at læse Eders sørgende Breve; jeg kan ikke lade være; jeg lægger dem hen og tager dem strax igjen; min Sjæl er kun i den uhyre Sorg. I vide ikke, Hvad den saa udlevede Gamle føler ved saadant et skrækkeligt Tab! . . . . ."

Den 22de Febr. skriver hun igjen:

„Intet Øjeblik gaaer hen i disse gruelige Dage, uden at jeg sørger med Eder; min hele Sjæl er betagen af Savnet af det elskelige Barn; for mig staaer han altid som det muntre Barn; . . . . saa tidt kom han med Hat og Stok og var en fremmed Præst med mange Historier om Kone og Barn, der laae væltede paa Vejen og havde brækket baade Arme og Been; snart var han den ene Præst, snart den anden, — i Alt var der Liv og Tanke, — — og alt Dette have vi nu kun i Erindringen. Jeg har grædt saa meget over hans Tab.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lises Bønner og Forestillinger have med Dagenes Gang endelig faaet mig saa vidt, at jeg kan skrive til Eder, ikke for at sige Eder min Deeltagelse, den vidste I, men for med Ord at lette mit sørgende Sind, som gjærne vilde spørge: „Hvorfor ikke den Gamle, saa færdig med Livet, den Gamle, hvis Gjerning her paa Jorden synes gjort, og som nu lever af Andres Pleje?“ Ja, den nyder jeg i fuldeste Grad af min Lise, der med hver Dag plejer mig omhyggeligere; jeg er altid Modtageren, hun den ufortrødne Giver, altid kjærlig og venlig og omhyggelig. Idag er det hendes Fødselsdag, nu er hun 50 Aar; i de 25 Aar har hun været hos mig og blidgjør min Alderdom.

. . . . Foran mig staaer et Legetøj, som Joseph har kjøbt for at more et af Eders Børn; men jeg kan ikke afsee det, saa jeg troer ikke, han nænner at tage det fra mig; det er en fornem, gammel Herre, der møder en ung, dejlig, fattig Pige; han bøjer sig dybt for Skjønheden, hun nejer undselig med foldede Hænder; det er saa smukt, at det kommer visst fra en Kunstners Haand. Saa forskjellige ere Anskuelserne: Frøken Preetzmann*) fandt det skrækkeligt, at Kunsten skulde,

*) Beskjæftigede sig med Malerkunst og har især gjort sig fortjent ved at give den da unge I. A. Jerichau en Capital, hun havde sammensparet, til en Romerrejse.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

for at leve, nedlade sig til Legetøj, og Thorald syntes, det var dejligt, at Børn fra tidligt af kunde see noget Smukt. Det er den Barnløse og Den, der har Børn, der udtaler sig saaledes.

Min Lyst til at skrive taber sig, som alt Andet hos mig; men det gaaer andre Gamle som mig, at det ene Rosenblad falder af efter det andet, og tilsidst maa den visne Green bortkastes. Men det er kun Blomstret; i Mennesket er der Det, som overlever Blomstret, og som giver os Haab om at møde de Forudgangne. . . . . .

Nu vil jeg slutte, da jeg altid trænger til at ligge paa Divanen. . . . . .

Den sædvanlige Slutning: „Lever vel!“ kan jeg ikke bringe, men Hengivenhed i Guds uransagelige Villie har jeg Lov at bede Eder om, og det gjør jeg af den inderligste Medfølelse i Eders store, store Kummer. . . . . .“

Den 20de Marts 1868.

„Jeg føler saa godt med Eder, Hvad det er at gaae forbi den Gravhøj, der indeslutter saa elskeligt et Barn. Hvor mange Baand der end binde os her til Jorden, saa føle vi dem løsnede af Længselen efter at følge ham og see ham blandt Englechoret. Ere vi ogsaa værdige at møde et

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

saa uskyldigt Væsen? Ved den algode Guds Kjærlighed til sine Skabninger haabe vi det! Ja, hisset maae vi samles; dér maa ingen Adskillelse finde Sted, skal der være den Lyksalighed, vi haabe paa. At leve med sine Kjære, at være omgivet af Dem, man elsker, maa dog ikke savnes i den Himmel, vi tænke os.

Det maa dog være en Sløvhed, der tilhører min Alder, at jeg kun saa lidet længes efter mine mange Bortgangne; hverken forlanger jeg, at de skulle komme til mig, eller jeg længes efter at komme til dem; og dog dvæle mine Tanker saa tidt, saa tidt hos dem. Min Moder er egentlig Den, jeg længes meest efter; jeg var saa inderlig elsket af hende og elskede hende igjen med mit hele Hjerte. Jeg kan huske, at jeg vaagnede en Nat i den Frygt, at Moder skulde døe før jeg; jeg kom saadan til at græde, at næsten hele Natten gik under Graad.

. . . . . Hos mig er der stille, jeg taler meget lidt, Lise endnu mindre. . . . . Denne Stilhed trænger jeg meest til. Jeg forbauses over mig selv, naar jeg tænker, at jeg om et Par Maaneder kun fattes to Aar i 90; Ingen af min Slægt har opnaaet den Alder, som jeg, der fra Fødselen af var svag, nu har opnaaet. Jeg har ingen Smerter, jeg sover ret godt om Natten, har ret god Appe-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

tit, saa der er Intet i Vejen for at opnaae et Hundrede Aar. Hvad der holder Livet i mig, er den velsignede Fred, der altid omgiver mig. Joseph*) og Lise ere de to bedste, kjærligste Mennesker, jeg kan tænke mig, de ere Begge saa gode imod mig, saa det er, som jeg levede blandt Engle. Det gjør mig ondt, at jeg tidt føler, at jeg maa tage meget Mere, end jeg giver; for at berolige mig, skyder jeg mig ind under min høje Alder.

Min Kjærlighed til Blomster bliver vedligeholdt af de mange Kjære, der altid bringe mig dem. Foran mig staaer en Leertallerken med blomstrende Bellidser, der ere tagne op af Haven ved Charlottenborg; da de ere i en Leertallerken med Jord, kunne de nok holde sig.

Lad mig høre flere Træk af Børnene, jeg har saa længe godt af dem. De velsignede Børn! Kunde jeg dog endnu her i Livet faae dem at see! Det er saa vanskeligt, paa hvilken Maade man saa end tænker sig det. . . . ."

---

*) Denne Søn boede hos hende.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Den 22de Novbr. 69 (?).

„Hvem der havde stridt den lange Vinter, der forestaaer! Underligt er det, at jeg Gamle vil have, at Vinteren skal forlade mig, i Stedet for, at jeg skulde forlade Vinteren. Det egne Jeg staaer dog altid i Spidsen, og skal vel gjøre det.

Da jeg, selv med Briller, ikke kan see, Hvad jeg skriver, saa er der maaskee ingen rigtig Mening i Brevet; de sig nærmende 90 Aar maae undskylde det, da Enhver, der gaaer op ad Bakke, dog veed, han skal ned igjen, og ikke alene ned, men ned i Bakken. Hvordan Sjælen vil føle sig frigjort fra Hylsteret, kunne vi ikke rigtigt forestille os; men Trygheden ved at vide sig under et kjærligt Forsyn gjør saa rolig. Tidt ængstes jeg ved Tanken om mit Liv, der er henrundet under saa lykkelige Forhold; men jeg føler mig saa tryg under den kjærlige Guds Alkjærlighed og Alvidenhed og Almagt. . . . .“

„. . . . . Jeg har næsten hørt op at tale; jeg tier næsten altid, og saa maa al Samtale ophøre.“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Til en yngre Veninde skrev hun Følgende:

Den 19de Novbr. 1867.

„Tro mig, det er ikke let at blive gammel; Villien bliver ved at være ung, men Kraften, der udfører Villiens Villie, er der ikke; dog antag ikke dette for en Klage; jeg er glad og taknemmelig i alle Henseender; min Svaghed giver mig ingen Smerter, og min trofaste Lise skaaner mig for Alt, hvad der kan kaldes Arbejder. Jeg staaer silde op, finder da altid en varm, reen Dagligstue, hvor Kaffen paa Frokostbordet smager mig fortræffeligt, saa studérer jeg Aviserne, glæder mig over vort fredelige Norden, men ængster mig dog heller ikke over de Kjære*), jeg har i Syden, da jeg haaber, at de Fremmede ikke berøres af de smaae Uordener**), der foregaae, selv nær ved dem. Af Naturen kjender jeg ikke til Frygt; Den, der er bleven saa gammel som jeg og har levet i saa mange, tidt vanskelige Forhold, faaer en Ro ved Tilliden til det algode Forsyn, saa man gaaer trygt sin Vej og med Ydmyghed takker den Algode for al den Tryghed, man nyder.

Nu nærmer Vinteren sig; men paa mit Bord pran-

---

*) Hendes Søn Thorald og dennes Børn.

**) Sigter til Garibaldis Tog ind i Kirkestaten i Octbr. 1867.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ger dog et Fad med de dejligste Roser og Blomster; naar saa Solen, som i dette Øjeblik, skinner venlig ind, kan jeg dog glæde mig over den dejlige Natur og glemme Vinterens Komme.

. . . . . Mon dette Brev ikke bliver det sidste? Jeg føler mig saa svag, at jeg tidt glemmer det Ord, jeg vil skrive. Det vil blive mig tungt med Ydmyghed at bære Bevidstheden om, at den indre Styrke viger bort med Legemets; dog føler jeg, det er ikke rigtigt at klage over det Uundgaaelige. Som min Aands Kræfter stege i Styrke med den modnere Alder, saa maae de ogsaa tage af, naar den ældre Alder bliver overmoden. Altsaa: Alt er, som det skal være i Naturens Orden."

I Ydmyghed og Taksigelse henlevede hun næsten fem Aar efter hiin Øjenoperation. Inderlig Kjærlighed værnede om hende til det Sidste, og Guds milde Naade lyste mere og mere ind i hendes Hjerte. I de sidste Par Aar levede hun det Meste af Dagen paa sin Sopha, men tog dog ofte en Bog frem og læste højt deraf for de Nærværende. Hendes Omgivende kunde ikke Andet end røres over hendes Taknemmelighed for hver lille Haandsrækning. Naar hendes gamle Pige f. Ex. rettede

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

paa hendes Hovedgjærde, sagde hun hende Tak med et Udtryk af inderlig Paaskjønnelse, og hun syntes mere og mere, at hun havde det saa godt, og at Jorden var et velsignet Sted at boe paa. „Jeg hviler saa trygt i Guds Kjærligheds Arme!“ sagde hun.

Paa hendes Fødselsfest d. 30te Maj 1870 havde Børnene beredet Alt saa festligt for hende, og navnlig prydede den unge Vaar hendes Stuer. Det var sidste Dag, hun var oppe. Hun var ikke syg, men „Legemet var opbrugt“, hun var træt til Døden. Da Skjærsommersolen stod op den 24de Juli og forgyldte den Jord, hun havde elsket saa højt, lyste den med det Samme hende ind i Himlen.

Fru Læssøe siger i et Brev, at hendes Minde næppe vil staae blandt hendes Børnebørn; „dog“, tilføjer hun, „det er kun tilsyneladende saa; det nedtrykker mig ikke; thi med Visshed veed jeg, at lever mit Minde ikke, saa leve dog i Rækker af Aar de Tanker, jeg har opvakt og nedlagt hos saa Mange; ere de gode, Hvad bryder jeg mig om, at mit Navn staaer derved, de bidrage til det hele, store Gode, og det er mig Fyldestgjørelse nok; men Hvad der nedtrykker mig, er, at hvert ubesindigt Ord maaskee ogsaa bærer sin slemme Frugt, der varer i det Mindste saa længe som det Gode.“

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det har været mit Ønske ved den nu afsluttede Skildring at „opvække og nedlægge“ nogle af hendes Tanker hos Mange. Selv om jeg ikke overalt fuldeligt samstemmer med dem, har jeg dog følt, at de ere gode, og jeg troer, at de „kunne bidrage til det hele, store Gode“, og saa veed jeg ogsaa, at hun vil være fyldestgjort ved deres Udbredelse. De „ubesindige Ord“ med „de slemme Frugter“ haaber jeg ikke, her skal være mange af; jeg fandt dem ikke hos hende, og selv har jeg bestræbt mig for at undflye dem; thi saaledes veed jeg, at jeg bedst ærer hendes Minde.

Som Fuglen undertiden i sit Næb fra fjærne Egne bringer Frøkorn, hvormed den befrugter langt derfra bortliggende Steder, saaledes har jeg bragt en Skildring fra henrundne Tider til de Nulevendes Læseverden. Maatte den være befrugtende i nyttig og ædel Følelse, i kraftig Gjerning, i nydelsesfuld Stemning ved kjære, gode Minder!

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK